

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Miloš Szabo

**Dopady různosti obřadů
v manželských kauzách
na církevním soudu**

Disertační práce

Vedoucí práce: prof. JUDr. Antonín Hrdina, DrSc.

2014

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 25. 11. 2014

Bibliografická citace

Dopady různosti obřadů v manželských kauzách na církevním soudu [rukopis]: disertační práce / Miloš Szabo; vedoucí práce: Antonín Hrdina. – Praha, 2014. – 187 s. (+ 74 s. příloha)

Anotace

Křesťanství se z Jeruzaléma šířilo několika směry. Jedno z jeho nevlivnějších center vzniklo v Římě, jenž se stal také sídlem papežů a zůstal jím i po přesídlení císaře do tehdy řecké Konstantinopole. Kromě Říma, spjatého s apoštolem Petrem však existovaly i další velké křesťanské obce, založené ostatními apoštoly, ležící na východ od římské říše, které se stejně jako ta římská nazývaly církví.

A tak i dnes kromě největší latinské (římské) církve existují desítky východních, právem se chlubicích vlastní apoštolskou tradicí. V průběhu dějin došlo několikrát k narušení jejich komunikace s Římem, ale i mezi sebou navzájem.

V dnešní době, kdy z různých důvodů dochází k velkým migračním vlnám, se některá církevní společenství, doposud považována striktně za východní, dostávají do diaspory s latinskou církví, čímž vzniká nejen velká pravděpodobnost růstu počtu smíšených intereklesiálních manželství, ale zároveň také zvýšené množství manželských kauz, které bude muset následně řešit církevní soud.

Aby jeho rozhodnutí bylo spravedlivé, je potřebné znát jak historii těchto východních církví, mezi nimiž je i dvacet dva sjednocených s Římem (tedy východní katolické církve), tak i především jejich teologická specifika, spiritualitu a partikulární právo. O to vše usiluje tato práce, ve svém závěru srovnávající pohled sjednoceného i nesjednoceného křesťanského Východu s pohledem latinského Západu jak na uzavírání manželství, tak i na jeho rozpad a zánik.

Klíčová slova

Východ – Západ – manželství – obřad – tradice – ekumenismus – intereklesiální – církevní soud

Abstract

Impacts of diversity of rites on matrimonial cases at ecclesiastical courts.

Christianity spread in different directions from Jerusalem. One of its most influential centers established in Rome, which became also the seat popes, and remained so even after the relocation of the emperor in Constantinople (at the time of Greek). Apart from Rome, linked to the apostle Peter, however, there were some large Christian communities founded by other apostles. These communities, located to the east of Roman Empire, were called also the Church as the Roman one.

And so nowadays except the largest Latin (Roman) Church, there are dozens of the Eastern Churches, and they rightly pride on its own apostolic tradition. Throughout history, disrupting their communications with Rome occurred several times, but also with each other.

Currently, when a large migration waves occur for various reasons, some ecclesiastical communities, so far regarded as strictly east, get into the Diaspora with the Latin Church. This creates not only a high probability of growth of mixed interecclesiastic marriages but also to increase the amount of matrimonial cases, which ecclesiastical court will have to deal with subsequently.

In order to make its ruling righteous, it is necessary to know both the history of the Eastern Churches, among them a twenty-two have been united with Rome (the Eastern Catholic Churches), and particularly their theological specifics, spirituality and particular law. This thesis aspires to deal with all these aims, and in its conclusion, it compares a view of the unified and ununified Christian East with a view of the Latin West both to marriage concluding, as well as to its disintegration and termination.

Keywords

East - West - Marriage - Rite - Tradition - Ecumenism - Interecclesial - Ecclesiastical Court

Počet znaků (včetně mezer): 731 152

Poděkování

Kromě profesora Antonína Hrdiny, který byl v uplynulých letech nejen mým školitelem a vedoucím práce, ale též velkým vzorem právníka, teologa a pedagoga, patří zvláštní dík profesorům dr. Leszkovi Adamowiczovi, mimořádnému profesoru katedry práva východních katolických církví na KUL v Lublině, dr. Gerardu Kruiipovi z katedry antropologie a sociální etiky na JGU v Mainzu a J. E. profesoru Cyrilu Vasil'ovi z Papežského východního institutu v Římě, kteří mi umožnili bádání na svých prestižních institutech a mateřských univerzitách.

Obsah

Úvod	9
1. Různost obřadů	14
1.1. Pojem církev a obřad	14
1.2. Západní obřad	18
1.3. Východní obřady	21
1.4. Východní syrské církve	23
1.4.1. Asyrská církev Východu	23
1.4.2. Křesťané sv. Tomáše	24
1.5. Předchalkedonské církve	25
1.5.1. Arménská apoštolská církev	26
1.5.2. Koptská pravoslavná církev	27
1.5.3. Etiopská pravoslavná církev	28
1.5.4. Eritrejská pravoslavná církev	29
1.5.5. Syrská pravoslavná církev	30
1.5.6. Malankarská syrská pravoslavná církev	31
1.6. Pravoslavné církve	32
1.6.1. Konstantinopolský patriarchát	34
1.6.2. Alexandrijský patriarchát	35
1.6.3. Antiochijský patriarchát	37
1.6.4. Jeruzalémský patriarchát	38
1.6.5. Ruská pravoslavná církev	39
1.6.6. Srbská pravoslavná církev	41
1.6.7. Rumunská pravoslavná církev	43
1.6.8. Bulharská pravoslavná církev	44
1.6.9. Gruzínská pravoslavná církev	45
1.6.10. Kyperská pravoslavná církev	46
1.6.11. Řecká pravoslavná církev	48
1.6.12. Polská pravoslavná církev	49
1.6.13. Albánská pravoslavná církev	50
1.6.14. Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku	52
1.6.15. Pravoslavná církev v Americe	53
1.6.16. Pravoslavná církev Hory Sinaj	55
1.6.17. Finská pravoslavná církev	56
1.6.18. Japonská pravoslavná církev	57
1.6.19. Čínská pravoslavná církev	58
1.6.20. Estonská pravoslavná církev	59
1.6.21. Americká karpatsko-ruská pravoslavná diecéze USA	60
1.6.22. Ukrajinská pravoslavná církev v USA	61
1.6.23. Ruský pravoslavný exarchát v Západní Evropě	62
1.6.24. Albánská pravoslavná diecéze v Americe	63
1.6.25. Ukrajinská pravoslavná církev v Kanadě	64
1.6.26. Starověrci	64
1.6.27. Ukrajinská pravoslavná církev Kyjevského patriarchátu a Ukrajinská autokefální pravoslavná církev	65
1.6.28. Běloruská autokefální pravoslavná církev	67

1.6.29. Makedonská pravoslavná církev	68
1.6.30. Pravoslavné církve Starého kalendáře	70
1.7. Katolické východní církve	71
1.7.1. Maronitská katolická církev	72
1.7.2. Italo-albánská katolická církev	73
1.7.3. Chaldejská katolická církev	74
1.7.4. Syrskomalabarská katolická církev	76
1.7.5. Arménská katolická církev	77
1.7.6. Koptská katolická církev	78
1.7.7. Etiopská katolická církev	79
1.7.8. Syrská katolická církev	80
1.7.9. Syrskomalankarská katolická církev	81
1.7.10. Melchitská katolická církev	82
1.7.11. Ukrajinská katolická církev	84
1.7.12. Ruténská katolická církev	85
1.7.13. Rumunská katolická církev	87
1.7.14. Řecká katolická církev	88
1.7.15. Katolická církev Křiževci (Chorvatská řeckokatolická církev)	89
1.7.16. Makedonská katolická církev	91
1.7.17. Bulharská řeckokatolická církev	91
1.7.18. Slovenská řeckokatolická církev	92
1.7.19. Maďarská katolická církev	93
1.7.20. Ruská katolická církev	94
1.7.21. Albánská katolická církev	95
1.7.22. Běloruská katolická církev	96
1.7.23. Gruzínská katolická církev	97
2. Manželská teologie, spiritualita a právo křesťanského Východu	99
2.1. Východní teologie manželství	100
2.2. Východní spiritualita manželství	104
2.3. Východní manželské právo	108
2.3.1. Stručný přehled manželského práva do roku 1054	108
2.3.2. Stručný přehled manželského práva po velkém schismatu	111
2.3.3. Aktuální východní manželské právo	113
2.3.4. Hlavní oblasti rozdílů mezi východním a západním (katolickým) manželským právem	118
3. Práce s intereklesiálním manželstvím u církevního soudu	122
3.1. Procesní záležitosti obecného charakteru	123
3.1.1. Kompetence soudu	123
3.1.2. Příslušnost osob k církvi podle východního katolického práva	125
3.2. Konkrétní specifika intereklesiálního manželství	128
3.2.1. Podstatné vlastnosti manželství	128
3.2.2. Manželský souhlas	130
3.2.3. Zákony, jimiž se intereklesiální manželství řídí	135
3.2.4. Příprava na manželství a připravenost kontrahentů	140
3.2.5. Dispenzace manželských překážek	142
3.2.6. Manželské překážky	145
3.2.7. Smíšené manželství	159
3.2.8. Kanonická forma a její nutnost	163

3.2.9. Konvalidace manželství.....	167
3.2.10. Zánik manželství.....	170
3.2.11. Odloučení manželů při trvajícím manželství.....	173
3.3. Vzájemné uznávání manželství mezi sjednocenými a nesjednocenými církvemi.....	174
3.3.1. Uznávání pravoslavných manželství katolickou církví.....	174
3.3.2. Uznávání katolických manželství pravoslavnými církvemi.....	176
Závěr.....	178
Seznam použitých zkratk.....	182
Seznam pramenů a jejich sbírek.....	183
Seznam literatury.....	183
Přílohy.....	188
1. Nejvyšší jurisdikce jednotlivých východních církví.....	188
1.1. Východní syrské církve.....	191
1.2. Předchalkedonské církve.....	192
1.3. Pravoslavné církve.....	199
1.4. Katolické východní církve.....	228
2. Papežské a koncilní dokumenty.....	241
3. Nejvyšší představitelé východních církví.....	245

Úvod

Už zběžný pohled do farních matrik různých církví hodně napoví nejen o samotných jednotlivcích, jichž se tyto zápisy týkají, ale i o dlouhodobém vývoji rodinných a společenských poměrů. Informace, které skýtají zejména matriky pokřtěných, oddaných a pohřbených, až do relativně nedávné minulosti poměrně snadno pomáhaly sledovat rodový, národnostní, ale i náboženský původ osob, přijímajících svátostí, často zpětně až do několika předcházejících století.

Zaměříme-li se na české, respektive československé prostředí, silně majoritním jevem v personáliích do roku 1989, kdy došlo k podstatným politickým změnám v celém východním bloku¹, je určitá *stabilita místa*, odkud osoby pocházely; do roku 1948, kdy v Československu začalo silné náboženské pronásledování², rovněž *stabilita náboženství* v rodině; a cca do roku 1939³, tj. do vypuknutí druhé světové války, i *stabilita národnosti*⁴.

V praxi to znamenalo, že děti po svých předcích přebíraly nejen příjmení, ale rovněž jejich náboženství, národnost, kulturu a nejednou i povolání. Právě tyto údaje jsou dobře vysledovatelné především v historických matrikách pokřtěných dětí, zatímco další důležité údaje, především ty geografické, se dají vyzkoumat z matrik uzavíraných sňatků. Údaje o svatebčanech se totiž už netýkají pouze jednotlivců, ale rovněž prvního stupně pokračujícího rodového stromu, v němž se výše zmiňované atributy přenášely do další generace.

Nebývalo ničím výjimečným, že se sňatky uzavíraly téměř výlučně mezi rodinami nanejvýš sousedních obcí, a to zejména mezi chlapeci a děvčaty stejné národnosti a stejného náboženství. Pokud se vyskytl opačný případ, šlo o výjimku, která byla nejen zaznamenána v patřičných církevních matrikách, ale v konkrétních obcích, resp. farnostech či sborech často přijímána s nelibostí až odmítáním.

Jakékoli společenské změny s sebou přinášejí svobodně či vynuceně zvolené vybočení z vývoje, do té doby považovaného za standardní. Válka, hospodářská krize nebo pronásledování s sebou často přinesly masivní migraci jak jednotlivců, tak i celých komunit do jiných lokalit, krajů, zemí či dokonce kontinentů, vyznačujícími se odlišnou historií, kulturou i tradicemi. Nejvíce výjimek ve stabilitách místa, náboženství i

---

¹ Pojmem *východní blok* byl do roku 1989 označován Sovětský svaz a seskupení dalších států pod jeho politickým vlivem. Kromě Sovětského svazu sem patřily Československo, Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko, NDR a do roku 1956 také Albánie. Jugoslávie do tohoto bloku nepatřila, protože udržovala politické i hospodářské kontakty rovněž se Západem, jenž tvořil protiváhu Východu.

² Ve dnech 17.–25. února 1948 došlo k převzetí moci ve státu Komunistickou stranou Československa, která téměř okamžitě začala s pronásledováním svých politických rivalů, mezi nimiž katolickou církev považovala strana za největšího třídního nepřítele.

³ Oficiálně se za začátek války v Evropě přijímá 1. září 1939, kdy nacistické Německo napadlo Polsko. O šestnáct dnů později zahájil do Polska invazi z východu Sovětský svaz a krátce poté se do konfliktu vložily rovněž Francie, Velká Británie a státy *Commonwealthu*.

⁴ Kromě církevních matrik lze tyto faktory zkoumat i v oficiálních publikacích, které pravidelně vydává ČSÚ. Z jeho veřejné elektronické databáze na www.czso.cz se dá zjistit, že organizovaná úřední statistika obyvatelstva na našem území se vedla již od roku 1856. Statistickou kancelář jako kompetentní úřad postupně vystřídal Zemský úřad, Zemský statistický úřad pro Království české, po vzniku Československa Státní úřad statistický a po přijetí zákona o federativním uspořádání státu v roce 1969 Český a Slovenský statistický úřad.

národnosti tedy zaznamenáváme právě v takových obdobích, kdy byl odchod z rodného prostředí často definitivní a nevratný⁵.

Svět, jenž byl až do konce osmdesátých a počátku devadesátých let dvacátého století vcelku přesně rozdělený do dvou velkých bloků, a to na obyvatele Západu a na obyvatele Východu, již třetí desetiletí prochází turbulentními sociálními otřesy, způsobenými nejen technickým a vědeckým rozvojem či ekonomicky dostupnějšími způsoby dopravy, ale především rozpadem či alespoň prolomením hranic zmíněných lidských společenství.

Nejen mladí lidé tak mnohem snadněji a bez většího zvážení důsledků svého rozhodnutí opouštějí už nikoli pouze vlastní rodiny a obce, ale odcházejí i z vlastních národů a států. To, co ještě před necelým půlstoletím bývalo spíše výjimkou, se tak stává pravidlem, nebo přinejmenším normálním jevem.

Přidáme-li k důvodům, kvůli nimž nejčastěji dochází ke změně původní lokality, rovněž celosvětové válečné konflikty, doprovázené etnickými a náboženskými čistkami⁶, pak poslední století přineslo v rámci globálního měřítka největší počet národnostních i náboženských přeskupení v moderních dějinách.

Patří-li dnes Česká republika k relativně stabilním zemím, je přirozené, že se počet jejího obyvatelstva mění nejen přirozenou natalitou jednoho, domácího národa, tedy Čechů, ale rovněž přírůstkem přistěhovalců z jiných různých národností i kultur. Z důvodu geografického umístění ČR uprostřed evropského kontinentu totiž patří ke státům tvořícím pomyslné hraniční pásmo mezi Východem a Západem, jak tyto pojmy chápal nejdříve pozdní starověk a jak je později přejímaly i další historická údobí⁷.

Je tedy velmi pravděpodobné, že se toto etnické i náboženské míchání obyvatel na jednom území po odstranění ghetotovorných faktorů (např. rasová či náboženská nesnášenlivost nebo endogamie) odrazí rovněž ve smíšených manželských svazcích, a to nejen podle doposud tradičně chápaného obsahu tohoto pojmu, tedy mezi katolíky a západními nekatolickými křesťany, ale také mezi katolíky různých obřadů, stejně jako mezi západními křesťany a těmi východními, kteří dosud nejsou ve společenství (*communio*) s katolickou církví.

Latinskou církev, jak společenství římskokatolických věřících nazývají oba kodexy katolického kanonického práva⁸ a k níž se na území obou našich církevních provincií, české i moravské, hlásí největší procento věřícího obyvatelstva⁹, tak mj. patrně čeká nutnost hlubší znalosti východní spirituality a z ní vycházejících tradic. Mnohé z nich se týkají právě manželství, a to ve všech jeho oblastech a projevech.

Západní reformační schisma v církvi, představované vznikem mnoha protestantských církví od 16. století, i přes svou četnou názorovou a teologickou různost se ve srovnání s velkým východním pravoslavným schismatem jeví jako mnohem jednodušší, vzhledem k snadněji definovatelným teologickým rozdílům, vycházejícím z rozdílného chápání

---

⁵ Viz např. PETRUSEK, Miloslav (vyd.). *Velký sociologický slovník I.*, Praha: Karolinum, 1996, heslo *Emigrace*, s. 255.

⁶ V roce 2014 podle údajů Úřadu pro koordinaci humanitárních záležitostí OSN bylo pouze v Iráku pro svůj etnický či náboženský původ násilně vysídleno či vyvražďeno přes 2 miliony lidí. Viz www.un.org ke dni 20. 9. 2014.

⁷ Geografické označení Východ a Západ vzniklo podle polohy dané lokality vzhledem k Římu: zatímco území, podléhající jeho vlastní jurisdikci byla označována termínem *západní*, neboli také *latinská*, území východně od Říma, především spadající pod konstantinopolskou jurisdikci, se analogicky nazývala územími *východními* nebo též *řeckými*.

⁸ CIC např. kánn. 1, 111, 112 aj.; CCEO, kánn. 1, 37, 41 aj.

⁹ Viz např. *Obyvatelstvo podle náboženské víry v krajích* na veřejné databáze ČSÚ <http://vdb.czso.cz> ke dni 10. 11. 2014.

apoštolské posloupnosti i stavby církevní jurisdikce, která na rozdíl od Východu nesahá svými kořeny až k apoštolské době.

Východ je s Římem spojen stejnou apoštolskou tradicí, tisíciletím společné historie, a vznik východních církví nelze označit za oddělení od západní (římské) církve. Teologická a spirituální vybavenost těchto nemalých církevních společenství je součástí i našich vlastních dějin a naší vlastní víry.

Je-li proto manželství obecně chápáno jako svátost nejen samotnými východními církvemi (včetně nekatolických), ale i podle našeho latinského teologického přístupu k sakramentologii, je nutné i manželství uzavřené mezi členy těchto církví, jakož i mezi členy katolické a východní nekatolické církve, za určitých podmínek jako svátost uznávat. Následně se pak nejen na existující, ale rovněž na rozpadlé manželské svazky tohoto typu nelze dívat jednoduchým šablonovitým pohledem, podle něhož dělíme manželství na svazky jedné a stejné víry, pak na svazky katolíka a nepokřtěného, případně na svazky katolíka s pokřtěným nekatolíkem, přičemž se pod pojmem katolík automaticky rozumí katolík latinský, tedy římský. Jiné varianty byly v našich podmínkách doposud tak mimořádné, že se jimi nezabývá nejen teologická formace budoucích kněží v ČR, ale ani česká odborná teologická literatura¹⁰. A to přesto, že již v říjnu 1990¹¹ při příležitosti uvedení nového Kodexu kánonů východních církví (CCEO) tehdejší papež Jan Pavel II. velmi naléhavě doporučoval komparativní studium obou právních kodexů, a to jak latinské, tak i východních církví.

Jako obhájce svazku při pražském Metropolitním církevním soudu pocítuji velkou zodpovědnost při posuzování platnosti či neplatnosti jednotlivých a konkrétních manželských svazků, uzavřených nejen podle římskokatolické, tedy latinské tradice, ale i v různých jiných církvích či křesťanských společenstvích, jejichž členové mohou potenciálně vstupovat do manželství mezi sebou navzájem, ale i s členy katolických církví. Proto jsem se toto téma pokusil uchopit jako celek a představit ucelenou studii základních informací o východních církvích, jejich pohledech na manželství a především dopadech různosti těchto církví na práci církevního soudu. Kromě právní a vědecké obce může tato práce posloužit taktéž jako praktická pomůcka všem, kteří se s touto otázkou budou potýkat na úrovni pastorační, tedy již dříve, než se konkrétní manželství tohoto typu stane meritem zkoumání soudu.

Obdobná situace s přistěhováním z Východu, jakou nyní prožívá střední a západní Evropa, nastala v amerických státech, zejména v USA, Kanadě či Argentině již na přelomu 19. a 20. století, kdy se do těchto států v důsledku nedobré hospodářské situace ve svých původních domovech přestěhovaly tisíce katolických či pravoslavných rodin, které se již natrvalo usídlily na americkém kontinentu. Tamní latinská církevní hierarchie, která se do té doby potýkala pouze s tradičním rozdělením církví na katolíky a protestanty, resp. nově vznikající křesťanská společenství, nebyla na tento střet kultur a tradic, které východní křesťané reprezentovali, dostatečně připravena a i v důsledku této nepřipravenosti celé obce východních katolíků přestoupily k pravoslaví¹². Cenným

---

¹⁰ Výčet této literatury, která vyšla v ČR do roku 2014, je velmi skromný. Mezi nemnoho titulů lze zařadit pouze *Encyklopedický slovník křesťanského Východu* (Refugium Olomouc 2008), *Manželské právo v přehledu* (Botek, Dvořáček, Hanuš, Praha 2008), *Východní manželské církevní právo se zřetelem k právu latinskému* (Poláček Vladimír, Košice 1991) anebo skripta dr. Jiřího Dvořáčka z CMTF UP Olomouc (především *Úvod do východního církevního práva*).

¹¹ JAN PAVEL II.: *Discorso del 18 ottobre 1990*. AAS 1990, s. 82.

¹² Šlo především o ukrajinské a rusínské emigranty ze Zakarpatské Ukrajiny a východního Slovenska: významnou postavou tohoto exodu z katolictví byl pozdější pravoslavný biskup Alexej Tóth (1854–1909).

zdrojem informací, ale rovněž inspirací pro tuto práci je proto celoživotní dílo původně ukrajinského kněze a teologa Victora J. Pospishila¹³, jenž až do své smrti v roce 2006 patřil k nejuznávanějším odborníkům na komparativní kanonické právo křesťanského Západu a Východu.

Druhou velkou osobností téže doby, která se problémem intereklesiálně smíšených manželství zabývala, je teolog a právník pocházející ze severní Itálie Joseph Prader¹⁴, jenž svým evropsky racionalistickým přístupem ke stejnému problému vyvažuje spíše emočně-pragmatický postoj Victora Pospishila.

V současnosti jsou již v zahraničních renomovaných ústavech a univerzitách k dispozici i další odborné sborníky a srovnávací teologické studie¹⁵, proto je tato disertační práce rovněž výsledkem několikaměsíčních bádání v univerzitních knihovnách v polském Lublině a německém Mainzu, jakož i Papežského východního institutu v Římě, jenž vlastní nejrozsáhlejší tematickou knihovnu na světě, zabývající se východním křesťanstvím.

Zjednodušování církevní plurality a zaměňování jednoty církve za její (latinskou) uniformitu způsobilo již nejednou v minulosti mnoho vážných problémů¹⁶. Pro české teology, právníky, kněze, jakož i ostatní věřící katolíky je téma východního křesťanství i dnes stále nové, objevné a v některých aspektech zajisté i provokativní. Razantní vstup východního prvku do našeho západního smýšlení, vyvíjejícího se celá staletí ve zcela odlišných podmínkách, totiž v mnoha oblastech klade i důležitou otázku, zda je západní chápání některých pojmů jediné správné.

Jednou z těchto oblastí je rovněž otázka manželství, jeho teologie, spiritualita i právo. Tato práce chce proto nejen přiblížit jiný pohled na posvátnost či nerozlučitelnost manželského svazku, ale navíc usiluje o rozšíření a obohacení vlastního křesťanského povědomí i přístupu k jiným a jinak chápajícím věřícím. Rozdíl mezi Východem a Západem totiž nespočívá pouze v jediném věroučném slůvku *filioque*¹⁷, ale rovněž v řadě dalších liturgických, duchovních, teologických i disciplinárních záležitostech, z nichž lze

---

¹³ Archimandrita Victor J. Pospishil se narodil roku 1915 ve Vídni, teologii a právo studoval mj. v Chorvatsku, na Papežském orientálním institutu a na Gregoriánské univerzitě v Římě, kde získal doktorát z kanonického práva. Do USA emigroval v květnu 1950. Z hlediska římské církve patřil ke kontroverzním osobnostem, především pro svůj vstřícný postoj k rozvedeným a znovusezdaným manželům. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Victor J. Pospishil*, ke dni 20. 10. 2014.

¹⁴ Mons. Joseph Prader se narodil i zemřel ve stejném roce jako Mons. Pospishil (1915–2006). Pocházel z tyrolského města Brixen, jako expert na kanonické právo byl jmenován do Papežské komise pro revizi Kodexu východního kanonického práva, jemuž se pak věnoval i ve své pedagogické činnosti na Papežském orientálním institutu v Římě.

¹⁵ Ze současných autorů lze zmínit např. dílo Leszka Adamowicze, Francise Sebastiana Thazhathela anebo srovnávací publikaci WEIß Andreas, IHLI Stefan, FRANK Engelbert. *Ius Processuale matrimoniale*, Nordestedt: Books on Demand GmbH, 2010.

¹⁶ Např. polský biskup a teolog Władysław Szczesniak (1858–1926) ve svých *Dějínách katolické církve (Dzieje Kościoła katolickiego, 1901)* vyjmenovává pouze dvě církve: západní latinskou a východní řeckou, přičemž tvrdí, že tomu tak bylo od počátku. DABROWSKI, Remigiusz. *Osobliwości w Kościołach Wschodnich*, Lublin: KUL, 1960, s. 7. Rovněž profesor Dabrowski v závěru tohoto díla, věnovaného speciálně východním církvím, upřednostňuje latinskou církev před východními a zmiňuje všechny nevýhody a nepraktičnosti jejich obřadů. DABROWSKI, Remigiusz. *Osobliwości w Kościołach Wschodnich*, s. 76.

¹⁷ Při zkoumání soudobých spisů východních a západních církevních otců vychází najevo, že teologicky si v této otázce byli mnohem bližší než například obecně v chápání jednotlivých osob a jejich postavení v Nejsvětější Trojici. MEYENDORFF, John. *Teologia bizantyjska. Historia i doktrina*, Krakov: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1984, s. 80.

jmenovat např. manželství kněží, biřmování udělované již malým dětem, podstatně silnější chápání postní disciplíny, nekvašený chléb při eucharistii, třístupňový model řízení církve apod.

Proto jsem první část práce věnoval seznámení se všemi aktuálně existujícími východními církvemi, a to jak sjednocenými, tak nesjednocenými s Římem¹⁸. Právě toto kritérium unie v jediné katolické církvi je východiskem při pořadí v jejich jmenování. Na rozdíl od většiny pramenů, v nichž jsou církve rozděleny podle původu v jednotlivých tradicích (alexandrijská, antiochijská, arménská, chaldejská a konstantinopolská)¹⁹ jsou tady uváděné v chronologickém pořadí, kdy došlo k přerušení vzájemného *communia*. Vzhledem k tomu, že v české literatuře neexistuje doposud takto zpracovaná odborná studie, jde o kompilaci textů různých zahraničních autorů a vlastních internetových prezentací jednotlivých církví.

Druhou částí práce tvoří teologický exkurz do historie i současnosti východního přístupu k manželskému svazku, přičemž se v důsledku více než 1500 let trvajících spojení východních katolických církví se svými nesjednocenými protějšky (na rozdíl od pouhých několik set let trvajících unie s Římem) opět více prolíná názorová i spirituální jednota s pravoslavnými než s latinskými katolíky, pro něž může být tato část důležitá zejména proto, že pochopení a přijetí jejich východiskových postojů může sehrát velký význam v procesu ekumenických vztahů a snah o sjednocení církve. V této části je použita jak metoda analýzy východních specifik křesťanství, tak i následné syntézy do jednotlivých celků s vymezením se vůči západnímu pohledu na institut manželství.

Poslední cílová kapitola pak aplikuje již zjištěné skutečnosti na práci církevního soudu, jenž se ocitá v roli kompetentního orgánu, na něž se svými možnými žalobami na platnost manželství budou obracet kontrahenti manželských svazků interkonfesních i intereklesiálních. Metoda komparace má napomocť nejen zdůraznění rozdílů mezi západním obřadem a východními obřady, ale především k hlubšímu poznání konkrétních specifik intereklesiálního manželství, v nichž se tyto rozdíly nejvíce projevují.

Jde patrně o první komplexní zpracování tématu východních obřadů v češtině, jež se tak může stát manuálem pro ty pracovníky církevního soudu, kteří vyrůstali a celý svůj osobní i profesní život prožívali v čistě západním (latinském) prostředí. Díky této práci je možné pak dále nahlédnout jak do úskalí uzavírání intereklesiálních manželství, tak i spravedlivěji a jistěji rozhodovat při soudních procesech o jejich (ne)platnosti.

Veškeré poslední papežské dokumenty, zabývající se otázkou východních církví, chrání bohatství křesťanského Východu a uznávají legitimitu starobylých i pravoslavných církví, přičemž důrazně zabraňují tomu, aby se členové církví východních obřadů stávali členy latinské církve bez speciálního povolení²⁰. Kanonističtí právníci by proto měli být příkladem i v zachování tohoto přání nejvyššího církevního zákonodárce, a to jak explicitním, tak i implicitním respektováním jejich vlastní teologie, spirituality, disciplíny i práva.

---

¹⁸ Kvůli přesnosti teologického vyjádření je důležité připomenout, že sjednocené východní církve nejsou sjednocené s katolickou církví (ztotožněnou s církví latinskou), ale v katolické církvi.

¹⁹ CCEO, kánn. 29 § 2. „*Ritus, de quibus in Codice agitur, sunt, nisi aliud constat, illi, qui oriuntur ex traditionibus Alexandrina, Antiochena, Armena, Chaldaeae et Constantinopolitana.*“

²⁰ CCEO, kánn. 39–41, dále celý *Titul XVII* o pokřtěných nekatolicích, kteří se ucházejí o plné spojení s církví katolickou (kánn. 896–901).

1. Různost obřadů

1.1. Pojem církev a obřad

Přestože i západní kanonické právo ve své terminologii *církví* pojmenovává rovněž partikulární společenství věřících, jimiž jsou především diecéze²¹, prakticky a většinou se tento pojem používá v exkluzivním významu pro označení jediné katolické církve, již navíc západní katolíci obvykle a nesprávně ztotožňují pouze s římskou, tedy latinskou církví. Zcela se opomíjí skutečnost, že kromě této církve, z níž se postupem času šířilo křesťanství především do dalších evropských zemí, již v raných křesťanských dobách existovala další společenství křesťanů, která se rovněž nazývala církvemi, jak je to patrné i z biblických textů²².

Jinak je tomu na Východě, kde je historicko-teologicky správně termínem *církev* označována nejen každá skupina věřících křesťanů spojených společným obřadem, ale i každé partikulární společenství, svolávané společnou hierarchií ve společné víře ke společné liturgii. Východní církve tak po celou dobu svého trvání věří v jedinou apoštolskou církev pouze se zřetelem na společnou víru, jak to bylo definováno již vyznáním víry na nicejském koncilu (325), nikdy však ve smyslu administrativní centralizace, jak se to postupně dělo na Západě v případě latinské církve²³ a jak se to často děje dodnes²⁴.

Západní katolické církvi je totiž třístupňový model řízení církve poněkud vzdálený, církvim východním zase naopak vlastní. Jde o tyto stupně:

1. nejvyšší jurisdikční úroveň představuje všeobecná (katolická) církev v čele s papežem;
2. střední úroveň tvoří řízení na úrovni církve *sui iuris*²⁵, tedy patriarcha, arcibiskup větší, nebo exarcha. Církev *sui iuris* je obvykle tvořena několika exarcháty nebo eparchiemi (některé východní církve přebírají staré římské označení území jako *diecéze*, stejně jako je to běžné v církvi latinské).
3. diecézní řízení je pak třetím jurisdikčním stupněm, přičemž v čele exarchátů stojí exarcha, v čele eparchií eparcha, tj. diecézní biskup.

Kodex kánonů východních církví z roku 1990²⁶ nově v katolické církvi zavedl termín *církev sui iuris*. Jde o hledání analogie s východními pravoslavnými církvemi, které používají pro různý stupeň jurisdikční nezávislosti termíny autokefální nebo autonomní.

---

²¹ CIC, kán. 368: „*Místními církvemi, v nichž a z nichž je jedna a jediná katolická církev, jsou především diecéze, jimž, pokud není zřejmý opak, jsou naroveň postaveny: územní prelatura a územní opatství, apoštolský vikariát a apoštolská prefektura a natrvalo zřízená apoštolská administratura.*“

²² Ve Skutcích apoštolů i v pavlovských listech je bezpočet zmínek o místních církvích. Např. Sk 13,1; Sk 14,27; 1 Kor 12,27; 1 Kor 16,19; Řím 16,23; Kol 4,15 aj.

²³ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, New York: Saint Maron Publications, 1996, s. 80.

²⁴ Kardinál Josef Ratzinger jako prefekt Kongregace pro nauku víry už v květnu 1992 adresoval všem biskupům světa dopis, v němž mj. vyjadřuje přání, aby byl obecně přijímán koncept katolické církve jako afiliace mnoha sesterských církví pod primátem římského papeže.

www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents ke dni 20. 7. 2014.

²⁵ Angličtina bez problémů překládá termín *sui iuris* jako autonomní, přičemž tím zachovává paralelu s církvemi ortodoxními, které mohou být buď eutokefální nebo autonomní. FARIS, John D. *Eastern Catholic Church: Constitution and Governance*. New York: Saint Maron Publication, 1992, s. 141.

²⁶ CCEO byl promulgován 18. října 1990 apoštolskou konstitucí *Sacri Canones*. AAS 82, 1990, s. 1034.

Termín *církev sui iuris* není jasně definován ještě ani v době promulgace Kodexu kanonického práva (1883), platného pro latinskou církev, jenž pro stejné východní katolické církve užívá termínu *Ecclesiae rituales sui iuris* (kán. 111 § 2, 112 § 1)²⁷, ve své době překládaného do místních jazyků jako církve rituální, příp. církve jiného obřadu.

Analogií se starobylou pravoslavnou tradicí je totiž i udělení statusu *sui iuris*: stejně jako si autokefalitu či autonomii nemůže východní pravoslavná církev udělit sama, ale musí ji obdržet od původní mateřské církve, ani církev *sui iuris* v katolickém společenství nemůže vzniknout samovolně, bez výslovného nebo mlčícího potvrzení nejvyšší církevní autoritou, tedy papežem²⁸.

V dalším textu bude proto termín *katolická církev* užíván pro označení univerzální církve jako společenství, které je zformováno autonomními církvemi, z nichž je aktuálně ta římská (latinská) pouze jedna z dvaceti tří. Termín *latinská* anebo *římská církev* bude používán jako vymezení ve vztahu k ostatním (katolickým i nekatolickým) východním církvím, zatímco pojem *římskokatolická církev* v případech, kdy vystupuje samostatně, nezávisle na Východě.

Termín *katolická církev* bude dále používán pro označení každé jedné východní církve, která tvoří spolu s římskou církví jednu univerzální katolickou církev. Přesné užití těchto termínů je důležité zejména proto, že většina východních katolických církví má i svůj etnický nesjednocený protějšek, v tomto textu označován buď bez slova katolický, nebo často jako církev *starobylá* (v případě předchalkedonských církví) anebo *pravoslavná* (v případě církví po roku 1054).

Vzhledem k úřednímu pojmenování Pravoslavné církve v ČR je v této práci preferován termín *pravoslavný* před slovem *ortodoxní* (z řeckých slov *ὀρθός*, *orthos*, tj. správný, pravdivý a *δόξα*, *doxa*, tj. sláva, názor, učení), jakkoli se v jednotlivých případech a různých jazykových mutacích i mezi samotnými českými pravoslavnými vyskytují obě verze adjektiv²⁹.

Stejně tak je důležité upřesnění užívání termínu *Apoštolský stolec*, jehož užití je v římskokatolických dokumentech často synonymem stolce římského, zatímco při komunikaci s východními církvemi dochází k obnažení pravdivé skutečnosti, že Řím není jedinou biskupskou katedrou, založenou některým z apoštolů, ale stejně tak se dá mluvit o Apoštolském stolci i v Alexandrii, v Antiochii anebo v Jeruzalémě, tedy v sídlech dalších církví, a to jak sjednocených s Římem, tak i církví nesjednocených.

Vzhledem ke svému historickému vývoji má ještě víc zmatečný význam pojem *obřad* (lat. *ritus*). Termín je odvozen z etruského slova *eritu*, jež znamenal posvátnou službu a v klasické latině byl používán pro označení jakéhokoli náboženského obřadu včetně obyčeje. Flexibilita tohoto termínu umožňovala v různých souvislostech jeho různorodé užití, takže před basilejsko-ferrarsko-florentským koncilem (1438–1445) byl používán a vysvětlován přibližně třiceti různými způsoby³⁰. Během koncilu, jenž usiloval o sjednocení východních církví s církví římskou, byla rovněž nastolena otázka přesné

---

²⁷ CIC, kán. 111 § 2: „*Quilibet baptizandus qui quartum decimum aetatis annum expleverit, libere potest eligere ut in Ecclesia latina vel alia Ecclesia rituali sui iuris baptizetur; quo in casu, ipse ad eam Ecclesiam pertinet quam elegerit.*“ CIC, kán. 112 § 1: „*Post receptum baptismum, alii Ecclesiae rituali sui iuris adscribuntur...*“

²⁸ CCEO, kán. 27: „*Coetus christifidelium hierarchia ad normam iuris iunctus, quem ut sui iuris expresse vel tacite agnoscit suprema Ecclesiae auctoritas, vocatur in hoc Codice Ecclesia sui iuris.*“

²⁹ BĚHAL, Martin. *Dějinný vývoj uzavírání křesťanského manželství a srovnání vybraných obřadů sňatkové liturgie římskokatolické církve a pravoslavné církve*, České Budějovice: JČU, 2010, s. 12.

³⁰ POTZ, Richard – SYNEK, Eva. *Orthodoxes Kirchenrecht*, Freistadt: Verlag, 2007, s. 26.

terminologie, která by se používala v církevní, a především v církevně-právní rovině. Koncil se proto vyhnul použití termínu *ritus* (obřad) v jeho striktním obsahu, tedy označením náboženské ceremonie, a nahradit jej jinými výrazy, které se do češtiny dají překládat jako tradice anebo zvyk.

Stejný přístup k používání tohoto pojmu zaujal i tridentský koncil (1545–1563), avšak již krátce po něm papež Klement VIII. (1536–1605) ve svém breve *Instructio super aliquibus ritibus Graecorum* (1595) jej použil právě pro označení souboru liturgických a kanonických tradic východních církví. Další z jeho nástupců na římském stolci papež Benedikt XIV. (1675–1758) ve svých bulách *Ex quo singulari* (1742) a *Omnium sollicitudinum* (1744) aplikoval termín *ritus* pro označení pěti hlavních liturgických tradicí církve (kromě latinské jde o konstantinopolskou, alexandrijskou, arménskou, antiochijskou a chaldejskou čili východosyrskou tradici). Tyto nazývá primárními (nebo také většími, hlavními) rity, které pak dále dělí na rity sekundární (nebo také menší), odvozené od primárních a používané různými církevními komunitami, např. byzantskou, alexandrijsko-koptskou, antiochijsko-západosyrskou církví apod.³¹

Jistý problém s termínem *ritus* vznikl po promulgaci latinského kodexu CIC v roce 1917³², jenž zejména v kánonu 98³³ nespécifikoval, zda má být tento termín chápán pro *ritus* primární (*maior*) anebo sekundární (*minor*). Pokud by byl například používán s odkazem na pět hlavních obřadů, pak by přechod z ukrajinské církve do melchitské církve nebyl chápán jako změna ritu, protože obě církve používaly stejnou liturgickou tradici konstantinopolskou, byly tedy ve stejném *ritu*. Obecně přijímaným míněním bylo interpretovat tento termín s odkazem na specifická církevní společenství, tedy ta, která CCEO v roce 1990 definoval jako církve *sui iuris*. Takto jej roku 1952 ve svém *motu proprio Postquam Apostolicis* použil i papež Pius XII. (1876–1958)³⁴.

Druhý vatikánský koncil se pokusil vrátit k používání termínu *ritus* v jeho striktním významu obřadu a pro označení konkrétní církevní komunity použil pojmu *ecclesia particularis*, v nynějším východním kanonickém právu nahrazen statusem *sui iuris*. Tento přístup byl částečně přejat i do koncilního dekretu *Orientalium ecclesiarum* (1964), na poslední chvíli však byly oba významy termínu *ritus* (obřad i partikulární církve) propojeny, jelikož se pro oddělení těchto významů nenašel konsenzus mezi všemi koncilními otci³⁵.

³¹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 86.

³² Tento kodex byl promulgován dne 17. května 1917 konstitucí papeže Benedikta XV. (1854–1922) *Providentissima Mater Ecclesia* s účinností od 19. května 1918.

³³ CIC 1917, kán. 98: „§ 1. *Inter varios catholicos ritus ad illum quis pertinet, cuius caeremoniis baptizatus fuit, nisi forte baptismus a ritus alieni ministro vel fraude collatus fuit, vel ob gravem necessitatem, cum sacerdos proprii ritus praesto esse non potuit, vel ex dispensatione apostolica, cum facultas data fuit ut quis certo quodam ritu baptizaretur, quin tamen eidem adscriptus maneret.*

§ 2. *Clerici nullo modo inducere praesumant sive latinos ad orientalem, sive orientales ad latinum ritum assumendum.*

§ 3. *Nemini licet sine venia Apostolicae Sedis ad alium ritum transire, aut, post legitimum transitum, ad pristinum reverti.*

§ 4. *Integrum est mulieri diversi ritus ad ritum viri, in matrimonio ineundo vel eo durante, transire; matrimonio autem soluto, resumendi proprii ritus libera est potestas, nisi iure particulari aliud cautum sit.*

§ 5. *Mos, quamvis diuturnus, sacrae Synaxis ritu alieno suscipiendae non secumfert ritus mutationem.*“

³⁴ Papežský dokument je volně přístupný na oficiálních webových stránkách Svatého stolce www.vatican.va ke dni 10. 10. 2014.

³⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 88.

Zatímco jiný koncilní dokument, dogmatická konstituce *Lumen gentium* (1964) používá pro označení diecézí termínu *partikulární církve*³⁶, už o rok později dekret *Christus Dominus* (1965) obecně východní diecéze označuje opět termínem *ritus*.

Komise, odpovědné za vypracování kodexů kanonického práva CIC (1983) a CCEO (1990) se shodly na potřebě odstranit toto nejednoznačné používání pojmů v základních církevních dokumentech, proto byl pro pojmenování diecéze nebo eparchie vyhrazen termín *partikulární církve*, nikoli *ritus*³⁷.

Svou roli v tomto zmatku pojmů bezesporu sehrával i fakt, že po dlouhou dobu bylo na východní katolické církve nahlíženo jako na římskou církev, projevující se pouze svými vlastními (a od římské církve odlišnými) obřady, proto se ritem zjednodušeně nazývala už samotná konkrétní východní církev³⁸. Tento pohled byl postupně zkorigován i samotnou římskokatolickou církví, takže dnes se pod pojmem *ritus* (česky obřad) rozumí specifický způsob prožívání víry, praktikovaný konkrétní církví, tedy společenstvím křesťanů se svou vlastní hierarchií, uznanou nejvyšší autoritou katolické církve. Pod způsobem prožívání se přitom nemyslí pouze na liturgii (tedy to, co je v češtině běžně slovem *obřad* označováno), ale jde o celý souhrn liturgického, teologického, disciplinárního a duchovního dědictví této církevní komunity³⁹.

Vzhledem k výše uvedené nejednotnosti českého pojmu *obřad* je v dalším textu preferován latinský (a již částečně zdomácněný⁴⁰) termín *ritus*, zatímco v případech, kdy nemůže dojít k záměně, bude respektován úřední překlad posledních církevních dokumentů, v nichž je upřednostňován termín *obřad*⁴¹.

Podobná nutnost sjednocení termínů vyvstává při pojmenovávání manželství členů dvou různých katolických církví. Zatímco pro manželství katolíka s pokřtěným nekatolíkem se v kanonické literatuře užívá termínu smíšené manželství, pro manželství členů dvou odlišných katolických církví se obvykle používá termín *interrituální* (v překladu *meziobřadní*). Správněji by však bylo držet se termínu *intereklesiální* nebo česky *mezicírkevní*. Už i proto, že výše zmíněná nepřesnost se vrací ke stavu po promulgaci latinského kodexu v roce 1917, kdy se nebral ohled na to, že ke stejnému ritu se mohou hlásit různé partikulární církve (nyní *církev sui iuris*).

Každý *ritus* vychází z některé z pěti historicky doložitelných *tradic*, jmenovitě alexandrijské, antiochijské, arménské, chaldejské a byzantské. Církevní dějiny ukazují, že zatímco počet těchto *tradic* je již uzavřenou záležitostí, počet církví *sui iuris* se může měnit. Je velmi pravděpodobné, že stejně jako už vymřely⁴² např. církve v Núbii⁴³,

³⁶ *Dokumenty druhého vatikánského koncilu*. Praha: Karmelitánské nakladatelství 2002, s. 39.

³⁷ FARIS, John D. *Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*, s. 149.

³⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*. New York: Saint Maron Publication, 1993, s. 82.

³⁹ CCEO, kán. 28 § 1: „*Ritus est patrimonium liturgicum, theologicum, spirituale et disciplinare cultura ac rerum adiunctis historiae populorum distinctum, quod modo fidei vivendae uniuscuiusque Ecclesiae sui iuris proprio exprimitur.*“

⁴⁰ Viz např. spisovná slova jako *rituál*, *biritualista* apod. *Slovník spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2006.

⁴¹ *Dokumenty druhého vatikánského koncilu*, s. 435 aj.

⁴² ATIYA, Aziz S. *Historia Kościół wschodnich*. Varšava: Institut Wydawniczy Pax, 1978, s. 368.

⁴³ Obyvatelé Nubie, tedy oblasti dnešního severního Súdánu, byli původně křesťany, avšak po nájezdu Arabů v 7. století, kdy se Koptové stáhli na západ dnešního Egypta, komunita nubijských křesťanů pod tlakem násilné islamizace zanikla. ATIYA, Aziz S. *Historia Kościół wschodnich*, s. 369.

Kartágu⁴⁴ či v Pentapolis⁴⁵, zaniknou i některá dnešní společenství věřících, ztrácejících svou životaschopnost (toto nebezpečí aktuálně hrozí např. církvi italo-albánské), a naopak jiná, v současné době sice zařazená do některé již existující církve *sui iuris*, avšak zároveň nepodléhající jejímu nejvyššímu představiteli, ale přímo nejvyšší církevní autoritě (např. apoštolský exarchát v České republice), mohou být v budoucnu povýšena jako samostatná *církev sui iuris*.

1.2. Západní obřad

I když se křesťanství může chlubit poměrně rozsáhlou teologickou literaturou svých prvních dvou století⁴⁶, není v ní dochováno mnoho dokumentů, které by se zabývaly liturgií a kultem. Proto nelze s jistotou určit, jaké přesné liturgické formy při svých bohoslužbách užívali apoštolové a jejich bezprostřední nástupci, jakož ani jejich spolupracovníci presbyteři v dalších církevních obcích.

Již ze třetího století je však doložitelné, že se křesťanská liturgie odehrávala různě minimálně ve třech hlavních metropolích⁴⁷ císařství, jimiž byli Řím, Alexandrie a Antiochie. Od čtvrtého století pak již máme k dispozici dostatek důkazů, které ukazují variabilitu liturgických obřadů, které se odvíjely v závislosti na politickém a geografickém rozdělení tehdy známého světa, do něhož křesťanství svými misii zasahovalo⁴⁸. Pro tehdejší i stávající jednotu je podstatné zjištění, že ve všech dochovaných liturgických knihách z této doby nalézáme všechny základní části, které jsou i dnes součástí základních křesťanských bohoslužeb v různých obřadech.

Přestože se křesťanství na území bývalé Západořímské říše částečně šířilo i cestou, která nebyla přímo navázána na římskou jurisdikci a delegaci (zejména iroskotské misie v 7. století), největší počet misionářů do těchto oblastí byl posílán přímo z Říma, nezřídka samotným papežem⁴⁹. Proto se k tamnímu původnímu obyvatelstvu dostávalo křesťanství ve formě a následně i v obřadu, typickém pro Řím. Liturgie, která probíhala na většině těchto nově pokřesťanštěných územích, se tedy nejen odehrávala v latině, která byla od 2. století úředním církevním jazykem Říma, ale i se všemi zvyklostmi a symboly, typickými pro Řím. Většina západní Evropy proto od počátku svých křesťanských dějin tvořila unifikovanou rituální jednotku, kterou nerozbilo ani období, kdy se k nástupnictví

---

⁴⁴ Velkými postavami kartáginské církve byli např. Tertulián († 220), Cyprián († 258), nebo Augustin z Hippo († 430). Po nájezdu muslimů jim tato církev zcela podlehla a zanikla. ATIYA, Aziz S. *Historia Kościołów wschodnich*, s. 369.

⁴⁵ Pentapolis bylo společenství pěti měst na území dnešní Libye, nejdůležitějším z nich byla Kyréna. Dokud toto území patřilo pod vládu Byzance, křesťané si dokázali udržet svou autonomii, po dobytí Araby však i tato místní církev začátkem 8. století definitivně přestala existovat. <http://de.wikipedia.org>, heslo *Pentapolis*, ke dni 19. 8. 2014.

⁴⁶ *Spisy apoštolských otců*. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1985. POKORNÝ, Petr – HECHTEL, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*, Praha: Vyšehrad, 2013, s. 800–801.

⁴⁷ Zatímco *metropolí* se obecně nazývá významné město, jež je zároveň centrem obchodního, kulturního nebo politického života, pro označení území spravovaného z metropole je v této práci užito slova *metropole*. KUBIŠTA, Jan – REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 1958.

⁴⁸ GAUDEMET, Jean. *Le mariage en Occident*. Paříž: Cerf, 1987, s. 50.

⁴⁹ Například roku 596 byl z Říma mezi Anglosasy vyslán mnich Augustin (z Canterbury), později roku 719 mezi Bavorsy biskup Bonifác aj.

na Petrův stolec hlásili hned tři papežové⁵⁰. Křesťanské náboženství se zde ve vnější, ale i v duchovní rovině vyvíjelo z veškerého teologického, kulturního i spirituálního bohatství Říma. Bylo-li na některém území dovoleno prožívat víru v odlišném obřadu, byl buď silně latinizován už od samého počátku, nebo postupně úplně vytlačen a nahrazen jedinou latinskou liturgií a římským obřadem.

Proto na rozdíl od křesťanského Východu na Západě neznáme mnoho církevních komunit, které by se disciplinárně a obřadem lišily od svého jurisdikčního ústředí v Římě. Z hlediska počtu členů byla asi nejsilnější skupina křesťanů žijících na území Galie (nynější Francie, Belgie, severní Itálie a části Švýcarska, Nizozemska a Německa), kteří doložitelně od 5. století užívali vlastní *galikánskou* liturgii. Postupně však do ní pronikalo stále více římských prvků, až byla za panování Karla Velikého (742–814) úplně nahrazena liturgií římskou.

Ovlivněn galikánským obřadem se především ve Španělsku vyvinul další samostatný *hispanický* obřad, dnes nazývaný *mozarabský* podle křesťanských obyvatel Pyrenejského poloostrova, na němž se téměř tři století (750–1031) nacházel islámský stát Al-Andalusia⁵¹. Mozarabský ritus, někdy také nazýván obřadem *isidoriánským* podle sv. Isidora Sevilského (560–636)⁵², byl úplně vytlačen v 11. století obřadem latinským, došlo však k jeho obnově zásluhou španělského regenta kardinála Francisca Ximéneze de Cisneros (1436–1517), jenž po svém jmenování toledským arcibiskupem roku 1495 zavedl mozarabskou liturgii v kapli Božího Těla ve své katedrále. Dnes se tento obřad slouží i v několika dalších farnostech, a to v reformované podobě kardinála Marcela Gonzáleze Martína (1918–2004), jenž tuto liturgii obnovil se souhlasem Svatého stolce⁵³.

Stejně tak se dodnes udržel v milánské arcidiecézi a v některých farnostech italských diecézí Bergamo, Novara, Pavia a Lugano *ambroziánský* obřad, nazvaný podle milánského biskupa sv. Ambrože (337–397), jehož schválení a znovuzavedení dosáhl na tridentském koncilu (1545–1563) tehdejší milánský arcibiskup Karel Boromejský (1538–1584)⁵⁴. Po druhém vatikánském koncilu byl velkým propagátorem znovuzavedení tohoto západního katolického obřadu další milánský arcibiskup kardinál Giovanni Colombo (1902–1992).

Naopak, nedochoval se obřad *keltský*, původně praktikovaný na britských a irských ostrovech, a to od 5. století zásluhou iroskotských misionářů. Poté, co se v zemi usídlili benediktini, původem z kontinentu, začal být tento obřad nahrazován římským a gaelština latinou, takže po 8. století začíná z liturgie zcela mizet⁵⁵.

Kromě těchto nejznámějších se v Evropě až do tridentského koncilu vyskytovaly i další obřady, které však byly tímto církevním sněmem zakázány. Nicméně se i po tomto zákazu až do konce druhého vatikánského koncilu udržely určité liturgické zvláštnosti

---

⁵⁰ Nejdelší období takového papežského schismatu tvořila doba mezi lety 1378 a 1417, kdy trojpapežství ukončil kostnický koncil.

⁵¹ Křesťanští obyvatelé tohoto muslimského státu se nazývali *mozarabové*. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Mozarabic rite* ke dni 17. 10. 2014.

⁵² Církevní učitel Isidor ze Sevilly byl jedním z největších křesťanských autorů raného středověku, byl podporovatelem mozarabské liturgie, kterou sám praktikoval. Internetová katolická encyklopedie <http://www.newadvent.org>, heslo *Mozarabic rite* ke dni 20. 10. 2014.

⁵³ *Española Missale Hispano-Mozarabicum*, Toledo: Conferencia Episcopal, 1991.

⁵⁴ Ambroziánský obřad byl zásluhou Karla IV. (1316–1378) sloužen i v Praze, a to v dnes již zaniklém klášteře benediktinů u kostela sv. Ambrože, nyní Palác Hybernia na náměstí Republiky.

⁵⁵ <http://en.wikipedia.org>, heslo *Celtic Rite* ke dni 16. 10. 2014.

v latinském obřadu, a to v arcidiecézích Braga a Lyon, stejně jako v několika řeholních společenstvích, jako jsou dominikáni nebo kartuziáni⁵⁶.

Byly to právě církevní koncily, papežské dokumenty anebo diecézní synody, které s cílem plného sjednocení všech křesťanských obcí postupně potlačovaly a zakazovaly jakékoli jejich etnické, jazykové, rituální či kulturní zvláštnosti, čímž se stále více místo jednoty prosazovala unifikace podle vzoru římské liturgie. Na rozdíl od Východu tedy zdejší národní církevní provincie svoji hierarchickou autonomii buď nikdy vůbec nezískaly anebo ji postupně ztratily. Výše zmiňované dodnes dochované západní obřady se proto neřadí mezi svébytná společenství církví *sui iuris*, ale přežívají pouze ve svém liturgickém projevu⁵⁷.

Podobně formální⁵⁸ je dnes i historické titulování některých latinských biskupství jako patriarchátů, kromě Říma⁵⁹ jde zejména o Benátky, Lisabon⁶⁰ či Východní a Západní Indii⁶¹.

Přestože se po druhém vatikánském koncilu stal liturgickým jazykem římského (latinského) obřadu mateřský jazyk jednotlivých národů, jako oficiální jazyk římskokatolické církve se i nadále uvádí latina⁶², což nejednou zdůraznil i papež Benedikt XVI.⁶³ Po jeho rezignaci v roce 2013⁶⁴ se hlavou katolické církve stal argentinský kardinál Jorgé Maria Bergoglio jako papež František. Velkou rolí v jeho chápání i osobním přístupu jak k jediné katolické, tak i ke všem ostatním církvím a jejich různým obřadům sehrává i skutečnost, že před svým zvolením papežem jako arcibiskup Buenos Aires byl dlouhá léta ordinářem těch východních církví *sui iuris*, které neměly v Argentině svého vlastního hierarchu. Ve svých projevech od počátku sám sebe proto jmenuje častěji římským biskupem než papežem⁶⁵.

---

⁵⁶ *Annuario Pontificio 2010*. Vatikán: Libreria editrice vaticana, 2010, s. 1829.

⁵⁷ *Annuario Pontificio 2010*, s. 1829.

⁵⁸ CIC, kán. 438: „*Titul patriarchy a primase znamená pouze poctu, a v církvi latinského obřadu není spojen s mocí řízení, pokud z papežského privilegia nebo schváleného obyčeje neplyne něco jiného.*“

⁵⁹ Další tituly latinských patriarchů v Aquileji, Antiochii, Alexandrii i Konstantinopoli byly zrušeny již dříve, papež Benedikt XVI. v roce 2006 zrušil i titul patriarchy Západu pro římského biskupa. www.catholicnews.com z 2. 3. 2006, ke dni 10. 10. 2014.

⁶⁰ Kromě Říma byl v pravém smyslu slova pozůstatkem starověkého patriarchátu kromě Říma pouze patriarchát v portugalském Lisabonu (4. století) a v italských Benátkách (774). Ostatní tituly patriarchů byly uděleny mnohem později s odvoláním na tamní starobylou tradici: patriarcha Západní Indie roku 1524 a patriarcha Východní Indie roku 1886. *Annuario Pontificio 2010*, s. 8.

⁶¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, Jefferson: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2011, s. 1.

⁶² BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 210.

⁶³ Nejvýrazněji se tato jeho snaha projevila zřízením speciální Papežské akademie Pontificia Academia Latinitatis pro studium a rozvoj latiny dne 10. 11. 2012. <http://la.wikipedia.org>, heslo *Pontificia academia latinitatis* ke dni 10. 09. 2014.

⁶⁴ Papež nečekaně oznámil svou rezignaci při kardinálské konzistoři 10. 2. 2013. Tato zpráva se dostala do světových médií s několikaminutovým opožděním právě proto, že ji přednesl latinsky a vatikánská zpravodajka Giovanna Chirri si nebyla jistá, zda správně rozuměla papežově latině. www.theguardian.com, *Vatican journalist with front pew view of momentous year for papacy*, ze dne 22. 12. 2013.

⁶⁵ Této skutečnosti si všimla i světová a česká média už při jeho prvním proslovu po svém zvolení hlavou katolické církve 13. března 2013. www.rozhlas.cz, *Novým papežem je Argentinec Jorge Mario Bergoglio, zvolil si jméno František*, ze dne 13. 3. 2013.

1.3. Východní obřady

Křesťanství má pochopitelně svůj počátek v Jeruzalémě, kde Ježíš Kristus zemřel, kde se ve večeradle následně scházeli jeho apoštolové⁶⁶ a kde také vznikla první církevní obec. Toto město však z hlediska tehdejšího i pozdějšího světového pohybu bylo uzavřeným, svým způsobem izolovaným a těžko dosažitelným místem, a tak už v prvních letech křesťanství bylo jasné, že se nestane centrem nově vznikající církve⁶⁷.

Když byla roku 70 Titovým vojskem násilně potlačena židovská vzpoura a Římané v roce 135 dosáhli konečného vítězství, židovský Jeruzalém měl být navždy smazán ze zemských map. V té době však již byli křesťané – stejně jako Židé – rozseti po celé římské říši, čímž se církev nejen vyhnula svému zániku, ale naopak byla schopna zakládat nová centra, z nichž některá se stala důležitými středisky budoucích východních církví. V této době se nová víra šířila především ve městech, a tak se lidé, žijící na venkově, ve snaze vymezit se od městských obyvatel, zdráhali toto nové náboženství přijmout až do takové míry, že se termín *pagus* (lat. venkov) obecně přenesl na nekřesťany, tj. pohany⁶⁸.

Tradice a z ní plynoucí obřady, které se na rozsáhlém geografickém území Východu vyvinuly, byly tedy odrazem rozdílů a rozmanitostí jednotlivých center a kulturního světa, jež tato centra utvářela. Jednota jednotlivých a konkrétních prvotních církví na Východě byla mnohem více prezentována v dogmatické a morální rovině než v oblasti disciplinární a jurisdikční. Ježíšovo učení se od počátku projevovalo především způsobem života křesťanů, přičemž nebyl kladen důraz na jednotné projevy víry v toto učení, ale na věrnost Ježíšova následování⁶⁹.

Je proto důležité opustit v latinské církvi rozšířené a zcela neopodstatněné domněnky, že až do velkého schismatu v roce 1054 byla prvotní církev unifikovaná a dva velké křesťanské světy, Východ a Západ se svými rozdíly jsou teprve důsledkem tohoto historicky smutného rozdělení. Pravda je, že různost a rozmanitost vnějších projevů víry je už od prvního období průvodním jevem nového náboženství, rodícího se právě v kulturním světě Východu. Proto lze oprávněně tvrdit, že východní církve jsou svými tradicemi a obřady mnohem blíže původním apoštolským dobám, než je dnes církev latinská.

Jelikož Řím mnohem naléhavěji nutil nově pokřtěné národy pod svou jurisdikcí k přijetí jediného způsobu vnějších projevů víry, mnoho západních (latinských) křesťanů v minulosti i současnosti, včetně svých biskupů a misionářů, těžko chápalo multiplicitu východních církví, a existenci jiných obřadů než latinského vědomě či podvědomě identifikovalo pouze s užíváním národního jazyka při liturgii, případně s jinými gesty a slovy ve vnějších projevech bohoslužby.

Ve skutečnosti však všechny východní církve původně vykazovaly více než pouhé jazykové odlišnosti a celé tisíciletí se těšily velké autonomii, která jim však ze strany římské církve byla v plné míře znovu přiznána až na druhém vatikánském koncilu⁷⁰.

---

⁶⁶ V Lukášově evangeliu o učednících z Emaus: „Ještě v tu hodinu odešli a vrátili se do Jeruzaléma. Nalezli pohromadě oněch Jedenáct i jejich druhy.“ Lk 24, 33.

⁶⁷ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 9.

⁶⁸ FARIS, John D. *Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*, s. 3.

⁶⁹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 10.

⁷⁰ Dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*. *Dokumenty druhého vatikánského koncilu*, s. 448.

Jednotlivé východní církve lze rozčlenit do skupin podle různých kritérií, nejčastěji se tak děje podle tradice, která je spojuje⁷¹: v tom případě mluvíme o pěti skupinách církví podle pěti tradic, z nichž tři vzešly na území římské říše: *antiochijská* v Jeruzalémě, *alexandrijská* a *konstantinopolská* v Kappadokii a zbývající dvě na okraji impéria: *chaldejská* v Mezopotámii a Persii a *arménská* na území tehdy obývaném Armény⁷².

Alexandrijská tradice prošla zvláštním vývojem v Etiopii, kde se promíchala s tradicí antiochijskou, a naopak tradice konstantinopolská (byzantská) se i při předávání jiným etnickým a národním skupinám dochovala většinou v tak neporušené míře, že z ní pocházejí další autokefální církve, z nichž některé pravoslavné v následujících staletích dosáhly až na stupeň patriarchátu.

Konstantinopolská tradice se po 5. století, kdy začal východořímský císař z Konstantinopole vysílat do nově vzniklých církevních obcí své legáty a úředníky, dostávala stále více i na ta území, kde původně převažovala tradice antiochijská anebo alexandrijská. Proto je mj. několik patriarchátních anebo arcibiskupských sídel obsazeno vícero církvemi, vzniklými z odlišných tradic na stejném místě⁷³.

Všech pět tradic je tak dodnes přítomno nejenom v některém z praktikovaných liturgických obřadů, ale především v samotných a svéprávných východních církvích, ať už jsou nebo nejsou aktuálně sjednoceny v katolické církvi s církví římskou.

Zatímco latinská církev je i vzhledem ke své historii více ustrnulá v jedné tradici a jakákoli změna v ní vyvolává řadu bouří a nesouhlasných projevů⁷⁴, východní církve jsou stále společenstvími živými a proměnlivými. Jejich dějiny jsou určovány nejen přirozeným populačním vývojem, ale rovněž řadou zásadních zásahů v důsledku politických i náboženských událostí odehrávajících se na jejich původním území.

A tak se mnohé církve, tradičně nazývané východními, stále více a častěji nacházejí na Západě, a naopak obyvatelé některých tradičně východní zemí přijímají křesťanství v západní formě, ať už v katolické anebo některé protestantské církvi. I když tento proces není pouze novodobou záležitostí, mnohem rychleji postupuje od počátku 20. století, kdy se nejdříve po několika stoletích zásadním způsobem měnila mapa Evropy, a následně

---

⁷¹ *Annuario Pontificio 2010*, s. 1145

⁷² Armény jsou starobyklým národem, jenž již přes 3500 let obývá Arménskou vysočinu. Původně však žili na mnohem větším území, západněji od současné Arménské republiky. Arménští křesťané tak dnes žijí většinou na jiném území, než jejich tradice a církve vznikly. Podobně jsou na tom i církve makedonská, řecká nebo albánská. Ukrajinská a ruská církev se dokonce kromě rozdělení na katolickou a pravoslavnou rozdělily dále na další pravoslavné církve, většinou na americkém kontinentu. Když dojde ve východní katolické církvi k přerušení vztahů s původním územím a tamní kulturou, aby nedošlo ke schismatům, Svatý stolec si často ponechává jurisdikci nad nově vzniklými církevními společenstvími, aniž by je podřídil církevní autoritě původního území. Již roku 1938 např. *motu proprio* papeže Pia XI. (1857–1939) *Sancta Dei Ecclesia* rezervuje jurisdikci pro východní katolíky v Albánii, Řecku, Bulharsku, Kypru, Turecku, Sýrii, Libanonu, Izraeli, Jordánsku, Iráku, Íránu, Egyptě, Etiopii, Eritreji, Afghánistánu Papežské kongregaci pro východní církve. Tato exkluzivní jurisdikce se dokonce týkala i latinských katolíků, kteří se na těchto územích ocitli jako potomkové kruciátů, dále plavců pocházejících z Benátek, Janova či Pisy, jakož i nově obrácených katolíků do latinského obřadu anebo nově příchozích na tato území. *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*. Vatikán: Congregatio pro Ecclesia orientaliibus, 1962, s. 443.

⁷³ Tato multiplicita se netýká pouze pravoslavných, ale i katolických církví: patriarchát Alexandrie je tak např. obsazen koptskou i řecko-melchitskou církví nebo patriarchát Antiochie syrskou, řecko-melchitskou a maronitskou církví. *Annuario Pontificio 2010*, s. 3–8.

⁷⁴ Poslední liturgická reforma, která proběhla v latinské církvi během druhého vatikánského koncilu, podnítila vznik četných tradicionalistických skupin, které odmítly tyto reformy a za jedinou platnou formu římské církve uznávají pouze tu, kterou předepsal misál papeže Pia V. (1504–1572) roku 1570. <http://fr.wikipedia.org>, heslo *Rite tridentine*, ke dni 28. 10. 2014.

v posledních desetiletích na celém světě stoupla vlna radikálně nacionálních a náboženských hnutí přinášejících s sebou nenávist a agresivitu vůči jakékoli jinakosti.

Východní církve tedy dnes tvoří početný seznam křesťanských uskupení, z nichž některé mezi sebou komunikují více, jiné méně. V následujícím výčtu jsou proto seřazeny do skupin nikoli podle svého historického původu, ani podle tradic, z nichž vzešly, ale podle vzájemného *communio*. To je totiž důležité i v kauzách, při nichž se posuzuje manželství, ať už intereklesiální, nebo uzavřené mezi členy jedné a té samé církve.

1.4. Východní syrské církve

Jde o společenství křesťanů, kteří se usadili v Persii (nyní Irák a Írán). Tamní novoperská říše Sásánovců (224–561) se ostře vymezovala proti Římu, jenž pro ni představoval hlavního nepřítele. Proto došlo velmi záhy k přerušení kontaktů zdejších křesťanů s Římem, jejichž život se dál vyvíjel samostatným směrem, částečně ovlivněným nestorianismem⁷⁵. Již roku 410 prohlásila *Asyrská církev Východu* nezávislost na Římě a od té doby není spojena *communio* se žádnou jinou křesťanskou církví.

K této větvi se hlásí rovněž *Křesťané sv. Tomáše*, kteří jsou však zároveň členy některé církve, ať už katolické anebo pravoslavné. Zvláštním jevem uvnitř těchto křesťanů je endogamické společenství, nazývané *Knanaya*⁷⁶.

1.4.1. Asyrská církev Východu

Asyrsky: ܩܕܝܫܬܐ ܩܕܝܫܝܢܐ ܩܕܝܫܐ ܨܘܪܝܐܘܬܐ ܕܥܝܪܐܝܐ ܩܕܝܫܝܬܐ (‘*Ittā Qaddishtā w-Shlikhāitā Qattoliqi d-Madnēkhā d-Āturāyē*)⁷⁷, Svatá apoštolská katolická asyrská církev Východu.

Zprávy o křesťanech v Mezopotámii jsou již z druhého století: svůj původ odvozovali od apoštolů hlásajících evangelium v edesském království⁷⁸, především od sv. Tomáše a jeho žáka sv. Addaie⁷⁹, a jejich hlavní národnostní skupinou byli právě Asyřané. Komunita vznikla poměrně brzy po vzniku křesťanství a na základě své geografické polohy vzhledem k Jeruzalému i Římu byla označována prostě jako Církev Východu. Nejdůležitějším centrem se stalo město Seleukie-Ktésifon⁸⁰, kde už kolem roku 300 sídlili perští biskupové, vázání k patriarchovi Antiochie, od něhož přijímali svěcení. Protože se

---

⁷⁵ Nestorius byl konstantinopolský patriarcha († 451), který byl u zrodu teorie o dvou osobách v Ježíši Kristu. Asyrská církev jej uctívá jako svatého. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad, 2008, s. 616.

⁷⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 482.

⁷⁷ www.assyrianchurch.com ke dni 5. 9. 2014.

⁷⁸ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 69.

⁷⁹ Sv. Addai byl žákem apoštola sv. Tomáše a jedním ze 72 učedníků, jenž po seslání Ducha Svatého odešel hlásat evangelium do Edessy, kde obrátil ke křesťanské víře tamního krále.

⁸⁰ Seleukie-Ktésifon je dvojměstí na březích řeky Tigrid, asi 30 km jihovýchodně od Bagdádu. Sláva tohoto kulturního i společenského centra skončila roku 637 po vpádu Arabů.

město nacházelo mimo římskou říši, nebyl jim udělen titul patriarchy, ale *katolikos*, tj. univerzální reprezentant⁸¹.

Z Antiochie mezi ně začátkem 5. století proniklo učení Theodora z Mopsuestie († 428) a jeho žáka Nestoria († 451), odmítající přijmout Pannu Marii jako Bohorodičku, čímž se přerušilo *communio* s Římem. Paradoxně tím pravděpodobně přispěli k tomu, že je Peršané nevyhubili, protože nemohli být obviněni ze spolupráce s nepřítelem, jehož pro ně Řím představoval⁸².

Velkého rozkvětu dosáhla církev především díky své slavné škole v Nisibis⁸³, odkud vzešli misionáři, kteří pak nesli křesťanskou víru i kulturu⁸⁴ do Indie, Tibetu, Číny a Mongolska.

Když byla v roce 766 Persie dobyta Araby, asyrský *katolikos* přesídlil do Bagdádu a přijal titul patriarchy. Většina místního obyvatelstva sice přijala islám, ale církev přežila až do vpádu Timura Chromého (Tamerlán, 1336–1404), jenž nechal téměř všechny křesťany vyvraždit, přičemž zbytek utekl do hor Kurdistánu a přežila pouze malá komunita v dnešním východním Turecku.

K další genocidě došlo během první světové války, kdy Turci jednu třetinu asyrských křesťanů vyvraždili a další deportovali. Přeživší utekli do Iráku, jenž byl pod vojenskou ochranou Britů, ke konci jejich mandátu však roku 1933 irácká vojska opět začala s vyvražďováním asyrských křesťanů, asyrský patriarcha Mar Ishai Shimun XXIII. (1908–1975) byl vyhnán ze země, odešel do exilu v USA a členové církve se rozptýlili po celém světě. Od roku 1994 je oficiálním sídlem asyrského patriarchátu v exilu město Morton Grove ve státě Illinois na východě USA⁸⁵.

Úřad patriarchy se předával ze strýce na synovce až do roku 1968, kdy se proti Mar Ishai Shimunovi XXIII. postavil asyrský metropolita v Indii Mar Thoma Darmo (1904–1969). Tento spor vyústil v rozdělení církve na menšinovou *Starobylou svatou apoštolskou katolickou církev Východu*, jejíž *katolikos* (od roku 1972 Mar Addai II. Giwargis) sídlí v Bagdádu a na rozdíl od Asyrské církve Východu se řídí starým juliánským kalendářem.

Velký pokrok ve vzájemných vztazích dosáhli asyrský patriarcha Mar Dyn Dinkha IV. a papež Jan Pavel II. (1920–2005), když roku 1994 podepsali společné prohlášení, že katolíci a Asyřané jsou „jednotní ve vyznávání téže víry v Syna Božího“ a od roku 1997 obě církve vzájemně uznávají svou apoštolskou posloupnost, jakož i platnost udělovaných svátostí⁸⁶.

1.4.2. Křesťané sv. Tomáše

Křesťanská komunita známá jako *Křesťané sv. Tomáše* doložitelně existovala v jihozápadní Indii už ve 4. století. Podle tradice je jejich zakladatelem samotný apoštol

---

⁸¹ FARIS, John D. *Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*, s. 5.

⁸² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 26.

⁸³ Město, které v jiných jazycích bylo nazýváno rovněž Murdín, dnes nese název Nusaybin a leží na území Turecka, poblíž hranice se Sýrií. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Nusaybin* ke dni 12. 11. 2014.

⁸⁴ Díky nim se doneslo syrské písmo k středoasijskému národu Ujgurů, a odtud do Mongolska. Od Mongolů ho zase převzali Mandžuoové, kde se používá dodnes. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 16.

⁸⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 124.

⁸⁶ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*. Řím: Pontificio Istituto Orientale, 1999, s. 17.

sv. Tomáš, jenž v Indii ohlašoval evangelium hned po Kristově zmrtvýchvstání. Dnes se soustřeďují především v jihozápadním indickém státě Kérala.

V minulosti tvořili jednotu s Asyrskou církví Východu, s níž i dnes udržují plné společenství (*communio*) ve svátostech. Zatímco se však Asyrská církev Východu vyvíjela ve svých vlastních strukturách, Křesťané sv. Tomáše se na různých místech Indie stávali členy dalších východních církví, přičemž však jako svou viditelnou hlavu nadále uznávali patriarchu Asyrské církve Východu.

Portugalští misionáři, kteří v 15. století přišli do Kéraly, zde zahájili násilnou latinizaci této komunity, jejímž důsledkem bylo nejenom sjednocení jedné části komunity s Římem, ale rovněž oddělení většiny těchto křesťanů od unie s katolickou církví.

Zvláštností Křesťanů sv. Tomáše, čítajících dnes asi 5 000 000 členů, je stále skutečnost, že ač jsou mezi sebou propojeni historií i tradicí, zároveň mohou být členy i některé z dalších východních církví, včetně dvou katolických (syrskomalabarská a syrskomalankarská). Část z nich v druhé polovině 20. století přestoupila k protestantům⁸⁷.

Uvnitř tohoto křesťanského společenství existuje etnická komunita, známá jako *Knanaya*, Jižané (nebo též *Tekkumbhagar*), jejíž počátky se vážou ke skupině 72 židokřesťanských rodin, které roku 345 přišly do Indie z Mezopotámie. Byl mezi nimi i biskup Uraha Mar Yausef, čtyři kněží a několik jáhnů, spolu s obchodníkem Knai Thomman, jenž byl jejich laickým vůdcem. Tehdejší vládce Perské říše (v syrském jazyce nazýván *Cheraman Perumal*) jim poskytl půdu a slíbil královskou ochranu. Komunita (podle východní tradice považována za samostatnou církev) se tak mohla rozrůstat, přičemž její členové zachovávali přísný endogamický zákon, jenž jim přikazoval uzavírat manželství pouze uvnitř své komunity⁸⁸.

Knanayská komunita je dnes rozdělena na syrskomalabarské katolíky (asi 130 000) a syrské pravoslavné (asi 70 000). Více než 200 knanayských rodin žije také v USA, kde mají vlastního katolického i pravoslavného ordináře⁸⁹.

1.5. Předchalkedonské církve

Další skupinou východních církví jsou ty, které odmítly christologické učení chalkedonského koncilu z roku 451, jenž definoval, že Ježíš Kristus je jedinou osobou se dvěma nerozlučitelnými přirozenostmi (řecky *φύσεις, φύσεις*). Uvnitř Byzantské říše se tak utvořila skupina šesti církví, které se dodnes přidržují formulace sv. Cyrila Alexandrijského (376–444), jenž mluví o „jedné vtělené přirozenosti“ v Ježíši Kristu⁹⁰. Samy sebe nazývají pravoslavnými církvemi, katolickou církví byly jistou dobu nesprávně označovány jako církve monofyzitské, jejich správnější pojmenování je však buď *předchalkedonské* anebo *starobylé orientální církve*⁹¹, čímž se odlišují od církví pravoslavných, které s Římem přerušily *communio* až o šest set let později, v roce 1054.

⁸⁷ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 27.

⁸⁸ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 21.

⁸⁹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 482.

⁹⁰ Cyril Alexandrijský byl alexandrijským patriarchou, jehož stěžejním teologickým dílem bylo *Explanatio duodecim capitum*. Jako svatého učitele církve jej uctívá jak katolická, tak i pravoslavné církve. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 23.

⁹¹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 846.

Všech šest církví je autokefálních, jedna s druhou však navzájem udržují plné společenství ve svátostech (*communio*).

V důsledku dlouhodobého výskytu těchto křesťanských komunit v nepřátelském prostředí jde v současnosti vesměs o velmi zredukovaná církevní společenství.

1.5.1. Arménská apoštolská církev

Arménsky: Հայաստանի Առաքելական Սուրբ Եկեղեցի, (*Hayastaniac Arakelakan Surp Yekegeci*), Arménská apoštolská svatá církev⁹².

Vznik církve se traduje do doby, kdy v Arménii⁹³, která tenkrát tvořila mnohem větší území včetně dnešního východního Turecka, působili sv. apoštolové Tadeáš a Bartoloměj. I když zde pak už v 2. století působili řečtí misionáři z Caesareje⁹⁴, za apoštola země je považován až Řehoř Iluminátor (též Grigor Lusaworič, † 328), jenž přivedl ke křesťanství arménského krále Tiridata III. (287–330). Ten následně prohlásil křesťanskou víru jako státní náboženství už roku 301, tedy osm desetiletí před římskou říší. Řehoř Iluminátor se stal prvním biskupem ve Vagharšapat (v letech 1945–1995 nazývaným Ečmiadzin) a začal používat titul *katolikos*⁹⁵.

Kolem roku 404 vytvořil mnich (*vardapet*) Mesrop Maštoc († 440) arménskou abecedu a do arménštiny přeložil nejen Bibli, ale i další řecké a syrské spisy. V liturgii se přestala používat řečtina a zavedla se vlastní arménská liturgie.

Ačkoli se arménský katolikos nezúčastnil chaledonského koncilu (451), v obavě z upadnutí do hereze nestorianismu odmítli Arméni roku 506 jeho christologické závěry na svém vlastním sněmu ve Dvinu. V té době již byli silně pronásledováni novoperskými Sasánovci, kteří je nutili přijmout zoroastristickou víru *mazdaznan*⁹⁶.

Poté, co bylo starověké arménské království v 11. století zcela rozvráceno, Arméni utekli do Kilíkie na jihu Malé Asie, kde vzniklo nové arménské království a ve městě Sis⁹⁷ i nové sídlo arménského *katolikose*. Po dobytí Sisu muslimskými Mameluky roku 1375 přesídlil zpět do Vagharšapatu⁹⁸.

V obavě o národní i náboženskou čistotu arménská církev neudržovala *communio* nejen s Římem, ale od roku 1015, kdy Byzanc obsadila část jejich původní vlasti, ani s Konstantinopolí. V 17. století byla Arménie rozdělena mezi Turecko a Persii, perskou část začátkem 19. století ovládlo carské Rusko. Arméni žijící pod nadvládou osmanských Turků museli čelit systematickému pronásledování, které roku 1915 vyústilo v genocidu, při níž zahynuly téměř dva miliony Arménů. Zbytek odešel do okolních zemí a do Istanbulu⁹⁹.

⁹² www.armenianchurch.org/ ke dni 5. 9. 2014.

⁹³ Název Arménie se používá prakticky ve všech jazycích světa kromě samotné arménštiny, která své území nazývá Hajerstan, přičemž Arméni sami sebe označují jako Hajer (arménsky Հայեր). <http://cs.wikipedia.org>, heslo *Arménie*, ke dni 21. 11. 2014.

⁹⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 27.

⁹⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 63.

⁹⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 100.

⁹⁷ Sis je starověké město, nyní pod názvem Kozan, ležící v Turecku, 68 km severně od města Adana. Jeho význam i počet obyvatelstva v posledních letech opět roste. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Kozan, Adana* ke dni 15. 11. 2014.

⁹⁸ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolikov do Katolíckej cirkvi*. Michalovce: Misionár, 2012, s. 134.

⁹⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 69.

Území pod správou Ruska bylo v roce 1921 připojeno k Sovětskému svazu, jenž rovněž tvrdě potlačoval jak arménskou národnostní hrdost, jejich dějiny i vlastní náboženství, a to až do pádu komunismu a vyhlášení nezávislé Arménie roku 1991.

Arménská apoštolská církev se prezentuje jako národní církev¹⁰⁰, podle ústavy z roku 2005 má „*exkluzivní poslání pro zachování vlastní identity arménského lidu*“, proto ostatní církve mají na území Arménie velmi svízelné postavení. Přesto se v posledních letech vedou čilé rozhovory a jednání s nejvyššími představiteli ostatních křesťanských církví a Arménii navštívily hlavy katolické církve (papež Jan Pavel II.), Konstantinopolského ekumenického patriarchátu (patriarcha Bartoloměj) i ruské pravoslavné církve (patriarcha Alexej II.)¹⁰¹.

1.5.2. Koptská pravoslavná církev

Koptsky: *Ti.eklisia en.remenkimi en.orthodoxos*, Koptská pravoslavná církev¹⁰².

Počátky koptské církve jsou spojovány s působením sv. Marka evangelisty, jenž byl podle tradice umučen a pochován v egyptské Alexandrii¹⁰³. Toto území, na němž se vyskytuje rozsáhlá poušť, je rovněž domovem mnišské tradice, která dodnes u koptů zastává velmi důležité místo. Už v roce 336 vznikl v Alexandrii samostatný patriarchát, poté však, co místní církev odmítla christologické učení chalkedonského koncilu (451) a došlo k odluce od řecké církve (její patriarcha nadále sídlil v Alexandrii), sídlem koptského patriarchy se stal pouštní monastýr sv. Makaria¹⁰⁴.

Na přelomu 3. a 4. století začala řečtina i v liturgii ustupovat koptštině a obyvatelé Egypta se stále zřetelněji začali dělit na Kopty a Egyptany. Ti na rozdíl od Koptů téměř zcela podleli arabské invazi roku 642 a přijali islám jako své náboženství. Po finančních restrikcích ze strany arabských dobyvatelů se k nim přidali i mnohé koptské rodiny a již kolem roku 850 se křesťanství stalo v Egyptě minoritním náboženstvím. Úředním jazykem v zemi se stala arabština, a to i pro samotné Kopty, takže od 11. století je koptština pouze jazykem liturgickým¹⁰⁵.

Obsazení Egypta kavkazskými Mameluky (1250–1517) a po nich osmanskými Turky (od r. 1517) vedlo k dalšímu úpadku koptské církve, jejíž rozvoj zaznamenalo až vybudování a vedení vyšších škol v Egyptě za koptského papeže Cyrila IV. (1816–1861).

Koptská pravoslavná církev je v současnosti největší křesťanskou komunitou na Blízkém východě, vlastní několik škol a monastýrů, které po mnoha stoletích úpadku zaznamenávají velký příliv mladých mnichů¹⁰⁶. Roku 1954 byl v Káhiře založen Koptský institut vyšších studií, jenž je důležitým ekumenickým střediskem, tolerovaným islámskou většinou v Egyptě, i když musí čelit mnoha diskriminačním předpisům.

---

¹⁰⁰ Paradoxní je, že předchozí ústava arménského lidu z roku 1863 byla napsaná v turečtině. Její součástí však byly i předpisy týkající se života v církvi, ve farnostech a v patriarchátu. ABRAHAMIAN, Abel Abegha. *Die Grundlagen des armenischen Kirchenrechts*. Zürich, 1917, s. 137.

¹⁰¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 25.

¹⁰² www.copticchurch.net, ke dni 05. 09. 2014.

¹⁰³ FARIS, John D. *Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*, s. 5.

¹⁰⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 28.

¹⁰⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 509.

¹⁰⁶ Největší počet koptských monastýrů, některé z nich dokonce ze 3. století, je v údolí Vádí Natrun, asi 90 km severozápadně od Káhiry. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 510.

Egyptský prezident Anvar as-Sádát (1918–1981) krátce před svou smrtí uvrhl koptského papeže Šenuda III. (1923–2012) do vězení v pouštním monastýru, než mu roku 1986 jeho nástupce Muhammad Husní Mubáarak umožnil návrat zpět do úřadu¹⁰⁷. Postavení Koptů v Egyptě je dodnes velmi obtížné, i když v posledních letech ubylo militantních útoků na jejich sídla ze strany islamistů. Vzhledem k dlouholetým konfliktům s islámem je koptská církev endogamní, její členové nesmí uzavírat manželství s muslimy¹⁰⁸.

Do roku 1959 patřila do této církve i církev v Etiopii, od níž se dále v roce 1993 oddělila eritrejská pravoslavná církev. Obě dnes požívají autokefalitu, avšak nadále uznávají primát koptského pravoslavného papeže.

Kromě Egypta žije silná komunita koptských pravoslavných taktěž v USA a menší komunity v Evropě, především ve Velké Británii¹⁰⁹.

1.5.3. Etiopská pravoslavná církev

Amharsky: የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን (*Jäityop'ya ortodoks täwahedo bétäkrestyan*), Etiopská pravoslavná Tewahedo církev¹¹⁰.

Podle tradice byl prvním misionářem v Etiopii římský obchodník sv. Frumencius († 360), jenž si získal přízeň císaře sídlícího v Aksúmu¹¹¹, který mu svěřil do výchovy svého syna a pozdějšího císaře Ezana († 360). Ten kolem roku 330 prohlásil křesťanství státním náboženstvím a nechal Frumencia vysvětit na biskupa tehdejší alexandrijským patriarchou sv. Atanášem († 373). Proto je etiopská církev odvozena z alexandrijské tradice.

Stejně jako koptská i etiopská církev zavrhlá chaledonské učení o dvou přirozenostech Krista v jediné osobě a toto vyznání víry v jeho jedinou přirozenost vyjadřuje i slovo *Tewahedo*, jež se stalo součástí oficiálního názvu církve.

Etiopští křesťané značně přispěli k rozvoji aksúmské kultury a záhy byla do klasického místního jazyka *ge'ez*¹¹² přeložena nejen Bible, ale i řada patristické literatury. Stejně tak se rozšířil klášterní způsob života, takže etiopské monastýry se staly důležitými intelektuálními centry celé země.

Aksúmské císařství jako jediné v severní Africe odolalo nájezdům muslimů, takže etiopská církev se stala nositelkou národního povědomí a identity všech Etiopanů. V roce 1270 nastoupila na císařský trůn dynastie Šalomounovců, odvozujících svůj původ od Menelika, syna biblického Šalomouna a královny ze Sábý¹¹³.

V 16. století vtrhla do Etiopie islámská vojska imáma Ahmada ibn Ibrahima al-Ghazi (1506–1543), jenž byl poražen za pomoci Portugalců, kteří poté zahájili intenzivní misionářskou činnost mezi domorodými obyvateli, usilující o sjednocení domácí církve s Římem. Etiopský král Sissinios (1572–1632) sice tuto unii deklaroval, avšak po jeho

¹⁰⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 15.

¹⁰⁸ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 141.

¹⁰⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 30.

¹¹⁰ www.ethiopianorthodox.org ke dni 5. 9. 2014.

¹¹¹ Starobylé město Aksúm leží v severní Etiopii a tamní křesťané věří, že v aksúmské kapli sv. Marie Sionské se uchovává biblická Archa úmluvy. <http://fr.wikipedia.org> ke dni 15. 11. 2014

¹¹² *Ge'ez* (ግዕዝ) je tradiční jazyk Etiopie, kterým se mluvilo do 15. století, kdy ho nahradila amharština, poté zůstal už pouze liturgickým jazykem. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 353.

¹¹³ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 316.

smrti byli katoličtí misionáři, známí potlačováním místních zvyklostí a zaváděním latiny do obřadů, ze země vypovězeni.

Jde o jedinou křesťanskou církev, v níž jsou dodržovány některé starozákonní zvyky, jako je obřizka, slavení šabatu, rozlišování čistých a nečistých pokrmů nebo zachovávání některých levitských norem¹¹⁴. Liturgie, patřící do alexandrijské tradice, ovlivněna syrskou tradicí, byla donedávna sloužena ve starověkém jazyku *ge'ez*, dnes jsou texty přeloženy do moderní amharštiny.

Po celá staletí byla etiopská církev součástí koptské církve a všichni její biskupové byli rodilými kopty. Teprve v roce 1929 byli vysvěceni na biskupy první rodilí Etiopané a po několikaleté žádosti o udělení autokefality ji koptský patriarchát roku 1959 udělil a již dříve zvoleného metropolitu Basiliose (1891–1970) potvrdil za prvního patriarchu Etiopské pravoslavné církve¹¹⁵.

Ta se stala státním náboženstvím až do roku 1974, kdy marxistický plukovník Mengistu Haile Mariam za pomoci armády sesadil císaře Haile Selassie (1892–1975) a sám stanul v čele nové socialistické vlády. Brzy poté začalo v Etiopii silné pronásledování náboženství.

V květnu 1991 komunistický režim padl a tehdejší etiopský patriarcha abune Merkorios byl obviněn ze spolupráce s Mengistovým režimem. Proto na nátlak veřejnosti v září téhož roku rezignoval a následujícího roku byl zvolen patriarchou bývalý vězeň marxistického režimu *abune* Paulos (1935–2012). Patriarcha Merkorios utekl nejdříve do Keni a pak do USA, odkud vedl opoziční tažení proti novému patriarchovi. Podle práva etiopské církve nemůže být totiž jmenován nový patriarcha za života předchozího. Merkoriův hostitel arcibiskup Yesehaq prohlásil svou arcidiecézi v Americe za nezávislou na mateřské církvi¹¹⁶ a toto schisma bylo ukončeno až smrtí patriarchy Paulose.

Etiopská pravoslavná církev je počtem největší církví na území Afriky a po Ruské pravoslavné církvi druhou největší východní církví. Z přibližně 55 milionů obyvatel Etiopie je 40 % pravoslavných a 34 % muslimů¹¹⁷. Kromě Afriky má církev své diecéze rovněž v Jeruzalémě, Súdánu, Džibuti a USA, další početnější komunity žijí v Austrálii a ve Velké Británii.

Až do roku 1993 patřili do Etiopské pravoslavné církve rovněž pravoslavní křesťané v Eritreji. Po získání nezávislosti země vyhlásila autokefalitu i místní církve¹¹⁸.

1.5.4. Eritrejská pravoslavná církev

Tigrajsky: ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ኤርትራ (*Tewahədo Bet'ə K'rstian Ertra*), Eritrejská pravoslavná Tewahedo církev¹¹⁹.

Právě na území dnešní Eritreje, která byla součástí Aksumského císařství, se ve 4. století vylodil sv. Frumencius († 360), první apoštol Etiopie. Zatímco Aksúm odolal muslimské invazi v 7. století, eritrejské pobřeží bylo obsazeno Araby, s nimiž se zde rozšířil islám. V 16. století drželi vládu nad pobřežím Osmané, později Britové, od nichž

¹¹⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 31.

¹¹⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 138.

¹¹⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 28.

¹¹⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 316.

¹¹⁸ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 317.

¹¹⁹ www.tewahdo.org ke dni 5. 9. 2014.

převzali správu Italové, kteří v roce 1890 vyhlásili samostatnou kolonii Eritrea¹²⁰. Po druhé světové válce byla chvíli kolonií britskou, roku 1952 se však spojila do federace s Etiopií, která ji v roce 1962 anektovala. Od té doby Eritrejci usilovali o získání nezávislosti, čehož dosáhli roku 1993.

Souběžně se snahou o nezávislost postupovala i snaha o založení vlastního eritrejského patriarchátu uvnitř pravoslavné církve. Když etiopský patriarcha Paulos (1935–2012) a eritrejský primas arcibiskup Phillipos (1901–2002) dosáhli v září 1993 v této věci dohody, koptský patriarcha papež Šenuda III. a jeho posvátný synod vyhověli eritrejské žádosti, udělili jí autokefalii a následujícího roku bylo v Káhiře vysvěceno pět eritrejských biskupů¹²¹. Vznikla tak nová autokefální pravoslavná církev, která není sjednocena ani s Římem, ani s Konstantinopolí, avšak *communem* je spojena s pěti dalšími předchalkedonskými církvemi. Čestný primát nadále náleží koptskému patriarchovi¹²².

Po dlouhých jednáních mezi vládou a církví bylo teprve v dubnu 1998 schváleno jmenování asmarského arcibiskupa Phillipa prvním patriarchou eritrejské pravoslavné církve. Když ve věku 101 let zemřel († 2002), jeho nástupcem se stal *abune* Yacob (1926–2003) a po jeho nenadálé smrti *abune* Antonios, ostrý kritik autoritativní eritrejské vlády. Ta roku 2005 omezila moc patriarchy a pověřila svého právníka Yoftahe Dimetrose, aby posvátnému synodu eritrejské církve dokázal patriarchovy hereze. Vládě se tak povedlo protiprávně sesadit Antoniose z patriarchálního stolce a uvrhnout ho do domácího vězení, kde je držen dodnes. V dubnu 2007 byl patriarchou zvolen *abune* Dioskoros, avšak ostatní pravoslavné církve, včetně koptského patriarchátu, tuto volbu odmítly uznat.

1.5.5. Syrská pravoslavná církev

Syrsky: ܐܘܬܘܚܘܬܐ ܕܥܘܠܡܐ ܕܩܝܡܐ ܕܥܘܠܡܐ (Ēdtō Suryōytō Trīṣat Šubḥō), Syrská pravoslavná církev Antiochie¹²³.

Počátky církve sahají k prvním křesťanským dobám, ve Skutcích apoštolů¹²⁴ je zmiňována Antiochie jako důležité středisko prvních křesťanů, v němž pobýval také apoštol Petr. Po chalkedonském koncilu (451) antiochijský patriarcha Severos († 538) nepřijal jeho závěry a jeho stoupenci přestali udržovat svátostné společenství (*communio in sacris*) s těmi křesťany, kteří se Chalkedónu přizpůsobili. V této době se proslavili syrští putující biskupové, jejichž úkolem bylo uchovat neporušenou víru i na venkově, z čehož postupně vzniklo lidové hnutí, do něhož se zapojili i křesťané z Arménie, Fenicie, Kappadokie a odlehlých oblastí Sýrie¹²⁵.

Mezi těmito biskupy vynikal edesský biskup Ya'qub al-Barda'i († 578), jenž za 36 let svého putování vysvětil četné kněze a biskupy a podle něhož je syrská církev často označována za jakobitskou. Když byzantský císař Justinián I. (482–565) chtěl ve snaze zachránit jednotu říše i církve zasáhnout proti jakobitům a několik jejich představitelů

¹²⁰ Tento název jí dali Italové v roce 1890 podle řeckého pojmenování Rudého moře (Ερυθρά Θάλασσα, *Erythra Thalassa*). FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 311.

¹²¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 40.

¹²² BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 134.

¹²³ www.syrian-orthodox.com ke dni 5. 9. 2014.

¹²⁴ Sk 11,26: „Po celý rok spolu pobýli v církvi a vyučili tam početný zástup. Právě v Antiochii se ponejprv učedníkům začalo říkat křesťané.“

¹²⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 875.

včetně patriarchy Severia poslal do vyhnanství, církev již měla svou vlastní strukturu a mohla se dále rozvíjet.

Byzantská moc nad Sýrií byla ukončena po arabské invazi roku 692, čímž se přerušily kontakty s císařským dvorem a syrská církev se mohla rozvíjet nezávisle na Konstantinopoli. Záhy měla již 20 metropolitních sídel a 103 diecézí, které na východě sahaly až k dnešnímu Afghánistánu¹²⁶.

Velkou postavou syrské církve byl Řehoř Mafrian Bar Hebraeus (1226–1286), autor církevních i světských dějin Sýrie, které na žádost muslimů přeložil i do arabštiny. Od roku 1293 si všichni antiochijské patriarchové ke svému jménu přidávají druhé jméno Ignác (Ignātīūs) na počest antiochijského patriarchy sv. Ignáce († cca 107)¹²⁷.

Za mongolské invaze pod vedením Tamerlána (1336–1405) byla většina syrských pravoslavných chrámů a klášterů zničena, čímž započal do dnešních dob pokračující úpadek. Syrští křesťané byli pronásledováni nejen za první světové války (1914–1918), ale i během posledních válečných konfliktů v Iráku, Sýrii a Libanonu.

Vzhledem k častému útěku z původního území netvoří dnes syrští pravoslavní jeden územní celek, ale většina jejich členů žije rozptýlená v Libanonu, Indii, západní Evropě nebo v Americe. Původně silně rozvinutá mnišská tradice přežívá v několika kláštrech v jihovýchodním Turecku, z nichž nejstarší je Mor Gabriel (397)¹²⁸.

I když byla za sídlo syrského patriarchátu až do roku 1034 považována Antiochie, ve skutečnosti byl syrský patriarcha v exilu už od roku 518, kdy utekl do monastýru v Mezopotámii. Sídly patriarchy se tak staly kláštery Mar Barsauma (1034–1293) a Mor Hananyo v Der ez-Za`faran (1293–1924), z důvodu politické nestability pak bylo sídlo přeneseno do Homsu (1924–1959) a posléze do Damašku (od 1959)¹²⁹. V roce 1653, kdy se v Indii vzbouřili *Křesťané sv. Tomáše* proti portugalským misionářům, byla pod jurisdikci syrského patriarchátu přijata rovněž tamní autonomní *malankarská církev*¹³⁰.

Z důvodu rozšíření církve ze syrského území se v dubnu 2000 posvátný synod církve rozhodl změnit v oficiálním názvu slovo *Syrian* na *Syriac*, tato změna se však projevila pouze v anglickém jazyce. Církev má ve světě 26 arcidiecézí a 11 patriarchálních vikariátů¹³¹.

1.5.6. Malankarská syrská pravoslavná církev

Anglicky: *Malankara Orthodox Syrian Church*, Malankarská pravoslavná syrská církev¹³². Je známá též jako *Indická pravoslavná církev* a její členové jako *Nazranis*¹³³.

Velký počet Křesťanů sv. Tomáše v indickém státu Kérala v reakci na latinizaci své církve ze strany portugalských jezuitských misionářů a po synodě v Diamperu (1599), kde byla založena katolická větev indické církve, se odmítl v lednu 1653 dále podrobovat autoritě jezuitského arcibiskupa Francisca Garcia Mendese († 1659). Před vchodem do

¹²⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 876.

¹²⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 57.

¹²⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 28.

¹²⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 35.

¹³⁰ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 876.

¹³¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 36.

¹³² www.malankaraorthodoxchurch.in ke dni 5. 9. 2014.

¹³³ Toto slovo je odvozeno z arabského pojmenování pro křesťany, označované jako nazaretští: *Nasrani* (نصارى), stejně tak i v syrštině, která tímto slovem pojmenovala zejména Křesťany sv. Tomáše v Indii. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Christian* ke dni 17. 11. 2014.

kostela v Mattančeru se přivázali k posvátnému kříži a přísahali jednotu mezi sebou a odmítnutí katolické nadvlády¹³⁴.

Nejdříve žádali o *communio* Asyrskou církev Východu, po odmítnutí se obrátili se stejnou žádostí na syrského pravoslavného patriarchu, jenž je v roce 1665 přijal pod svou jurisdikci. Přijali syrské předchalkedonské christologické vyznání a souhlasili se zavedením západosyrské liturgie.

V roce 1912 část těchto křesťanů pod vedením Mar Dionysia VI. (1858–1934) prohlásila svou církev za autokefální, čímž došlo k rozdělení církve: většina zůstala nadále podřízena syrskému pravoslavnému patriarchovi, jenž Mar Dionysia ihned exkomunikoval. Když roku 1958 Nejvyšší indický soud prohlásil, že v Indii je legální pouze církev autokefální, došlo ke smíření obou církví pod vedením *katolíkose* Basiliose Geevarghese II. (1874–1964). Zhruba stejná část církve však toto sjednocení odmítla a nadále funguje jako *Jakobitská syrská křesťanská církev*¹³⁵ se sídlem v Muvattupuzha¹³⁶.

Kromě toho už od konce 19. století existuje malá komunita, známá jako *Mar Thoma Syrian Church of Malabar*¹³⁷, která se řadí k anglikánské církvi¹³⁸.

Z několika institucí, které spravuje malankarská syrská pravoslavná církev, je nejznámější teologický seminář v Kottayam, založený v roce 1815 jako první pravoslavná vysoká škola v Asii. Existuje zde i skromná mnišská tradice se čtyřmi mužskými a deseti ženskými kláštery¹³⁹.

1.6. Pravoslavné církve

Další skupinou východních církví jsou církve pravoslavné, které jsou sice autokefální a řídí se vlastní jurisdikcí, avšak spojuje je nejen stejná víra a společenství (*communio*) ve svátostech, ale dalším jednotícím prvkem je též výsadní postavení konstantinopolského patriarchy (*primus inter pares*, první mezi rovnými) a společný byzantský obřad¹⁴⁰. Jako závazné a ekumenické uznávají pouze prvních sedm církevních koncilů¹⁴¹.

Skupina pravoslavných církví ztratila jednotu s Římem roku 1054, kdy vzájemnou exkomunikací vyvrcholily déle trvající jurisdikční i teologické spory o primátu Říma, resp. Konstantinopole a o původu Ducha Svatého, tzv. *filioque*¹⁴².

Angličtina tyto církve pojmenovává termínem *Eastern Churches*, čímž je odlišuje od církví předchozí předchalkedonské skupiny s přívlastkem *Oriental Churches*, pro většinu jazyků včetně češtiny je však tato diferenciací cizí.

¹³⁴ Protože kříž byl nakloněný, někdy se této přísaze také říká Přísaha u nakloněného kříže neboli *Kóčín*. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 484.

¹³⁵ <http://www.jscnews.org> ke dni 17. 11. 2014.

¹³⁶ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 161.

¹³⁷ <http://marthoma.in> ke dni 17. 11. 2014.

¹³⁸ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 38.

¹³⁹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 559.

¹⁴⁰ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 717.

¹⁴¹ První nicejský (325), efezský (341), první konstantinopolský (381), chalcedonský (451), druhý konstantinopolský (553), třetí konstantinopolský (680–681) a druhý nicejský (787).

¹⁴² Věta přidaná ke konstantinopolskému vyznání víry, která hovoří o tom, že Duch Svatý vychází „z Otce i Syna“. Původně šlo o teologickou diskusi mezi katolickými teology, nikoli nejvýznamnější dogmatický spor. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 339.

Podle rozsahu a způsobu udělení jurisdikční pravomoci lze pravoslavné církve rozdělit do čtyř skupin:

A. Autokefální církve. Jde o patnáct pravoslavných církví, disponujících vlastní hierarchií s právem samostatného rozhodování při výběru biskupů, včetně patriarchy, arcibiskupa či metropolitu; mezi sebou navzájem tvoří *communio*, tedy plné společenství svátostí a kanonické jednoty. Do této skupiny patří čtyři starobylé východní patriarcháty (Konstantinopol, Alexandrie, Antiochie a Jeruzalém), jakož i deset dalších pravoslavných církví (Ruská, Srbská, Rumunská, Bulharská, Gruzínská, Kyperská, Řecká, Polská, Albánská a Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku). Z vlastní iniciativy a bez konzultace s ostatními církvemi udělil moskevský patriarchát autokefálnítu Pravoslavné církvi v Americe. Toto exkluzivní právo udělovat status autokefality má však pouze Konstantinopolský patriarchát, proto ostatní autokefální církve tuto autokefálnítu neuznaly¹⁴³.

Režim autokefality byl poprvé zaručený církvi na Kypru, a to na třetí ekumenické synodě v Efezu roku 431¹⁴⁴, ve velkém se však rozšířil až v 19. a 20. století jako důsledek nového politického uspořádání světa, především v církvích na Balkáně a ve východní Evropě, které do té doby spadaly pod jurisdikci ekumenického patriarchátu v Konstantinopoli. Každá z těchto církví je řízena posvátným synodem, v jehož čele stojí patriarcha, arcibiskup anebo metropolita. Při všepřavoslavných (*panortodoxních*) shromážděních, jichž se účastní nejvyšší představitelé těchto církví, jsou do diptychu vkládána všechna jejich jména¹⁴⁵.

B. Autonomní církve. Dále existuje pět pravoslavných církví, které jsou v běžném životě sice autonomní, ale kanonicky jsou podřízeny jiné autokefální církvi. Ve skutečnosti totiž mohou autokefálnítu získat pouze tehdy, když jim ji schválí posvátný synod mateřské autokefální církve, a následně je také uznají ostatní autokefální pravoslavné církve. Do této skupiny patří Pravoslavné církve Finska a Estonska, které podléhají ekumenickému patriarchátu v Konstantinopoli, dále Pravoslavná církev Hory Sinaj podřízena patriarchátu v Jeruzalémě a nakonec dvě pravoslavné církve (Japonská a Čínská), jimž tuto autonomii udělil moskevský patriarchát, ovšem bez schválení Konstantinopolského patriarchátu¹⁴⁶.

C. Církve pod přímou kanonickou správou Konstantinopole. Do této skupiny náleží pět církví, které z důvodu zvláštních okolností anebo výjimečné politické situace původně patřily pod Konstantinopolský ekumenický patriarchát, jenž jim nadále poskytuje posvátné oleje a potvrzuje volbu jejich biskupů¹⁴⁷. Mezi ně se počítá Americká karpatsko-ruská pravoslavná diecéze v USA, Ukrajinská pravoslavná církev USA, Ruský pravoslavný exarchát v Západní Evropě, Albánská pravoslavná církev v Americe a Ukrajinská pravoslavná církev v Kanadě.

D. Pravoslavné církve s iregulárním statusem. Kanonický stav pěti církví této skupiny je zpochybněn většinou autokefálních církví. Jejich postavení přitom není na stejné úrovni: některé z nich jsou považovány pouze za nekanonické, jiné jsou však

¹⁴³ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 44.

¹⁴⁴ Kán 8: „*Náš bratr biskup Rheginus... z kyperské provincie... hlásal novotu, která byla zavedena v rozporu s dosavadní církevní ústavou... Protože tyto vynikající muži požádali synod... uděluje se jim právo pro svou církev světit vlastní ctihodné a vznešené biskupy...*“
www.earlychurchtexts.com/public/ephesus_canons_431.htm ke dni 17. 11. 2014.

¹⁴⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 137.

¹⁴⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 30.

¹⁴⁷ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 112.

v úplném rozkolu s ostatními pravoslavnými církvemi¹⁴⁸. Nejstarší církevní komunitu tvoří Starověrci a Pravoslavné církve Starého kalendáře, dále sem patří Ukrajinská pravoslavná církev Kyjevského patriarchátu a Ukrajinská autokefální pravoslavná církev, Běloruská autokefální a Makedonská pravoslavná církev.

1.6.1. Konstantinopolský patriarchát

Řecky: Κωνσταντινουπόλεως Οικουμενικὸν Πατριαρχεῖον (*Oikoumenikòn Patriarcheion Konstantinoupóleos*); turecky: *Rum Ortodoks Patrikhanesi*. Ekumenický patriarchát Konstantinopole¹⁴⁹.

V době, kdy se začalo šířit křesťanství, byla ve východních částech římské říše dominantní právě řecká kultura. Císař Konstantin I. Veliký (272–337) v roce 330 přenesl své sídlo z Říma do malého řeckého města Byzance, kde podle tradice kázal apoštol sv. Ondřej, a nechal ho přejmenovat podle sebe na Konstantinopol. Město tím nabylo na významu nejen v civilní sféře, ale jako sídlo císaře i v rámci církve, jako tomu bylo předtím i v Římě. Navíc Konstantinopol bylo nové město, už od svého založení vsutku křesťanské a na rozdíl od Říma nestavělo na své pohanské minulosti. Její prestiž i autorita daleko převyšovaly nejen původní sídlo biskupa v Heracleji¹⁵⁰, ale také starobylá města Antiochii a Alexandrii. Už 3. kánon prvního konstantinopolského koncilu (381)¹⁵¹ deklaroval, že biskup Konstantinopole disponuje čestným primátem, a to hned po římském biskupovi. V dalším, značně diskutovaném 28. kánonu chalkedonského koncilu (451) se navíc uznává rozšíření hranic Konstantinopolského patriarchátu a jeho jurisdikce i nad biskupy v diecézích ležících „mezi barbary“, jak byla tenkrát nazývána území mimo Byzantskou říši¹⁵². Téměř tisíc let předsedal konstantinopolský patriarcha církvi celé Východořímské říše¹⁵³ a řídil její misijní činnost¹⁵⁴, díky níž se křesťanství přeneslo k mnoha dalším národům.

V letech 857–878 o patriarchální stolec v Konstantinopoli usilovali dva výrazní mužové, a to Ignatios (798–877) a Photios (820–891). Když laik Photios sesadil roku 858 Ignatia, papež Mikuláš I. (820–867) se postavil na stranu sesazeného patriarchy, avšak většina východních církví přijala bez výhrad jako nového patriarchu Photia, čímž vznikl vážný spor mezi Římem a Východem. Photios se nejen odmítl podrobit rozhodnutí papeže, ale navíc velmi ostře odsoudil praxi římských misionářů v Bulharsku. Spor mezi Konstantinopolí a Římem vyústil v roce 1054 do vzájemné exkomunikace patriarchy

¹⁴⁸ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 120.

¹⁴⁹ www.patriarchate.org ke dni 5. 9. 2014.

¹⁵⁰ Město, založené Filipem II. Makedonským, bylo známo rovněž jako Heraclea Lyncestis. Jeho ruiny leží 2 km jižně od města Bitola v dnešní Makedonii. <http://fr.wikipedia.org>, heslo *Heraclea Lyncestis* ke dni 15. 9. 2014.

¹⁵¹ „*Constantinopolitanae civitatis episcopus habeat privilegia honoris post Romanum episcopum, eo quo sit ipsa nova Roma.*“ www.earlychurchtexts.com/main/constantinople/canons_of_constantinople.shtml ke dni 17. 11. 2014.

¹⁵² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 504.

¹⁵³ Byzantská vojska byla poražena 19. srpna 1071 vojsky tureckého vůdce Alp-Arslana (1029–1072) v bitvě u Mantzikertu. Definitivní konec Východořímské říše však učinila porážka, kterou utrpěli obránci Konstantinopole, v té době již latinští křižáci, od vojska tureckého sultána Mehmeda II. Fátiha (1432–1481) v červenci roku 1453. <http://cs.wikipedia.org>, heslo *Byzantská říše* ke dni 13. 9. 2014.

¹⁵⁴ Z Konstantinopole byli roku 863 jako misionáři na Velkou Moravu vysláni i sv. Cyril a Metoděj, když předtím kníže Rostislav nepochodil se stejnou žádostí u papeže Mikuláše I. (820–867).

Michaela Cerularia (1000–1059) a papežského legáta kardinála Humberta da Silva Candida (1015–1061).

V roce 1204 obsadili Konstantinopol latinští křižáci, kteří nad městem vyhlásili jurisdikci římského papeže, trvající až do roku 1453, kdy byli poraženi muslimskými Turky. Konstantinopolský patriarcha, jenž požíval respekt i v očích muslimů, opět exkomunikoval Řím a stanul v čele všech východních církví byzantské tradice, včetně řeckých patriarchátů v Alexandrii, Antiochii a Jeruzalémě, které byly rovněž pod osmanskou nadvládou.

Toto postavení však ke konci Osmanské říše přineslo patriarchovi rovněž nepříjemnosti: když v roce 1821 Řekové rebelovali proti turecké nadvládě, sultán Mahmut II. (1789–1839) obvinil právě konstantinopolského patriarchu Řehoře V. (1746–1821) ze zodpovědnosti za toto povstání a nechal ho oběsit¹⁵⁵.

Roku 1832 vznikl nezávislý řecký stát, rok poté i vlastní řecká autokefální církev, takže řecký patriarcha v Konstantinopoli zůstal izolován na území, které připadlo Turecku. Po první světové válce, která změnila uspořádání států, navíc došlo k výměně obyvatel mezi Řeckem a Tureckem, čímž se radikálně snížil počet řeckých pravoslavných v Konstantinopoli, která byla přejmenována na Istanbul. Zbytek pravoslavných věřících utekl z Turecka v 50. letech 20. století, kdy se v hlavním městě Turecka odehrálo několik násilných protiřeckých akcí, včetně profanace řeckého hřbitova. Patriarchátu patřila i významná škola Kalcii na ostrově Chalki poblíž Istanbulu, turecká vláda ji však v roce 1971 uzavřela¹⁵⁶.

K pravoslavným diecézím podléhajícím jurisdikci Konstantinopole náleží nejen zbytky řeckých obyvatel Turecka, ale také několik území severního Řecka, dále Kréta, ostrovy Dodekanés a mnišská republika Athos. Další střediska církve jsou v americkém Berkeley či ve švýcarském Chambésy.

Postavení patriarchátu v muslimské enklávě není zcela bez potíží, jeho původní sídlo ve Fanaru, které lehlo popelem už v roce 1941, mohlo být znovu postaveno teprve v prosinci 1989. Současný patriarcha Bartoloměj I. sjednotil hlavy všech pravoslavných církví a vede čilé ekumenické rozhovory s představiteli západních křesťanských církví v Římě, Canterbury a Ženevě.

V období 1926–2003 existovala v Turecku i *Turecká pravoslavná církev*, kterou založil řecký kněz Paulos Euthymios Karahisarthis (1884–1968), jenž se sám prohlásil papežem Eftimem I. Šlo o pokus vytvořit novou strukturu církve pro turecky mluvící pravoslavné, po smrti zakladatele církve její vedení ještě převzali další dva jeho příbuzní, církev však nikdy nebyla uznána ani tureckou vládou ani konstantinopolským patriarchou a roku 2002 se rozpadla¹⁵⁷.

1.6.2. Alexandrijský patriarchát

Řecky: Πατριαρχείου Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής (*Patriarcheion Alexandreias kai pásēs Aphrikēs*), Patriarchát Alexandrie a celé Afriky¹⁵⁸.

¹⁵⁵ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 46.

¹⁵⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 504.

¹⁵⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 118.

¹⁵⁸ www.patriarchateofalexandria.com ke dni 5. 9. 2014.

Až do chalkedonského koncilu (451) byli křesťané v Egyptě, odvozujících původ své církve od působení apoštola sv. Marka¹⁵⁹, sjednoceni v jediném patriarchátu. Christologické učení tohoto koncilu je však rozdělilo: většina (asi 17 milionů), která jej odmítla, vytvořila koptskou pravoslavnou církev, a menší část (asi 200 000), která tato koncilní usnesení přijala¹⁶⁰. Většinu z nich tvořili řečtí císařští úředníci, vojáci a obchodníci (proto se jim také začalo říkat *melchité*, tedy ti, co náleží králi). Obě skupiny nadále používaly starou alexandrijskou liturgii, řečtí křesťané ji však postupně nahradili liturgií byzantskou.

Když v roce 642 Alexandrie kapitulovala před arabskými dobyvateli, egyptští Řekové si následně pro své spojení s Byzancí museli od nových islámských vládců vytrpět mnohá pronásledování. Roku 1517 byl Egypt připojen k Turecku a řecký patriarcha Alexandrie přesídlil do Konstantinopole. Zde však vznikaly časté spory mezi alexandrijským a konstantinopolským patriarchou, jelikož konstantinopolský zneužíval svého čestného primátu a zasahoval do kompetencí alexandrijského. Teprve po roce 1825, když byl alexandrijským patriarchou zvolen Hierotheos I. († 1845), se sídlo patriarchátu znovu vrátilo do Alexandrie.

Patriarcha (nazývaný též papež) Melitios II. Metaxakis (1871–1935) vypracoval vnitřní předpisy patriarchátu a předložil je egyptské vládě ke schválení, čímž dosáhl nejen udržení nezávislosti patriarchátu, ale i jeho úřední ochranu, když se on sám stal prvním patriarchou, uznávaným Osmanskou říší. Následně reorganizoval církevní kurii a rozšířil svou jurisdikci na celý africký kontinent¹⁶¹.

Počátkem 20. století se do Egypta a dalších částí Afriky přistěhovala četná skupina řeckých pravoslavných Arabů, čímž se zvýšil počet členů církve, která roku 1907 čítala 192 000 věřících. Z důvodu protikřesťanské politiky Egypta se však o sedmdesát let později toto číslo propadlo na pouhých 1 650 osob, nyní se jejich počet díky středoafrikým zemím opět zvýšil na čtvrt milionu¹⁶².

Velkým povzbuzením pro církev bylo spojení s bývalou anglikánskou misíí v Ugandě pod vedením Christophera Reubena Spartase (1900–1982), jenž v roce 1946 požádal Alexandrii o plné společenství, takže vznikla samostatná diecéze v Ugandě se sídlem v Nairobi. Byla to první řecká pravoslavná komunita, již vedl rodilý Afričan a tamní biskup Theodore Nagiama se následně stal prvním černošským pravoslavným biskupem vůbec.

Alexandrijský patriarcha Parthenios III. (1919–1996) se zasloužil o velký pokrok v ekumenických vztazích a byl jedním z prezidentů Světové rady církví¹⁶³. Jeho nástupcem se už ve svých 47 letech stal Petros VII. (1949–2004), jenž však zemřel tragicky při leteckém neštěstí na Hoře Athos v Řecku¹⁶⁴. Nový patriarcha Theodor ze Zimbabwe se narodil na Krétě a působil v Kamerunu. Patriarchu volí zástupci kléru i laici.

¹⁵⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 22.

¹⁶⁰ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 786.

¹⁶¹ Od této doby nosí řecký alexandrijský patriarcha titul „*patriarcha Alexandrie a celé Afriky*“.

ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 52.

¹⁶² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 786.

¹⁶³ Světová rada církví je mezinárodní náboženské společenství, založené 23. 8. 1948 v Amsterdamu. Jeho členy jsou všechna hlavní křesťanská náboženství kromě římskokatolické církve, která se však zúčastňuje jeho jednání jako pozorovatel. <http://cs.wikipedia.org>, heslo *Světová rada církví* ke dni 15. 11. 2014.

¹⁶⁴ www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=7536. *V Řecku zahynul ortodoxní patriarcha Egypta*, ze dne 12. 9. 2004.

Oficiálním jazykem je řečtina a členy církve dnes tvoří zhruba polovina etnických Řeků a polovina černých Afričanů¹⁶⁵.

1.6.3. Antiochijský patriarchát

Arabsky: بطريركية أنطاكية وسائر المشرق للروم الأرثوذكس (*Baṭriyarkijā Anṭākiya wa-Sā'ir al-Mashriq li'l-Rūm al-Urthūdhuks*), Řecký pravoslavný patriarchát Antiochie a celého Východu. Řecky: Πατριαρχεῖον Αντιοχείας (*Patriarcheion Antiocheias*), Antiochijský patriarchát¹⁶⁶.

Antiochie byla velmi důležitým městským centrem starověkého světa, kde byli podle Skutků apoštolů následovníci Ježíše Krista poprvé nazváni křesťany. Patriarchát, který zde vznikl, odvozuje svůj původ od samotného apoštola sv. Petra a původně zahrnoval všechny křesťany ve východní provincii římské říše. V pravoslavné hierarchii jde o třetí patriarchát v pořadí po Konstantinopoli a Alexandrii¹⁶⁷.

Tak jako v dalších východních církvích, i v Antiochijském patriarchátu vyvolal chalkedonský koncil (451) rozkol mezi věřícími: Řekové a helenizované skupiny v církvi jeho christologické učení přijali, zatímco větší část patriarchátu jej odmítla, čímž vznikla *Syrská pravoslavná církev*.

Menšinová řecká církev se po arabské invazi v srpnu 638 stala snadným objektem pronásledování ze strany muslimů, takže během dvou následujících století byl patriarchální stolec buď uprázdněn anebo zvolený patriarcha v obavě o svůj život nesídlil v Antiochii.

Byzantincům se sice roku 969 podařilo znovu obsadit Antiochii, řecký pravoslavný patriarchát však byl obnoven teprve v roce 1085. V této době došlo k nahrazení západní syrské liturgie liturgií byzantskou¹⁶⁸. Krátce poté (1098) dobyli Antiochii křižáci, kteří na dvě století nastolili latinské království a prosazovali latinskou církev, takže řecká církev opět musela do exilu: usadila se v Konstantinopoli, odkud se mohla vrátit paradoxně až po dobytí města egyptskými mamlúky v roce 1268. Z proslulé Antiochie však už bylo pouze provinční městečko, proto bylo sídlo patriarchátu přemístěno do Damašku¹⁶⁹.

Damašek byl roku 1517 dobyt Turky a řecká církev se až do první světové války (1914–1918) dostala pod přísnou kontrolu muslimské vlády. Část jejích věřících roku 1724 vytvořila unii s Římem, čímž vznikla *melchitská řeckokatolická církev*. Zbývající společenství pravoslavných křesťanů muselo několikrát překonávat hrozby schismatu, největší rozkol nastal po smrti patriarchy Ghrihuryuse Haddada IV. (1859–1928), kdy byli jako jeho nástupci zvoleni dva patriarchové.

Většinu věřících Antiochijského patriarchátu v té době již tvořili Arabové anebo arabizovaní Řekové: poslední řecký patriarcha Spyridon († 1898) byl v roce 1898 sesazen a následujícího roku byl zvolen arabský patriarcha Meletius II. al-Dumani († 1906).

Současný antiochijský patriarcha Ignatius IV. se aktivně zapojuje do ekumenického hnutí. Se svým syrským protějškem patriarchou Ignatiem Zakka I. Iwasem podepsal roku

¹⁶⁵ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 53.

¹⁶⁶ www.antiochpatriarchate.org ke dni 05. 9. 2014.

¹⁶⁷ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 158.

¹⁶⁸ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 786.

¹⁶⁹ Damašek je hlavní město Sýrie a svými 10 000 lety patří k nejstarším trvale osídleným městům na světě. <http://de.wikipedia.org>, heslo *Damaskus* ke dni 20. 11. 2014.

1991 dokument, v němž vyjadřují „plnou a vzájemnou úctu mezi oběma církvemi“¹⁷⁰, čímž se přiblížili ke vzájemnému společenství ve svátostech (*communio*). Podobné snahy o dialog se vedou i s katolíky, po více než 250 letech se antiochijský patriarcha sešel s melchitským řeckokatolickým patriarchou v říjnu 1996.

Od 19. století pokračuje rozsáhlá emigrace antiochijských pravoslavných z Blízkého východu především do severní Ameriky, Argentiny a Brazílie, další diecéze jsou dnes v Austrálii a na Novém Zélandu. Ve Velké Británii žije rozsáhlá komunita antiochijských pravoslavných, kteří ve velkém počtu konvertovali z anglikánské církve, včetně několika kněží¹⁷¹.

1.6.4. Jeruzalémský patriarchát

Arabsky: كنيسة الروم الأرثوذكس في القدس (*Kanisatt Ar-rum al-Urtudoks fi al-Quds*), Pravoslavný patriarchát v Jeruzalémě. Řecky: Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων (*Patriarcheion Hierosolymōn*), Jeruzalémský patriarchát¹⁷².

Jeruzalém je spjat se životem Ježíše a jeho první komunity učedníků, proto již první křesťanský římský císař Konstantin Veliký (272–337) nechal na místech spjatých s Ježíšovým životem postavit první baziliky. Když do Palestiny přišli další křesťany z Egypta, dostalo se do země i mnišství a monastýry přibývaly především na pouštním území mezi Jeruzalémem a Mrtvým mořem.

Jeruzalémský patriarchát, který je v pravoslaví na čtvrtém stupni úcty (po Konstantinopoli, Alexandrii a Antiochii), byl podle tradice založen apoštolem Jakubem a už od roku 451, kdy se konal chalkedonský koncil, spravoval svatá poutní místa v Palestině¹⁷³. Invaze Peršanů v roce 614 a Arabů v roce 637 ukončily jeho prosperující období, počet křesťanských poutníků do Jeruzaléma prudce klesl, značný počet kostelů a monastýrů byl zničen a místní křesťané postupně konvertovali k islámu.

Roku 1099 křižáci dobyli Jeruzalém, nastolili zde latinské království a rovněž latinský patriarchát, zatímco ten původní řecký musel do exilu v Konstantinopoli. Na území Palestiny se pak mohl vrátit teprve po pádu křižáků v roce 1187, kdy je porazili seljučtí Turci. Brzy poté padl Jeruzalém do rukou egyptských Mameluků a v roce 1516 převzali kontrolu nad městem osmanští Turci.

Během následujících 400 let se mezi jednotlivými křesťanskými církvemi odehrálo mnoho sporů ohledně vlastnictví svatých míst včetně chrámu Božího hrobu. Proto v letech 1853–1854 zavedla muslimská vláda řád ve vlastnictví a správě Božího hrobu, který platí dodnes¹⁷⁴, přičemž většina posvátných míst připadla právě řeckému Jeruzalémskému patriarchátu.

Hierarchie jeruzalémské církve je řecká, zatímco většina jeho věřících arabská. Od roku 1534 byli všichni patriarchové etnickými Řeky, v současnosti je volen ze

¹⁷⁰ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 33.

¹⁷¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 57.

¹⁷² www.jerusalem-patriarchate.info ke dni 5. 9. 2014.

¹⁷³ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 57.

¹⁷⁴ Tento osmanský edikt rozděluje péči o chrám Božího hrobu mezi Armény, Řeky, Kopty, římské katolíky, Etiopany a Syřany, přičemž některé části řídí všichni společně. Každý den chrám odemýká muslimský klíčnik, již několik generací příslušník stále stejné rodiny. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 447.

členů Bratrství Božího hrobu¹⁷⁵. Byzantská liturgie se dnes v řečtině slouží pouze v kláštorech, ve farnostech se užívá výlučně arabština¹⁷⁶. Poslední roky přibývá mezi pravoslavnými obyvateli patriarchátu mnoho Rusů.

Dlouhotrvající napětí mezi Řeky a Araby v církvi vyústilo v květnu 1992 v založení Arabské pravoslavné komise, která prosazovala arabizaci patriarchátu. Posvátný synod i patriarcha Diodoros (1923–2000) však tyto požadavky odmítli, načež místní, vesměs arabští věřící přestali církev podporovat, takže pro nedostatek financí musela uzavřít své tři školy v Jeruzalémě¹⁷⁷.

Jeruzalémský patriarchát se stejně zamítavě staví i k ekumenickým snahám ostatních křesťanských církví a obvykle odmítá účast na jakýchkoli teologických diskusích a společných aktivitách. Zlom nastal za papeže Jana Pavla II. (1920–2005), s nímž se patriarcha Diodoros krátce před svou smrtí setkal přímo na půdě Jeruzalémského patriarchátu. Jeho nástupcem byl zvolen metropolita Irenaios z Hierapolisu a podle zvyku, pocházejícího ještě z dob Osmanské říše, požádal posvátný synod o jeho potvrzení v úřadu rovněž světskou autoritu. Zatímco jordánská a palestinská vláda tak učinily bezprostředně po obdržení žádosti, Izrael nového patriarchu uznal až po třech letech v březnu 2004.

Už v roce 2005 byl však Irenaios pro finanční podvody sesazen a kvůli nastalé situaci svolal konstantinopolský ekumenický patriarcha Bartoloměj do Istanbulu setkání všech hlav pravoslavných církví, na němž 8 z 11 církví (chyběla Antiochie, Gruzie a Polsko) z důvodu porušení kanonického práva při sesazení z úřadu Irenaiia vrátila do úřadu. Jeruzalémský posvátný synod však vzápětí zvolil novým patriarchou metropolitu Theophila III. Giannopoulose z Hory Tábor. Napětí mezi politickou reprezentací Izraele a řeckým Jeruzalémským patriarchátem trvá doposud, některým řeckým duchovním odmítají úřady prodloužit víza potřebná pro pobyt a setrvání v zemi.

Řecký patriarcha z Jeruzaléma konsekruje opata-arcibiskupa v klášteře sv. Kateřiny na Hoře Sinaj¹⁷⁸. Kromě věřících ve Svaté zemi (včetně Palestiny) a v Jordánsku do jeho jurisdikce dále už od roku 1920 patří malá komunita v USA. Tamní antiochijská pravoslavná arcidiecéze obvinila v roce 2003 jeruzalémskou komunitu z proselytismu a zakázala svým kněžím svátostné *communio* s americkým jeruzalémským klérem¹⁷⁹.

1.6.5. Ruská pravoslavná církev

Rusky: Русская Православная Церковь Московского Патриархата (*Russkaja Pravoslavnaja Cerkov Maskovskava Patriarchata*), Ruská pravoslavná církev moskevského patriarchátu¹⁸⁰.

Podle legendy¹⁸¹ přijal kníže Vladimír († 1015) v roce 988 křest ve vodách Dněpru v řecké víře. Od této události odvozují své křesťanství tři národy, a to Ukrajinci, Bělorusové

¹⁷⁵ Tato jeruzalémská mnišská komunita vznikla v 16. století a dnes v ní žije přes 90 Řeků a 4 Arabové. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 58.

¹⁷⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 787.

¹⁷⁷ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 59.

¹⁷⁸ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 183.

¹⁷⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 59.

¹⁸⁰ www.patriarchia.ru ke dni 5. 9. 2014.

¹⁸¹ Повесть временных лет (*Povesť vremennych let*) je nejstarší dochovaný ruský letopis ze 12. století, připisován mnichu Nestorovi. NESTOR. *Nestorův letopis ruský*. Praha: Kněhkupectví Frant. Řivnáče, 1867, s. 85.

a Rusové¹⁸². Křesťanská Kyjevská Rus pak vzkvétala až do roku 1240, kdy byla zničena nájezdy Mongolů. Důsledkem této porážky bylo stěhování velkého počtu obyvatel do severnějších území, kde vzniklo nové centrum kolem moskevského knížectví a kde se usídlila i kyjevská pravoslavná metropole, v té době stále pod jurisdikcí Konstantinopole.

Když v roce 1453 padla Konstantinopol do rukou Turků, Rusko se právě vymaňovalo z mongolského područí. Protože Řím z hlediska pravoslaví upadl do hereze a Nový Řím (tedy Konstantinopol) do tureckého područí, samotní Rusové začali o Moskvě mluvit jako o třetím Římě, který pokračuje v římské a byzantské tradici. Ruský car byl připraven stát se obráncem pravoslaví stejně jako předtím římský a po něm byzantský císař¹⁸³.

Ruská církev se dál vyvíjela ve vlastní teologické a duchovní tradici, místo řečtiny se jako liturgický jazyk vyvíjela staroslověnština (neboli církevní slovanština), jež byla až donedávna liturgickým jazykem všech slovanských východních církví.

Nájezdy latinských rytířských řádů do Pobaltí a jejich silný vliv na tamní národy přiměly ruské hierarchy k úvaze o unii s Římem¹⁸⁴. Patriarcha Izidor Kyjevský (1380–1463) roku 1439 podepsal na florentském koncilu (1431–1449) unii s Římem, po svém návratu do Moskvy však byl věřícími vyhnán. Byl posledním patriarchou schváleným Konstantinopolí, po něm si již Rusové sami zvolili patriarchou Iona (1390–1461), jenž v roce 1448 jednostranně vyhlásil autokefalii moskevského patriarchátu¹⁸⁵.

Typickým znakem církve je úzké propojení církevní a státní moci, přičemž občasné pokusy o vymanění se církve z vlivu světské vlády vedly obvykle k rozdělení samotné církve. Největší rozkol nastal za autoritářské vlády patriarchy Nikona (1605–1681), jenž si však svými liturgickými reformami rozzlobil lid natolik, že došlo k masivnímu odlivu části nižšího kléru a laikátu z církve. Tato skupina pravoslavných přežila dodnes pod názvem *starověrci*.

Na rozkaz cara Alexeje I. Michajloviče (1629–1676) byl Nikon roku 1658 sesazen. Po několika nevýrazných patriarších ruský car Petr I. Veliký (1672–1725) odmítl jmenovat nového patriarchu, čímž *de facto* roku 1721 zrušil patriarchát. Následujících 196 let byla ruská církev spravována Posvátným synodem v Petrohradě pod přímým dozorem panovníka a jím zplnomocněného vrchního prokurátora.

Po pádu cara v roce 1917 posvátný synod obnovil moskevský patriarchát a do jeho čela zvolil Vasilije Ivanoviče Belavina jako patriarchu Tichona (1865–1925). Bolševická revoluce však začala s tvrdými persekucemi církve, již obvinila s úzké spolupráce s bývalým carem, a už na počátku komunistického režimu byl před zraky pravoslavných mnichů rudoarmějci brutálně zavražděn kyjevský metropolita Vladimír Bogojavlenskij (1848–1918). Tichon, jenž byl v roce 1922 komunisty nakonec uvězněn, se jistou dobu snažil najít *modus vivendi* pro soužití církve s bolševiky, povedlo se to však až jeho nástupci patriarchovi Sergijovi (1867–1944), který roku 1927 podepsal dohodu spolupráce s komunistickou vládou. Ta přitom vyvraždila 80 % pravoslavného kléru, který v zemi působil před říjnovou revolucí¹⁸⁶.

Církev tak přímo podporovala státní režim a všechna jeho vládní nařízení, zatímco jí samotné bylo dovoleno pouze sloužit liturgii ve vymezeném počtu chrámů, ostatní byly proměněny na galerie, tělocvičny a továrny (v roce 1917 církev užívala 77 767 chrámů,

¹⁸² ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 60.

¹⁸³ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 32.

¹⁸⁴ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 763.

¹⁸⁵ Konstantinopolský patriarchát přiznal Moskvě status patriarchátu teprve roku 1589. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 61.

¹⁸⁶ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 218.

roku 1970 to bylo pouhých 6 800 v celém Sovětském svazu), z 57 kněžských seminářů zbyly pouze tři: v Moskvě, Leningradě a Oděse¹⁸⁷. Tuto situaci změnil až sovětský prezident Michail Gorbačov, jenž roku 1990 podepsal nový zákon o svobodě svědomí, jímž bylo umožněno ruské pravoslavné církvi působit bez vládní kontroly¹⁸⁸.

Záhy po nástupu komunismu v Rusku se v roce 1920 sešlo v Konstantinopoli přes 20 ruských pravoslavných biskupů v exilu pod vedením kyjevského metropolity Antonije Chrapovického (1863–1936) a rozhodlo o založení autonomní *Ruské pravoslavné církve mimo Rus (ROCOR)*, jejímž sídlem zvolili jugoslávské město Sremski Karlovci. V roce 1921 se synod této nové církve postavil za obnovení romanovské dynastie v Rusku, na což velmi ostře reagoval moskevský patriarcha Tichon. Jeho nástupce Sergij pak exilovou ruskou církev vyzval, aby upustila od jakékoli politické činnosti a roku 1934 všechny její biskupy suspendoval. Mnozí z nich nepřežili druhou světovou válku, další se po válce smířili s Moskvou¹⁸⁹. Ti, co utekli do Mnichova a posléze do New Yorku, pokračovali ve své činnosti až do roku 2007, kdy došlo k znovusjednocení obou ruských pravoslavných církví.

Ruská pravoslavná církev je počtem svých členů největší pravoslavná církev. I přes desetiletí ateismu se 84 % obyvatel Ruska v roce 2006 přihlásilo k víře, z toho 63 % k pravoslaví¹⁹⁰. Kromě Ruska žije nemalé množství Rusů v bývalých sovětských republikách, především na Ukrajině, v Litvě, Moldávii či Estonsku, ale rovněž v Rumunsku či USA.

1.6.6. Srbská pravoslavná církev

Srbsky: Српска православна црква (*Srpska pravoslavna crkva*)¹⁹¹.

Podle tradice přinesl křesťanství k Dalmátům apoštol Pavel, nicméně doložitelné misijní aktivity mezi nimi nalézáme až v 7. století, kdy zde působili latinští misionáři, v 9. století vystřídánými misionáři byzantskými, jež sem poslal císař Basileios I. Makedonský († 886).

Vzhledem ke své geografické poloze se místní obyvatelstvo ocitalo střídavě pod jurisdikcí Říma a Byzance, k níž se nakonec přiklonilo. Prvním arcibiskupem autokefální Srbské pravoslavné církve byl roku 1219 jmenován a konstantinopolským patriarchou vysvěcen Rastko Nemanjić jako arcibiskup Sáva († 1236).

Svého vrcholu dosáhlo Srbské království za krále Štěpána Dušana (1308–1355), jenž rozšířil moc své říše na Albánii, Thesálii, Epirus¹⁹² a Makedonii. Dušan byl korunován srbským císařem a roku 1346 zřídil srbský patriarchát v Peći (v severní části Kosova).

Srbové byli v roce 1389 poraženi Turky a jejich území se stalo součástí Osmanské říše. Roku 1459 byl zrušen srbský patriarchát, opět obnoven roku 1557 a znovu zrušen v roce 1766, kdy se všichni srbští biskupové i věřící stali přímými podřízenými konstantinopolskému patriarchovi¹⁹³.

¹⁸⁷ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 63.

¹⁸⁸ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 764.

¹⁸⁹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 765.

¹⁹⁰ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 67.

¹⁹¹ www.spc.rs ke dni 5. 9. 2014.

¹⁹² Thesálie a Epirus jsou dva ze 13 řeckých krajů v severní části země, na hranicích s Makedonií.

¹⁹³ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 68.

Vznik nového nezávislého srbského státu v roce 1830 doprovázelo i ustavení autokefální srbské pravoslavné metropole se sídlem v Bělehradě, již Konstantinopol uznala v roce 1879. Roku 1918 se Srbsko stalo součástí nově vzniklé Jugoslávie, na jejímž území se ocitlo několik různých pravoslavných jurisdikcí, především z dříve nezávislých metropolí v Bělehradě, Sremských Karlovcích, Bosně, Černé Hoře a v diecézi Dalmácie. Roku 1920 uznala Konstantinopol společnou jurisdikci všech těchto církevních společenství v jedné Srbské pravoslavné církvi, již obnovila status patriarchátu a patriarchou jmenovala metropolitu Dimitrije (1846–1930)¹⁹⁴.

Během druhé světové války se Jugoslávie rozpadla a na území fašistického Chorvatska vznikla jednostranným prohlášením roku 1942 autokefální *Chorvatská pravoslavná církev*. Žádná jiná pravoslavná církev ji však neuznala a po skončení války roku 1945 zanikla, její 85 letý metropolita Germogen (1861–1945) byl uvězněn a popraven.

Srbská církev utrpěla ve válce mnoho ztrát, byla zničena čtvrtina chrámů a klášterů a počet kněží klesl asi o jednu pětinu. Po nástupu komunistické moci v roce 1945 její utrpení pokračovalo, až do Titova přerušení politického svazku se Sovětským svazem v roce 1948¹⁹⁵.

Jugoslávie se začala rozpadat roku 1991 a Srbská pravoslavná církev byla vtažena do politického dění nástupnických států. V květnu 1992 se distancovala od Miloševićova režimu¹⁹⁶ a postavila se za snahu srbských menšin v Bosně a Hercegovině o jejich připojení k Srbsku.

V roce 1997 srbští biskupové vyzvali exulanty, kteří odešli z Chorvatska a Bosny k návratu do svých domovů a požádala místní vlády, aby jim zaručily bezpečnost a církvi vrátily majetek, který jí byl odňat po roku 1945¹⁹⁷.

Historickou částí Srbské pravoslavné církve je i starobylé město Peć v Kosovu, proto srbští církevní hodnostáři nesouhlasili s oddělením Kosova od Srbska a v den, kdy byla vyhlášena kosovská nezávislost (17. února 2008), posvátný synod Srbské pravoslavné církve vydal prohlášení, že „*Kosovo a Metohije*¹⁹⁸ *byly a musí zůstat integrální součástí Srbska*“¹⁹⁹.

Kromě bývalých zemí Jugoslávie žijí členové srbské církve rovněž v Severní Americe, Západní Evropě a Austrálii²⁰⁰. V těchto zahraničních komunitách vznikl roku 1963 rozkol: pro část věřících byl nepřijatelný vstřícný vztah srbské pravoslavné církve ke komunistickému režimu, proto založili *Svobodnou srbskou pravoslavnou církev*, později známou jako *Nová metropole Gračanica*. Ke smíření obou skupin v církvi došlo v roce 1998²⁰¹.

---

¹⁹⁴ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 842.

¹⁹⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 225.

¹⁹⁶ Slobodan Milošević (1941–2006) byl jugoslávský a později srbský prezident, mezinárodním soudem v Haagu obviněn z rozpoutání válečného konfliktu v bývalé Jugoslávii a z genocidy Chorvatů a kosovských Albánců.

¹⁹⁷ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 70.

¹⁹⁸ Kosovo a Metohije, někdy zkráceně Kosmet je autonomní oblast jižního Srbska. Roku 2008 vyhlásilo nezávislost na Srbsku a jako samostatnou republiku jej uznává přes 100 členských států OSN. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Autonomous Province of Kosovo and Metohija* ke dni 15. 10. 2014.

¹⁹⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 72.

²⁰⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 33.

²⁰¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 71.

Pod jurisdikci Srbské pravoslavné církvi patřila též většina pravoslavných věřících v Československu před druhou světovou válkou pod vedením pražského biskupa Gorazda (1879–1942)²⁰².

1.6.7. Rumunská pravoslavná církev

Rumunsky: Biserica Ortodoxă Română²⁰³.

Šíření křesťanství v Rumunsku začalo sice už v apoštolských dobách a váže se k postavě apoštola sv. Ondřeje²⁰⁴, ale po skončení římské správy tohoto území roku 271 nemáme o přítomnosti zdejších křesťanů žádné zprávy, i když zde určitě působili jak latinští, tak i byzantští misionáři. Když pak ve 14. století vznikla rumunská knížectví v Moldavsku a Valašsku, etničtí Rumunové se ztotožnili s pravoslavným křesťanstvím a už v roce 1568 bylo na místním synodu rozhodnuto, že se liturgie bude sloužit v rumunském jazyce²⁰⁵.

I když se od 16. do 19. století obě knížectví nacházela pod osmanskou nadvládou, udržela si vlastní křesťanskou tradici. V roce 1859 se spojila do jednoho knížectví a roku 1878 získalo Rumunsko úplnou nezávislost. Konstantinopolský patriarchát, jenž po celou dobu disponoval jurisdikcí nad rumunskými pravoslavnými, v roce 1885 uznal autonomii církve v Rumunsku, k němuž byla po první světové válce připojena ještě Transylvánie²⁰⁶. Roku 1925 byla Rumunská pravoslavná církev povýšena na patriarchát.

Po druhé světové válce byl v Rumunsku zaveden komunistický režim a církev zvolila cestu spolupráce, což jí umožnilo nepřetržitou existenci²⁰⁷. Nejenže většina chrámů mohla zůstat otevřená, ale byl povolen rovněž život v monastýrech, i když pod bedlivým státním dozorem.

Po pádu režimu Nicolae Ceaușesca²⁰⁸ (1918–1989) byla rumunská pravoslavná hierarchie obviněna, že spolupracovala s komunismem, proto patriarcha Teoctist (Toader Arăpașu, 1915–2007) hned v lednu 1990 podal demisi, ale již v dubnu téhož roku jej posvátný synod potvrdil zpět do úřadu. Bezprostřední postkomunistické období bylo poznamenáno vážnými spory s rumunskou řeckokatolickou církví, již v roce 1948 režim odňal všechny majetek a budovy, a která se jich po obnovení svobody domáhala zpět²⁰⁹.

K pravoslaví se v zemi hlásí 87 % obyvatelstva, církev je přítomna ve veřejném životě a mnišský život se rozvíjí v 254 mužských klášterech či poustevnách. Kromě Rumunska má komunity v Srbsku, Moldávii, Maďarsku a v dalších zemích Evropy, Severní Ameriky a Oceánie. V roce 1993 rumunský patriarchát reorganizoval církevní jurisdikci i na územích, která byla v meziválečné době součástí Rumunska, především v severní Bukovině (nyní Ukrajina) a Besarábii (nyní Moldavsko).

²⁰² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 723.

²⁰³ www.patriarhia.ro ke dni 05. 9. 2014.

²⁰⁴ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 180.

²⁰⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 759.

²⁰⁶ Transylvánie anebo Sedmihradsko je historické území, nyní na západě Rumunska, před jeho vznikem tvořilo součást Uherska.

²⁰⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 759.

²⁰⁸ Nicolae Ceaușescu se hned po druhé světové válce jako výrazná osobnost dostal do komunistické vlády a od roku 1967 až do své popravy v závěru roku 1989 byl prezidentem Rumunska. Proslul svým odporem k Sovětskému svazu, ale i tvrdou rukou a silným propojením s tajnými bezpečnostními službami země. <http://fr.wikipedia.org>, heslo *Nicolae Ceaușescu* ke dni 15. 11. 2014.

²⁰⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 73.

Právě u moldavských pravoslavných došlo k rozdělení jurisdikce: protože před druhou světovou válkou byli připojeni k ruskému patriarchátu, moldavská vláda navázala na tuto předválečnickou historii, ustavila vlastní *Moldavskou pravoslavnou církev* jako součást moskevského patriarchátu a konfiskovala majetek Besarabských (rumunských) pravoslavných. Evropský dvůr pro lidská práva toto jednání moldavské vlády odsoudil, a tak v červenci 2002 byla nucena ve své zemi registrovat i Besarabskou církev jako součást Rumunské pravoslavné církve²¹⁰.

Současný metropolita Daniel studoval v letech 1980–1988 ve Švýcarsku, kde navázal četné kontakty s jinými církvemi.

Od roku 1924, kdy církev přijala gregoriánský kalendář, existuje v Rumunsku ještě tzv. *Církev starokalendářníků*, kteří se řídí starým juliánským kalendářem²¹¹.

1.6.8. Bulharská pravoslavná církev

Bulharsky: Българска православна църква (Balgarska pravoslavna carkva)²¹².

Přítomnost křesťanů na území dnešního Bulharska je doložitelná už v prvních stoletích; v roce 342 se v Serdice (dnešní hlavní město Sofie) sešel důležitý protiariánský synod biskupů. Rozhodujícím okamžikem pro rozšíření víry byl roku 865 křest krále Borise I. († 907) konstantinopolským patriarchou. Bulharsko pak stálo v centru zájmu jak Říma, tak i Konstantinopole a po jistou dobu kolísalo mezi těmito dvěma církvemi, než se rozhodlo pro byzantskou tradici.

Svou roli sehrál určitě i fakt, že Konstantinopol v roce 927 uznala bulharského krále za cara a preslavského arcibiskupa za patriarchu nezávislé bulharské církve, čímž se stala nejstarší autokefální slovanskou církví. Byzantská vojska však už roku 971 vpadla do Bulharska, patriarcha musel své sídlo z Preslavi přesunout do makedonského Ochridu, a když v roce 1018 dobyla i Makedonii, bulharský patriarchát byl Konstantinopolí degradován na arcibiskupství.

Bulharsko znovu nabylo svou nezávislost v roce 1186 se sídlem v Tarnově (dnešní Veliko Tarnovo). Po předchozích zkušenostech s Byzancí vyjednával car Kalojan (1168–1207) o unii s Římem, kterou rovněž roku 1204 s papežem Inocentem III. (1160–1216) podepsal, už v roce 1235 se však jeho nástupce Ivan Asen II. (1195–1241) spojil s Řeky proti latinskému konstantinopolskému císařství, když byzantský patriarcha Germanus II. († 1240) na synodu v Lampsakosu²¹³ opětovně uznal bulharský pravoslavný patriarchát.

Po dobytí území Turky byla církev roku 1393 zbavena autokefalie a znovu začleněna do Konstantinopolského ekumenického patriarchátu, a to až do roku 1870, kdy turecký sultán Abdülaziz (1830–1876) povolil autonomní bulharský exarchát. Konstantinopol s tímto krokem nesouhlasila a prohlásila bulharskou církev za schismatickou. Toto rozštěpení pokračovalo i po roce 1878, kdy se Bulharsko stalo samostatným knížectvím a od roku 1908 carstvím. Oficiálně bylo schisma ukončeno teprve roku 1945²¹⁴.

V poválečném období patřilo Bulharsko ke komunistickým zemím, místní pravoslavná církev přijala nové stanovy, přihlásila se k moskevskému vedení a roku 1953 ji sofijský

²¹⁰ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 75.

²¹¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 208.

²¹² www.bg-patriarshia.bg/ ke dni 5. 9. 2014.

²¹³ Starověké řecké město, známé též jako Pityussa, nyní Lapseki v Turecku, ležící u Dardanel. <http://fr.wikipedia.org>, heslo *Lampsaque* ke dni 17. 11. 2014.

²¹⁴ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 185.

metropolita samozvaně prohlásil patriarchátem, jež Konstantinopol uznal teprve roku 1961²¹⁵.

Po pádu totalitního režimu (1990) byla komunisty řízená volba patriarchy Maxima (1914–2012) z roku 1971 prohlášena za neplatnou. Tím vznikla roztržka mezi biskupy a následně schisma, jelikož v červenci 1996 byl ještě za Maximova života zvolen patriarchou metropolita Pimen z Nevrokopu (1906–1999), jehož posvátný synod okamžitě exkomunikoval. Nový bulharský prezident Petar Stojanov se roku 1997 postavil na Pimenovu stranu, již následujícího roku však vyzval oba patriarchy, aby rezignací ukončili schisma a mohl být zvolen jediný nový patriarcha²¹⁶.

V září 1998 byl svolán mimořádný všepravoslavný (*panortodoxní*) synod pod předsednictvím konstantinopolského patriarchy Bartoloměje, jenž za přítomnosti dvanácti autokefálních pravoslavných církví vrátil do úřadu patriarchy Maxima²¹⁷. Jednota však netrvala dlouho, roku 2004 se vůči patriarchovi vzbouřila část církve a asi 230 farností vytvořilo *Alternativní synod Bulharské pravoslavné církve* s vlastním vedením (aktuálně od roku 2005 metropolita Boris)²¹⁸.

Zvláštností bulharské církve je, že součástí její věrouky je i *etnofiletismus*, právo národa na autokefalitu po získání své politické nezávislosti. Proto je některými pravoslavnými církvemi považována za heretickou²¹⁹.

1.6.9. Gruzínská pravoslavná církev

Gruzínsky: საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალური მართლმადიდებელი ეკლესია (*Sak'art'velos samoc'ik'ulo avt'okep'aluri mart'lmadidebeli eklésia*), Gruzínská autokefální apoštolská pravoslavná církev²²⁰.

Na území dnešní východní Gruzie²²¹ v kavkazských horách se kdysi nacházelo iberské království Kartli, v němž jako křesťanská misionářka působila sv. Nina (296–340), jejíž vliv způsobil přijetí křesťanství králem Mirianem III. († 361) za státní náboženství už v roce 337. Západní Gruzie byla tehdy součástí římské říše a křesťanství se sem dostalo o století později²²².

V Kartli se slavila jeruzalémská liturgie sv. Jakuba nejdříve v řečtině, ta byla v 6. století nahrazena gruzínštinou (kartuli), na západě země se sloužila řecká byzantská liturgie, k níž pak přešla i východní část Gruzie.

Církev byla zpočátku závislá na Antiochijském patriarchátu, v roce 467 však král Vachtang I. Gorgasali († 522) vyhlásil církevní autonomii. Spolu s Armény také nejdříve odmítla učení chalkedonského koncilu (451), avšak roku 607 jeho christologické učení přijala a s Armény přerušila *communio*.

²¹⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 181.

²¹⁶ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 78.

²¹⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 182.

²¹⁸ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 92.

²¹⁹ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 186.

²²⁰ www.patriarchate.ge/ ke dni 5. 9. 2014.

²²¹ Jméno Gruzie pochází z ruštiny (Грузия), v jejích vlastním jazyce zní název země საქართველო (Sakartvelo). V některých jazycích je nazvána zemí sv. Jiří (Georgia). V roce 2009 požádala Gruzie pobaltské republiky, aby nepoužívaly ruský název a přešly na doporučené jméno Georgia, resp. Georgija. <http://cs.wikipedia.org>, heslo Gruzie ke dni 16. 11. 2014.

²²² IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 174.

Důležitými centry misionářských a kulturních aktivit se staly monastýry, mnišství v Gruzii vzkvétalo od 6. do 13. století, kdy byla Gruzie zdevastována Čingischánem († 1227), další ránou pak bylo její dobytí turkickým Tamerlánem (1336–1404). V dalším období soupeřili o moc nad jejím územím Peršané a Osmané, a tak Gruzínci hledali pomoc a ochranu u carského Ruska.

To však Gruzii v roce 1801 anektovalo, o deset let později zrušilo gruzínský patriarchát a připojilo ho jako exarchát k Ruské pravoslavné církvi. V obavě z národního hnutí sídlil posvátný synod Gruzie v Sankt Petěrburgu a užívání gruzínštiny v liturgii bylo zakázáno.

Po svržení cara (1917) Mikuláše II. (1868–1918) se Gruzie stala součástí Transkavkazské republiky, hned v březnu 1917 získalo zdejší pravoslaví zpět autokefalitu, čehož místní církve využila a zvolila Kiriona II. (1855–1918) za svého patriarchu²²³.

V té době však už v Rusku vládli bolševici, Moskva vyhlášení autokefalie neuznala a gruzínský katolikos-patriarcha byl za neobjasněných okolností zavražděn ve své rezidenci. V únoru 1921 Sovětský svaz území Gruzie anektoval, místní církve však i přes tvrdý odpor Moskvy nadále usilovala o nezávislost. Teprve roku 1943 moskevský patriarchát formálně uznal gruzínskou autokefalitu, avšak pro církve nastala doba ještě tvrdší persekuce: z 2455 funkčních chrámů v roce 1917 jich v roce 1985 bylo v provozu již jen 80²²⁴. Uvolnění nastalo až s politikou Michaila Gorbačova, po roce 1990 církve dostala zpět některé chrámy, ekumenický patriarcha v Konstantinopoli ratifikoval jak autokefalií gruzínské církve, tak i její status patriarchátu. Došlo přitom ke konfliktu mezi Konstantinopolí a Moskvou, která sice vyhlásila gruzínskou autokefalitu už v roce 1943, avšak neměla k tomu žádné kanonické kompetence.

K pravoslavné církvi se dnes hlásí přes 80 % obyvatelstva, v Tbilisi byla postavena nová katedrála Svaté Trojice. V roce 1997 se objevily protiekumenické tendence, když opati pěti monastýrů přerušili *communio* s patriarchou Iliou II., jemuž vyčítali spolupráci s komunisty, kteří mu v letech 1979–1983 umožnili působit na postu předsedy Světové rady církví. Hrozba schismatu byla umocněna ještě politickým pučem: zatímco patriarcha Iliia uzavřel už roku 1991 tajnou dohodu o podpoře Eduarda Ševardnadzeho (1928–2014), jehož předtím pokřtil, protiekumenická skupina se spojila se svrženým prezidentem Zviadem Gamsachurdiu (1938–1998). Jednota gruzínského pravoslaví je doposud velmi křehká²²⁵.

Gruzii v roce 1999 při své zpáteční cestě z Indie do Říma nečekaně navštívil papež Jan Pavel II. V září 2003 byla i přes odpor pravoslavné církve, která konkordát se státem uzavřela již půl roku předtím, podepsána smlouva mezi Gruzii a Svatým stolcem²²⁶.

1.6.10. Kyperská pravoslavná církev

Řecky: Ἐκκλησία τῆς Κύπρου (*Ekklisía tis Kýpru*), Kyperská církev²²⁷.

Její vznik se klade do apoštolských dob, kdy na ostrově, jenž byl v té době součástí římské provincie Východ s hlavním městem Antiochie, přistáli sv. Pavel a sv.

²²³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 148.

²²⁴ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 365.

²²⁵ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 82.

²²⁶ <https://georgianorthodoxchurch.wordpress.com>, *State Funding of the Georgian Church* ze dne 09. 07. 2013.

²²⁷ www.churchofcyprus.org.cy ke dni 5. 9. 2014.

Barnabáš²²⁸. Jurisdikci nad Kyperčany převzal logicky antiochijský patriarcha, avšak už efezský koncil (431) uznal nezávislost kyperské církve.

Od poloviny 7. století byl Kypr často pleněn muslimskými Araby, proto byzantský císař Justinian II. (669–711) evakuoval zdejší křesťanské obyvatelstvo a daroval mu nové město na Dardanelách, nazvaném po něm Nea Justiniana. Sem také přenesl své sídlo kyperský arcibiskup, jenž ke svému titulu přidal přídomek *Nea Justiniana*. Budoucí císař Nikeforos II. Fokas (963–969) roku 961 Araby porazil, takže se křesťanství mohlo opět šířit i na samotném Kypru.

Po jeho dobytí anglickým králem Richardem Lvím Srdce (1157–1199) v roce 1191 nastalo dlouhé období latinizace: král prodal ostrov templářským rytířům, kteří jej vzápětí předali jeruzalémskému králi Guyi de Lusignan (1150–1194), jenž sem utekl po porážce u Hattinu (1187). Všichni místní biskupové, jejichž počet klesl z 15 na 4, byli podřízeni nové latinské hierarchii a všech 1260 zdejších klášterů přešlo do vlastnictví latinského biskupa. Nově příchozí západní řády přebíraly majetek a budovy Kyperské pravoslavné církve. Z této doby (1222) však pochází dopis papeže Honorio III. (1150–1227) kyperskému králi, v němž si přeje, aby Řekové na ostrově, vracející se k poslušnosti Apoštolskému stolci nadále zachovávali zvyky a obřady Řeků²²⁹.

Když v roce 1571 dobyli ostrov osmanští Turci, vyhostili latinskou hierarchii a vrátili zpět pravoslavné biskupy. Ti pak byli považováni za občanské i duchovní vůdce kyperských Řeků, proto při vzpouře na ostrově roku 1821 byli mnozí z nich, mezi nimi i arcibiskup Kypru Kyprianos (1756–1821), pozváni do sultánova paláce a tam popraveni²³⁰.

V roce 1878 si ostrov od Turecka pronajala Velká Británie, která se ho v roce 1914 zcela zmocnila. Byla to právě pravoslavná církev, která stála na straně národně osvobozovacího hnutí, přičemž usilovala o *enosis*, sjednocení s řeckým pravoslavím²³¹. Po získání nezávislosti ostrova byl roku 1960 hlavou nového státu zvolen arcibiskup Makarios III. (Michail Christodoulou Mouskos, 1913–1977), jenž stál v čele kyperské církve už od svých 37 let.

Mezi řeckými a tureckými obyvateli však přetrvávalo napětí, eskalované invazí Turecka v roce 1974 a jednostranným vyhlášením Turecké republiky severního Kypru. V této části ostrova pak byly zbourány mnohé křesťanské chrámy a kláštery. První křesťanská liturgie mohla být sloužena v této části ostrova až v roce 1994, a to v klášteře sv. Ondřeje na poloostrově Karpas²³².

V roce 1973 vypukla v kyperské církvi krize, v jejímž důsledku musel prezident Makarios utéct do exilu. Po tureckém obsazení ostrova byl povolán zpět a v červenci 1975 naopak patriarchové Alexandrie, Antiochie, Jeruzaléma, jakož i posvátný synod řecké církve sesadil tři biskupy, původce předchozího spiknutí²³³.

Nový problém v církvi nastal za arcibiskupa Chrysostoma I. Kykkotese (1927–2006), jenž trpěl silnými psychickými poruchami a jemuž vlastní klérus vyčítal řadu skandálů. Když roku 2005 upadl do kómatu, musel být k vyřešení situace povolán konstantinopolský patriarcha, jelikož vlastní církevní předpisy s podobnou situací nepočítaly. Patriarcha na synodu ve Švýcarsku (2006) prohlásil kyperský arcibiskupský

²²⁸ Sk 13,4: „*Když tedy byli vysláni duchem Svatým, odebrali se do Seleukie a odtud se plavili na Kypr.*“

²²⁹ FORTESCUE, Adrian. *The Uniate Eastern Churches*, Piscataway: Gorgias Press, 2001, s. 31.

²³⁰ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 187.

²³¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 85.

²³² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 524.

²³³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 126.

stolec za uprázdněný a mohl být zvolen jeho nástupce Chrysostomos II. Ten v červnu 2007 navštívil v Římě papeže Benedikta XVI.

Ke Kyperské pravoslavné církvi se hlásí 96 % obyvatel jižní části ostrova. Nejdůležitější mužskou mnišskou komunitou je klášter Kykkos situovaný vysoko v pohoří Troodos.

1.6.11. Řecká pravoslavná církev

Řecky: Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος (*Ekklesía tis Elládos*), Řecká církev²³⁴.

Za zakladatele církve v Řecku je považován sv. apoštol Pavel, jenž kázal v mnoha řeckých městech a obcích. Ve 4. století se sice církev dostala pod jurisdikci Říma, ale už v 9. století spadala pod jurisdikci Konstantinopole.

Po pádu Byzance roku 1204, kdy bylo v Konstantinopoli vyhlášeno latinské císařství, se pravoslavná církev dostala mimo zákon a na místa řeckých biskupů nastoupili biskupové latinští. Když Turci porazili Byzanc (1453), celé území bývalé říše se stalo osmanským a sultán Mehmed II. (1432–1481) vrátil pravoslavným svobodu. Centrem řeckého pravoslaví se stala Soluň.

V roce 1821 se Řekové proti Turkům vzbouřili, přičemž během této revoluce sehrála řecká pravoslavná církev významnou roli. Osmanští vládce považovali pravoslavné biskupy za zrádce a řecký patriarcha Řehoř V. (1745–1821), jakož i další hierarchové byli oběšeni. Po desetiletém boji však po intervenci Evropy muselo Turecko kapitulovat a uznat nezávislost Řecka.

Po vyhlášení nezávislosti roku 1829 nová řecká vláda váhala s uznáním konstantinopolského patriarchy jako hlavy své církve, jelikož patriarcha nadále sídlil na osmanském území. Proto král Ota I. Řecký (1815–1867) v roce 1833 prohlásil řeckou církev za autokefální pod vedením pětičlenného posvátného synodu, v jehož čele stál král jako hlava národní církve. Ekumenický patriarchát, jakož i další pravoslavné církve tuto autokefalitu však uznaly teprve v roce 1850, kdy synod přijal změnu, že hlavou Řecké pravoslavné církve nebude král, ale arcibiskup Atén.

Severní oblasti (Thessálie, Makedonie a Epirus), které byly k Řecku připojeny až po balkánských válkách²³⁵ roku 1913, přitom dodnes zůstaly pod jurisdikcí konstantinopolského patriarchy, jakož i mnišská republika Athos a ostrov Kréta, stejně tak i řečtí pravoslavní žijící v diasporách mimo území Řecka²³⁶.

Roku 1934 přijala Řecká pravoslavná církev gregoriánský kalendář, což se setkalo s negativní odezvou u některých kněží i věřících, kteří vytvořili schismatickou *církev starého kalendáře*. Spolu s nimi odešli i tři biskupové²³⁷.

Po druhé světové válce prošla Řecká pravoslavná církev obdobím významné obnovy, přičemž se její činnost hodně zaměřila především na charitativní oblast²³⁸. Rovněž tak postupně sláblo propojení státu a církve, takže řecká ústava z roku 1975²³⁹ už upustila od

²³⁴ www.ecclesia.gr ke dni 5. 9. 2014.

²³⁵ Balkánské války je souhrnné označení pro sérii konfliktů (1912–1913), jimiž chtěly po pádu Osmanské říše nově vzniklé státy (Řecko, Bulharsko, Rumunsko, Srbsko) získat další území na úkor Turecka. <http://cs.wikipedia.org>, heslo *Balkánské války* ke dni 17. 11. 2014.

²³⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 782.

²³⁷ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 189.

²³⁸ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 782.

²³⁹ Od roku 1822 každé vydání řecké ústavy začínalo slovy „*Ve jménu Svaté, Jednopodstatné a Nerozlučné Trojice*“. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 87.

prohlášení řeckého pravoslaví jako státního náboženství a prezidenta jako ochránce pravoslaví. Nicméně zůstává stále jako hlavní náboženství Řecka a ostatní náboženství nesmějí na veřejnosti vykonávat žádné náboženské obřady a je zakázána jakákoli forma proselytismu. Podle oficiálních statistik patří k pravoslavným 96 % řecké populace²⁴⁰.

Populistického a často kritizovaného²⁴¹ metropolitu Christodulose z Atén (1998–2008) nahradil po jeho smrti arcibiskup Atén a celého Řecka Jeroným II. z Théb, jenž v roce 2006 navštívil v Římě papeže Benedikta XVI.

1.6.12. Polská pravoslavná církev

Polsky: Polski Autokefaliczny Kościół Prawosławny (*Polski autokefaličný koščiuł pravosuavny*). Polská autokefální pravoslavná církev²⁴².

I když už od dávných dob většina obyvatelstva polského území spadá pod římský (latinský) obřad, již roku 1087 byla v Přemyšlu zřízena první pravoslavná diecéze, a to pod přímou kontrolou ruského patriarchátu²⁴³.

Polsko po první světové válce získalo nezávislost, čímž asi 4 miliony pravoslavných věřících, většinou běloruského a ukrajinského původu (12 % obyvatelstva), zůstaly za hranicemi svého původního patriarchátu v Moskvě. Původní úmysl podřídít se konstantinopolskému ekumenickému patriarchovi byl nahrazen snahou o získání autokefality, kterou prosazoval pravoslavný biskup Jerzy Jaroszewski (1872–1923). Zatímco však polská vláda tento projekt podpořila, v samotné církvi se vzedmul odpor, protože část hierarchie chtěla nadále zůstat pod moskevskou jurisdikci. I přesto nakonec posvátný synod autokefalitu vyhlásil a biskup Jerzy byl prohlášen metropolitou. Konstantinopolský patriarchát tuto autokefalitu uznal, moskevský ji odmítl respektovat. Odpor ruských pravoslavných proti tomuto kroku demonstrovala v roce 1923 vražda arcibiskupa Jerzyho, jenž byl zastřelen ruským archimandritou Smaragdem²⁴⁴ (1885–1935). Konstantinopol poté potvrdila i nového metropolitu Dionyza Waledyňského (1879–1960), Moskva však i tentokrát proti volbě bez jejího schválení protestovala²⁴⁵.

Polská církev navíc musela řešit několik konfliktů zároveň: jednak mezi ukrajinskými a ruskými pravoslavnými žijícími na území Polska²⁴⁶, jednak mezi pravoslavnými a katolíky, především na východě země. Největší spor vypukl v roce 1930 o několik bývalých katolických kostelů, které v době ruské nadvlády nad Polskem byly předány pravoslavným.

Roku 1926 starokatolický kněz Andrzej Huszno (1892–1939) konvertoval k pravoslaví spolu s celou svou farností Dąbrowa Górnicza²⁴⁷ a vytvořil tak s několika

²⁴⁰ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 154.

²⁴¹ Kontroverzní byla například jeho prohlášení o Evropské unii, Židech, anebo teroristických útocích z 11. září 2001. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Christodoulos of Athens* ke dni 12. 9. 2014.

²⁴² www.orthodox.pl ke dni 5. 9. 2014.

²⁴³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 203.

²⁴⁴ Ihned po spáchání zločinu byl archimandrita Smaragd Łatyszenko zbaven duchovního stavu a posléze odsouzen na 12 let vězení. Po odchodu ze žaláře vycestoval roku 1935 do Československa, kde patrně také zemřel. <http://pl.wikipedia.org>, heslo *Smaragd (Łatyszenko)* ke dni 13. 9. 2014.

²⁴⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 699.

²⁴⁶ I když 70 % pravoslavných věřících tvořili Ukrajinci, Moskva si hlídala, aby všichni biskupové byli Rusové. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 90.

²⁴⁷ Dąbrowa Górnicza leží ve východní části Slezského vojvodství nedaleko Katovic, většina jejího obyvatelstva v té době byli těžaři a hutníci.

dalšími komunitami *Polskou národní pravoslavnou církev*, která vyznávala pravoslavnou teologii, ale liturgii sloužila polsky v západním obřadu. Církev zanikla po vypuknutí druhé světové války²⁴⁸.

V roce 1939 byla východní část Polska opět připojena k Rusku jako součást Sovětského svazu a mnoho pravoslavných se přičlenilo k ruské pravoslavné církvi moskevského patriarchátu. Polská pravoslavná církev tím výrazně ztratila na počtu svých členů. Po válce byl v Polsku nastolen komunistický režim, varšavský metropolita Dionyzi byl v roce 1948 sesazen a nová vláda nařídila veškerému polskému pravoslaví podříditi se moskevskému patriarchátu. Ten ještě téhož roku zrušil konstantinopolské prohlášení z roku 1924 o autokefalitě polské církve a roku 1951 jmenoval nového varšavského metropolitu Makary Oksijuka (1884–1961), rodem z Ukrajiny. Polská pravoslavná církev pak zůstala pod silnou direktivou Moskvy až do pádu komunismu v roce 1989. Zajímavostí je, že zatímco samotná Polská pravoslavná církev svou autokefalitu neuznávala, všechny ostatní pravoslavné církve kromě Moskvy ji nadále uznávaly.

Po roce 1989 církev opět řešila několik sporů o budovy, z nichž nejbouřlivější se strhl o klášter Supraśl²⁴⁹, jenž ve svých dějinách několikrát změnil své majitele: od římských katolíků přes pravoslavné až po řecké katolíky. Soudní rozhodnutí o návratu celého klášterního komplexu pravoslavným v roce 1993 vyvolalo silné protesty římských i řeckých katolíků.

V zemi jsou dnes tři malé pravoslavné klášterní komunity, a to Jableczne, Supraśl (poblíž Białystoku) a na hoře Grabarka. Pod jurisdikci polské církve spadá též jedna diecéze v Brazílii. Oficiálním liturgickým jazykem je dnes polština.

1.6.13. Albánská pravoslavná církev

Albánsky: Kisha Ortodokse Autoqefale e Shqipërisë (*Kiša ortodoxe autokefále e škipërisë*). Pravoslavná autokefální církev Albánie²⁵⁰.

Podle tradice kázal v římské provincii Illyricum už apoštol sv. Pavel, který měl nějakou dobu pobýt i ve městě Durrës. První křesťanští misionáři se však na území dnešní Albánie dostali někdy ve 3. století, a to dvěma směry: Gegové na severu přijali latinský obřad pod vlivem Benátek a benediktinských klášterů, zatímco Toskové na jihu přijali obřad a tradici byzantskou. Stěhování Slovanů z této země na přelomu 6. a 7. století způsobilo, že se albánské obyvatelstvo vrátilo k pohanství a po turecké konkvistě v 15. století se většina Albánců stala muslimy²⁵¹.

Církevní jurisdikce prvních pravoslavných komunit v Albánii převzal srbský patriarchát v Peči roku 1346, po jeho zrušení v roce 1766 ekumenický patriarcha v Konstantinopoli²⁵². Z důvodu potlačování křesťanství pod islámskou nadvládou se mnozí křesťané z Albánie vystěhovali. Většina albánských pravoslavných tak už na počátku 20. století žila mimo území Albánie, kde se také poprvé použila albánština při

²⁴⁸ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 197.

²⁴⁹ Klášter Supraśl byl založen již roku 1501 jako pravoslavný monastýr, jeho mniši roku 1609 přistoupili na brestskou unii a klášter se stal významným střediskem uniátů (řeckokatolíků). V roce 1807 připadlo území kláštera Rusku, uniati byli vyhnáni a nahradili je znovu pravoslavní, ti však roku 1915 z kláštera utekli před německou frontou. Opuštěný klášter polská vláda přidělila římským katolíkům, kteří jej užívali až do komunistické konfiskace. <http://pl.wikipedia.org>, heslo *Supraśl* ke dni 11. 11. 2014.

²⁵⁰ www.orthodoxalbania.org/old ke dni 5. 9. 2014.

²⁵¹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 51.

²⁵² BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 12.

liturgii: v roce 1908 skupina albánských imigrantů v americkém Bostonu, vedena knězem Theofanem Stilianem Noli (Fan Noli, 1882–1965), připravila albánské překlady liturgických textů, které pak Fan Noli použil i při své cestě do Evropy, kde získával podporu pro hnutí za samostatnou a nezávislou Albánii.

Když roku 1912 Albánie skutečně vyhlásila nezávislost, Fan Noli se vrátil do vlasti, byl zde vysvěcen na biskupa a stal se první hlavou albánské pravoslavné církve. V roce 1922 na prvním albánském synodu v Beratu pak církev prohlásila svou autokefalitu, již však Konstantinopol neuznala.

Fan Noli se na několik měsíců v roce 1924 stal albánským premiérem, když ale byla jeho vláda po pěti měsících svržena, Noli musel zpět do exilu. Dalším biskupem církve se stal až roku 1929 Visarion Xhuvani (1890–1965). Tehdejší král Zog I. (1895–1951) si autokefalitu albánské církve vytyčil jako jednu z priorit své vlády, proto vyžadoval po biskupovi Visarionovi podepsanou věrnost králi a po splnění této podmínky pozval do Albánie dva cizí biskupy, aby mohl být vytvořen posvátný synod. Konstantinopol na toto počínání reagovala okamžitou suspendací všech aktérů. Vzniklo tak schisma, trvající až do roku 1936, kdy Xhuvani rezignoval a na jeho místo byl vládou jmenován Kristofor Kissi (1881–1958), známý svým blízkým vztahem s Konstantinopolí. Ekumenický patriarchát následně 12. dubna 1937 uznal status autokefality albánské pravoslavné církve, avšak vyžadoval, aby se při liturgii používala řečtina. Církev se stabilizovala, v roce 1937 byl dokonce založen pravoslavný seminář v Korčë²⁵³.

V roce 1945 se 22 % Albánců hlásilo k pravoslaví a 10 % ke katolictví²⁵⁴, po komunistické revoluci však vláda zahájila divoké pronásledování jakýchkoli náboženských projevů v Albánii. Roku 1949 byl veškerý klérus pozatýkán, metropolita Kristofor sesazen (oficiálně kvůli jeho údajným kontaktům s fašisty) a nahrazen novým biskupem Paisi Vodicoou (1881–1966), zcela poplatným ateistickému režimu, jenž byl ze všech komunistických států nejdůslednější: roku 1967 prohlásila vláda všechny církevní budovy, mezi nimi i 2169 kostelů, mešit a klášterů, za uzavřené, jakékoli náboženské obřady pod trestem smrti za zakázané²⁵⁵ a Albánie byla oficiálně a ústavou prohlášena za ateistický stát. Arcibiskup Damian Kokoneshi z Tirany (1886–1973) byl vržen do vězení, kde i zemřel.

Když se roku 1990 komunistický režim zhroutil, nežil již žádný albánský pravoslavný biskup, přežilo pouhých 22 kněží. Ekumenický patriarchát však po celý čas nezrušil autokefalitu Albánské pravoslavné církve a už v roce 1992 jmenoval profesora aténské univerzity Anastasia Jannulata z Androusis arcibiskupem Tirany a patriarchálním exarchou pro Albánii. Aby mohla být obnovena správa albánské církve, byli vysvěceni další tři řečtí biskupové. Vláda však tyto kroky Konstantinopole neuznala, Anastasia, jenž již přesídlil do Tirany, sesadila a další vysvěcené biskupy odmítla vpustit do země. Požadavkem bylo, aby na všechna důležitá církevní místa byli jmenováni pouze Albánci, občané Albánie, kteří se také v Albánii narodili. Toto nařízení albánského premiéra Sali Beriši podpořilo v referendu 60 % obyvatel, včetně samotných pravoslavných věřících. Arcibiskup Anastasios, původem Řek, byl tak stále více tlačěn k opuštění Albánie.

Změna nastala v roce 1998, kdy došlo k dohodě mezi Konstantinopolským patriarchátem, albánskou pravoslavnou církví a albánskou vládou. Dva jmenování

---

²⁵³ Komunistická vláda jej uzavřela 4. května 1950, přičemž všechny jeho studenty zatkla a uvěznila. Proti tomuto kroku protestovala pouze Jugoslávie. PEARSON, Owen. *Albania in the Twentieth Century*. Londýn: The Centre for Albanians Studies, 2006, s. 401.

²⁵⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 93.

²⁵⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 52.

biskupové byli přinuceni k rezignaci, aby mohli být jmenováni noví biskupové, etničtí Albánci: 43 letý archimandrita Joani Pelushi jako metropolita Korčë a 77letý Kozma Qirjo († 2000) jako biskup v Apolonii.

Z původních 324 pravoslavných kostelů, z nichž všechny komunistická vláda zavřela, bylo 80 opraveno, přibýlo 90 nově postavených, dále byla obnovena činnost teologické akademie v opuštěném hotelu v Durrës (roku 1996 přenesena do Shën Vlash), kde se 60 mladých mužů začalo připravovat na kněžství. Kromě Albánie má církev dvě diecéze i v Severní Americe²⁵⁶. Oficiálním i liturgickým jazykem církve je dnes albánština.

1.6.14. Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku

Křesťanství na území bývalého Československa²⁵⁷ bylo sice hlášáno původně franskými a bavorskými misionáři v latinském obřadu, místní slovanské obyvatelstvo jej však odmítlo. Teprve příchodem sv. Cyrila a Metoděje, kteří byli roku 863 vysláni konstantinopolským patriarchou na Velkou Moravu, se začala nová víra šířit, a to obřadem východním, dokonce ve slovanském jazyce. Cyrilometodějská mise však byla z politických důvodů ukončena, Metodějovi žáci vyhnáni a už roku 973 bylo zřízeno v Praze latinské biskupství pod jurisdikcí Říma.

Po ukončení první světové války v roce 1918 se rozpadlo rakousko-uherské habsburské mocnářství a vzniklo několik nových států, mezi nimi i Československo. Skupina římskokatolíků nespokojených s vlastní církví se ihned po získání nezávislosti obrátila na pravoslaví. Jejich vůdcem byl původně katolický kněz Matěj Pavlík (1879–1942), v roce 1921 jménem Gorazd vysvěcen na biskupa srbskou církví, pod jejíž jurisdikci zdejší pravoslavní náleželi už od roku 1897²⁵⁸.

V Československu však stále více sílila myšlenka samostatné autokefální pravoslavné církve v čele s archimandritou Savatijem Vrabcem (1880–1959), jenž byl v roce 1923 vysvěcen na biskupa samotným konstantinopolským patriarchou a z Volyně vyslán do Čech jako arcibiskup Prahy a celého Československa. Vznikly tak dva zneprátelené tábory, vyjednávající se srbskou i konstantinopolskou církví. Tehdejší státní moc se přiklonila k srbské jurisdikci, Savatija jako biskupa neuznala, takže veškerou církevní správu převzal biskup Gorazd²⁵⁹.

Kromě českých pravoslavných existovaly na území Československa rovněž skupiny ruské pravoslavné emigrace, pro něž moskevský patriarcha jmenoval vlastního exarchu Sergije Koroleva (1881–1952). Ruská pravoslavná obec v Čechách po krvavých událostech v Sovětském svazu přešla roku 1931 do jurisdikce Konstantinopolského patriarchátu.

Jiná situace byla na východním Slovensku a Podkarpatské Rusi, které se staly součástí Československa. Zdejší pravoslaví bylo už za Uherska od roku 1874 státem uznanou církví s vlastní jurisdikcí mukačevsko-prešovské eparchie. Protože katoličtí biskupové na

²⁵⁶ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 94.

²⁵⁷ Zákonodárným institutem Československa bylo Federální shromáždění. To přijalo 13. 11. 1992 ústavní zákon č. 541/1992 Sb. o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republiku a Slovenskou republiku a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku. Následně 25. 11. 1992 přijalo totéž FS ústavní zákon č. 542/1992 Sb. o zániku ČSFR k 31. prosinci 1992.

²⁵⁸ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 245.

²⁵⁹ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 195.

tomto území usilovali o sjednocení všech křesťanů bez ohledu na obřad, někteří uniati přestoupili na pravoslavi²⁶⁰.

Protože zahraniční politika Československa preferovala kontakty se Srbskem, pravoslavní biskupové na východě země byli povoláváni právě ze Srbska, posledním z nich byl Damaskin (Dragutin Grdanički, 1892–1969), jenž po vypuknutí druhé světové války emigroval do USA. Během války byla pravoslavná církev pronásledována, kněží posláni do pracovních táborů. Biskup Gorazd byl v roce 1942 popraven za pomoc atentátníkům na říšského protektora Heydricha, biskup Savatij transportován do koncentračního tábora v Dachau²⁶¹.

Po válce bylo Zakarpátí připojeno k Sovětskému svazu, čímž se počet pravoslavných věřících v Československu ze 150 000 před válkou snížil na jednu třetinu. Ti se v roce 1946 poprvé v dějinách sjednotili a svorně požádali o jurisdikci moskevského patriarchu Alexije I. (1877–1970), jenž jejich žádosti vyhověl. K nim měla podle plánu komunistů přibýt celá řeckokatolická církev v Československu, která byla v roce 1950 násilně zakázána. Vznikla nová pravoslavná biskupství, jimž byly předány všechny řeckokatolické majetky, včetně kostelů a far.

Roku 1951 udělil moskevský patriarchát bez souhlasu Konstantinopole tehdejší československé pravoslavné církvi autokefalitu, Konstantinopol tento krok akceptovala teprve v roce 1998²⁶².

I když se po pádu komunismu Československo rozdělilo na dva státy (1993), posvátný synod církve rozhodl o setrvání jediné církve pod názvem Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku.

V roce 2013 byl pražský metropolita Kryštof (Radim Pulec) obviněn z morálních deliktů, byl přinucen rezignovat a následujícího roku byl za jeho nástupce zvolen prešovský biskup Rastislav Gont. Tuto volbu však česká pravoslavná obec odmítla, napadla ji u konstantinopolského patriarchy jako nekanonickou, čímž vstoupila do otevřeného schismatu, který trvá dodnes²⁶³.

Na Slovensku byla po roce 1989 většina chrámů vrácena slovenským řeckokatolíkům, avšak pro výstavbu nových pravoslavných kostelů byla poskytnuta státní pomoc. K výchově nového kněžského dorostu slouží pravoslavný seminář v Prešově²⁶⁴. Počet pravoslavných křesťanů v českých zemích i na Slovensku roste mj. i vlivem nových emigrantů ze zemí bývalého Sovětského svazu, především z Ukrajiny a Ruska.

1.6.15. Pravoslavná církev v Americe

Anglicky: The Autocephalous Orthodox Church in America; Orthodox Church in America (OCA). *Autokefální pravoslavná církev v Americe*²⁶⁵.

---

²⁶⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 34.

²⁶¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 132.

²⁶² <http://sul-zeme.cz>, *Konstantinopolský Tomos o požehnání autokefality z roku 1998* ze dne 27. 8. 1998.

²⁶³ <http://www.pravoslavnacirkev.info/aktuality>, články ročníků 2013–2014.

²⁶⁴ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 248.

²⁶⁵ www.oca.org ke dni 5. 9. 2014.

Pravoslaví se do Severní Ameriky dostalo v roce 1794, když na Aljašku, která v té době patřila carskému Rusku, dorazili misionáři z kláštera Valaam²⁶⁶. První pravoslavný kostel byl pak zbudován na ostrovu Kodiak, roku 1840 zřídil moskevský patriarchát diecézi pro Kamčatku, Kurily a Aleutské ostrovy se sídlem Sitka na Aljašce a jejím prvním biskupem se stal Innocent Veniaminov (1797–1879). Od roku 1867, kdy byla Aljaška předána USA, se pravoslaví dál šířilo mezi místními Eskymáky, kteří si některé liturgické knihy přeložili do aleutštiny²⁶⁷.

Sídlo diecéze bylo v roce 1872 přeneseno do San Franciska, a když díky četným imigrantům narostl počet zdejší pravoslavné populace, v roce 1905 biskup Tichon Belavin (1865–1925)²⁶⁸ jej opět přestěhoval, tentokrát do New Yorku. Kromě rodilých pravoslavných se mezitím k ruské pravoslavné církvi v USA připojilo též značné množství východních katolíků, jimž místní římskokatoličtí biskupové bránili buď používat při liturgii jejich rodnou řeč anebo působit jejich ženatým kněžím. Příkladem je rusínský emigrant Alexij Tóth (1854–1909), jehož americký římskokatolický biskup John Ireland (1838–1918) neuznal jako duchovního rusínské katolické farnosti v Minneapolis, přestože v té době byl již vdovcem. Celá jeho farnost a spolu s ní sedmnáct dalších přestoupily do ruské pravoslavné církve²⁶⁹.

Když v roce 1921 v Severní Americe vznikla samostatná řecká pravoslavná arcidiecéze, znamenalo to konec jednotného pravoslaví na kontinentě a předurčilo to následný rozvoj dalších amerických pravoslavných jurisdikcí pro různé etnické skupiny, závislé na jejich původních mateřských církvích.

Po bolševické revoluci v Rusku roku 1917 se navíc na území USA dostala početná imigrace z Ruska, která utekla před velkým pronásledováním ve své vlasti. Ruská pravoslavná diecéze v Detroitu²⁷⁰ v roce 1924 sama sebe deklarovala jako samostatnou (autonomní) církev pro udržení kanonické kontinuity ruské církve. O to samé usiloval i synod biskupů *Ruské pravoslavné církve mimo Rusi* (ROCOR), kteří žili v exilu v západní Evropě. Ruští pravoslavní věřící v Americe proti samozvané autoritě ROCOR protestovali a jejich vzájemný konflikt vyústil přerušením *communia* v roce 1946. V té době již metropolitní církev v USA začala zakládat vlastní farnosti, a to jak bez souhlasu Moskvy, tak i bez souhlasu ROCOR²⁷¹.

Tento rozkol překonala samotná Moskva, když roku 1970 udělila status autokefality americké metropolii, která si změnila název na *Pravoslavnou církev v Americe* (OCA) a zůstala ve spojení s moskevským patriarchátem. Ten se tím naopak dostal do sporu s Ekumenickým patriarchátem v Konstantinopoli, jenž obvinil moskevské vedení, že protiprávně uděluje autokefalitu svým dceřiným církvím. Autokefalitu OCA však mezitím uznaly i církve v Bulharsku, Gruzii, Polsku a Československu²⁷².

Rozpor mezi OCA a Konstantinopolí není dosud vyřešen, i když delegace OCA v čele s metropolitou Theodosiem navštívila roku 1991 Istanbul, kde ji krátce před svou smrtí přijal konstantinopolský patriarcha Dimitrios (1914–1991). V roce 1994 se konalo

---

²⁶⁶ Valaam patří k nejstarším ruským klášterům, založeným před 15. stoletím v Karélii na ostrově Valaam, největším ostrově Ladožského jezera. <http://cs.wikipedia.org>, heslo *Valaamský klášter* ke dni 17. 11. 2014.

²⁶⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 245.

²⁶⁸ Biskup Tichon v roce 1907 opustil Severní Ameriku a vrátil se do Ruska, kde byl v roce 1917 zvolen patriarchou Moskvy a celé Rusi. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 99.

²⁶⁹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 35.

²⁷⁰ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 199.

²⁷¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 100.

²⁷² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 714.

shromáždění pravoslavných biskupů na americkém kontinentě, které odmítlo užívání termínu diaspora pro pravoslaví v Americe a dohodlo další kroky k sjednocení jednotlivých církví. Tato rozhodnutí se však přijala bez účasti Konstantinopole, proto nemají podle pravoslavného práva žádnou platnost.

Vedení OCA bylo roku 2005 obviněno z velkého finančního skandálu²⁷³, metropolita Herman musel odstoupit a na jeho místo byl zvolen biskup Jonah, jehož však po čtyřech letech posvátný synod církve z funkce odvolal. Roku 2014 tak ještě žili čtyři bývalí metropolitě OCA: Theodosius, Herman, Jonah a Tichon.

Pod jurisdikci této církve náleží i tři další eparchie, a to pro pravoslavné Albánci, Bulhary a Rumuny, žijící v Severní Americe, dále jeden exarchát v Mexiku a tři farnosti v Austrálii. Společný kněžský seminář sv. Hermana se nachází v Kodiaku na Aljašce²⁷⁴. Oficiálním jazykem je angličtina, některé farnosti však při liturgii používají nadále svůj rodný jazyk.

1.6.16. Pravoslavná církev Hory Sinaj

Řecky: Ιερά Μονή Θεοβαδίστου Ὄρους Σινά, Αγίας Αικατερίνης (*Ierà Monì Theovadistu Ōrus Sinà, Agijas Ekaterinis*). Posvátná hora Sinaj, plná Boha, Svatá Kateřina²⁷⁵.

Hora Sinaj, kde podle Bible obdržel Mojžíš od Boha desky Zákona²⁷⁶, se stala velmi důležitým místem pro křesťanské poutníky už v dávných časech, první mnišské komunity jsou zde doloženy ve 3. století.

Protože však toto místo bylo v důsledku válek nestabilní a mniši museli často odolávat vojenským útokům, císař Justinián (482–565) roku 528 rozhodl, že zde vybuduje opevněný klášter a do Egypta a Trabzonu na břehu Černého moře přestěhoval asi 200 křesťanských rodin, jejichž úkolem bylo pomáhat zdejší mnišské komunitě.

Ta měla mezinárodní charakter a sestávala ze Slovanů, Arabů, Latiníků, Arménů, Etiopanů a Syřanů, záhy k nim přibyli i Řekové. Klášter doznal největší slávy za opata Jana Klimaka († 649), jenž vypracoval zdejší řeholní pravidla, tzv. *Scala paradisi*, Žebřík do ráje. Když Sinajský poloostrov obsadili muslimští Arabové, dovolili mnichům nadále zde pobývat, ovšem občas musel klášter odolávat násilnému přepadu. Poté, co bylo několik mnichů zabito, klášter postupně opustili mniši všech národností kromě Řeků²⁷⁷.

Monastýr sv. Kateřiny patřil původně do diecéze Pharan, spadající pod Jeruzalémský patriarchát. Po sesazení tamního biskupa kvůli bludařství v roce 681 bylo sídlo diecéze přeneseno do samotného kláštera, jehož opat byl povýšen na arcibiskupa Sinaje, Pharan a Raitho. Do jurisdikce kláštera se tak dostali všichni obyvatelé Sinajského poloostrova²⁷⁸.

V roce 1575 Konstantinopolský patriarchát přiznal klášteru na Hoře Sinaj status autonomní církve, čímž se zároveň stala nejmenší pravoslavnou církví. Opat-arcibiskupa

²⁷³ <http://www.washingtonpost.com>, *Accusations of Misused Money Roil Orthodox Church* ze dne 26. 2. 2006.

²⁷⁴ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 31.

²⁷⁵ www.sinaimonastery.com ke dni 5. 9. 2014.

²⁷⁶ 2 Mojž 19,20: „Jahve sestoupil na horu Sinaj, na vrchol hory. Jahve zavolal Mojžíše na vrchol hory a Mojžíš vystoupil.“

²⁷⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 821.

²⁷⁸ KIDD, Beresford James. *The Churches of Eastern Christendom*. Londýn: Taylor & Francis, 2013, s. 316.

volí shromáždění starších mnichů a světí ho jeruzalémský patriarcha, jenž je pak zmiňován také v klášterní liturgii²⁷⁹.

Zdejší klášterní knihovna je proslulá starými spisy a rukopisy, jichž čítá na 4 000. Právě zde německý teolog Constantin von Tischendorf (1815–1874) objevil roku 1859 biblický *Codex Sinaiticus*²⁸⁰. Jelikož se v obou ikonoklastických obdobích (730–787; 814–842) nacházel klášter mimo Byzanc, uchovalo se zde rovněž velké množství starých ikon.

Historicky klášteru podléhá několik církevních obcí (*metochion*) i v jiných zemích: v Řecku devět, na Kypru tři a po jedné v Libanonu a Turecku. Od roku 1860 vedou sinajští mniši školu v Káhiře, kde již od roku 1653 sídlí i opat-arcibiskup²⁸¹.

Dnes žije v klášteře asi 20 mnichů, do církve však patří také přibližně 400 beduínů a rybářů žijících na Sinaji. Od izraelské invaze na Sinajský poloostrov (1967) čelí komunita masivnímu přílivu turistů, který přetrvává i poté, co bylo toto území roku 1982 vráceno Egyptu. Mezi poutníky byl i papež Jan Pavel II. (1920–2005), jenž navštívil monastýr sv. Kateřiny roku 2000. Oficiálním jazykem je řečtina.

1.6.17. Finská pravoslavná církev

Finsky: *Suomen ortodoksinen kirkkokunta*²⁸².

Východofinská provincie Karélie byla evangelizována z Ruska byzantskými mnichy z kláštera Valaam na ostrově v Ladožském jezeře. Přesto, že první křesťané ve Finsku byli tedy Byzantinci, většina dnešního Finska přijala křesťanství v latinské tradici zásluhou švédských misionářů ve 12. století. Tehdy katolické Švédsko převzalo kontrolu nad Finskem, Karélie (finsky Karjala) však připadla Rusku.

Ve Švédsku postupně získal převahu luteránský proud nad katolicismem, a tak když v roce 1617 Švédové opět dobyli Karélii, usadili se zde první protestanti. V roce 1721 získali Karélii zpět Rusové a roku 1809 se stalo součástí ruské říše celé území Finska jako autonomní velkovévodství.

Byli to právě pravoslavní Karélané, kteří v 19. století sehráli velký význam v hnutí za finskou národní i církevní nezávislost. První vlastní arcieparchie byla zřízena roku 1892 ve finském Vyborgu.

V roce 1917 získalo Finsko na Rusku nezávislost a už následujícího roku vyhlásilo svou autonomii na Moskvě i finské pravoslaví. Moskevský patriarcha Tichon (1865–1925) tento status sice uznal roku 1921, ale když finská církev o dva roky později byla přijata pod jurisdikci Konstantinopolského patriarchátu, tento krok Moskva uznala teprve v roce 1957.

V zimě 1939–1940 probíhala mezi Finskem a Sovětským svazem válka, Karélie byla anektována a připojena k Rusku, čímž Finsko přišlo o část území a finská pravoslavná církev nejen o většinu svých členů, ale i o 90 % svého majetku²⁸³. Velká část finských pravoslavných nuceně přesídlila na západ země a svůj církevní život musela budovat od úplného začátku. Rusku připadl i nejvýznamnější finský pravoslavný monastýr Valaam,

²⁷⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 230.

²⁸⁰ Sinajský kodex je řecký pergamenový biblický kodex z druhé poloviny 4. století. Obsahuje celý Nový Zákon a větší část řeckého Starého Zákonu. <http://codexsinaiticus.org> ke dni 18. 11. 2014.

²⁸¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 104.

²⁸² www.ort.fi ke dni 5. 9. 2014.

²⁸³ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 344.

z něhož Sověti udělali vojenskou základnu. Mniši přesídlili do Heinävesi ve středním Finsku, kde založili klášter Nový Valaam (Valamon Luostari), jenž přijal mnichy i z ostatních obsazených monastýrů.

Od roku 1972 užívá helsinský arcibiskup titul metropolitů. V roce 1980 generální shromáždění finské pravoslavné církve odhlasovalo její autokefalitu, nicméně toto rozhodnutí konstantinopolský patriarcha doposud neschválil²⁸⁴.

Rozpad Sovětského svazu (1991) usnadnil komunikaci mezi finskou a ruskou pravoslavnou církví: už v roce 1994 mohli finští pravoslavní v čele se svým knězem slavit Vánoce a Velikonoce v pravoslavných farnostech ruské části Karélie a ruský patriarcha Alexij II. zase při své návštěvě Finska navštívil též klášter v Heinävesi²⁸⁵, jenž se stal významným národním poutním místem, stejně jako nedaleko ležící ženský klášter v Lintule.

Arcibiskup finské pravoslavné církve je sice volen vlastním generálním shromážděním, jelikož však církev není autokefální, musí být po volbě schválen ekumenickým patriarchou. Finský pravoslavný seminář, založený hned po nabytí nezávislosti roku 1918, se původně nacházel v Sortavale na Karélii, po její anexi Sověty se přesunul do Helsinek a později do Kuopio²⁸⁶. Po otevření pravoslavné teologické fakulty v Joensuu v roce 1988 kuopio seminář svou činnost ukončil.

Spolu s lutersko-evangelickou církví je finská pravoslavná církev druhou národní církví. Jde o jedinou východní církev, která slaví datum Velikonoc i ostatních církevních svátků podle západního (gregoriánského) kalendáře²⁸⁷. Jejím oficiálním jazykem je finština.

1.6.18. Japonská pravoslavná církev

Japonsky: 日本ハリストス正教会 (*Nihon Harisutosu Seikyōkai*)²⁸⁸.

Kořeny této církve sahají do roku 1861, kdy do Japonska jako misionář přišel mladý ruský mnich Mikuláš Kasatkin (1836–1912). Původně byl jmenován kaplanem ruského konzulátu v Hakodate, brzy však svou činností upoutal pozornost napříč Japonskem, takže už v roce 1868 se konal první pravoslavný křest rodilého Japonce. Posvátný synod Ruské pravoslavné církve proto roku 1871 vytvořil v Japonsku oficiální misijní stanici, kde Kasatkin až do své smrti pokřtil přibližně 20 000 Japonců²⁸⁹. Do místního jazyka přeložil Nový Zákon i další liturgické texty. V roce 1880 byl vysvěcen na biskupa a jeho zásluhou se začalo s výstavbou tokijské katedrály Vzkříšení, obecně nazývanou jako Nikolai-dom, jakož i se stavbou kněžského semináře.

Pravoslaví se v Japonsku šířilo tak zdárně, že odolalo i rusko-japonskému válečnému konfliktu v letech 1904–1905.

Kvůli komunistickému režimu v sovětském Rusku a z důvodného podezření ze špionážní činnosti ruských duchovních se po druhé světové válce Japonská pravoslavná církev uchýlila pod jurisdikci americké ruské metropole (OCA). Když byla v roce 1970

²⁸⁴ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 145.

²⁸⁵ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 106.

²⁸⁶ Kuopio je kulturním a univerzitním centrem východního Finska, leží u jezera Kallavesi. <http://cs.wikipedia.org>, heslo *Kuopio* ke dni 7. 11. 2014.

²⁸⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 344.

²⁸⁸ www.orthodoxjapan.jp ke dni 5. 9. 2014.

²⁸⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 107.

OCA uznána moskevským patriarchátem za autokefální, vrátila se japonská církev pod jurisdikci Moskvy, a ta jí vzápětí udělila autonomii. Z důvodu, že tak učinila bez souhlasu Konstantinopolského patriarchátu, jako autonomní ji doposud neuznala většina pravoslavných církví. Volba hlavy japonské církve sice probíhá svobodně v Japonsku, musí však být ratifikována mateřskou, v tomto případě Ruskou pravoslavnou církví.

V roce 1972 byl tokijským metropolitou jmenován první Japonec Theodosius Nagashima (1935–1999), po jeho smrti byl novým metropolitou zvolen biskup Peter Arihara (1931–2000), když však náhle zemřel ještě před intronizací²⁹⁰, byl svolán mimořádný koncil, jenž zvolil metropolitou Daniela Nushiro. Ten byl záhy potvrzen i moskevským patriarchou Alexijem II., jehož následná účast na intronizaci nového metropolity byla historicky první návštěvou moskevského patriarchy v Japonsku.

Dnes jsou již všichni pravoslavní biskupové i kněží japonského původu²⁹¹ a oficiálním jazykem v liturgii je japonština. Největší množství pravoslavných farností leží na severním ostrově Hokkaidó.

1.6.19. Čínská pravoslavná církev

Čínsky: 中华东正教会 (*Zhōnghuá Dōngzhèngjiàohuì*). Čínská autonomní pravoslavná církev²⁹².

Počátky čínského pravoslaví sahají k roku 1686, kdy čínský císař přijal na svůj dvůr skupinu ruských kozáků jako své osobní strážce. I když jejich potomci již plně přijali čínskou kulturu, zachovali si původní víru a vytvořili tak první pravoslavné společenství v Číně.

Ruská pravoslavná církev zahájila svou misijní činnost v zemi koncem 19. století a v roce 1914 zde již bylo 5 000 čínských věřících, včetně domorodých kněží, pro něž byl v Pekingu zřízen kněžský seminář²⁹³.

Tento počet se zvýšil po bolševické revoluci v Rusku (1917), kdy z vlasti odešla početná skupina ruských pravoslavných právě do Číny. Roku 1939 zde bylo pět biskupů, otevřena byla pravoslavná univerzita v Charbinu a později rovněž kněžský seminář v Manchurii. Po druhé světové válce (1945) Moskva jmenovala do Charbinu²⁹⁴ prvního arcibiskupa, jímž se stal Nestor Anisimov (1884–1962).

Po komunistickém převratu v Číně roku 1948 byli mnozí pravoslavní kněží včetně arcibiskupa Nestora uvězněni, po roce žaláře jim bylo umožněno vrátit se do Sovětského svazu, někteří však vzápětí emigrovali na Západ. V roce 1955 zbylo v Číně už pouhých třicet ruských kněží a asi 20 000 věřících²⁹⁵. Přesto pro ně moskevský patriarchát následujícího roku zřídil autonomní pravoslavnou církev a jmenoval novým metropolitou biskupa Vasila Shuang (Yao Fu'an, 1888–1962). Stejně jako v případě Japonska, i tuto

²⁹⁰ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 177.

²⁹¹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 438.

²⁹² www.orthodox.cn ke dni 30. 7. 2014.

²⁹³ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 109.

²⁹⁴ Charbin (哈尔滨) leží nedaleko čínsko-ruské hranice, a i když se jedná o starobylé město, jeho rozvoj začal až na přelomu 19. a 20. století. Je to spíše ruské než čínské město, žily zde desítky tisíc ruských inženýrů, úředníků či vojáků s rodinami, po VŘSR sem zamířily další desetitisíce ruských emigrantů. <http://fr.wikipedia.org>, heslo *Harbin* ke dni 11. 11. 2014.

²⁹⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 97.

autonomii udělila Moskva bez souhlasu Konstantinopole, proto ji neuznala žádná jiná pravoslavná církev.

Když zemřel poslední čínský pravoslavný biskup Simeon (Fjodor Du, 1881–1965), komunistická vláda církvi již nedovolila zvolit jeho nástupce. Poslední primas nosil titul biskupa Pekingu a celé Číny, liturgie se slavila v čínštině.

V roce 1996 Ekumenický patriarchát zřídil metropolii v Hongkongu, jíž udělil zároveň jurisdikci nad Čínou, stejně jako nad Indií, Filipínami, Singapurem a Indonésií. V únoru 1997 si pak stejnou pravomoc nad Čínou přivlastnil i moskevský patriarchát, když prohlásil svrchovanost ruské pravoslavné církve nad čínskými pravoslavnými. V současnosti tak působí v Hongkongu dvě pravoslavné farnosti: sv. Lukáše pod Konstantinopolským patriarchátem a sv. Petra a Pavla pod patriarchátem moskevským.

I když čínská pravoslavná církev stále není plně reaktivována, pravoslavná víra zde přežívá a od roku 2004 již bylo slouženo několik veřejných pravoslavných bohoslužeb, například v Pekingu, Šen-čenu, Kantonu či Šanghaji. V roce 2013 poprvé v historii oficiálně navštívil Čínu moskevský patriarcha Kiril.

1.6.20. Estonská pravoslavná církev

Estonsky: Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik (*Ésti apostlik ejgevzu kirik*). Estonská apoštolská pravoslavná církev²⁹⁶.

Pobaltské země²⁹⁷ byly posledními v Evropě, které přijaly křesťanství. I když zde pravděpodobně již v 11. století působili misionáři z Kyjevské Rusi, prvním estonským biskupem se stal teprve roku 1211 Theoderich von Treyden († 1219).

Po obsazení své zemi Švédy (1561) přijali Estonci i jejich náboženství, tedy luteránství, když však v roce 1710 ruský car Petr Veliký (1672–1725) dobyl Estonsko a připojil ho k ruské říši, otevřel do země přísun jak ruského obyvatelstva, tak i pravoslaví. Právě v této době do Estonska přesídlilo několik tisíc ruských *starověrců*, kteří se usídlili především kolem Čudského jezera²⁹⁸.

Po bolševické revoluci (1917) v Rusku vyhlásilo Estonsko nezávislost, jíž roku 1920 uznal i Sovětský svaz. Následně se začala organizovat vlastní estonská pravoslavná církev, do jejíhož čela byl zvolen dosavadní petěrbuský archijerej Platon Kulbusch (1869–1919). Když byl v lednu 1919 v lotyšské Rize zatčen a následně zavražděn ruskými bolševiky, jeho nástupce biskup Alexander Paulus (1872–1953) se rozhodl odejít od moskevského patriarchátu a požádal o převzetí jurisdikce Ekumenický patriarchát. Konstantinopolský patriarcha Meletius IV. (1871–1935) mu roku 1923 vyhověl a zároveň ve svém výnosu (*tomos*) udělil estonské církvi autonomii, přičemž biskupa Alexandra jmenoval metropolitou Tallinnu a celého Estonska. Pravoslavní v té době tvořili necelou pětinu jeho obyvatel²⁹⁹.

V roce 1940 Sovětský svaz násilím Estonsko anektoval, během druhé světové války jej pak obsadili Němci, od roku 1944 opět komunističtí Sověti, kteří zahájili otevřený protináboženský boj. Arcibiskup Alexander a 23 pravoslavných kněží utekli do

²⁹⁶ www.eoc.ee ke dni 5. 9. 2014.

²⁹⁷ Pobaltskými zeměmi se nazývají nově vzniklé samostatné státy po rozpadu Sovětského svazu: Estonsko, Lotyšsko a Litva.

²⁹⁸ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 135.

²⁹⁹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 315.

švédského Stockholmu a zhruba 10 000 estonských pravoslavných do dalších různých zemí Evropy a USA³⁰⁰.

Po smrti metropolitů Alexandra Konstantinopolský ekumenický patriarchát jmenoval pro estonskou pravoslavnou církev roku 1954 nového biskupa Jüri Välbe (1881–1961) se sídlem ve Stockholmu, po jeho smrti však již nebyl jmenován nástupce, ale estonští pravoslavní v exilu spadali pod jurisdikci jednotlivých biskupů Ekumenického patriarchátu, přičemž vakantního estonského arcibiskupa zastupoval finský pravoslavný arcibiskup v Helsinkách.

Pravoslavná církev v Estonsku byla mezitím násilím inkorporována do moskevského patriarchátu. V důsledku proruské migrační politiky Sovětského svazu se do země nastěhovalo mnoho ruských obyvatel a ruští pravoslavní začali v Estonsku převažovat v takové míře, že v roce 1978 na základě žádosti moskevského patriarchy Alexije II. (1929–2008), rodáka z Tallinnu, uznala Konstantinopol novou situaci a odvolala svůj *tomos* z roku 1923.

Otázka jurisdikce byla otevřena opět po obnovení nezávislosti Estonska v roce 1991: zatímco část pravoslavných chtěla zůstat pod moskevským patriarchátem, další chtěli obnovit původní autonomii pod konstantinopolskou jurisdikcí. V roce 1993 byla úředně zaregistrovaná estonská pravoslavná církev a konstantinopolský patriarcha Bartoloměj tři roky poté opět reaktivoval původní *tomos* z roku 1923. V reakci na tento počín ruská pravoslavná církev přerušila vztahy s Konstantinopolí, patriarchu exkomunikovala a nechala jeho jméno vyškrtnout z mešních diptychů. Tento stav trval do dubna 1996, kdy se obě strany v Curychu dohodly o právu jednotlivých estonských farností zvolit si některou z těchto dvou jurisdikcí. Exkomunikace byla stažena, patriarcha Bartoloměj znovu vepsán do ruských diptychů, přesto estonská vláda až do roku 2004 odmítala úředně zaregistrovat *estonskou pravoslavnou církev moskevského patriarchátu*. Ta má dnes 30 farností (asi 150 000 věřících), zatímco *estonská apoštolská pravoslavná církev* 59 farností (asi 18 000 věřících)³⁰¹. Rozsáhlý komplex ženského monastýru Pühtitsa spadá pod moskevský patriarchát.

V roce 1999 byl Konstantinopolským patriarchátem jmenován nový metropolita Tallinnu a celého Estonska Stefanos Charalambides, dřívější pomocný biskup Konstantinopolského patriarchátu v jihofrancouzském Nice.

Oficiálním jazykem při liturgii je estonština, ve farnostech moskevského patriarchátu ruština.

1.6.21. Americká karpatsko-ruská pravoslavná diecéze USA

Anglicky: American Carpatho-Russian Orthodox Diocese of the USA (ACROD)³⁰².

Tato církev existuje pouze v USA a Kanadě, jde o potomky ruténských katolíků, kteří emigrovali do Ameriky ze Zakarpátí v rakousko-uherské monarchii. V 19. století odcházely z tohoto území celé rodiny, dokonce i farnosti se svými řeckokatolickými kněžími, většinou ženatými. Římskokatoličtí biskupové v amerických diecézích však nesli velmi nelibě přítomnost ženatých katolických kněží na svém území a neudělovali jim souhlas s působením v katolických farnostech. Na žádost biskupů vydal v roce 1929 Vatikán dekret *Cum data fuerit*, v němž nařídil, aby nově příchozí východní katoličtí

³⁰⁰ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 110.

³⁰¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 110.

³⁰² www.acrod.org ke dni 5. 9. 2014.

kněží v USA zachovávali celibát, a to i přesto, že unie s Římem zaručovala ruténským katolíkům právo na působení ženatého kléru. Toto nařízení vyvolalo v řadách imigrantských komunit silný odpor a zděšení.

V roce 1937 se proto sešli v Pittsburgu zástupci 37 farností pod vedením Oresta Čornoka/Chornocka (1883–1977), kteří poslali konstantinopolskému patriarchovi Benjaminovi I. (1871–1946) petici se žádostí o přijetí těchto společenství věřících i s jejich kněžími do pravoslavné církve. Konstantinopol žádosti vyhověla a Čornoka jmenovala prvním biskupem nové diecéze³⁰³.

Do tohoto církevního společenství byla roku 2005 přijata rovněž skupina původně běloruských farností, které byly předtím součástí Řecké pravoslavné církve v Americe.

Sídlem diecéze byl ustaven kněžský seminář, jenž se původně nacházel v New York City, po několika stěhováních se v roce 1951 trvale usadil jako Seminář Krista Spasitele v Johnstownu. Kromě 78 farností této církve v USA existují i dvě její misijní farnosti v kanadském Ontariu.

1.6.22. Ukrajinská pravoslavná církev v USA

Anglicky: Ukrainian Orthodox Church of the USA (UOC–USA)³⁰⁴.

Počínaje 19. stoletím emigrovalo do USA značné množství věřících ukrajinské pravoslavné i katolické církve.

Když v letech 1917–1919 sílilo na Ukrajině národní hnutí za nezávislost, k podpoře Ukrajinců ve své vlasti se hlásily i skupiny ukrajinských věřících v USA pod vedením metropolitou Germanose (Shehadi, † 1934) z řeckého pravoslavného Antiochijského patriarchátu. Zatímco v Evropě snahy Ukrajinců ztroskotaly a roku 1922 se jejich vlast stala součástí Sovětského svazu, američtí Ukrajinci se koncem následujícího roku sjednotili do samostatné Ukrajinské pravoslavné církve v USA. Jejím prvním metropolitou byl zvolen John Theodorovych (1887–1971), jenž se stal zároveň duchovním vůdcem ukrajinské pravoslavné komunity v Kanadě. Pendlování mezi oběma zeměmi a řízení obou církví předpokládaly velké organizační schopnosti metropolitou. Protože však byl na biskupa svěcen takovými biskupy, jejichž ustanovení nebylo schváleno žádnou pravoslavnou autoritou, ukázaly se vážné pochybnosti o platnosti jeho biskupského svěcení.

V té samé době prožívalo několik ukrajinských řeckokatolických společenství v severní Americe silné rozčarování z rozhodnutí tamních latinských biskupů i Vatikánu, které v rozporu s unijními dohodami nutilo jejich ženaté kněze zachovávat v USA celibát. V dubnu 1929 se 15 kněží a 24 laiků sešlo v ukrajinském katolickém kostele Panny Marie v Allentown a rozhodli se přidat k Theodorovychově pravoslavné církvi. Z důvodu výše zmíněných pochybností o jeho platném biskupském svěcení se většina z nich sešla podruhé v červenci 1931, tentokrát v New Yorku, kde byl navržen za biskupa Joseph Zuk (1870–1934)³⁰⁵. Ten byl rok poté skutečně také vysvěcen, ale již po dvou letech zemřel. Za jeho nástupce Bohdana Spylky (1892–1965) byla v roce 1937 tato ukrajinská pravoslavná diecéze přijata do Konstantinopolského patriarchátu.

Mezitím se roku 1949 nechal metropolita Theodorovych kanonicky právoplatnými pravoslavnými biskupy znovu vysvětit na biskupa a většina ukrajinských farností v USA

³⁰³ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 113.

³⁰⁴ www.uocofusa.org ke dni 5. 9. 2014.

³⁰⁵ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 114.

přešla pod jeho jurisdikci, tu však neuznávala žádná jiná pravoslavná církev ve světě. Ukrajinské pravoslaví v USA se tak rozdělilo na dvě skupiny.

Po Theodorovychově smrti byl za jeho nástupce zvolen Mstyslav Skrypnyk (1898–1993), jehož však v roce 1990 posvátný synod *Ukrajinské pravoslavné církve* zvolil za kyjevského patriarchy, a tak se vrátil na Ukrajinu. Po jeho smrti nastal v pravoslavné církvi na Ukrajině velký rozkol, jemuž se však ukrajinští pravoslavní v USA vyhnuli. Naopak v březnu 1995 se obě výše jmenované skupiny sjednotily pod jurisdikci Ekumenického patriarchátu v Konstantinopoli. Tím se vytvořila církev s více než 200 farnostmi nejen v USA, ale i v Brazílii, Austrálii či ve Velké Británii³⁰⁶.

Ani tato jednota ale nevydržela: roku 1996 metropolita Ukrajinské autokefální pravoslavné církve zřídil v Cliftonu farnost a tamního kněze vysvětil na biskupa, k němuž se následně přidalo šest dalších ukrajinských farností. Bez souhlasu svého amerického metropolity se podrobily jurisdikci *Ukrajinské pravoslavné církve Kyjevského patriarchátu*, proti čemuž američtí ukrajinští biskupové ostře a marně protestovali i přímo u kyjevské pravoslavné hierarchie³⁰⁷.

1.6.23. Ruský pravoslavný exarchát v Západní Evropě

Anglicky: The Patriarchal Exarchate for Orthodox Parishes of Russian Tradition in Western Europe. Francouzsky: Archevêché des églises orthodoxes russes en Europe occidentale. Rusky: Архиепископия православных русских церквей в Западной Европе – Экзархат Вселенского Патриархата (*Archijepiskopija pravoslavnych ruskych cerkvej v zapadnoj Jevrope – Egzarchat vselenskovo patriarchata*). Patriarchální exarchát (arcibiskupství) ruských pravoslavných církví v západní Evropě³⁰⁸.

Po bolševické revoluci v Rusku (1917) mnozí pravoslavní věřící i se svým klérem emigrovali ze Sovětského svazu na Západ. Roku 1920 se skupina ruských pravoslavných biskupů v exilu sešla v Konstantinopoli, aby vytvořili dočasnou autonomní církev s cílem udržovat kanonickou posloupnost a podle možností usilovat o kontakty s moskevským patriarchátem. Toto exilní církevní seskupení ve skutečnosti existovalo až do roku 2007, kdy se sjednotilo s *Ruskou pravoslavnou církví moskevského patriarchátu*.

Zmiňovanou církev pro její silný antikomunistický postoj jednoznačně odsoudil prorežimní moskevský patriarcha Tichon (1865–1925) a pro ruské pravoslavné věřící v zahraničí jmenoval vlastního metropolitu Evlogije (Georgievskij, 1868–1946) se sídlem v Paříži. Posvátný synod exilní Ruské pravoslavné církve jej ale roku 1927 suspendoval a přerušil s ním *communio*. Tímto aktem se ruská pravoslavná emigrace rozdělila na ty, co synod poslechli (ROCOR) a na ty, co mu (a Moskvě) zůstali loajální.

Evlogij zpočátku akceptoval moskevská nařízení, aby se ruští duchovní v zahraničí zdržovali jakýchkoli politických a zejména protikomunistických aktivit, když se ale v roce 1930 v Londýně zúčastnil anglikánské modlitby za pronásledované křesťany v Sovětském svazu, moskevský patriarcha Sergij Starogorodskij (1867–1944) jej sesadil z úřadu³⁰⁹.

³⁰⁶ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 240.

³⁰⁷ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 115.

³⁰⁸ www.exarchat.org ke dni 5. 9. 2014.

³⁰⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 117.

Tím se ruští pravoslavní v Západní Evropě opět rozdělili, většina však zůstala stát za Evlogijem, jenž obratem požádal konstantinopolského patriarchu Photia II. (1874–1935), aby jej přijal pod svou jurisdikci.

Vzájemné vztahy ruských diecézí pod Konstantinopolským patriarchátem a moskevským patriarchátem se začaly upravovat až po pádu Sovětského svazu (1991). Oficiální delegace církve navštívila Moskvu v roce 1994, kdy poprvé od roku 1931 podpisem stvrdili vzájemné *communio*. V červnu 1999 Konstantinopolský ekumenický patriarchát povýšil arcidiecézi na stupeň exarchátu. Protože však nejde o autonomní církev, všichni její biskupové musí být schváleni a vysvěceni ekumenickým patriarchou v Konstantinopoli.

Církev je známá též podle sídla v Paříži jako *Rue Daru*³¹⁰ a kromě Francie má početné farnosti i ve Velké Británii. Pravoslavný teologický institut sv. Sergia v Paříži, jež už roku 1925 založil metropolita Evlogij, je světově uznávaným intelektuálním centrem pravoslavné teologie³¹¹.

1.6.24. Albánská pravoslavná diecéze v Americe

Anglicky: Albanian Orthodox Diocese of America³¹².

První albánští imigranti v Americe nebyli nikterak nábožensky organizovaní a postupně se včleňovali do různých již existujících pravoslavných seskupení. Nejvíce z nich zakotvilo u *Ruské pravoslavné církve v Americe*, protože albánština jako liturgický jazyk byla Konstantinopolí schválena až roku 1937, i přesto že albánský překlad liturgie existoval již od roku 1908 zásluhou kněze a biskupa Fan Noliho (1882–1965). I když byl biskupem už od roku 1922, ve skutečnosti nedisponoval žádnou jurisdikci, jelikož mu nepodléhala žádná diecéze. Šest z patnácti albánských pravoslavných společenství v Americe se proto spojilo do jedné albánské pravoslavné arcidiecéze, která byla v roce 1971 včleněna do *Pravoslavné církve v Americe* (OCA).

Protože v domovské vlasti byla pravoslavná církev úplně ochromena, zbývající část pravoslavných se obrátila se žádostí na konstantinopolského patriarchu Athenagorase (1886–1972), jenž sám byl rodem Albánc, aby je přijal pod svou přímou jurisdikci a poslal jim do Ameriky biskupa. Roku 1950 se jím stal Mark Lipa (1919–1982).

Po pádu komunismu v Albánii (1991) sehrála tato americká diecéze velkou roli při obnovení církevního života ve vlasti. Tehdejší protopresbyter a pozdější biskup Ilia Katre se vrátil z Ameriky do Albánie, aby tam pomáhal s obnovením farností a při jednáních s albánskou vládou. Po deseti letech se roku 2002 vrátil zpět do USA, kde stanul v čele albánské pravoslavné diecéze.

V současnosti má tato církev pouze tři farnosti v USA (jedna je v Chicagu a dvě v Jižním Bostonu) a jednu misii v Kanadě (Toronto). Biskup sídlí střídavě v Bostonu a v Las Vegas³¹³.

³¹⁰ Pařížské sídlo církve se nachází hned vedle katedrály sv. Alexandra Něvského nedaleko Vítězného oblouku na náměstí l'Etoile, nejbližší stanice metra *Courcelles*.

³¹¹ Historie, činnost a veškeré aktuality tohoto institutu lze sledovat na oficiálních webových stránkách www.saint-serge.net, ke dni 18. 11. 2014.

³¹² www.goarch.org/archdiocese/otherpatriarchal/alb ke dni 5. 9. 2014.

³¹³ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 118.

1.6.25. Ukrajinská pravoslavná církev v Kanadě

Anglicky: Ukrainian Orthodox Church of Canada; Francouzsky: L'Église orthodoxe ukrainienne du Canada; Ukrajinsky: Українська Православна Церква в Канаді (*Ukrajinská pravoslavná církev v Kanadě*)³¹⁴.

V roce 1918 se skupina ukrajinských řeckokatolíků v Kanadě, kteří nebyli přijati a pochopeni zdejší latinskou katolickou hierarchií, rozhodla přestoupit k pravoslaví. Zpočátku fungovali bez vlastního biskupa, už roku 1919 je však pod svou jurisdikci přijal metropolita Germanos Shehadi († 1934) z Antiochijského patriarchátu a následně za nimi na jejich vlastní žádost z USA dojížděl arcibiskup John Theodorovych (1887–1971) z *Ukrajinské autokefální pravoslavné církve*. Ten z Ukrajiny emigroval roku 1924 a *de facto* fungoval jako hlava ukrajinského pravoslaví v USA i v Kanadě, přičemž v USA pobýval v zimě a v Kanadě v létě. Poté, co ostatní pravoslavné církve důvodně zpochybnily platnost jeho biskupského svěcení, musel roku 1946 rezignovat a jeho místo zaujal arcibiskup Mstyslav Skrypnyk (1898–1993), jenž krátce předtím přijel z Evropy.

V roce 1951 se ukrajinská církev v Kanadě organizovala jako metropolitní, přičemž její biskupové byli svěceni *polskou pravoslavnou církví*³¹⁵.

Nové pokusy o regulaci kanonického statusu této církve začaly v roce 1980 a vyústily do oficiálního přijetí Ukrajinské pravoslavné církve v Kanadě pod jurisdikci Ekumenického patriarchátu v Konstantinopoli v dubnu 1990. S jeho souhlasem má tato církev dnes vlastní hierarchickou strukturu (biskupství ve Winnipegu, v Saskatoonu a Edmontonu), avšak arcibiskup musí být ještě před svěcením potvrzen Ekumenickým patriarchátem.

V liturgii se většinou užívá angličtina, za oficiální liturgický jazyk je však stále považována ukrajinština. Vlastní klérus se formuje v semináři sv. Ondřeje ve Winnipegu, založeném roku 1932 a v roce 1962 zařazeném do univerzity v Manitobě. Ukrajinské pravoslaví v Kanadě je rozděleno do několika jurisdikcí, k této církvi se hlásí asi jedna čtvrtina Ukrajinců v Kanadě³¹⁶.

1.6.26. Starověrci

Rusky: Староверы, старообрядцы (*Starověry, staroobryadci*).

Tato skupina křesťanů vznikla ze schismatu (rusky раскол, *raskol*) uvnitř *ruské pravoslavné církve*, když moskevský patriarcha Nikon (1605–1681) reformoval řeckou liturgii a vypustil z ní některé ruské zvyklosti. Četná skupina kněží i věřících (asi 10 % celé ruské populace) se mu postavila na odpor a hájila legitimitu vlastních ruských tradic. Protože nadále udržovala obřady před Nikonovou reformou, její členové byli nazváni starověrci. Jejím vůdcem i hrdinou se stal kněz Avvakum (Petrovič Kondratěv, 1621–1682), později byl uvězněn a odsouzen za zradu a kacířství k upálení³¹⁷.

Starověrci vyčítali pravoslavným, že zapudili původní tradici, již je mj. spojení prstů při žehnání křížem, ve vyznání víry přidali některá slova, zradili tradiční trojramenný kříž s osmi hroty, opustili používání sedmi prosfor při liturgii apod. Sami vedli velmi

³¹⁴ www.uocc.ca ke dni 5. 9. 2014.

³¹⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 239.

³¹⁶ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 120.

³¹⁷ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 121.

asketický život, nebylo jim dovoleno tančit, používat tabák a pít jakýkoli omamný nápoj včetně kávy a čaje³¹⁸.

Ruská pravoslavná církev byla silně propojena s carským dvorem, a tak vláda starověrce silně pronásledovala: mnozí z nich uprchli do Asie, na Sibiř anebo na různá nepřístupná místa, kde po celé generace žili v úplné izolaci³¹⁹. Jelikož mnohé komunity zůstaly bez kněze, obce se rozdělily na tzv. *popovce* (s knězem) a *bezpopovce* (bez kněze). K starověrcům se nepřidal ani jeden biskup, takže po vymření posledních kněží zůstali úplně bez duchovních³²⁰.

V roce 1847 původně pravoslavný sarajevský biskup Ambrosij Popovič (1791–1863) pro ně vysvětil dva biskupy, čímž položil základ nové svátostné a hierarchické skupiny uvnitř starověrců, podle obce Bila Krinicija na ukrajinsko-rumunských hranicích nazvané *Belokrinicija*.

V roce 1905 vydal car Mikuláš II. (1868–1918) toleranční edikt, který zaručoval starověrcům uznání před zákonem, někteří se však z důvodu uzavřenosti před světem o tomto ediktu ani nedozvěděli.

Nejrozšířenější skupinu starověrců tvoří *Ruská pravoslavná církev starého obřadu* (Русская Православная старообрядческая Церковь³²¹, Русская Древлеправославная Церковь³²²), nazývaná též *Novozybkov*, podle města, kde v letech 1963–2000 sídlil jejich arcibiskup, nyní je jeho sídlo v Moskvě³²³.

Nejpočetnější zastoupení má církev na rusko-ukrajinských hranicích, další komunity žijí v Kazachstánu, Bělorusku, Estonsku a Litvě. Roku 1996 byl otevřen v Moskvě první starověrecký kněžský seminář. Po rozpadu Sovětského svazu (1991) opět stoupá počet jejich přívrženců, dohromady jich je přibližně 2 500 000³²⁴.

Už roku 1929 se metropolita Sergij Starogorodskij (1867–1944) pokusil o odstranění rozkolu s pravoslavnou církví, avšak k odvolání vzájemné klatby došlo teprve v roce 1971. Přesto dodnes neexistuje vzájemné *communio* mezi starověrci a žádnou pravoslavnou církví. V plném společenství jsou však se skupinou starověrců, kteří z Ruska uprchli na rumunské území, známou jako *Lipovanci* (úředně Biserica Ortodoxă Rusă de Rit Vechi din Româniam, *Ruská pravoslavná církev starého obřadu v Rumunsku*), v jejímž čele stojí metropolita se sídlem v Brăile.

Další menší skupiny starověrců žijí rovněž v USA, Austrálii či Kanadě, netvoří ale žádnou přirozenou jednotu a jedna od druhé se liší různými tradicemi i stupněm odmítání jakékoli moderní techniky či uzavřeností před okolním světem³²⁵.

1.6.27. Ukrajinská pravoslavná církev Kyjevského patriarchátu a Ukrajinská autokefální pravoslavná církev

³¹⁸ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 848.

³¹⁹ Začátkem roku 2014 vzbudil v ruských i zahraničních médiích velký rozruch dopis, jež napsala členka starověrců ze sibiřské tajgy Agafja Lykovova se žádostí o pomoc. V úkrytu před civilizací žila její rodina celých 90 let. <http://zahranicni.ihned.cz>, *Na Sibiř letí záchrannářský vrtulník. Veze pomocníka sedmdesátileté poustevnici*, ze dne 20. 1. 2014.

³²⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 32.

³²¹ <http://rpsc.ru> ke dni 1. 8. 2014.

³²² <http://raoc.info> ke dni 1. 8. 2014.

³²³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 222.

³²⁴ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 847.

³²⁵ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 218.

Ukrajinsky: Українська Православна Церква Київського Патріархату (*Ukrajinska pravoslavna cerkva kijivskovo patriarchyatu*), UOC-KP³²⁶ a Українська автокефальна православна церква (*Ukrajinska avtokefalna pravoslavna cerkva*), UAPC³²⁷.

Kyjev byl centrem východní církve celé Rusi až do mongolského vpádu roku 1240, kdy zdejší metropolita přesídlil do nového knížectví v Moskvě. V roce 1448 připadla část dnešní Ukrajiny do polsko-litevské unie a v Kyjevě byla zřízena samostatná řecká metropolie pod jurisdikcí Ekumenického patriarchátu. V této době přestali moskevští biskupové své původní sídlo Kyjev zmiňovat ve svém titulu a samozvaně začali používat titul metropolitů Moskvy. V roce 1686 opustil svévolně kyjevský pravoslavný metropolita jurisdikci Konstantinopole a přešel pod jurisdikci Moskvy. Tento jednostranný krok nebyl Konstantinopolským ekumenickým patriarchátem nikdy uznán.

Pravoslavní na Ukrajině se tak stali součástí *Ruské pravoslavné církve* až do roku 1917, kdy v chaotické situaci po první světové válce Ukrajina ihned vyhlásila nezávislost a nová vláda přijala roku 1919 zákon, jímž byla zřízena autokefální Ukrajinská pravoslavná církev³²⁸.

Prohlášení Ukrajiny autokefalií se následně odehrálo na koncilu v roce 1921. Protože na něm nebyl přítomen žádný pravoslavný biskup, ostatní pravoslavné církve odmítly tento koncil uznat, stejně jako volbu a svěcení kněze Vasil'a Lipkivského (1864–1937) za metropolitu Kyjeva a celé Ukrajiny³²⁹. Pod tímto tlakem byl Lipkivskij nakonec v říjnu 1927 sesazen³³⁰. Nově zřízená církev však mezitím už měla 30 biskupů, více než 1500 kněží, zhruba 110 farností a přibližně 6 milionů členů. Protože ve vedení církve se vyskytovalo mnoho laiků, církev vešla do známosti rovněž jako *sobornopravna* (konciliární) církev.

Když se Ukrajina stala součástí Sovětského svazu (1922), zpočátku byla vlastní ukrajinská církev tolerována, ale už koncem 20. let byli její představitelé obviněni ze šíření nacionalismu, proto sovětská vláda v roce 1930 tuto církev zakázala a násilně ji včlenila do moskevského patriarchátu.

Během druhé světové války (1939–1945) území Ukrajiny obsadili Němci, krátce byla obnovena i činnost Ukrajinské pravoslavné církve a vysvěcení noví biskupové, mezi nimi i metropolita Mstyslav (Skrypnyk, 1898–1993)³³¹. Po válce se Ukrajiny opět zmocnili Sověti, vlastní pravoslavná církev byla znovu zakázána a metropolita Mstyslav byl přinucen k exilu. Komunisté dovolili v celém Sovětském svazu jedinou církev, a to moskevský patriarchát.

Po odtržení Ukrajiny od Sovětského svazu (1990) se sešel v Kyjevě koncil, jenž reaktivoval Ukrajinskou pravoslavnou církev a za svého prvního patriarchu zvolil metropolitu Mstyslava. Ten se v říjnu 1990 vrátil z exilu v USA na Ukrajinu.

Protože zároveň nepřestala působit i *Ukrajinská církev moskevského patriarchátu*, na území Ukrajiny tak byly najednou dvě pravoslavné církve. Situace se ještě víc zkomplikovala roku 1992, kdy moskevský patriarchát obvinil svého kyjevského metropolitu Filareta Denysenka ze spolupráce s KGB a z pohledu Moskvy se

³²⁶ www.cerkva.info ke dni 5. 9. 2014.

³²⁷ www.patriarchia.org.ua ke dni 5. 9. 2014.

³²⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 35.

³²⁹ Vysvěcení na biskupa se odehrálo nekanonickým způsobem, a to vkládáním rukou přítomných kněží i laiků: nikdo z nich přitom neměl pravomoc jmenovat ani světit biskupa, tudíž svěcení nemohlo být v žádném případě nejen dovolené, ale ani platné. ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 126.

³³⁰ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 233.

³³¹ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 205.

schismatickou Ukrajinskou pravoslavnou církví. Záhy Filareta sesadil a suspendoval do laického stavu. Ten se nakonec doopravdy spojil s ukrajinskou církví, vlada i věřící se přidali na jeho stranu, a legitimně zvolený, avšak zneuznaný metropolita Mstyslav se musel vrátit zpět do USA, odkud s Filaretem a celou jeho církví přerušil jakékoli *communio*. Tím vznikl v ukrajinské církvi další rozkol a dvě (na Moskvě i na sobě) nezávislé ukrajinské autokefální jurisdikce, když jedna nadále uznávala jako patriarchu Mstyslava a druhá se přiklonila k Filaretovi, jenž vyhlásil samozvanou *Ukrajinskou pravoslavnou církev - Kyjevský patriarchát*³³².

Po smrti patriarchy Mstyslava (1993) byl zvolen jeho nástupce Dimitrij I. Jarema (1915–2000), po jeho smrti pak převzal vedení církve Mefodij Kudrjakov, ale nikoli jako patriarcha, ale pouze jako metropolita *Ukrajinské autokefální pravoslavné církve*.

V říjnu téhož roku zvolila Ukrajinská pravoslavná církev - Kyjevský patriarchát za svého patriarchu Volodymyra I. Romaniuka (1925–1995) a po jeho smrti byl patriarchou zvolen již zmíněný metropolita Filaret, jehož jako svého bývalého podřízeného moskevský patriarcha v únoru 1997 exkomunikoval.

Ve výsledku tedy na Ukrajině dnes působí tři separátní pravoslavné jurisdikce. Jednak *Ukrajinská pravoslavná církev*, která zůstala pod jurisdikcí moskevského patriarchátu a sídlem je monastýr Kyjevskopečerská lávra, dále to je *Ukrajinská pravoslavná církev - Kyjevský patriarchát* v čele s patriarchou, ta sídlí v katedrále sv. Vladimíra v Kyjevě a třetí je *Ukrajinská autokefální pravoslavná církev* s katedrálním chrámem sv. Ondřeje rovněž v Kyjevě. Největší rozvoj i růst věřících z těchto tří církví zaznamenává Ukrajinská pravoslavná církev - Kyjevský patriarchát, zajisté i z důvodu silně negativního vztahu k Moskvě. Hlásí se k němu 50,44 % ukrajinských pravoslavných, zatímco 26,13 % se hlásí k Ukrajinské pravoslavné církvi moskevského patriarchátu a 7,21 % k Ukrajinské autokefální pravoslavné církvi³³³.

V tomto jurisdikčním zmatku dochází k osobním i soudním sporům o pravomoci i majetky. Jedinou kanonickou církví z těchto tří je Ukrajinská pravoslavná církev moskevského patriarchátu, ani Ukrajinská pravoslavná církev - Kyjevský patriarchát ani Ukrajinská autokefální pravoslavná církev nejsou ostatními pravoslavnými církvemi ve světě uznávány.

Všechny tři církve mají značné množství svých věřících také za hranicemi své země, většina Ukrajinců v diasporách však dává přednost pravoslavným církvím pod jurisdikcí konstantinopolského patriarchy³³⁴.

1.6.28. Běloruská autokefální pravoslavná církev

Bělorusky: Беларуская аўтакефальная праваслаўная царква (*Belaruskaja ajtakefalnaja pravaslajnajaja carkva*), BAOC³³⁵.

Přestože už roku 992 bylo v běloruském Polocku zřízeno biskupství a v roce 1330 ve městě Navagrudak na žádost litevského velkoknížete Gediminase († 1341) vlastní

³³² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 921.

³³³ Na západě Ukrajiny mají největší zastoupení i vliv Ukrajinská řeckokatolická církev a Ukrajinská autokefální pravoslavná církev. Blíže ke Kyjevu až k Donbasu obě církve ztrácejí, zhruba na polovinu si dělí příslušnost svých členů pravoslavné církve kyjevského a moskevského patriarchátu, zatímco na východě Ukrajiny již převažuje pouze Ukrajinská církev moskevského patriarchátu. <http://www.ceskatelevize.cz>, *Ukrajinský spor o pravé pravoslaví* ze dne 6. 9. 2014.

³³⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 128.

³³⁵ www.belapc.org ke dni 5. 9. 2014.

běloruská diecéze, patřící pod jurisdikci konstantinopolského patriarchy³³⁶, Bílá Rus, známá jako Bělorusko, byla po mnoho století součástí ruského impéria a později Sovětského svazu, takže i běloruské pravoslavné obyvatelstvo patřilo do *Ruské pravoslavné církve moskevského patriarchátu*.

Když po bolševické revoluci (1917) nastal v Rusku chaos, využily jej mnohé národy a národnosti vyhlášením státní i církevní nezávislosti na Moskvě. V červenci 1922 se tak sešel církevní sněm i v Minsku, na němž byl odhlasován vznik běloruské autokefální pravoslavné metropolie, ta však byla ihned Sověty potlačena.

Během nacistické okupace bylo běloruské území kontrolováno Němci, kteří v rámci boje proti Moskvě podporovali na neruských územích vytvoření separátních pravoslavných církví. V těchto podmínkách posvátný synod v Minsku roku 1942 opět potvrdil běloruskou autokefalitu a v roce 1944 jmenoval deset biskupů pro nové zřízení diecéze³³⁷. Po skončení války a návratu sovětské armády do Běloruska bylo samostatné běloruské pravoslavné znovu potlačeno a včleněno zpět do ruského moskevského patriarchátu.

Běloruští biskupové, kteří stihli uprchnout na Západ, se roku 1946 dočasně spojili s *Ruskou pravoslavnou církví mimo Rus (ROCOR)* a v roce 1949 v čele s arcibiskupem Sjarhejem Ochatenkem (1890–1971) ve švýcarské Konstanci prohlásili obnovení autokefální běloruské církve³³⁸.

Členové této církve žijí v exilu, především v USA, kde se v roce 1972 sešel posvátný synod církve k volbě nového metropolity, jímž se stal Andrej Kryt (1901–1983). Po jeho smrti se od církve oddělilo 12 běloruských farností pod vedením arcibiskupa Mikola Macukeviče (1917–2002) z Toronta, po jeho smrti však došlo ke smíření a znovusjednocení.

Běloruská autokefální pravoslavná církev nebyla nikdy uznána ani Konstantinopolí, ani Moskvou, ani žádnou jinou pravoslavnou církví, dokonce ani po osamostatnění Běloruska (1991) nebyla prozatím na jeho území nikterak oživena. Dodnes tedy existuje pouze mimo území Běloruska, především v USA, Kanadě, ve Velké Británii a v Austrálii³³⁹. Od roku 2010 se začínají některé komunity v odporu vůči ruské Moskvě více zajímat o vlastní tradici, v Minsku tak vznikla první farnost sv. Eufroziny, hlásící se právě k jurisdikci BAOC.

1.6.29. Makedonská pravoslavná církev

Makedonsky: Македонска Православна Црква - Охридска Архиепископија (*Makedonska pravoslavna crkva - Ochridska archiepiskopija*), Makedonská pravoslavná církev - Ochridské arcibiskupství, MOC–OA³⁴⁰.

Makedonie jako důležitý geopolitický střed Balkánu byla po staletí sporným územím mezi Tureckem, Srbskem, Bulharskem a Řeckem. Bulharský patriarcha Filip († 997) ustanovil roku 990 jako sídlo svého patriarchátu makedonský Ochrid, ten však po zřízení sofijského patriarchátu v roce 1186 klesl na pozici arcibiskupství. Jeho území se během

³³⁶ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolikov do Katolickej cirkvi*, s. 209.

³³⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 89.

³³⁸ www.belarusguide.com, *Belarusian Autocephalous Orthodox Church* ke dni 10. 11. 2014.

³³⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 130.

³⁴⁰ www.mpc.org.mk ke dni 5. 9. 2014.

staletí měnilo, obecně však zahrnovalo dnešní Makedonii, severní Albánii, západní Bulharsko a severozápadní Řecko.

Když se Makedonie dostala pod správu muslimských Osmanů, sultán Mustafa III. (1757–1774) podřídil stejně jako ostatní pravoslavné církve v říši i arcibiskupství Ochrid a Peć roku 1767 Konstantinopolskému patriarchátu³⁴¹.

Po skončení balkánských válek (1917–1919) a turecké nadvlády se většina území Makedonie stala součástí Řecka, avšak severní oblasti obývané Slovany připadly nově vzniklému Jugoslávskému království. Se souhlasem ekumenického patriarchy v Konstantinopoli byli tito pravoslavní věřící připojeni pod srbský patriarchát.

Po druhé světové válce se v Jugoslávii dostali k moci komunisté, kteří zavedli federální systém šesti republik, mezi nimi byla i Makedonie. Ve snaze získat co největší podporu pro svou vládu souhlasili se zřízením autonomní Makedonské pravoslavné církve a po smrti srbského patriarchy Vikentije Prodanova (1890–1958) přinutili Srbskou pravoslavnou církev, aby vyhlásila obnovení prastaré ochridské arcidiecéze a uznala autonomii Makedonské pravoslavné církve. Byly vytvořeny tři nové diecéze, vysvěceni noví biskupové a biskup Dositej Stojkovski (1906–1981) zvolen metropolitou Skopje. I když nový srbský patriarcha German Dorić (1899–1991) ihned napadl volbu nového metropolity jako nekanonickou, protože jak při volbě, tak i při jeho svěcení byl přítomen pouze jeden biskup, pod tlakem jugoslávského prezidenta Josipa Broza Tita (1892–1980) nakonec ustoupil a pro odstranění pochybností ohledně platnosti svěcení všechny biskupy znovu kanonicky vysvětil.

Na podzim roku 1966 předložila Makedonská pravoslavná církev srbskému patriarchátu petici se žádostí o autokefalii. I přes její zamítnutí uspořádali Makedonci v červenci 1967 v Ochridu třetí církevní a lidový synod, na němž byla autokefalie církve vyhlášena a skopjskému metropolitovi přiznán titul arcibiskupa Ochridu a Makedonie. Tato akce byla otevřeně podporována státními autoritami, které nového arcibiskupa okamžitě uznaly a následně se zúčastnily jeho slavnostní investitury³⁴².

Srbský pravoslavný synod naopak Makedonskou pravoslavnou církev prohlásil ihned za schismatickou, přerušil s ní veškeré *communio* a metropolitu Dosideje exkomunikoval. Ke změně postoje ho nedonutila ani jugoslávská vláda, naopak k Srbsku se přidaly i ostatní pravoslavné církve a konstantinopolský patriarcha Bartoloměj prohlásil, že autokefalie nemůže být uznána právě kvůli jednoznačnému politickému pozadí celé kauzy³⁴³.

Rozpad Jugoslávie (1991) vedl k vyhlášení nezávislosti v Makedonii, kvůli protestům Řecka však mezinárodní společenství přidělilo novému státu název FYROM (Former Yugoslav Republic of Macedonia, *Bývalá jugoslávská republika Makedonie*). V prosinci téhož roku musel makedonský arcibiskup Gavril Milošev (1912–1996), podezřelý ze spolupráce s komunisty, pod tlakem veřejnosti rezignovat³⁴⁴.

Už následujícího roku přijal srbský patriarcha Pavle (1914–2009) delegaci makedonských pravoslavných biskupů, jejich žádost o uznání makedonské církve však odmítl. Naopak v květnu 2005 zřídil vlastní autonomní arcidiecézi v Ochridu a do jejího čela jmenoval Jovana VI. Vraniškovského³⁴⁵. Makedonská vláda tuto církev pod srbskou jurisdikcí odmítla registrovat a arcibiskupa Jovana odsoudila na 18 měsíců do vězení za

³⁴¹ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 201.

³⁴² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Low*, s. 34.

³⁴³ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 556.

³⁴⁴ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 194.

³⁴⁵ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 132.

činnost proti Makedonské pravoslavné církvi a za podněcování náboženské a národnostní nenávisti. Propuštěn byl až na nátlak světové veřejnosti a hlav ostatních pravoslavných církví³⁴⁶.

Situace Makedonské pravoslavné církve tak dodnes zůstává nedořešena. Hlásí se k ní dvě třetiny makedonského obyvatelstva, liturgickým jazykem je makedonština. Sídlo metropolity je Skopje, členové církve však kromě Makedonie žijí i za hranicemi vlasti, např. v USA, Kanadě či Austrálii.

Po desetiletích útlumu vlastního mnišství byly v roce 1992 zaregistrovány ženské řeholní komunity Bitola a Prilep a na břehu Ochridského jezera byl obnoven starý mužský monastýr sv. Nauma.

1.6.30. Pravoslavné církve Starého kalendáře

Řecky: Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Παλιοιμερολογίτες (*Ierá Sýnodos tis Ekklisias tis Elládos, Paleoimerologites*), Řecká církev pravých křesťanů, Starokalendáříci³⁴⁷.

Po první světové válce (1914–1918) vícero pravoslavných církví, které spadaly pod Konstantinopolský patriarchát, začaly opouštět starý juliánský kalendář a přijaly gregoriánský, který je oproti juliánskému o 13 dnů napřed. V současnosti většina pravoslavných církví používá gregoriánský kalendář pro fixní svátky, zatímco juliánský pro pohyblivé, zejména Vánoce a Velikonoce.

Když 10. 3. 1924 posvátný synod *řecké pravoslavné církve* na návrh tamní vlády přijal gregoriánský kalendář, zejména v řadách nižšího kléru a laiků vznikl velmi silný odpor vůči této změně a sílilo přesvědčení, že takovéto rozhodnutí může přijmout pouze ekumenický všepravoslavný koncil.

Tři řečtí pravoslavní biskupové v roce 1935 tuto opozici podpořili. Ve snaze zabránit schismatu v řecké církvi byli rebelové okamžitě vyhnáni do odlehlých klášterů a místo nich vysvěceni čtyři noví biskupové. Posvátný synod zároveň vyzval vládu, aby se Řecko vrátilo k juliánskému kalendáři³⁴⁸.

Řecká vláda tyto požadavky odmítla, navíc vyslyšela stížnost vyhnáných biskupů a umožnila jim návrat do Atén, čímž vznikla nová církevní frakce, známá jako *Řecká církev pravých křesťanů* anebo *Starokalendáříci*.

Nově vzniklé církevní společenství se dále štěpilo kvůli pochybnosti, zda jsou či nejsou platné svátosti, které z jejich pohledu uděluje zbloudilá *řecká pravoslavná církev*. Největší odpor prokázal biskup Matouš Karpathakis z Brestheny (1861–1950), jenž tvrdil, že tyto svátosti nejen nejsou platné, ale nemůže v nich ani působit Boží milost.

Po smrti posledního ze tří rebelujících biskupů (Chrysostomos Kavouridis z Floriny, 1870–1955) zůstali řečtí starokalendáříci bez biskupů. V roce 1960 však pro ně biskupové *Ruské pravoslavné církve v zahraničí* (ROCOR) vysvětili nové biskupy, čímž se vztahy mezi ostatními pravoslavnými ještě více zkomplikovaly. V průběhu let došlo ještě několikrát k dalšímu dělení³⁴⁹.

³⁴⁶ www.patriarcha.ru, Πατριάρχ Μοσκόβσκῃς ἰ ὅλης Ῥοσσίας Ἀλεξίου Β΄ ἐπέστειλε πῖσμα πρὸς τὸν Πρῶτον Πρῶτον τῆς Μακεδονίας ἐν ἀσχέσει μετὰ τὸν ἀρσισκοπὸν Ὀχρῖδσκῆς Ἰὼβανᾶ (Βρανισκοβσκῆς) τοῦ ἡμερῶς 23. 8. 2005.

³⁴⁷ www.hsir.org ke dni 5. 9. 2014.

³⁴⁸ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 133.

³⁴⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 158.

I přes pronásledování, které museli starokalendářníci v Řecku protrpět, je jich stále několik tisíc, čítají skoro 200 kněží a téměř 100 mnichů, zejména poblíž Atén³⁵⁰. Dnes je jejich činnost v Řecku tolerována, několik řeckých emigrantů založilo dokonce malou církevní komunitu v USA. Starý juliánský kalendář drží také kontroverzní klášter Esfigmen na Hoře Athos, jenž vešel do rozkolu s konstantinopolským patriarchou, když ten navázal ekumenické vztahy s papežem Pavlem VI. U vrat do kláštera mniši vyvěsili černou vlajku s nápisem „Pravoslaví anebo smrt“³⁵¹.

Obdobný postup jako v Řecku se odehrál i v *rumunské pravoslavné církvi*, která gregoriánský kalendář přijala v roce 1924³⁵². Do čela odporu se postavil mnich Sfântul Glicherie Tănase (1891–1961), igumen monastýru Pokrov v moldavském Neamt. V roce 1936 již k němu patřilo 40 církevních sborů především na území Moldavska, vláda však těsně před začátkem druhé světové války jejich kostely nechala zavřít.

Po válce se předtím vězněný Glicherie opět ujal své činnosti a v roce 1950 byly téměř všechny jejich chrámy zprovozněny. K hnutí se roku 1955 přidal emeritní rumunský pravoslavný biskup, metropolita Galaction Cordon (1883–1959), který vysvětil nové biskupy i kněze, čímž zajistil pokračování vlastní hierarchie. Rumunská komunita je v *communio* s řeckými starokalendářníky, na rozdíl od nich si však až doposud udržela jednotu.

Dnes má *Rumunská pravoslavná církev starého kalendáře* (Biserica Ortodoxă de Stil Vechi din România) zhruba 500 000 věřících a 8 velkých klášterů, po roce 1990 začala budovat desítky nových objektů. Metropolita sídlí v klášteře Proměnění ve Slătioara³⁵³.

Další církev starého kalendáře existuje v Bulharsku (Българската старостилна православна църква, *Balgarskata starostylna pravoslavna carkva*), a to od roku 1960, kdy bulharský patriarchát přijal gregoriánský kalendář. Po pádu komunismu se z ní stala dynamicky rozvíjející se komunita s dvacítkou kněží a 17 farností, sídlo mají v Sofii³⁵⁴.

Dále působí několik starokalendářních farností ve Finsku, v Srbsku nebo na Kypru³⁵⁵.

Původně byli starokalendářníci v plném společenství s *Ruskou pravoslavnou církví mimo Rus* (ROCOR), tyto vztahy ale skončily poté, co se v květnu 2007 ROCOR sjednotil s *Ruskou pravoslavnou církví moskevského patriarchátu*.

1.7. Katolické východní církve

Čtvrtou skupinu východních církví tvoří katolické církve. Jde o ta církevní společenství, která jsou dnes v plném *communio* s římskou církví a jejím biskupem (papežem). Zatímco kdysi byly striktně regionální, v důsledku různých společenských jevů (pronásledování, hospodářská krize, válka) členové většiny z nich stále více opouštějí svou původní vlast a usazují se i v jiných částech světa.

Typickou ukázkou jsou americké státy (USA, Kanada, Mexiko, Argentina aj.), kde v přistěhovaleckých vlnách přibýly celé obce východních křesťanů, které stále více ztrácely vazbu k místu svého původu, zatímco obřadem se nikdy nepřestaly hlásit ke

³⁵⁰ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 849.

³⁵¹ <https://ru.wikipedia.org>, heslo Эсфигмен ke dni 10. 11. 2014.

³⁵² BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 208.

³⁵³ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 849.

³⁵⁴ FARIS, John D. *Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*, s. 13.

³⁵⁵ IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do Katolíckej cirkvi*, s. 217.

svým kořenům. Všech dvacet jedna církví je pod jurisdikcí papeže, a to prostřednictvím *Kongregace pro východní církve*, jež vznikla roku 1862 jako součást *Propaganda Fidei* (ta měla na starosti misionářské aktivity římské církve) a jako samostatná kongregace byla vytvořena Benediktem XV. (1854–1922) v roce 1917.

Katolické východní církve se občas nazývají také *uniatské*³⁵⁶, v mnoha zemích i jazycích je však toto slovo pro svůj nejednoznačný obsah odmítáno samotnými východními katolíky.

1.7.1. Maronitská katolická církev

Syrsky: *ܩܘܝܘܝܬܘܢ ܡܪܘܢܝܘܬܘܢ ܕܐܢܬܝܘܩܝܐ* (*īto suryoīto morunoīto d'anṭiokia*); Arabsky *الكنيسة الأنطاكية السريانية المارونية* (*al-Kanīsa al-Anṭākiyya al-Suryāniyya al-Mārūniyya*). Maronitská církev Antiochie³⁵⁷.

Jde o jedinou východní církev, která ve svých dějinách nebyla zasažena vnitřním rozkolem, a proto neexistuje její nekatolická větev. Počátek libanonských maronitů se klade na konec 4. století, kdy se kolem charismatické osobnosti sv. Marona († 423) shromáždila skupina učedníků, s nimiž na půli vzdálenosti mezi Aleppem a Antiochií u pramene řeky Nahr al-Así založil monastýr, jenž na rozdíl od většiny východních církevních komunit uznával christologické učení chalkedonského koncilu (451). V roce 681, kdy byla Antiochie bez patriarchy, byl právě z této komunity zvolen a řádně vysvěcen biskup, jenž přijal titul patriarchy Antiochie a celého Východu³⁵⁸.

Na přelomu 7. a 8. století se v důsledku arabského útisku začali maronité s celými rodinami stěhovat do vzdálených libanonských hor, kde po celá staletí žili v izolaci od okolního muslimského světa. V tomto období se začala rozvíjet i jejich vlastní identita a tradice³⁵⁹.

Do bližšího kontaktu s latinskou církví se pak dostali teprve ve 12. století, kdy byl v Antiochii ustaven křížácký latinský patriarchát, v roce 1182 svou unii s Římem i formálně stvrdili.

Patriarcha Jeremiáš II. al-Amšití († 1230) byl prvním maronitským patriarchou, který navštívil Řím, a to při příležitosti IV. lateránského koncilu (1215), na němž byla přijata bula *Quia divinae sapientiae*. Během dalšího období však toto úzké spojení s Římem vedlo k postupnému přijímání některých latinských tradic do vlastního obřadu. Od 17. století byly navíc všechny liturgické knihy maronitů schvalovány v Římě.

V 16. století původní území maronitů obsadili Turci, čímž započala dlouhá éra osmanské nadvlády. V tomto období, v roce 1584 byla založena maronitská kolej v Římě, která měla podporovat nejen výchovu vlastních kněží, ale i udržovat maronitskou kulturu a tradice³⁶⁰.

---

³⁵⁶ Jakkoli je základ tohoto slova latinský (*unio* – sjednocení), přídavné jméno uniatský stejně jako název uniatů se do našeho slovníku dostalo z ruštiny, kde se slovo *уния* používalo mj. právě pro označení společenství některých východních církví s Římem. FORTESCUE, Adrian. *The Uniate Eastern Churches*, Piscataway: Gorgias Press, 2001, s. 1.

³⁵⁷ www.bkerkelb.org ke dni 5. 9. 2014.

³⁵⁸ *Statistica nec cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*. Vatikán: Sacra Congregazione Orientale, 1932, s. 54.

³⁵⁹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, New York: Saint Maron Publications, 1991, s. 101.

³⁶⁰ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 572.

Roku 1736 se na Hoře Libanon konala reformační synoda, která přijala kompletní kodex kánonů pro každodenní život maronitů, a poprvé byla vytvořena řádná diecézní struktura³⁶¹.

V 19. století západní mocnosti, především Francie, začaly maronitům uvnitř Osmanské říše poskytovat zvláštní ochranu, zejména když roku 1860 došlo v Libanonu a Damašku k masakrům tisíců neozbrojených maronitů ze strany místních drúzů³⁶². Po první světové válce (1914–1918) si pak Francie udržela kontrolu nad oběma zeměmi, nad Libanonem i Sýrií.

Snahy o nezávislost na Francii vyústily v roce 1944 do jejího vyhlášení, přičemž Francie zajistila bezpečnost maronitské komunity tím, že ústavně zakotvila dělbou moci v novém státě na konfesijním základě. Když však v roce 1975 vypukla v Libanonu občanská válka, tisíce maronitských rodin opustily zemi a emigrovaly do západních evropských zemí a do USA.

V září 1989 se k situaci v Libanonu vyjádřil papež Jan Pavel II., jenž poslal všem katolickým biskupům na světě apoštolský list vyzývající k záchraně Libanonu. Následujícího roku válka skončila, země se však nacházela v úplných ruinách³⁶³. Papež navštívil Libanon v květnu 1997.

Dnes má maronitská církev v Libanonu deset diecézí, mimo své území dalších šest, především na Blízkém východě. Sídlo patriarchy je od roku 1790 v Bkerke, přibližně 30 km od Bejrútu³⁶⁴. I přes veškerou podporu Svatého stolce i mezinárodního společenství mnoho maronitů stále odchází ze své původní vlasti za lepšími podmínkami v Evropě či Americe, čímž vznikají nové maronitské farnosti v diaspoře, např. v Severní Americe, Argentíně, Brazílii, Mexiku, ale i ve Francii.

I když je maronitská liturgie západosyrského původu, v současnosti obsahuje mnohé prvky východosyrského i latinského obřadu. Stejně tak se změnil liturgický jazyk, od syřtiny se přešlo k arabštině, některé komunity užívají francouzštinu.

1.7.2. Italo-albánská katolická církev

Italsky: Chiesa cattolica italo-greca (*Italo-řecká katolická církev*); albánsky: Kisha Bizantine Arbëreshe (*Byzantská albánská církev*).

Jižní Itálie a Sicílie měly v období antiky silné vztahy s Řeky a zdejší obyvatelé po mnoho století mluvili řecky. Stejně tak na počátku křesťanské éry byla většina věřících byzantské tradice, když pak ale byla tato oblast začleněna pod římskou jurisdikci, započala jejich postupná latinizace.

V roce 731 byzantský císař Lev III. Isaurský († 741) vyňal území Sicílie z papežské jurisdikce a nahradil ji Konstantinopolským patriarchátem³⁶⁵. Následovalo sice oživení východního obřadu, avšak nájezd Normanů počátkem 11. století způsobil, že původně byzantští křesťané se definitivně vrátili k latinské církvi.

³⁶¹ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 132.

³⁶² Drúzové jsou jednou ze sekt šíitského islámu, jejíž kořeny sahají do 11. století a ke káhirskému panovníkovi Al-Hákimovi, jehož pobočník Muhammad ad-Darází dal této sektě jméno. www.rozhlas.cz, *Drúzové – následovníci excentrického chalífu*, ze dne 18. 2. 2006.

³⁶³ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 144.

³⁶⁴ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 48.

³⁶⁵ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 116.

V 15. století se právě do těchto italských oblastí uchýlily velké skupiny albánských emigrantů, kteří v důsledku turecké konkvisty utíkali ze své země. Ti, kteří pocházeli ze severní části Albánie, kde převažoval latinský obřad, se velmi rychle včlenili do místní církve. Albánci z jihu země, kde žili východní křesťané, si i po příchodu do nové vlasti udrželi svou byzantskou tradici. Zpočátku se setkali s velmi malým porozuměním místních latinských hierarchů, roku 1564 však papež Pius IV. (1499–1565) svým breve *Romanus Pontifex* zasáhl v jejich prospěch a v roce 1595 byl vysvěcen jejich vlastní biskup. Roku 1742 papež Benedikt XIV. (1675–1758) vydal bulu *Etsi Pastoralis*, jíž posílil pozici Italoalbánů a přispěl k větší rovnoprávnosti Byzantinců a latinů³⁶⁶.

Kněží této církve studovali od roku 1732 ve vlastním semináři ve Firmu v Kalábrii a v Palermu, přičemž v teologických studiích mohli dál pokračovat v Římě. Ubytování byli v řecké koleji, založené už roku 1577.

Dnes má církev tři jurisdikce, z toho dvě diecéze: Lungro v Kalábrii³⁶⁷ a Piana degli Albanesi na Sicílii³⁶⁸, a jedno opatství: monastýr Santa Maria di Grottaferrata³⁶⁹, založený roku 1004 několik kilometrů od Říma. V roce 1937 obdržel monastýr status územního opatství a místní opat jurisdikci nejen nad vlastními mnichy, ale i nad místními věřícími³⁷⁰.

Pojmenování církve se vyvíjelo: dnes je možné setkat se s názvem Italo-albánská řeckokatolická církev, ale i Byzantskokatolická církev v Itálii, kde se již úplně vynechává slovo „albánský“³⁷¹.

Důležitým církevním zasedáním byl intereparchiální synod v roce 1940 (následně přerušen v důsledku vypuknutí války), jenž sjednotil disciplínu všech tří jurisdikcí a přijal několik církevních zákonů na ochranu vlastní byzantské tradice. Další intereparchiální synod byl svolán až roku 2004, na němž byly přijaty dokumenty týkající se katecheze, formace kněží, kanonického práva, ale i ekumenických vztahů s jinými církvemi³⁷².

Italo-albánci nemají farnosti v anglicky mluvícím světě, avšak malé imigrantské komunity žijí v americkém státu New York.

1.7.3. Chaldejská katolická církev

Syrsky: ܩܘܿܬܘܿܢܐ ܩܘܿܬܘܿܢܐ ܕܩܘܿܬܘܿܢܐܘܿܬܐ, (*ītha kaldetha qāthuliqetha*). Chaldejská církev Východu³⁷³.

Již od 13. století vykonávali katoličtí misionáři, především dominikáni a františkáni, evangelizační činnost mezi věřícími Asyrské církve Východu, s cílem navrátit tyto křesťany zpět do plného společenství s římskou církví. Výsledkem byl návrat několika biskupů a vytvoření malých sjednocených společenství bez vlastní jurisdikce.

V polovině 15. století byl v Asyrské církvi Východu zaveden dědičný patriarchát ze strýce na synovce, čímž v církvi získala dominantní postavení rodina Bar Mama, v níž byli za patriarchy ustavováni i nezletilí chlapani bez jakékoli patřičné průpravy. Poté, co

³⁶⁶ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 214.

³⁶⁷ www.webdiocesi.chiesacattolica.it ke dni 5. 9. 2014.

³⁶⁸ www.eparchiapiana.it ke dni 5. 9. 2014.

³⁶⁹ www.abbaziagreca.it ke dni 05. 09. 2014.

³⁷⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 107.

³⁷¹ *Annuario Pontificio 2013*. Vatikán: Libreria editrice vaticana, 2013, s. 1152.

³⁷² ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 146.

³⁷³ www.saint-adday.com ke dni 5. 9. 2014.

byl tímto způsobem v roce 1552 zvolen osmiletý Simeon Dinkha, skupina asyrských biskupů ho odmítla za patriarchu uznat a na synodu v Mosulu požádali Řím o přijetí. Vybrali opata kláštera Rabban Hormizd³⁷⁴ jménem Yohannan Sulaqa (1510–1555) za svého patriarchu a vyslali jej, aby v Římě vyjednal unii. Už začátkem roku 1553 ho papež Julius III. (1487–1555) prohlásil patriarchou Chaldeců a v římské bazilice sv. Petra jej vysvětil na biskupa. Přijal jméno Šimon VIII. Dekretem *Divina disponente clementia* papež uznal sjednocení chaldejské církve s Římem³⁷⁵.

V listopadu 1553 se patriarcha Šimon vrátil do vlasti, odpor patriarchy Simeona Dinkhy však byl velmi silný, takže nechal svého rivala uvěznit pašou z Amádieje, jenž jej po krutém mučení v lednu 1555 popravil. Tím začal vážný konflikt mezi dvěma křesťanskými církvemi: mezi Asyřany a Chaldejci, kteří byli nuceni stáhnout se do hor Kurdistánu, čímž došlo k izolaci církve od vnějšího světa a šimonovská linie patriarchů tak přestala komunikovat i s Římem³⁷⁶.

Naopak z druhé větve Asyrské církve udržovali kontakt s Římem už od roku 1586, až roku 1672 o přijetí do katolické církve požádal arcibiskup z Amidu Mar Josef I. († 1707), jemuž papež Inocenc IX. (1611–1689) udělil v roce 1681 titul patriarchy Chaldeců, čímž se vlastně vytvořila již třetí, tzv. josefovská linie patriarchů³⁷⁷.

Název církve vznikl až v 17. století, když římstí katolíci pojmenovali toto křesťanské společenství v domnění, že jeho příslušníci jsou potomky obyvatel Mezopotámie, kteří obývali i Ur Chaldeců, odkud pocházel i biblický Abrahám³⁷⁸. Chaldejci však vymřeli už před rokem 550 př. Kr. a chaldejští křesťané jsou ve skutečnosti Asyřané, na což v poslední době několikrát poukázala i samotná chaldejská církev³⁷⁹.

Situace mezi dvěma katolickými liniemi se stabilizovala po smrti patriarchy Josefa Augustina V. Hindi († 1827), když papež Pius VIII. (1761–1830) potvrdil jeho synovce Yohannana VIII. Hormizdase (1760–1838) z druhé větve, jenž již byl jmenován patriarchou, za jediného patriarchu Chaldeců³⁸⁰.

Ještě jednou hrozil rozchod s Římem, a to když papež Pius IX. (1792–1878) roku 1869 bulou *Reversurus* zbavil chaldejského a arménského patriarchu výsady světit vlastní biskupy, po dvou letech sporu však byl tento zákaz odvolán.

Chaldejští katolíci se během první světové války stali obětmi vyvražďování ze strany Turků, o život přišli čtyři biskupové, mnoho kněží a kolem 70 000 věřících³⁸¹.

Vztah chaldejských katolíků s Asyrskou církví Východu procházel dramatickým vývojem až do listopadu 1994, kdy došlo k setkání papeže Jana Pavla II. (1920–2005) a asyrského patriarchy Dinkha IV., při němž podepsali společné christologické prohlášení.

Situace chaldejských katolíků v původní vlasti je velmi nejistá i dnes, v důsledku války jejich počet velmi dramaticky klesá už od roku 2003. Islamisté je vyhánějí z domovů, chaldejská Babylonská kolej v Bagdádu byla proměněna na vojenskou základnu americké

---

³⁷⁴ Rabban Hormizd je klášter v horách nedaleko iráckého města Alquosh, pojmenovaný po svém zakladateli ze 7. století. V roce 1859 byl za finanční pomoci Vatikánu postaven nový klášter nedaleko původního. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Rabban Hormizd* ke dni 10. 10. 2014.

³⁷⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 388.

³⁷⁶ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 378.

³⁷⁷ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 231.

³⁷⁸ 1 Mojž 11,31: „Terach vzal svého syna Abrama, svého vnuka Lota, Haranova syna, a svou snachu Saraj, Abramovu ženu. Vyvedl je z Uru Chaldeců.“

³⁷⁹ PARPOLA, Simo. *National and Ethnic Identity in the Neo-Assyrian Empire and Assyrian Identity in Post-Empire Times*, in *Journal of Assyrian Academic Studies*, 2004, s. 22.

³⁸⁰ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 83.

³⁸¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 147.

armády. V roce 2007 a 2008 bylo zavražděno několik chaldejských kněží, včetně arcibiskupa Paula Faraj Rahho (1942–2008).

Sídlo patriarchátu se během staletí přesouvalo na různá místa, až bylo roku 1830 ustaveno v Mosulu. Po přesunu Chaldeců ze severu země do hlavního města Bagdádu se tam v roce 1950 přestěhovalo i sídlo patriarchátu³⁸². Chaldejská liturgie je východosyrská s několika latinskými prvky (biskupové nosí mitru, prsten a pektorál, svaté přijímání je pouze pod způsobem chleba), liturgickým jazykem je syrština, někde však biblická čtení bývají v arabštině.

V důsledku četné emigrace vznikají nové chaldejské farnosti i diecéze mimo původní vlast, především v Sýrii, USA a Austrálii.

1.7.4. Syrskomalabarská katolická církev

Syrsky: *ܩܘܝܢܝܘܬܝܢ ܕܡܠܒܐܪ ܨܘܪܝܝܐ* (Edtha d'Malabar Suryaya)³⁸³. Tento název vznikl až roku 1887, do té doby patřili k velkému společenství Křesťanů sv. Tomáše (*Mar Thoma Nazranis*), kteří právě tohoto apoštola považují za svého zakladatele. Malabarské pobřeží je zhruba území dnešního státu Kérala na jihozápadu Indie.

Právě zde se v roce 1498 vylodili portugalská misionáři, kteří zdejší křesťany, sloužící obřady v jiné tradici, mylně považovali za bludaře a kromě toho, že z nich chtěli udělat portugalské občany, nutili je rovněž užívat latinský obřad³⁸⁴. Neakceptovali legitimitu místní křesťanské tradice a jednotu s Římem prosazovali i v liturgické a kanonické oblasti. Synoda v Diamperu (1599) pod předsednictvím portugalského arcibiskupa Aleixia de Jesu de Meneses (1559–1617) sice vyhlásila jednotu místní církve s Římem, avšak zároveň zavedla tak silnou latinizaci (latinský obřad mše, západní liturgický oděv, podřazení místní hierarchii portugalské, celibátu pro kněze apod.)³⁸⁵, že to vyvolalo otevřený odpor u *Křesťanů sv. Tomáše*, kteří v lednu 1653 u posvátného kříže (*Kóčin*) přísahali vzájemnou jednotu a přerušili spojení s Římem.

Roku 1659 zde proto byla vytvořena nová latinská jurisdikce a papež Alexandr VII. (1599–1667) vyslal do Malabaru karmelitány, aby situaci uklidnili³⁸⁶. Od roku 1662 se některé skupiny domorodých křesťanů začaly opět vracet do plného společenství s katolickou církví.

V roce 1665 jakobitský pravoslavný patriarcha v Antiochii Ignatius 'Abd Allah of Midhyat vyjmenoval pro místní křesťany biskupa Mor Gregoria († 1681), latinští misionáři však považovali tento krok za snahu o ovládnutí území a převzetí církevní jurisdikce, proto odmítali jakéhokoli domorodého biskupa. Teprve v roce 1896 na základě papežského breve *Quae rei sacrae* papeže Lva XIII. (1810–1903) byli vysvěceni jejich vlastní biskupové a plně samostatná syrskomalabarská hierarchie byla ustavena papežem Piem XI. (1857–1939) konstitucí *Romani pontifices* v roce 1923³⁸⁷.

Tentýž papež v roce 1934 inicioval reformu, která měla za cíl zrestaurovat silně latinizovanou liturgii malabarského obřadu a vrátit ji k původním východosyrským kořenům. V roce 1992 byla syrskomalabarská církev povýšena na arcibiskupství větší.

³⁸² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 107.

³⁸³ www.syromalabarchurch.in ke dni 5. 9. 2014.

³⁸⁴ ATIYA, Aziz S. *Historia Kościółów wschodnich*, s. 313.

³⁸⁵ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 400.

³⁸⁶ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 249.

³⁸⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 874.

Její rozvoj nadále pokračuje a dnes se k ní hlásí cca 4,5 milionu věřících, formace vlastních kněží probíhá v semináři ve Vadavathooru (založen 1962) a na samostatné teologické fakultě Paurastya Vidyapitham (1982)³⁸⁸.

Na území Kéraly se dnes nacházejí tři obřady: malankarský, malabarský a latinský. Podle starého papežského nařízení nesmělo území syrskomalabarské jurisdikce překročit 0,47 % území Indie, proto při nárůstu členů církve začalo po roce 1980 docházet ke sporům mezi malabarskými a latinskými biskupy. Papež Jan Pavel II. (1920–2005) roku 1987 toto omezení zrušil, takže je dnes možné zřídit syrskomalabarskou hierarchii i na těch územích, kde již byla předtím zavedena biskupství latinská³⁸⁹.

1.7.5. Arménská katolická církev

Arménsky: Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի (*Hay Kat'ogikē Ekeğec'i*)³⁹⁰.

Když křižáci ve 12. století procházeli arménským královstvím v Kilíkii, uzavřeli s arménským králem dohodu, která přispěla k unii mezi arménskou a katolickou církví v roce 1198. Tato unie, kterou ovšem Arméni mimo Kilíkii nepřijali, se rozpadla po dobytí arménského království mamlúky v roce 1375.

První systematickou misionářskou činností mezi Armény vyvíjeli dominikáni od roku 1330. I jejich zásluhou byl na ferrarsko-florentském koncilu roku 1439 přijat unifikací dekret s arménskou apoštolskou církví *Exsultate Deo*. I když tento dokument nakonec nepřinesl očekávané výsledky, stal se doktrinárním základem pro vznik arménské katolické církve.

Na různých místech Arménie se postupně vytvářely malé katolické komunity, pro něž papež Benedikt XIV. (1675–1758) v roce 1742 vysvětil Abraháma Ardziviana (1674–1749) na patriarchu Kilíkie a všech Arménů se sídlem v Libanonu. Pod tuto jurisdikci spadali arménští katolíci jižních provincií Osmanské říše, zatímco na severu byli nadále svěřeni duchovní správě latinského apoštolského vikáře v Konstantinopoli. Nový patriarcha přijal jméno Abrahám Petr I., a všichni jeho nástupci si pak jméno apoštola Petra přidávali ke svému křestnímu jménu³⁹¹.

Osmanská vláda uznala Armény za samostatnou národnostní a náboženskou skupinu, tzv. *millet*³⁹², jenž se může řídit vlastním právem a mít své vlastní vedení. Tím se všichni arménští katolíci dostali pod jurisdikci apoštolského arménského patriarchy sídlícího v Konstantinopoli, jenž nad nimi v roce 1846 získal i civilní pravomoc. Anomálie, že existoval arcibiskup s civilní i církevní autoritou v hlavním městě a současně existoval v Libanonu patriarcha, který měl moc výhradně duchovní, byla vyřešena v roce 1867, když papež Pius IX. (1792–1878) spojil oba úřady a patriarchální sídlo arménské církve přenesl do Konstantinopole.

Kruté pronásledování Arménů v Turecku na konci první světové války (1914–1918) těžce zdecimovalo komunitu arménských katolíků. Zavražděno bylo 7 biskupů, 130 kněží, 47 řeholních sester a přes 100 000 věřících. Po této genocidě se v roce 1928 rozhodl

³⁸⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 112.

³⁸⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 151.

³⁹⁰ www.armeniancatholic.org ke dni 5. 9. 2014.

³⁹¹ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 439.

³⁹² ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 152.

arménský katolický synod přenést opět sídlo svého patriarchátu do libanonského Bejrútu a z Konstantinopole (nyní Istanbul) se stalo arcibiskupství³⁹³.

Dnešní Arménie leží východně od historické vlasti Arménů, kde rovněž existovalo několik arménských katolických komunit, ty byly v roce 1828 podřízeny kontrole carského Ruska. Proto Pius IX. (1792–1878) ustanovil v roce 1850 pro všechny katolické Armény žijící v carském Rusku vlastní diecézi v Artvinu, o 40 let později však carská administrativa, ostře namířená proti západnímu katolictví, tuto diecézi zrušila. V roce 1912 arménští katolíci v carském Rusku přešli pod latinského biskupa ve vzdáleném Tiraspolu v nynější Moldávii.

V době Sovětského svazu byla arménská katolická církev komunisty úplně zrušena a teprve s obnovením nezávislosti Arménie v roce 1991 mohla opět začít veřejně působit.

Až do roku 1918 neměli pak Arméni žádnou autonomii, mnozí z nich před svými nepřáteli utíkali z domovů, v Evropě se usazovali např. v Polsku, Řecku, Bulharsku nebo ve Francii, ovšem všude si udrželi vlastní identitu národa, jazyka i náboženského obřadu. Svátý stolec roku 1991 zřídil ordinariát pro katolické Armény ve východní Evropě se sídlem v Gjumri³⁹⁴.

Jedinou mnišskou arménskou katolickou komunitou je řád mechitaristů, založený roku 1701 v Konstantinopoli, už v roce 1717 však byl monastýr přeložen na ostrov San Lazzaro v Benátské laguně. V roce 1811 byla založena druhá větev tohoto řeholního společenství v rakouské Vídni. Kněžský seminář v libanonském Bzommari byl založen roku 1771³⁹⁵, pro vyšší teologická studia slouží od roku 1883 v Římě arménská kolej³⁹⁶. Liturgickým jazykem je arménština.

Dnes žije nejvíce katolických Arménů v libanonském Bejrútu a v syrském Aleppu³⁹⁷. Dále je můžeme najít ve Velké Británii, Austrálii, na Novém Zélandu, v USA či Kanadě.

1.7.6. Koptská katolická církev

Arabsky: الكنيسة القبطية الكاثوليكية (Ti.eklisia en.remenkimi katolikea)³⁹⁸.

Egypt patřil od počátku křesťanství k jeho kolébám, blízkost biblických zemí a zároveň rozsáhlé pouště dávaly Ježíšovým učedníkům příležitost k meditaci, právě zde se zrodila mnišská tradice. Je jisté, že velcí poustevníci sv. Antonín († 356), sv. Pavel († 341) nebo sv. Pachomius († 348) byli obřadem Koptové³⁹⁹. Centrem církve se brzy stal dodnes funkční klášter sv. Makaria ve Vádi Natrun.

Poté, co se koptská církev neztotožnila s christologickými závěry chalkedonského koncilu (451), na dlouhá staletí přerušila spojení s Římem. Na ferrarsko-florentském koncilu byl sice v roce 1442 podepsán unijní dokument *Cantate Domino*, po návratu koptské delegace do Egypta však nebyl věřícími nijak akceptován⁴⁰⁰.

³⁹³ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 104.

³⁹⁴ Gjumri je druhé největší město Arménie, v roce 1988 bylo postiženo silným zemětřesením, při němž bylo zničeno 60 % města. <http://fr.wikipedia.org>, heslo *Gyumri* ke dni 12. 11. 2014.

³⁹⁵ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 84.

³⁹⁶ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 147.

³⁹⁷ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 104.

³⁹⁸ www.coptcatholic.net ke dni 5. 9. 2014.

³⁹⁹ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 33.

⁴⁰⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 100.

Významnější činnost katolických misionářů mezi kopty začala až v 17. století zásluhou františkánů, posléze byla v Káhiře založena kapucínská misie a v roce 1675 pak zahájili v Egyptě misijní činnost rovněž jezuité.

V roce 1741 přestoupil ke katolíkům koptský biskup v Jeruzalémě Amba Athanasius († 1766). Papež Benedikt XIV. (1675–1758) jej jmenoval apoštolským vikářem pro skupinu asi dvou tisíc koptských katolíků. I když se Athanasius později vrátil k pravoslaví, položil základy koptské katolické církve⁴⁰¹.

Roku 1824 byl apoštolským listem *Petrus Apostolorum princeps* zřízen patriarchát pro koptské katolíky, jelikož jej však osmanská vláda v Egyptě neuznala, zůstal neobsazený⁴⁰². Papež Lev XIII. (1810–1903) jej roku 1895 listem *Christi Domini* obnovil a zároveň jmenoval Kyrilla Makaria (1867–1921) novým patriarchou Alexandrie, jenž už v roce 1898 svolal koptskou katolickou synodu, na níž prosadil několik liturgických i disciplinárních změn. To však vedlo k silné opozici uvnitř církve, takže byl patriarcha v roce 1908 nucen podat demisi. Jeho místo pak zůstalo neobsazené až do roku 1947, kdy byl zvolen nový patriarcha Markos II. Khouzam (1888–1958). Od té doby již posloupnost patriarchů nebyla přerušena⁴⁰³.

Kněžská formace koptských katolíků probíhá v patriarchálním semináři sv. Lva v káhirské čtvrti Ma^cádí. Koptská katolická církev má na starosti stovku základních a několik středních škol, dále nemocnici v hornoegyptském Assiutu⁴⁰⁴, různé lékárny, kliniky a sirotčince. Zatímco patriarchát sídlí v Káhiře, největší koncentrace koptských katolíků žije v Horním Egyptě. Mezi koptskými katolíky a pravoslavnými vládne v Egyptě velmi silná rivalita⁴⁰⁵.

Nerovnopráví a silný administrativní útisk jak ze strany muslimů, tak i pravoslavných, vedl mnohé koptské katolíky k emigraci z Egypta do západních zemí, především do Francie, Itálie, USA, Kanady či Austrálie, kde posléze vznikly koptské farnosti⁴⁰⁶.

1.7.7. Etiopská katolická církev

Amharsky: የኢትዮጵያ ካቶሊካዊት ቤተክርስቲያን (*Jäityop'ya kato'likk bétäkrestyan*)⁴⁰⁷.

Etiopští křesťané se po chaledonském koncilu (451) oddělili od Říma, jenž pak s portugalskými obchodníky vyslal do země první katolické misionáře ve 14. století. V roce 1439 poslal papež Evžen IV. (1383–1447) výzvu etiopskému císaři Kwestantinosu I. (1399–1468) k jednotě s katolickou církví, jeho úsilí však bylo bezvýsledné. K větším úspěchům došlo až po islámské invazi roku 1531, kdy císař požádal o vojenskou pomoc z portugalské kolonie Goa a v bitvě u Wayna Daga roku 1543 byli Arabové poraženi⁴⁰⁸.

Portugalci pak vynaložili velké úsilí k sjednocení etiopské církve s Římem, roku 1622 dokonce misionář Pedro Páez Jaramillo (1564–1622) přijal do katolické církve císaře Sissinia (1572–1632) a ten vzápětí prohlásil římskokatolické náboženství náboženstvím státním. Následujícího roku papež Urban VIII. (1568–1644) jmenoval portugalského

⁴⁰¹ FLINN, Frank K. *Encyclopedia of catholicism*, New York: Checkmark Books, s. 190.

⁴⁰² *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 96.

⁴⁰³ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 506.

⁴⁰⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 155.

⁴⁰⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 506.

⁴⁰⁶ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 150.

⁴⁰⁷ www.ecs.org.et ke dni 5. 9. 2014.

⁴⁰⁸ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 41.

jezuitu Alfonse Mendese (1579–1659) etiopským patriarchou, jenž se však do země dostal až po dlouhých třech letech⁴⁰⁹.

Mendes zavedl do etiopské liturgie řadu latinizačních prvků a zvyklostí, jež císař Sissinios prosazoval krutými donucovacími prostředky, což vedlo k masovým lidovým vzpourám. Bezprostředně po smrti císaře byl Mendes v roce 1632 ze země vyhnán, mnoho katolických misionářů bylo popraveno a unie s Římem se po deseti letech rozpadla. Etiopie zakázala katolickým misionářům jakoukoli činnost v zemi, a tento stav trval 200 let.

Teprve v roce 1839 byla díky lazaristům a kapucínům obnovena katolická misie, odpor vůči misionářům však byl velmi silný a oficiálně mohli začít pracovat v zemi až poté, co roku 1889 nastoupil na etiopský císařský trůn Menelik II. (1844–1913)⁴¹⁰. Misijní činnost se zintenzívnila po roku 1935, kdy byla země obsazena Itálií a na jihu země přibylo několik latinských kostelů.

Po skončení druhé světové války se i v katolických společenstvích udržoval etiopský obřad, takže roku 1951 mohl být zřízen apoštolský exarchát *Uniatské habešské církve* se sídlem v Addis Abebě. Po deseti letech byl povýšen na metropolii se sufragánními diecézemi v Asmaře a Adigratu. Po rozdělení země na Etiopii a Eritreji roku 1993 se polovina katolických věřících ocitla v Eritreji, kde byly v roce 1995 založené nové diecéze v Barentu a v Kerenu⁴¹¹.

Etiopská katolická církev při liturgii užívá staré nářečí *ge'ez*, výchovu kněží zajišťuje kromě domácích diecézních seminářů také vatikánská etiopská kolej, založená v roce 1919 papežem Benediktem XV. (1854–1922) u kostela sv. Štěpána přímo za bazilikou sv. Petra v papežských zahradách⁴¹².

Etiopská katolická církev dnes působí především ve dvou zemích, v Etiopii a v Eritreji.

1.7.8. Syrská katolická církev

Syrsky: *ܕܠܝܘܟܝܢܘܐ ܕܡܘܨܝܘܪܝܐ* (*īto suryaito katolīqaito*)⁴¹³.

Do syrské skupiny křesťanů nepatří pouze obyvatelé Sýrie, ale všichni, kteří v minulosti mluvili syrským jazykem, jenž byl vedle latiny a řečtiny nejdůležitějším jazykem Východořímské říše⁴¹⁴.

Během křížových výprav navázali syrští pravoslavní s místními latinskými biskupy nekonfliktní vztah, avšak k sjednocení s Římem přesto nedošlo. Bez efektu zůstal i dekret *Multa et admirabilia* z roku 1444, jímž byla na ferrarsko-florentském koncilu (1438–1439) vyhlášena unie Syrské pravoslavné církve s Římem.

Katolické misie se mezi syrskými pravoslavnými rozšířily až zásluhou jezuitů a kapucínů především v 17. století. Když se roku 1662 uvolnil patriarchální stolec v Aleppu, za nového pravoslavného patriarchu byl francouzským konzulem navržen katolicismu nakloněný Ignatius Andrew Abdul-Ghal I. Akhidjan (1622–1677)⁴¹⁵, jehož volbu roku 1663 uznal i Svatý stolec. Akhidjanovo úsilí o jednotu se však neseťkalo

⁴⁰⁹ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 113.

⁴¹⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 100.

⁴¹¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 151.

⁴¹² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 315.

⁴¹³ <http://syr-cath.org> ke dni 5. 9. 2014.

⁴¹⁴ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 154.

⁴¹⁵ EUBEL Konrad. *Hierarchia Catholica medii aevi*, Regensburg, vol. 2, s. 698.

s pochopením ve vlastní církvi a už za jeho života způsobilo rozdělení syrské pravoslavné církve, takže po jeho smrti byli zvoleni dvěma skupinami dva patriarchové: jeden prokatolický a druhý z opačného církevního proudu. Prokatolický patriarcha Ignatius Peter VI. Chaahbadine (1641–1702) byl pravoslavnou protistranou uvězněn a pravděpodobně ve vězení otráven a jeho nástupci Basilovi Ishaq ibn Jubairovi (1645–1721) osmanská vláda vůbec nedovolila úřad převzít.

Obrat nastal teprve v roce 1783, když syrský pravoslavný arcibiskup Ignatius Michal III. Jarweh ibn Ni'matallah (1731–1800) krátce po své intronizaci konvertoval ke katolicismu. Z obavy o svůj život však utekl do Libanonu, kde vybudoval monastýr Naší Paní v Al-Charfet, kde byl později umístěn kněžský seminář⁴¹⁶. Každý syrský katolický patriarcha si ke svému jménu přidává latinské jméno Ignatius (Ignác).

Syrští katolíci museli nadále čelit četným bezprávím ze strany státu i ze strany pravoslavných, jistý čas byla syrská katolická církev dokonce úplně zakázána. Oficiálního uznání se jí dostalo teprve roku 1829, takže o dva roky později mohl syrský katolický patriarcha Ignatius Peter VII. Jarweh (1777–1851) převzít patriarchální stolec v Aleppu. V roce 1850 se sídlo patriarchátu přestěhovalo do Mardinu v jižním Turecku, a když pokračovalo pronásledování katolíků i během první světové války, mnoho věřících uteklo do Libanonu, do jehož hlavního města Bejrútu se po válce stěhoval i patriarchát⁴¹⁷.

I když synod v Al-Charfet (1888) zavázal syrské katolické kněze k celibátu, nyní směji v církvi podle původní tradice působit opět i ženatí kněží. V roce 1901 byl založen patriarchální klášter Dcer milostivé Matky, jenž byl sice během první světové války nuceně zrušen, roku 1958 však obnovil svou činnost a dnes řídí sirotčinec v libanonském městě Batha.

Největší koncentrace syrských katolíků se vyskytuje v Sýrii, Libanonu a Iráku. Jejich společným jazykem je arabština, občas syrština, jíž mluví komunity ve vesnicích na východě Sýrie a v severním Iráku⁴¹⁸. V důsledku pokračujících bojů na území Sýrie a Iráku, v nichž muslimští džihádisté vyvražďují místní křesťany, dochází nejen k jejich útěku ze země, ale i k silnému úbytku v celkovém počtu syrských katolíků. Malé syrské katolické komunity existují i v Turecku, Kanadě a USA⁴¹⁹.

Utrpení a sílu syrské církve vyzdvihl i papež Benedikt XVI., když v únoru 2008 přijímal rezignaci syrského patriarchy Ignatia Petra VIII. Abdel-Ahada⁴²⁰.

1.7.9. Syrskomalankarská katolická církev

Malajálamsky: മലങ്കര സുറിയാനി കത്തോലിക്കാ സഭ, (*Malankara suriyāni kattēālikkā sabha*)⁴²¹.

Jde o jednu ze dvou východních katolických církví na území Indie, všešlých z Křesťanů sv. Tomáše, a o nejmladší s Římem sjednocenou církev, k unii došlo teprve roku 1930.

Křesťané sv. Tomáše, kteří svůj původ odvozují od kázání apoštola Tomáše na území dnešní Indie, zůstali jednotní až do příchodu portugalských misionářů na začátku 16.

⁴¹⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 873.

⁴¹⁷ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 64.

⁴¹⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 104.

⁴¹⁹ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 165.

⁴²⁰ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 153.

⁴²¹ www.catholicate.net ke dni 5. 9. 2014.

století. Jejich pokusy o jednotu s Římem spojené s násilnou latinizací a vnučování římských zvyklostí ztroskotaly a v roce 1653 vyústily do tragického rozdělení trvajících dodnes. Skupina domorodých křesťanů pod vedením arcijáhna Tomáše Parambila († 1670) přísahou na kříž potvrdila odhodlání uchovat svou původní tradici a požádala o jurisdikci syrského pravoslavného patriarchu v Antiochii. Vznikla tak pravoslavná syrská malankarská církev, která původní syrskou liturgii nahradila liturgií antiochijskou. Parambila byl ještě téhož roku vysvěcen na biskupa nové církve a všichni jeho nástupci si na jeho počest přidávají ke svému jménu Mar Tommaso. Část křesťanského společenství sv. Tomáše, která zůstala spojena s Římem, vytvořila syrskomalabarskou katolickou církev⁴²². Jakékoli snahy o vzájemné vztahy zůstaly více než 250 let neúspěšné.

Teprve roku 1926 skupina pěti syrskomalankarských pravoslavných biskupů, kteří se ocitli v opozici vůči svému patriarchovi, vyslala jednoho z nich Mar Ivaniose Geevarghese Panickeruveetila (1882–1953), aby otevřel jednání o možném sjednocení církve s Římem⁴²³. Požadavkem z jejich strany bylo ponechání vlastní liturgie a autonomie při jmenování svých biskupů, podmínkou ze strany Říma zase složení vyznání víry a průkaznost platného křtu a biskupského svěcení, případně jeho podmíněné opakování. Tuto podmínku nakonec akceptovali pouze dva z pěti biskupů, Mar Ivanios a Mar Teophilos (1891–1956), kteří stvrdili unii svých diecézí s Římem roku 1930⁴²⁴. Ještě téhož roku se k nim přidali další dva biskupové, takže papež Pius XII. (1876–1958) mohl apoštolskou konstitucí *Christo Pastorum principi* už roku 1932 zřídit vlastní církevní hierarchii. Počet malankarských katolíků od té doby stále roste: zatímco roku 1950 jich bylo 65 000, v roce 1970 již 183 000 a v současnosti se blíží k půl milionu, nejvíce z nich žije v státě Kérala⁴²⁵.

Noví katolíci se začali nazývat malankarští⁴²⁶, čímž se odlišují od katolíků východosyrského (chaldejského) obřadu, kteří si říkají malabarští⁴²⁷.

Roku 1947 pod vlivem protestantských misíí vznikla malá skupina malankarských křesťanů, kteří vytvořili evangelickou *Jihoindickou církev*, z níž se roku 1961 oddělila *Syrskomalabarská církev Mar Thoma*.

Syrskomalankarská církev sehrává důležitou roli v indickém vzdělávání, vede téměř 300 škol a 13 nemocnic. V roce 1958 byl založen přísný monastýr v Kurisumala Ashram na bázi západní cisterciácké řehole, ovšem s prvky syrské liturgické tradice a hinduistické spirituality⁴²⁸. Kněžský seminář se od roku 1983 nachází v Thiruvananthapuramu. Kromě Indie má syrskomalankarská církev několik farností v USA a v Německu.

1.7.10. Melchitská katolická církev

---

⁴²² *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 50.

⁴²³ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 123.

⁴²⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 155.

⁴²⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 558.

⁴²⁶ *Malankara* je synonymem Malabaru, území na jihozápadu Indie. Toto pojmenování je odvozeno od vesničky Maliankara, ležící na pobřeží Indie, kam se měl podle tradice vylodit na pevninu apoštol sv. Tomáš. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Malankara Church* ke dni 20. 9. 2014.

⁴²⁷ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 101.

⁴²⁸ <http://en.wikipedia.org>, heslo *Kurisumala Ashram* ke dni 20. 11. 2014.

Arabsky: كين الكاثوليك ذيسة الروم المل (*Kanīsat ar-Rūm al-Malakiyyīn al-Kāṭūlīk*), Melchitská řecká katolická církev⁴²⁹.

Termín *melchitský* pochází ze semitského kořene *mlk* (syrsky *malka*, arabsky *malek*), který znamená vládce, král, císař. Jako melchité byli na území Blízkého východu zpočátku pejorativně označováni ti křesťané Alexandrijského, Antiochijského a Jeruzalémského patriarchátu, kteří přijali christologické učení chalkedonského koncilu (451), jež svolal byzantský císař Marcianus († 457). Protože jich v tomto prostředí bylo mnohem méně, pravoslavná většina je šikanována⁴³⁰. Melchité sice po staletí přežívali, zejména ve městech, kde mluvili řecky, dnes však většina z nich mluví jenom arabsky a arabština se dostala i do původně řeckého obřadu byzantské tradice.

První organizované misie mezi pravoslavnými na Blízkém východě vedli jezuité, karmelitáni a kapucíni v polovině 17. století, přičemž konvertité byli podle staré tradice nazýváni melchité. Jejich jurisdikce se zpočátku neřešila, protože se automaticky řadili pod stejnou jurisdikci, jíž podléhali konkrétní misionáři, bez ohledu na to, do kterého patriarchátu původně náleželi.

V roce 1701 byl v Antiochii pro tamní katolíky jmenován arcibiskup Eutímio aš-Saifí (1648–1723), vlastní církevní hierarchie však vznikla až poté, co byl roku 1724 antiochijským (pravoslavným) patriarchou zvolen prokatolický biskup Cyril VI. Tanas (1680–1760). Tehdejší konstantinopolský patriarcha Jeremiáš III. († 1735) se natolik vylekal jeho velké popularity, že jeho volbu záhy prohlásil za neplatnou a patriarchou jmenoval a vysvětil mladého řeckého mnicha Silvestra (1696–1766). Antiochijská církev se tím rozdělila, přičemž Cyrilovi příznivci měli své centrum v Damašku a jeho rival Silvestr ve městě Aleppo⁴³¹.

Protože osmanská vláda se bála Evropy i Říma, neprodleně uznala patriarchou Silvestra, zatímco Cyrila a jeho přívržence ostře pronásledovala, takže sám patriarcha Cyril byl nucen utéct do Libanonu, kde v roce 1729 přijal unii s Římem a papež Benedikt XIII. (1650–1730) jej jmenoval legitimním patriarchou nové melchitské řeckokatolické církve. Tu vláda dlouho odmítala registrovat a formálně ji jako *millet* uznala teprve roku 1848, kdy už byla obecně církev vnímána jako ohniště arabského odporu proti Turkům, zatímco pravoslavný patriarchát v Antiochii byl pro svou závislost na Konstantinopoli naopak považován za prodlouženou ruku osmanské nadvlády⁴³².

Sídlo patriarchátu se tehdy přesunulo z monastýru Svatého Spasitele nedaleko libanonského Sidónu (Saída) do Damašku. Protože mnozí melchité mezitím utekli do Egypta a Palestiny, od roku 1838 melchitský patriarcha ve svém titulu užívá kromě Antiochie rovněž město Jeruzalém⁴³³.

Ve vztahu s Římem vystupovali melchitští biskupové a patriarchové vždy nebojácně: nejen odmítli zavést jakékoli latinské zvyky do své byzantské tradice, ale i na prvním vatikánském koncilu (1869–1870) se postavili proti přijetí konstituce *Pastor Aeternus*, jíž byla definována papežská neomylnost a jeho univerzální jurisdikce. Patriarcha Gregorios II. Youssef Sayour (1823–1897) dokonce opustil Řím a svůj podpis pod dokument přidal až dodatečně, když k němu byla připojena klauzule o respektování práv, privilegií a výsad patriarchů východních církví⁴³⁴. Stejně silný hlas proti latinizaci katolického Východu

⁴²⁹ www.pgc-lb.org ke dni 5. 9. 2014.

⁴³⁰ DABROWSKI, Remigiusz. *Osobliwosci w Kościolach Wschodnich*, s. 60.

⁴³¹ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 137.

⁴³² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 583.

⁴³³ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 106.

⁴³⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 163.

pozvedl i další melchitský patriarcha Maximos IV. Saïgh (1878–1867) na druhém vatikánském koncilu (1962–1965)⁴³⁵.

Po maronitech je melchitská církev největší a nejvíce rostoucí katolickou církví na Blízkém východě. Její věřící žijí nejen v Libanonu, Sýrii, Izraeli, Jordánsku a v Palestině⁴³⁶, ale značný počet utečenců z těchto zemí zakládá melchitské komunity v USA, Kanadě, Austrálii či ve Velké Británii, kam mnozí emigrovali od počátku 20. století. Papež Jan XXIII. (1881–1963) jim roku 1961 v Římě předal k užívání baziliku Santa Maria in Cosmedin.

1.7.11. Ukrajinská katolická církev

Ukrajinsky: Українська Греко-Католицька Церква (*Ukrajinska Greko-katolicka cerkva*). Ukrajinská řeckokatolická církev⁴³⁷.

Ukrajinci přijali křesťanství v byzantském obřadu, proto i jejich církev byla původně spjata s Konstantinopolským patriarchátem. Kyjevské velkoknížectví původně zasahovalo mnohem větší území, než je dnešní Ukrajina, až do přesunu knížecího sídla nejdříve do Vladimiru (1299) a posléze do Moskvy (1325) zahrnovalo celou Rus.

V té době se území Ukrajiny ocitla pod kontrolou katolické Litvy. Kyjevský metropolita Izidor (1385–1463) se zúčastnil ferrarsko-florentinského koncilu (1438–1439), kde svým podpisem stvrdil akt unie mezi katolíky a pravoslavnými, moskevský kníže však jeho kroky neschválil a unie nebyla realizována⁴³⁸.

Po sjednocení Polska a Litvy (1562) připadla velká část Ukrajiny Polsku, odkud se začal na Ukrajinu šířit latinský obřad. Ve snaze zachovat si vlastní tradici, někteří ukrajinští pravoslavní začali uvažovat o novém sjednocení s Římem. Papež Klement VIII. bulou *Magnus Dominus et laudabilis nimis* z roku 1595 zaručil sjednoceným zachování jejich obřadu a tradic, včetně vlastní církevní organizace a používání juliánského kalendáře, takže na synodě pravoslavných biskupů v Brestu (1596) byla tato unie přijata. I když se tím ukrajinské pravoslaví rozdělilo, postupně se ke Kyjevu a k Brestu přidávali další duchovní z haličské diecéze Přemyšl (1692) a Lvov (1700), takže koncem 18. století byly už dvě třetiny Ukrajinců na západě země řeckými katolíky⁴³⁹.

Při dělení Polska v letech 1793–1795 připadla Ukrajina pravoslavné Rusi a unie byla stále více potlačována, až ji car Mikuláš I. (1796–1855) v roce 1839 úplně zakázal. Výjimku tvořil Cholm, ležící na polském teritoriu, i ten se však sám přidal k ruské pravoslavné církvi roku 1875. Koncem 19. století tak řeckokatolická církev na území ruského carství formálně přestala existovat.

Přežila pouze v Haliči, protože ta se v roce 1772 stala součástí Rakousko-Uherska a po prvním světové válce připadla Polsku. Církev prospívala pod vedením charismatického Lvovského arcibiskupa Andreje Šeptyckého (1865–1944). Tato situace se dramaticky změnila na začátku druhé světové války, kdy byla Halič anektována Sovětským svazem.

---

⁴³⁵ Patriarcha Maximos IV. odvážně vystoupil během koncilu a požadoval větší uznání nejen východním obřadům a tradicím, ale i teologii, především vzhledem k eklesiologii. Právě v jeho období začaly velmi intenzivní ekumenické rozhovory mezi melchitskou katolickou církví a pravoslavným Antiochijským patriarchátem. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Maximos IV Sayegh* ke dni 10. 9. 2014.

⁴³⁶ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 236.

⁴³⁷ <http://news.ugcc.ua> ke dni 5. 9. 2014.

⁴³⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 111.

⁴³⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 163.

Nová sovětská moc se rozhodla Ukrajinskou katolickou církev zlikvidovat, v dubnu 1945 byli všichni její biskupové zatčeni a odsouzeni k nuceným pracím ve vyhnanství. Následujícího roku byla celá církev násilně připojena k ruské pravoslavné církvi, stovky kněží a řeholních sester byly zatčeny, metropolita Josip Slipyj (1892–1984) odsouzen do vyhnanství na Sibir⁴⁴⁰.

Zásluhou sovětského prezidenta Michaila Gorbačova byla v prosinci 1989 ukrajinská řeckokatolická církev úředně zaregistrována jako dovolená církev a mohla znovu začít působit. Při žádostech o navrácení svých budov a chrámů však docházelo k mnoha násilným střetům s pravoslavnými, přičemž řešení komplikoval i fakt, že už v té době na Ukrajině působily dvě pravoslavné církve. Kromě vlastních seminářů mohli adeпти kněžství začít opět studovat na ukrajinské koleji sv. Jozafáta, zřízené roku 1897 v Římě.

Po vyhlášení samostatné Ukrajiny (1990) se z Říma do vlasti vrátil Lvovský arcibiskup kardinál Myroslav Ivan Lubačivski (1914–2000), v roce 1993 vznikly čtyři nové diecéze, z toho jedna na území Polska.

Sídlo církve se v roce 2005 přesunulo ze Lvova do Kyjeva a status církve na arcibiskupství větší. Roku 2009 vzniklo uvnitř církve schisma, když baziliánští mniši v klášteře Podhorce odmítli oficiální vedení ukrajinské i římské církve a vyhlásili samostatnou *Ukrajinskou pravoslavnou řeckokatolickou církev*⁴⁴¹.

Ukrajinská řeckokatolická církev je největší východní katolická církev, značnou část jejich věřících tvoří kromě Ukrajinců rovněž obyvatelé Polska, kam se po sovětské anexi Ukrajiny (1939) přestěhovalo více než 1 300 000 Ukrajinců. Většinu z nich komunistická vláda v Polsku roku 1946 repatriovala na území Sovětského svazu a zbytek nuceně rozptýlila po celém území Polska. Papež Jan Pavel II. (1920–2005) pro ně už roku 1989 vyjmenoval vlastního biskupa Jana Martyniaka, jenž se v roce 1996 stal arcibiskupem nově zřízeného arcibiskupství Přemyšl-Varšava⁴⁴².

Početné skupiny ukrajinských řeckokatolíků žijí kromě Ukrajiny a Polska také v USA, Kanadě, Brazílii a ve Velké Británii, poslední roky také v České republice, zejména v Praze⁴⁴³.

1.7.12. Ruténská katolická církev

Zvláštností této církve je, že je svázána s národnostní skupinou, která nikdy neměla vlastní stát. Ačkoli se dnes Ruténi vymezují jako čistě náboženská, a nikoli národnostní skupina⁴⁴⁴, ještě donedávna bylo toto slovo běžně užíváno jako synonym Rusínů, obývajících především východní oblasti Rakousko-Uherska: dnešní východní Slovensko, Zakarpatskou Ukrajinu, severovýchodní Maďarsko a částečně Transylvánii v Rumunsku.

---

⁴⁴⁰ Když se roku 1963 na intervenci papeže Jana XXIII. dostal na svobodu, utekl do Říma, kde byl jmenován prvním ukrajinským arcibiskupem větším a roku 1965 kardinálem. Po smrti byl nejdříve pohřben v římské bazilice sv. Sofie, v roce 1992 byly jeho ostatky převezeny do katedrály sv. Jiří ve Lvově. <http://uk.wikipedia.org>, heslo *Йосиф (Сліпий)* ke dni 3. 9. 2014.

⁴⁴¹ Církev vede bývalý římskokatolický a po změně obřadu v roce 1991 řeckokatolický kněz Antonín Eliáš Dohnal jako patriarcha svévolně zřízeného *Byzantského katolického patriarchátu*. Skupina proslula tím, že exkomunikovala většinu světového episkopátu, včetně posledních papežů. Jejich oficiální web: <http://uogcc.org.ua>.

⁴⁴² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 922.

⁴⁴³ V Praze se konají pravidelné ukrajinské bohoslužby v řeckokatolické katedrále sv. Klimenta a v kapli sv. Kosmy a Damiána. www.reckokat.cz ke dni 1. 9. 2014.

⁴⁴⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 166.

Tato skupina obyvatel se po velkém schismatu roku 1054 hlásila k pravoslaví a své obřady vykonávala v byzantské, tedy řecké tradici. Proto se jejich kněžím na rozdíl od římských (latinských) říkalo řečtí a po sjednocení s Římem se jejich církvím (Ukrajinská, Běloruská, Ruténská, Ruská, Slovenská) začalo říkat řeckokatolická⁴⁴⁵.

Při sjednocení Rusínů sehrál důležitou roli zemplínský zeměpán Juraj III. Druget (1583–1620), jenž po rekatolizaci svých protestantských vesnic usiloval i o sjednocení pravoslavných. K tomuto kroku mělo vést shromáždění v monastýru Krásny Brod u Medzilaborců, kam byl na slavnost vysvěcení nového chrámu Seslání Ducha Svatého roku 1614 pozván řeckokatolický biskup z Přemyšle Atanazy Krupecki († 1652). Původně plánované sjednocení 50 pravoslavných kněží však bylo nakonec překaženo odpůrci unie.

Další pokus uskutečnil hned po svém jmenování roku 1641 mukačevský pravoslavný biskup Vasil Tarasovič († 1651), po tvrdých zásazích zeměpána Juraje Rákocziho (1621–1660) se však této unie po třech letech vzdal. Akt Užhorodské unie nakonec proběhl zásluhou jágerského římskokatolického biskupa Juraje Jakušiče, do jehož rukou 24. dubna 1646 složilo přísahu o jednotě s Římem 63 pravoslavných kněží. Roku 1664 se k nim přidali další, zejména z území dnešní maďarské diecéze Hajdúdorog a v roce 1713 z území na severovýchodě Rumunska. V průběhu necelých sta let od Užhorodské unie tak přestala na tomto území de facto existovat pravoslavná církev.

Záhy se však objevily jurisdikční problémy: ruténský biskup v Mukačevu byl pouze biskupským vikářem mukačevského latinského biskupa a ruténští kněží kaplany latinských farářů. Na žádost císařovny Marie Terezie (1717–1780) zřídil proto papež Klement XIV. (1705–1774) bulou *Eximia regalium* ruténskou eparchii v Mukačevu, roku 1778 začal fungovat ruténský katolický seminář v Užhorodě, v roce 1818 byla bulou *Ex imposita nobis* zřízena metropole v Radomyšli a bulou *Relata semper* eparchie v Prešově⁴⁴⁶.

Po rozpadu Rakousko-Uherska se na území nově vzniklého Československa ocitly dvě řeckokatolické jurisdikce: v Mukačevu a v Prešově. Část věřících se v následujících letech vrátila k pravoslaví, Rusíni však ve velké většině zůstali katolíky.

Po druhé světové válce se Zakarpatí včetně Užhorodu a Mukačeva stalo součástí Sovětského svazu, zatímco Prešov zůstal v Československu. Ani oficiální církevní kruhy v tomto období nerozlišovaly vícero řeckokatolických jurisdikcí na stejném území bývalého Zakarpatí, teprve v roce 1972 byla ruténská církev oddělena od ruské i slovenské⁴⁴⁷.

Sovětská moc na Ukrajině ihned vůči ruténským katolíkům tvrdě zasáhla, zavřela užhorodský seminář a roku 1949 ji úplně zakázala. Věřící a církevní majetky byli připojeni k ruskému pravoslaví. Na Slovensku byli ruténští katolíci nuceni přestoupit k pravoslaví a v Polsku byli stejně jako ukrajinští katolíci většinou repatriováni na území Sovětského svazu. Rusínská národnost byla ve všech třech zemích zcela potlačena a ztotožněna s Ukrajinci.

Pád komunismu v Polsku, Československu i na Ukrajině měl dramatický dopad na ruténské katolíky, kteří se spontánně hlásili k uznání své vlastní církevní struktury. V Mukačevu byla zřízena samostatná ruténská katolická eparchie (1991)⁴⁴⁸, z níž Svatý stolec vyňal samostatnou slovenskou řeckokatolickou diecézi v Prešově (1996). Zatímco

⁴⁴⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 780.

⁴⁴⁶ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 189.

⁴⁴⁷ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 309.

⁴⁴⁸ www.mgce.uz.ua ke dni 5. 9. 2014.

tedy na Slovensku a v Polsku jsou řeckokatolíci jurisdikčně jednotně podřízeni územnímu biskupovi, na Ukrajině existují na stejném území dvě východní katolické církve, a to jak ukrajinská, tak i ruténská.

Když roku 1996 papež Jan Pavel II. (1920–2005) erigoval apoštolský exarchát pro katolíky byzantského ritu v České republice, zásluhou tehdejšího vладыky Ivana Ljavince (1923–2012), jenž sám byl rusínské národnosti, nebyl exarchát připojen ke slovenské, ale právě k ruténské církvi *sui iuris*⁴⁴⁹.

Mnoho ruténských katolíků od 19. století emigrovalo do obou Amerik, mnozí z nich pro nepochopení tamních římskokatolických biskupů přešli k pravoslavným, na což reagoval papež Pius X. (1835–1914) svým breve *Officium supremi* (1912) a dekretem *Fidelibus ruthenis* (1913)⁴⁵⁰. Ti, co zůstali v katolické církvi, jakož i další imigranti dnes tvoří několik řeckokatolických diecézí v USA i Kanadě, liturgii slouží obvykle v angličtině a sami sebe obecně nazývají byzantští katolíci⁴⁵¹.

Podobně se vyvíjela situace v Jižní Americe, především v Argentině, kde jsou však věřící pro nedostatek vlastních kněží jurisdikčně podřízeni tamnímu latinskému biskupovi⁴⁵².

Vzhledem ke složitým národnostním identifikacím, ale i nevyjasněným jurisdikcím je pravděpodobné, že ruténská řeckokatolická církev se bude dál vyvíjet, zejména podle toho, zda Rusíni, resp. Ruténi udrží nadále v různých státních útvarech, kde žijí, svou specifičnost.

1.7.13. Rumunská katolická církev

Rumunsky: Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică (*Bizerika romana unita ku roma, grekokatolika*). Rumunská řeckokatolická církev sjednocená s Římem⁴⁵³.

Sedmihradsko, zvané rovněž Transylvánie, tvoří v současnosti třetinu území Rumunska, už od 11. století však bylo spolu s Valašskem a Moldávií součástí Uherska. Zdejší početné maďarské a německé obyvatelstvo se sice hlásilo k latinské církvi, jíž po dobytí země Turky částečně nahradil u Maďarů kalvinismus a u Němců luteranismus, většinu ale tvořili pravoslavní Rumuni⁴⁵⁴.

V roce 1687 rakouský císař Leopold I. Habsburský (1640–1705) Turky z Transylvánie vytlačil a připojil ji ke své říši. Habsburská vláda vyvíjela na pravoslavné své nové provincie nátlak, aby se obrátili ke katolicismu, což se stalo, když v roce 1698 pravoslavný metropolita Atanasie Anghel († 1713) podepsal unii s Římem. Následně papež Inocenc XIII. (1655–1724) bulou *Ratione congruit* z roku 1721 zřídil sídelná biskupství v Alba Iulia a Făgăraș. Další diecéze (Oradea, Čanád a Vác) byly přijaty do unie bulou papeže Pia VII. (1742–1823) *Indefessum personarum* (1777)⁴⁵⁵.

Většina rumunských pravoslavných unii tiše přijala, nicméně když postupně od roku 1744 probíhala proti ní lidová povstání, která vedli pravoslavní mniši Visarion Sarai, Nicolae Oprea Miclău a Sofronie de la Cioara, i přes snahu Vídně udržet jednotu, a to i

⁴⁴⁹ www.reckokat.cz ke dni 5. 9. 2014.

⁴⁵⁰ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 217.

⁴⁵¹ FARIS, John D. *Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*, s. 60.

⁴⁵² *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 220.

⁴⁵³ www.bru.ro ke dni 5. 9. 2014.

⁴⁵⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 174.

⁴⁵⁵ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 159.

za pomoci armády, se přibližně polovina Rumunů vrátila zpět k pravoslaví a Marie Terezie (1717–1780) musela roku 1759 souhlasit se jmenováním pravoslavného biskupa pro Transylvánii⁴⁵⁶.

V této situaci si nové řeckokatolické komunity těžko vydobývaly svá náboženská práva, velkou osobností národního hnutí však byl jejich biskup Ion Inocențiu Micu-Klein (1692–1768). Věřící i duchovní byli zpočátku podřízeni latinskému primasovi v uherské Ostřihomi, avšak roku 1853 ustanovil papež Pius IX. (1792–1878) bulou *Apostolicum ministerium* oddělenou metropolitní provincií se sídlem ve Fagaraš⁴⁵⁷.

Po skončení první světové války (1914–1918) bylo Sedmihradsko začleněno do samostatného Rumunska, kde tvořili řeckokatolíci menšinu vůči pravoslavnému obyvatelstvu. Přesto církev vzrůstala a kromě kněžských seminářů v Blaj, Oradea Mare a Gherla byla roku 1936 zřízena i Papežská rumunská kolej v Římě⁴⁵⁸.

Nastolení komunistické vlády v Rumunsku po druhé světové válce (1939–1945) mělo pro rumunské řeckokatolíky neblahé důsledky: v říjnu 1948 byla jejich církev zrušena a násilím připojena k rumunské pravoslavné církvi, na niž byly také převeden veškerý majetek církve. Šest řeckokatolických biskupů bylo 29. prosince 1948 zatčeno, z nich pět zemřelo přímo ve vězení, šestý Iuliu Hossu (1885–1970) byl roku 1964 propuštěn do internace v monastýru Oradea.

Po pádu Ceaușescova režimu v prosinci 1989 obnovila Rumunská řeckokatolická církev v čele se třemi tajně vysvěcenými biskupy svou činnost. V březnu 1990 k nim papež Jan Pavel II. (1920–2005) připojil další dva, čímž bylo ustaveno vedení všech pěti řeckokatolických diecézí v Rumunsku.

Podobně jako v jiných postkomunistických zemích, i v Rumunsku se odehrál tvrdý konfrontační zápas o církevní budovy, které si po zákazu řeckokatolické církve v Rumunsku přivlastnila pravoslavná církev. Většina z nich však i nadále zůstala podnes jejím majetkem.

Počet řeckokatolických věřících v Rumunsku je diskutabilní. Samotná církev uvádí více než jeden milion členů, někde dokonce až tři miliony, při oficiálním sčítání obyvatelstva krátce po změně režimu v lednu 1992 se však k ní přihlásilo pouze 228 337 lidí⁴⁵⁹.

Kromě Rumunska má církev své komunity také v USA, Kanadě a Austrálii⁴⁶⁰.

1.7.14. Řecká katolická církev

Řecky: Ελληνόρθρημη Καθολική Εκκλησία (*Ellinórrythmi Katholikí Ekklisia*). Řecká byzantsko katolická církev.

Nejde pouze o církev v dnešním Řecku: až do roku 1453 byla sídlem Byzantské (řecké) říše a její kultury Konstantinopol (dnešní Istanbul), proto tato církev zasahuje svým vznikem i působností rovněž do Turecka. Po pádu Konstantinopole do rukou sultána Mehmeda II. (1432–1481) začalo nejen potlačování křesťanství násilnou islamizací, ale rovněž protirecké tažení poturčováním obyvatelstva⁴⁶¹.

⁴⁵⁶ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 268.

⁴⁵⁷ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 108.

⁴⁵⁸ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 761.

⁴⁵⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 176.

⁴⁶⁰ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 154.

⁴⁶¹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 106.

V roce 1576 založil papež Řehoř XIII. (1502–1885) v Římě řeckou kolej pro formaci řeckých katolických kněží, kteří pak měli usilovat o misie mezi domorodým obyvatelstvem a snažit se o znovuzavedení církevní jednoty mezi latinskou a řeckou církví⁴⁶². Ve skutečnosti však mohla katolická církev oficiálně začít působit v Osmanské říši teprve po roce 1829, kdy sultán Mahmut II. (1789–1839) odvolal předchozí zákazy.

V roce 1856 začal v Konstantinopoli působit latinský kněz Jan Hyacinth Marango (1827–1885), jemuž se tu podařilo vytvořit malou skupinu byzantských katolíků. Když roku 1878 odešel do Atén, v jeho práci pokračoval řecký kněz Polykarp Anastasiadis, bývalý student pravoslavné teologické školy v Chalki⁴⁶³. V roce 1895 začali v Konstantinopoli působit francouzští asumpcionisté, kteří zde na základě apoštolského listu *Adnitentibus Nobis* založili kněžský seminář a rovněž dvě malé byzantsko katolické farnosti na území Thrákie⁴⁶⁴.

V červnu 1911 papež Pius X. (1835–1914) svým breve *Auctus in aliqua* zřídil ordinariát pro katolíky byzantského obřadu v Turecku a za prvního biskupa jmenoval Izaiáše Papadopoulose (1855–1932). Jeho nástupce Georgios Chalabazis (1881–1957) musel čelit důsledkům politické dohody v Lausanne (1923), jíž se Řecko a Turecko zavázalo vyměnit obyvatelstvo svých národností. Téměř všichni členové řecké katolické komunity byli transportováni z Konstantinopole do Atén a obyvatelé výše zmíněných obcí v Thrákii do řecké Makedonie. Sídlo exarchátu pro řecké katolíky bylo rovněž přeneseno do Atén⁴⁶⁵. Roku 1932 byl exarchát rozdělen na dvě části: v Aténách zůstal biskupem Chalabazis, zatímco do Istanbulu byl jako biskup jmenován Dionisio Leonida Varouhas (1889–1957), po jehož smrti však už biskupský stolec v Turecku zůstal až dodnes vakantní. Poslední řeckokatolický kněz v Turecku zemřel roku 1997, v tamním kostele dnes slouží chaldejští kněží, kteří se do Turecka uchýlili do exilu.

Ani v Řecku to neměla byzantsko katolická komunita jednoduché, jejich příchod vyvolal hněv místní pravoslavné hierarchie, respekt ve společnosti si katolíci získali až poté, co se začali angažovat především v charitativní a sociální oblasti. Katolická nemocnice *Pammakaristos*, založená v roce 1944, platí dodnes za jednu z nejprestižnějších v zemi. Řecká pravoslavná církev považuje území Řecka za svou výlučnou jurisdikci, proto se staví velmi nepřátelsky vůči jakémukoli vnějšímu projevu katolicismu a řeckokatolickým kněžím nedovoluje používat stejná roucha, jaká používají její kněží⁴⁶⁶.

Katolické komunity jsou velmi malé, většina z nich žije v Aténách, církev disponuje malým počtem kněží, všichni jsou však původem z latinské církve; jedna malá farnost patrně stále existuje v Istanbulu, avšak bez kněze. V liturgii se používá klasická řečtina, odlišná od lidové, kterou mluví běžní Řekové.

1.7.15. Katolická církev Křiževci (Chorvatská řeckokatolická církev)

⁴⁶² *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 110.

⁴⁶³ KING, Archdale: *The rites of Eastern Christendom*, vol. 2. Piscataway: Gorgias Press, 2006, s. 22.

⁴⁶⁴ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 199.

⁴⁶⁵ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 782.

⁴⁶⁶ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 173.

Chorvatsky: Grkokatlička Crkva u Hrvatskoj. Řeckokatolická církev v Chorvatsku⁴⁶⁷. Název církve prošel v posledních letech několika změnami, aktuálně se upřednostňuje termín *Chorvatská řeckokatolická církev*.

Kořeny církve sahají do sousedního Srbska. První tamní arcibiskup Sáva († 1236) byl sice pravoslavný Byzantinec, jeho starší bratr Štěpán I. Nemanjić, zvaný Prvověnčaný († 1228), se však v roce 1217 nechal korunovat za srbského krále legátem papeže Honoria III. (1150–1227) a původně stranil západnímu, latinskému křesťanství. Proti tomu se ovšem postavilo nejen pravoslavné duchovenstvo, ale především jeho vlastní bratr, jenž krále přinutil vrátit se k pravoslaví. Než byla nicejským císařem Theodorem I. Laskarisem († 1222) uznána srbská pravoslavná církev jako autokefální, více než dva roky byli Srbové ve spojení s Římem.

Právě ze Srbska už ve středověku přijížděli pravoslavní i mezi Chorvaty, kteří dnes tvoří téměř monolitickou náboženskou skupinu, vyznávající římskokatolickou víru. Protože tím vznikly malé východní komunity hlásící se ale ke katolictví, v roce 1611 byl pro ně jmenován apoštolský vikář při biskupství v Záhřebu. Duchovním centrem srbských byzantských katolíků v Chorvatsku se stal monastýr Marča nedaleko dnešního města Ivanić-Grad⁴⁶⁸. Papež Pavel V. (1552–1621) zde dekretem *Divinae Majestatis arbitrio* roku 1611 ustanovil první řeckokatolickou eparchii v Chorvatsku, jejímž prvním biskupem se stal Simeon Vratanja († 1630)⁴⁶⁹. Protože se diecéze nacházela na území, kde byli sjednoceni silně utiskováni a pronásledováni srbskými pravoslavnými (monastýr Marča byl roku 1735 přepaden, dobyt a vypálen), biskupové záhy monastýr opustili, až roku 1777 papež Pius VI. (1717–1799) bulou *Claritas lila* eparchii Marča zrušil a zřídil novou diecézi Križevci nedaleko Záhřebu. Zdejší biskup byl zpočátku sufragánem uherského primase v Esztergomu, od roku 1853 latinského arcibiskupa v Záhřebu.

Po první světové válce, kdy vznikl nový mnohonárodní stát Jugoslávie, náleželi do diecéze v Križevci všichni byzantsí katolíci na jeho území. Pod jedním církevním vedením se tak ocitlo pět národnostně i jazykově odlišných skupin: srbské etnikum v Chorvatsku, rusínští emigranti z Uherska, ukrajinští emigranti z Haliče, slovanští Makedonci a konečně Rumuni v srbské části Banátu⁴⁷⁰. Historicky nejkomplicovanějšími byly přitom vztahy mezi Chorvaty a Srby.

Po rozpadu Jugoslávie v roce 1991 řeckokatolíci v jednotlivých zemích zpočátku zůstali jurisdikčně spojeni v jedné církvi, snahy o osamostatnění však přetrvávají dodnes: jako první se oddělili makedonští řeckokatolíci roku 2001, kteří nejdříve přešli pod jurisdikci latinského biskupa ve svém hlavním městě Skopje, než byli roku 2008 uznáni jako samostatná východní katolická církev⁴⁷¹. Z původní eparchie Križevci, pečující o všechny národnostní skupiny, tak vzniká čistě Chorvatská řeckokatolická církev.

Aktuálně do ní patří dvě diecéze na dvou státních územích: eparchie Križevci v Chorvatsku a apoštolský exarchát Srbsko a Černá Hora, který však od roku 2003 usiluje o uznání jako samostatná východní katolická církev *sui iuris*⁴⁷².

⁴⁶⁷ <http://krizevci.hbk.hr> ke dni 5. 9. 2014.

⁴⁶⁸ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 131.

⁴⁶⁹ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 225.

⁴⁷⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 107.

⁴⁷¹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 175.

⁴⁷² FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 454.

1.7.16. Makedonská katolická církev

Makedonsky: Апостолски егзархат за католиците од византиски обред во Македонија (*Apostolski egzarchat za katolicite od vizantisky obred vo Makedonija*). Apoštolský exarchát katolíků byzantského obřadu v Makedonii⁴⁷³.

Apoštolský exarcha pro Makedonii byl jmenován již roku 1883, kdy bylo toto území ještě podřízeno jurisdikci bulharské řeckokatolické církve. Po první světové válce a vzniku Jugoslávie byl exarchát včleněn do eparchie Križevci, která se stala centrálním biskupstvím pro všechny řeckokatolíky v zemi.

Ohledně rozpadu Jugoslávie (1991) však Makedonci vyhlásili národní a státní samostatnost, přičemž název Makedonská republika nahradilo mezinárodní společenství OSN složitým názvem Bývalá *jugoslávská republika Makedonie* (FYROM), a to kvůli protestu Řecka, nárokuje si toto pojmenování pro jednu ze svých oblastí.

O stejnou nezávislost usilovali i místní řeckokatolíci, kteří se tak rozhodli vrátit k původní jurisdikci z počátku 20. století. Svátý stolec jejich žádosti vyhověl a nejdříve přidělil místní církev pod jurisdikci latinského biskupa v Skopje, od roku 2008 je makedonská řeckokatolická církev vedena jako samostatná církev *sui iuris*⁴⁷⁴. Při liturgiích užívá makedonský jazyk.

1.7.17. Bulharská řeckokatolická církev

Bulharsky: Софийска апостолическа екзархия (*Sofijska apostoličeska egzarchija*). Sofijský apoštolský exarchát⁴⁷⁵.

Když se bulharský král Boris I. († 907) roku 865 rozhodoval pro křesťanství, o jeho přízeň usilovali jak Řím, tak i Konstantinopol. Jakkoli se ve věci angažoval samotný papež Mikuláš I. (820–867), Boris I. se nakonec rozhodl přiklonit k Byzanci. Na jeho území se také uchýlili žáci sv. Cyrila a Metoděje vyhnaní z Velké Moravy, která dala přednost latinskému obřadu⁴⁷⁶. V té době bulharští králové ještě komunikovali i s Římem, když ovšem Konstantinopol vyhověla jejich žádosti a udělila bulharské církvi autokefalitu, unie s Římem roku 1235 definitivně skončila. Po dobytí území muslimskými Osmany (1393) byla bulharská církev připojena ke Konstantinopolskému patriarchátu a místní hierarchie nahrazeny řeckými.

Tento stav trval až do 19. století, kdy Bulhaři v touze po osvobození zvažovali sjednocení s Římem jako způsob záchrany národních tradic před řeckým útlakem Konstantinopolského ekumenického patriarchátu. Vedoucí postavou těchto uniátských snah byl obchodník Dragan Kiriakov Cankov (1828–1911). Z jeho iniciativy putovala roku 1859 do Říma delegace několika bulharských duchovních, o dva roky později další pod vedením archimandrity Josifa Sokolského (1786–1879)⁴⁷⁷. Papež Pius IX. (1792–1878) jejich žádosti vyhověl a Josifa Sokolského ještě téhož roku jmenoval arcibiskupem bulharských katolíků byzantského ritu. Ačkoli toto jmenování osmanská vláda téměř okamžitě uznala, bezprostředně po svém návratu z Říma byl arcibiskup za dodnes

⁴⁷³ www.ceicem.org ke dni 11. 8. 2014.

⁴⁷⁴ *Annuario Pontificio 2013*, s. 1154.

⁴⁷⁵ www.kae-bg.org ke dni 11. 8. 2014.

⁴⁷⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 105.

⁴⁷⁷ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 183.

nevyjasněných okolností unesen, přinucen na ruské lodi odcestovat do Oděsy a následujících 18 let nucen prožít v kyjevském monastýru⁴⁷⁸.

Protože církev sehrávala velkou roli při národním uvědomování si, získávala velkou popularitu a hned na počátku se k ní přidalo okolo 60 000 věřících. Když ale osmanský sultán Abdülaziz (1830–1876) uznal roku 1870 obnovení autokefality bulharské pravoslavné církve, tři čtvrtiny z nich se postupně vrátily zpět k pravoslaví⁴⁷⁹.

Většina těch, kteří zůstali katolíky, žila na území Makedonie a Thrákie⁴⁸⁰, proto roku 1883 papež reorganizoval církevní správu a zřídil apoštolský vikariát pro Makedonii v Soluni a pro Thrákii v Hadrianopoli⁴⁸¹. Během balkánské války v letech 1912–1913 však byly tyto komunity pronásledovány a ti, co přežili, utekli za bezpečím do nedávno vzniklého bulharského království (1908). Proto Svatý stolec v roce 1926 zrušil předchozí církevní území a zřídil nový apoštolský exarchát v Sofii. Velkou zásluhu na tom měl tehdejší apoštolský vizitátor a pozdější apoštolský delegát v Bulharsku Angelo Roncalli (1881–1963), jenž se roku 1958 stal papežem Janem XXIII.

I když na rozdíl od většiny komunistických zemí nebyla bulharská řeckokatolická katolická církev za vlády komunistů zakázána, hodně si vytrpěla, její biskup Joan Garufalov (1887–1951) zemřel v roce 1951 za záhadných okolností a mnozí kněží byli uvězněni⁴⁸².

Po pádu komunismu (1990) musela byzantská katolická církev v Bulharsku začít od začátku budovat svůj církevní život a jejím největším problémem je akutní nedostatek vlastních kněží. V zemi působí několik latinských misionářů a řeholních sester.

1.7.18. Slovenská řeckokatolická církev

Slovensky: Gréckokatolícka cirkev na Slovensku. Řeckokatolická církev na Slovensku⁴⁸³.

Historie slovenských řeckokatolíků je úzce spjata s ruténskou katolickou církví. Užhorodská unie z roku 1646 totiž našla širokou odezvu právě na území dnešního východního Slovenska a Podkarpatské Rusi⁴⁸⁴.

V roce 1818 byla Svatým stolcem papežskou bulou *Relata semper* zřízena samostatná řeckokatolická diecéze v Prešově, která vznikla rozdělením rozsáhlé mukačevské eparchie a jejím prvním biskupem byl jmenován Gregor Tarkovič (1745–1841). Zdejší řeckokatolická církev už v té době přebírala některé latinské zvyklosti i liturgické názvy, nicméně si po celý čas udržela byzantský obřad i staroslověnský jazyk⁴⁸⁵.

Po první světové válce byly diecéze Prešov i Mukačevo zahrnuty do území nově vzniklé Československé republiky (1918), prešovskou diecézi (dnes včleněnou do slovenské řeckokatolické církve) vedl jako vikář Mikuláš Rusnák (1878–1954)⁴⁸⁶, mukačevskou (ta zůstala jako církev ruténská) biskup Antal Papp (1867–1945). V roce

⁴⁷⁸ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 180.

⁴⁷⁹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 183.

⁴⁸⁰ EUBEL Konrad: *Hierarchia Catholica medii aevi*, s. 555.

⁴⁸¹ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 100.

⁴⁸² ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 180.

⁴⁸³ www.grkatpo.sk ke dni 11. 8. 2014.

⁴⁸⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 179.

⁴⁸⁵ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 315.

⁴⁸⁶ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 831.

1940 dostala prešovská diecéze nového biskupa v neohrožené osobnosti Pavla Petra Gojdiče (1888–1960).

Po skončení druhé světové války (1939–1945) byla celá Podkarpatská Rus i s mukačevskou diecézí zabrána Sovětským svazem, zatímco prešovské biskupství zůstalo v obnoveném Československu. Brzy po komunistickém převratu (1948) byl v dubnu 1950 komunisty svolán do Prešova tzv. synod, na němž byla řeckokatolická církev rozpuštěna a její věřící i majetky připadli pravoslavné církvi pod přímou jurisdikci moskevského patriarchy. Biskup Gojdič a jeho pomocný biskup Vasil Hopko (1904–1976)⁴⁸⁷, stejně jako stovky dalších řeholníků a kněží byli zatčeni. Mnozí duchovní byli s celými rodinami vystěhováni do českého pohraničí bez možnosti vystupovat jako kněží.

Situace se uvolnila na jaře roku 1968, kdy mohla být činnost řeckokatolické církve v Československu obnovena: z předchozích 292 farností jich tak učinilo 205. Náboženskou svobodu ukončila už v srpnu téhož roku invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa, takže většina řeckokatolických budov včetně chrámů zůstala v rukou pravoslavných. Původnímu majiteli, řeckokatolické církvi, se část z nich vrátila až po pádu komunismu (1989).

V roce 1997 papež Jan Pavel II. (1920–2005) zřídil apoštolský exarchát v Košicích a po zřízení nové bratislavské eparchie roku 2008 byl papežem Benediktem XVI. Prešov povýšen na metropolii a církev povýšena do statusu arcibiskupství většího.

V jurisdikci slovenské řeckokatolické církve se nachází i početná skupina ruténských katolíků žijících na území Slovenska, kteří přijali slovenskou kulturu a tradici. Liturgie se tak slouží buď ve slovenštině anebo církevní staroslověnštině.

Kromě území Slovenska žijí členové církve rovněž v USA a v Kanadě, kam Slováci emigrovali především na přelomu 19. a 20. století⁴⁸⁸. Zatímco však řeckokatolíci věřící v USA náleží pod jurisdikci tamního ruténského biskupa, v Kanadě je zřízena vlastní eparchie zařazená do slovenské řeckokatolické církve⁴⁸⁹.

1.7.19. Maďarská katolická církev

Maďarsky: Magyar görög katolikus egyház (*Maďar görög katolikuš ed'ház*). Maďarská řeckokatolická církev⁴⁹⁰.

Na území dnešního Maďarska byla byzantská církev patrně přítomna už v 10. století: uherská knížata Bulcsú a Gyula byla pokřtěna konstantinopolským patriarchou Theophylactem († 956), jenž v roce 953 vysvětil biskupem řeckého mnicha Hierotheose, jehož poslal jako misionáře k Uhrům⁴⁹¹.

I když další uherští panovníci, především Gejza († 997) a jeho syn Štěpán († 1038), do svého království povolali západní latinské misionáře, v zemi nadále vzkvétalo několik

---

⁴⁸⁷ Peter Pavel Gojdič byl roku 1926 jmenován apoštolským administrátorem prešovské eparchie, roku 1940 jejím eparchou. Sám Rusín se silně angažoval za práva rusínské národnosti a aténské církve, v době druhé světové války vystupoval na obranu deportovaných Židů. Se stejnou odvahou pak vystupoval i proti komunistickému režimu, za což byl komunisty roku 1950 odsouzen na doživotí do vězení. Spolu s ním byl odsouzen i jeho pomocný biskup Vasil Hopko, jenž v letech 1929–1936 působil i v Praze. www.grkatpo.sk, *Naši blahoslavení* ke dni 10. 9. 2014.

⁴⁸⁸ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 319.

⁴⁸⁹ *Annuario Pontificio 2010*, s. 1148.

⁴⁹⁰ www.gorogkatolikus.hu ke dni 11. 8. 2014.

⁴⁹¹ FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 551.

byzantských monastýrů (Maros, Veszprém, Visegrád, Tihany, Pásztó), které byly zničeny při nájezdu Tatarů ve 13. století⁴⁹².

Když se pak od 14. století množily turecké invaze do Malé Asie a na Balkán, mnoho utečenců různých národností, především Srbové a Rumuni, hledalo azyl právě v Uhersku, mezi nimi i byzantští věřící, a to v obou větvích, sjednocení s Římem i pravoslavní. Stejně tak po porážce Turků u Vídně (1683) a u Budy (1686) se na opuštěných územích usídlily rusínské a slovenské rodiny. Když se v 18. století někteří Maďaři vraceli z kalvinistické víry zpět ke katolicismu, mnozí z nich si vybrali právě východní obřad. Ani řečtina, ani církevní staroslověnština přitom pro ně nebyly snadně srozumitelnými jazyky, proto již roku 1795 vznikl soukromý překlad liturgie sv. Jana Zlatoústého do maďarštiny⁴⁹³.

V roce 1868 se konalo shromáždění 58 maďarsky mluvících řeckokatolických farností, na němž vznikla myšlenka vyslat do Říma delegaci se žádostí o povolení maďarštiny jako liturgického jazyka i o zřízení vlastní diecéze. K papeži nakonec putovala početná skupina maďarských řeckokatolíků až při příležitosti jubilejního roku 1900, kteří svou žádost předali přímo papeži Lvovi XIII. (1810–1903).

Po mnoha jednáních vydal papež Pius X. (1835–1914) roku 1912 bulu *Christifideles*, kterou zřídil diecézi Hajdúdorog pro 162 maďarsky mluvících řeckokatolických farností. Maďarština však jako liturgický jazyk schválena nebyla a kněží se měli do tří let naučit řecky anebo staroslověnsky. Vypukla však první světová válka (1914) a papežské nařízení zůstalo opomenuto.

Po skončení války (1918) se měnily hranice států, přičemž Maďarsko jako nástupnický stát po Uhersku přišlo o rozsáhlá území a z původních 162 řeckokatolických farností mu zůstalo pouhých 90. Kromě farností, které do té doby patřily jurisdikčně pod Hajdúdorog, leželo na území Maďarska rovněž 21 rusínských farností prešovské a jedna farnost mukačevské eparchie. Pro ně zřídil Svatý stolec nový apoštolský exarchát v Miskolci (1924).

I když byli řeckokatolíci v Maďarsku silně latinizováni, řeckokatolická církev, která dnes užívá maďarštinu jako liturgický jazyk, zde nebyla zakázána ani v době komunistického režimu. Kněží jsou formováni v řeckokatolickém semináři v Nyíregyháze.

1.7.20. Ruská katolická církev

Rusky: Российская греко-католическая церковь (*Rosíjskaja greko-katoličeskaja cerkov*). Ruská řeckokatolická církev.

Oproti běžně vžitému mínění velké schisma a vzájemná exkomunikace mezi Římem a Konstantinopolí neznamenal zároveň okamžité ukončení vztahů i mezi latinskou a ruskou církví: ta měla své delegáty ještě na florentském koncilu (1439), kde připojili svůj podpis k dokumentu o unii mezi západními a východními křesťany⁴⁹⁴. Delegaci vedl metropolita Kyjeva, Moskvy a celé Rusi Izidor (1385–1463), původem Řek, jehož jmenování metropolitou bral ruský car od začátku s velkou nevolí. Když se pak v březnu 1441 vrátil do Moskvy, car Vasil II. (1415–1462) nejen odmítl unii s Římem, ale již za

⁴⁹² ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 184.

⁴⁹³ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 359.

⁴⁹⁴ EUBEL Konrad: *Hierarchia Catholica medii aevi*, Regensburg, s. 363.

čtyři dny nechal metropolitu zatknout a vydal carský dekret, jímž unii zakázal⁴⁹⁵. Samotná ruská pravoslavná církev však tento rozkol úředně nedeklarovala.

Od této doby přerušil moskevský patriarchát jakékoli kontakty s Římem a byzantský katolicismus byl v ruské říši zakázán. Přesto se objevují případy konverzí (princezna Elizabeta Golicyyn, Ivan Martiniov aj.)⁴⁹⁶.

Prvním známým ruským katolickým knězem byl pravoslavný kněz Nikolaj Tolstoj (1867–1938), roku 1893 přijatý do plného společenství s katolickou církví. K nelibosti latinských kněží sloužil ve své domácí kapli ruský obřad, přičemž v liturgii zmiňoval papeže jako hlavu církve. Právě on přijal do katolické církve mj. filosofa a literáta Vladimíra Sergejeviče Solovjova (1853–1900).

První veřejná byzantská liturgie v ruštině se slavila o Velikonocích 1905 v Petrohradě. Když car Mikuláš II. (1868–1918) vydal edikt o náboženské svobodě, jako první správce ruské byzantské katolické komunity byl jmenován kněz Aleksej Jevgrafovič Zerchaninov (1848–1933). Roku 1917 byl zřízen apoštolský exarchát pro Rus, jeho prvním metropolitou se stal ukrajinský řeckokatolický biskup Andrej Šeptyckij (1865–1944)⁴⁹⁷.

Brzy poté však přišla bolševická revoluce (1918), po níž o těchto skupinách věřících už nebylo slyšet, pravděpodobně byli odvečeni do zajateckých táborů na Sibiři. Uvěznění biskupové však i v zajetí stihli vysvětit několik tajných kněží, kteří museli pracovat v přísném utajení. V roce 1935 byl například v Moskvě odhalen tajný monastýr sv. Petra pod vedením bývalého pravoslavného arcibiskupa Barfolomeje Fjodoroviče Remova (1888–1935), jenž byl následně odsouzen k trestu smrti⁴⁹⁸.

V roce 1929 byla v Římě založena ruská kolej Russicum pod vedením jezuitů pro formaci kněží, vysílaných do Ruska anebo pečujících o ruské katolíky v exilu.

K řeckokatolické církvi se ve světě hlásí několik skupin ruských emigrantů např. v Londýně, Mnichově, Římě nebo Dublinu. Existují také dvě ruské řeckokatolické farnosti v USA, jedna v kanadském Montrealu a jedna v Melbourne v Austrálii⁴⁹⁹.

Je možné, že v Rusku, zejména na Sibiři, nadále slouží někteří kněží ruskou byzantskou liturgií se zmínkou papeže. Proto papež Jan Pavel II. pověřil roku 2002 latinského biskupa Novosibirsku Josefa Wertha, rodáka z kazachstánské Karagandy, péčí o všechny ruské řeckokatolíky.

Druhý apoštolský exarchát byl erigován 28. května 1928 pro několik ruských byzantských katolíků v Číně, usazených v Charbinu. Tito vždy tvořili pouze velmi malé skupinky a dnes čítají pravděpodobně kolem tří tisíců věřících⁵⁰⁰.

Ačkoli nejsou už dlouhá léta nikým obsazovány (Rusko od roku 1951, Charbin od roku 1953), oba apoštolské exarcháty zůstávají nadále formálně zřízeny.

1.7.21. Albánská katolická církev

Albánsky: Kisha Katolike e Shqipërisë (*Kíša Katólíke é škíperíse*).

Až do 15. století byla většina obyvatel dnešní Albánie křesťanská, a to v obou proudech, jak v latinském, tak i ve východním. Velkou roli při obraně křesťanské země

⁴⁹⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 108.

⁴⁹⁶ <http://ru.wikipedia.org>, heslo *Российская католическая церковь* ke dni 10. 9. 2014.

⁴⁹⁷ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 285.

⁴⁹⁸ <http://en.wikipedia.org>, heslo *Bartolomew Remov* ke dni 10. 9. 2014.

⁴⁹⁹ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 186.

⁵⁰⁰ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 290.

proti islámu sehrál katolický konvertita Gjergj Kastrioti, zvaný Skanderbeg (1405–1478). Osmané však nakonec zvítězili, dvě třetiny obyvatelstva přestoupily na islám a zbytek křesťanů utekl do hor.

První komunity albánských katolíků byzantského obřadu se nacházely na pobřeží Epirus, kde existovaly v letech 1628–1765 a byly spravovány z diecéze Durrës⁵⁰¹. Další se zformovala v roce 1895 ve skupině vesnic nedaleko Elbasanu ve střední Albánii. Záslouhou bývalého albánského pravoslavného kněze Jorgji Germanose (1858–1921) se na papeže Benedikta XV. (1854–1922) obrátilo 120 osob se žádostí o zřízení albánské církve východního obřadu⁵⁰².

Jeho nástupce Pius XI. (1857–1939) vyslal do Albánie roku 1938 mnichy z italo-albánského kláštera Grottaferrata, aby pomohli tamním byzantským katolíkům. Pius XII. (1876–1958) následujícího roku zřídil apoštolskou administraturu Jižní Albánie a její správou byl pověřen apoštolský delegát arcibiskup Leone Giovanni Battista Nigris (1884–1964)⁵⁰³.

Na konci druhé světové války měla komunita byzantských katolíků kolem 400 členů, ve stejném roce však byl arcibiskup Nigris komunisty vypovězen ze země. Do své smrti jej pak zastupoval františkán Nicola Vincenzo Prennushi (1885–1949), katolickým duchovním už ale nebylo více umožněno v Albánii působit⁵⁰⁴. Přesto pronikly zprávy, že jistou dobu v zemi sloužili mše v byzantském obřadu tajní kapucíni (Valona, Berat, Lusnja) a lazaristé (Korçë, Pogradec)⁵⁰⁵, o jakýchkoli náboženských akcích se však ztrácejí zprávy po roce 1967, kdy se Albánie deklarovala jako první ateistický stát na světě.

Po změně politického režimu v zemi (1992) byl pro albánské katolíky východního obřadu jmenován apoštolský administrátor Ivan Dias, když se stal metropolitou v indické Bombaji, byl roku 1996 na jeho místo jmenován původem chorvatský byzantský katolický františkán Hil Kabashi.

Ke katolíkům se nyní v Albánii hlásí přes 3 500 lidí, vesměs však latinského obřadu, i když se počítá, že jsou mezi nimi i potomkové původní albánské byzantské církve. Proto zatím Svatý stolec tuto církev ani její diecézi (apoštolská administratura Jižní Albánie) formálně nezrušil⁵⁰⁶.

1.7.22. Běloruská katolická církev

Bělorusky: Беларуская грэка-каталіцкая царква (*Belaruskaja greka-katalickaja carkva*). Běloruská řeckokatolická církev.

Křesťanství se na území dnešního Běloruska dostávalo od 10. století z různých stran, z jihu od Černého moře ve východním obřadu a ze severu od Bílého moře v obřadu latinském. Podle legendy přijala roku 989 křest v běloruském Polocku královna Rogneda (962–1002) spolu s manželem Vladimírem († 1015) a svými syny, jedním z nich byl polocký kníže Izjaslav (979–1001).

⁵⁰¹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 105.

⁵⁰² MURZAKU, Ines Angeli. *Returning Home to Rome*, Grottaferrata: Analekta Kryptoferris, 2009, s. 92.

⁵⁰³ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 167.

⁵⁰⁴ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 187.

⁵⁰⁵ *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale*, s. 77.

⁵⁰⁶ *Annuario Pontificio 2013*, Albania Meridionale, s. 1072.

V 16. století sílilo na dnešním území Ukrajiny a Běloruska, které v té době byly součástí Polsko-litevské unie, hnutí za osamostatnění církve od konstantinopolského patriarchy, přičemž řešení nabízelo spojení s Římem, k němuž došlo na základě Brestské unie (1595–1596). Zpočátku se toto sjednocení, vyhlášené bulou *Magnus Dominus et laudabilis* (1595) a *Decret Romanum pontificem* (1596), jevílo jako úspěšné, nicméně postupně přibývala povstání proti Římu, zejména pravoslavných záporožských kozáků⁵⁰⁷.

I přesto však téměř polovina Litvinů (obyvatel historického Litevského velkovévodství), z nichž většinu tvořili právě Bělorusové, zůstala katolická s byzantským obřadem. Po třech děleních Polska v letech 1772, 1793 a 1795 mezi Rusko, Prusko a Rakousko bylo běloruské území přičleněno k Rusku a uniatská církev roku 1839 násilně připojena k ruské pravoslavné církvi. Někteří řeckokatolíci v zemi volili cestu přestupu k pravoslaví, jiní utekli do rakouské Haliče a další se rozhodli udržovat příslušnost k církvi v tajnosti.

Když roku 1905 car Mikuláš II. (1868–1918) vydal dekret o náboženské svobodě, k uniatské církvi se přihlásilo téměř čtvrt milionu Bělorusů. Vláda však řeckokatolickou církev odmítla uznat, a tak většina z nich přijala latinský katolický obřad⁵⁰⁸.

Po první světové válce byla západní část Běloruska zahrnuta do obnoveného polského státu, kde se ke své katolické víře mohli přihlásit i ti, kteří zůstali věrni byzantskému obřadu. Pro ně byl roku 1931 jmenován vlastní apoštolský vizitátor. V roce 1939 došlo k anexi západního Běloruska Sovětským svazem, přesto ještě v květnu 1940 byl pro katolíky byzantského obřadu v Bělorusku jmenován apoštolský exarcha Anton Nemancevič (1893–1943), už po dvou letech však byl zatčen a ve vězení i zemřel⁵⁰⁹.

Řeckokatolíci v Sovětském svazu nemohli existovat, proto se běloruští východní katolíci ke své víře mohli hlásit pouze v zahraničí. V Londýně byl roku 1960 jmenován apoštolský vizitátor pro běloruské katolíky v zahraničí biskup Česlaŭ Sipovič (1914–1981), jeho nástupce od roku 1986 Alexander Nadson pak pořídil první běloruský překlad liturgie sv. Jana Zlatoústého.

Po pádu komunismu a vyhlášení nezávislého Běloruska (1991) se pokusila řeckokatolická komunita o úřední registraci, nicméně církevní organizace není doposud dokončena, pro nedostatek kněží nebyla zatím ani registrována civilní autoritou, ani nebyla plně obnovena činnost apoštolského exarchátu v Minsku. Roku 1994 však Svatý stolec jmenoval svého apoštolského vizitátora, jenž sídlí v Minsku. Kromě Polocku a Vitebska je právě tam nejvíce byzantských katolíků. Několik tisíc jich také žije v USA a ve Velké Británii⁵¹⁰.

1.7.23. Gruzínská katolická církev

Gruzínsky: ქართული ბიზანტიური წესის კათოლიკეთა (*K'art'uli bizantiuri tsesis kat'oliket'a*). Gruzínska byzantsko katolická církev.

Katoličtí misionáři začali v Gruzii působit již ve 13. století a povedlo se jim zde vytvořit malé latinské komunity věřících. Římskokatolická diecéze tak existovala v Tbilisi již v roce 1329. Od roku 1626 se datuje snaha misionářů pracovat i mezi

⁵⁰⁷ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 175.

⁵⁰⁸ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 186.

⁵⁰⁹ <http://be.wikipedia.org>, heslo *Антон Неманцавіч* ke dni 10. 8. 2014.

⁵¹⁰ ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 186.

gruzínskými pravoslavnými, ovšem bez zaznamenaných úspěchů. V roce 1845 ruská vláda, která nad Gruzii převzala roku 1801 kontrolu, všechny katolické misionáře ze země vypověděla⁵¹¹.

Tři roky poté však car Mikuláš I. (1796–1855) souhlasil se zřízením latinské diecéze v moldavském Tiraspolu, s jurisdikcí pro všechny katolíky, nacházející se v jižních oblastech ruské říše včetně Gruzie. Když pak byla roku 1850 v Artvinu (nyní Turecko) zřízena diecéze pro arménské katolíky, hlásili se k ní i někteří gruzínští katolíci. Je známo, že koncem 19. století byly v dodnes existujícím kostele Notre-Dame de Lourdes v Konstantinopoli slouženy byzantské liturgie v gruzínském jazyce⁵¹². V krátkém období nezávislosti (1918–1921) byla do Říma poslána žádost o zřízení samostatné gruzínské katolické církve, nicméně v důsledku vypuknutí občanské války a následné sovětské anexi země (1921) už k tomu nedošlo.

Pro nedostatek jakéhokoli kněžského povolání nebyla východně-katolická církevní struktura doposud ustavena ani po rozpadu Sovětského svazu a vzniku samostatné Gruzie (1991).

---

⁵¹¹ <http://en.wikipedia.org>, heslo *Georgian Byzantine Rite Catholics* ke dni 12. 9. 2014.

⁵¹² ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*, s. 187.

2. Manželská teologie, spiritualita a právo křesťanského Východu

Pomineme-li rozdíly liturgické, disciplinární a spirituální, mezi křesťanským Východem a Západem zůstává i po velkém schismatu roku 1054 poměrně silná shoda teologická, daná společnými církevními dějinami, jejichž součástí je utváření komunit řídicích se Božím Slovem a apoštolskou tradicí vysvětlovanou ekumenickými koncily. V rámci sakramentální teologie, která mj. definuje počet svátostí i podmínky jejich vzniku, je důležitý jak stejný počet svátostí v obou větvích křesťanství (bez ohledu na unii s Římem), tak i jejich stejný obsah. Rozdíly však mohou nastat v právním pohledu na jejich vznik, případně na podmínky, které konkrétní církev vyžaduje k jejich platnosti.

Manželství utvořené latinským katolíkem a východním křesťanem je proto potřebné posuzovat nejen podle latinské věrouky a latinského kanonického práva, dokonce nejen podle latinského a východního katolického kanonického práva, ale rovněž podle obecného či partikulárního práva té konkrétní východní církve, jejímž je kontrahent členem⁵¹³.

Podle katolické i pravoslavné nauky je manželství svátostí. Lze tedy předpokládat, že zákony východních církví, a to nejen katolických, by měly být v mnoha důležitých aspektech totožné s latinskou církví. Občanské právo západních národů a společenství, stejně jako právo křesťanských církví Východu i Západu, sahají až k římskému právu, zejména pokud jde o definice právních pojmů a dosud užívané terminologie, což do značné míry vysvětluje i téměř bezkonfliktní shodu manželského práva⁵¹⁴.

Pokud jde o katolické východní církve, ty v čase obnovení jednoty s latinskou církví akceptovaly její učení a často i praxi jako nutnou podmínku (*conditio sine qua non*) unie. Při zkoumání starobylých východních tradic a jejich obřadů je tedy vhodnější i objektivnější pohled spíše do nesjednocených než do sjednocených církví, jejichž latinizace je dnes patrna v mnoha směrech, nevyjímaje ani formulaci východního kanonického kodexu⁵¹⁵. Katolík (východní i západní) je totiž prostřednictvím určité církve *sui iuris*, projevující se konkrétním obřadem, navázán na jedinou katolickou církev. Příslušnost k obřadu by u žádného katolíka proto neměla mít zásadní vliv na manželské právo⁵¹⁶.

Jinak je tomu při posuzování konkrétních a jednotlivých právních aktů u nesjednocených východních církví. I přesto, že jakékoli kanonické právo vychází z teologie, která zdůvodňuje zcela legitimní oprávnění místních církevních autorit vytvářet své partikulární zákony a předpisy, jejich vzájemné uznávání je ovlivněno i vzájemnými vztahy mezi jednotlivými církvemi.

---

⁵¹³ CCEO, kán. 780 „§ 1. *Matrimonium catholicorum, etsi una tantum pars est catholica, regitur iure non solum divino, sed etiam canonico salva competentia auctoritatis civilis circa effectus mere civiles matrimonii.*

§ 2. *Matrimonium inter partem catholicam et partem baptizatam acatholicam salvo iure divino regitur etiam:*

1° *iure proprio Ecclesiae vel Communitatis ecclesialis, ad quam pars acatholica pertinet, si haec Communitas ius matrimoniale proprium habet;*

2° *iure, quo pars acatholica tenetur, si Communitas ecclesialis, ad quam pertinet, iure matrimoniali proprio caret.*“

⁵¹⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 27.

⁵¹⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 28.

⁵¹⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 50.

Z hlediska objektivitivy je nutné zcela opustit zásadu, že veškeré úkony pravoslavného Východu jsou neplatné z důvodu jeho přetrvávajícího odmítání katolického učení o obecné jurisdikci římského biskupa, stejně jako by tentýž Východ měl odmítnout tvrzení, že latinské sakramentální úkony je potřeba chápat jako neplatné, protože pocházejí od zrádců a heretiků⁵¹⁷.

Mnohem důležitější je hledat zdůvodnění odlišných, ale upřímných postojů jednotlivých církví k otázkám manželství, zejména těch, které vycházejí jak z apoštolských tradic⁵¹⁸, tak i ze sobě vlastní spirituality.

2.1. Východní teologie manželství

Koncilní dekret katolické církve *Unitatis redintegratio* nejen přiznává církvím Východu právo na vlastní teologický pohled při poznávání a vyznávání božských věcí, přičemž mohou některé stránky zjeveného tajemství chápat přiměřeněji a lépe, ale rovněž uznává, že jsou vynikajícím způsobem zakořeněny v Písmu svatém, jsou syceny apoštolskou tradicí a směřují k správnému a plnému nazírání křesťanské pravdy⁵¹⁹.

Východní teologická, liturgická i kanonická tradice jednomyslně podtrhuje celkovou neopakovatelnost manželství, odvolávajíc se přitom na List efezským, zejména jeho pátou kapitolu⁵²⁰. Jako *sacramentum*, čili *μυστήριον* (*mysterion*), se odvozuje od vztahu Boha k Izraeli, Krista k Církvi, a proto může být pouze jedno jediné. Jde tedy o věčný svazek, který nezruší ani smrt. V tomto chápání manželství nepředstavuje pouze unii (smrtného) těla, ale především legální svazek dvou komplexních bytostí (jejich podstat), jenž je založený na dobrovolné smlouvě lásky, která má vyvrcholit ve věčném společenství u Boha a s Bohem. Proto mnoho známých pravoslavných teologů⁵²¹ směle hájí jedinečnost manželské smlouvy dvou kontrahentů, přičemž jsou přesvědčeni, že manželská smlouva se smrtí některého z manželů neruší⁵²².

Církev až do 10. století striktně odmítala jakékoli druhé manželství, a to nejen těch, co zůstali opuštěni po odchodu manželského partnera, ale i těch, co ovdověli⁵²³.

Kánon, jenž je připisován konstantinopolskému patriarchovi Nikeforu Vyznavači (758–828), o korunovaci, jež je jedním z konstitučních prvků východní manželské liturgie, praví: „*Ti, co uzavírají druhé manželství, nejsou korunováni a nemohou přijímat nejsvětější a nejčistší tajemství dva roky; ti, co uzavírají třetí manželství, jsou exkomunikováni na dobu pěti let.*“⁵²⁴ Tato slova již odrážejí zaběhnutou praxi a stanovují, že druhé nebo třetí manželství v žádném případě nemůže být požehnáno církví a může

⁵¹⁷ FARIS, John D. *Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*, s. 45.

⁵¹⁸ Apoštolský stolec není pouze římský – stejně tak se k apoštolské tradici oprávněně hlásí např. patriarchální stolec v Antiochii, jenž se váže k působení téhož svatého Petra, jakož i Křesťané sv. Tomáše, doložitelně sahající k ohlašování evangelia svatým Tomášem, nebo církve byzantské tradice, hlásící se k apoštolovi sv. Ondřeji.

⁵¹⁹ *Dokumenty druhého vatikánského koncilu*, s. 452.

⁵²⁰ Ef 5,32: „*Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno tělo. Je to velké tajemství, které vztahují na Krista a na církev.*“

⁵²¹ Např. MEYENDORFF John (*Teologia bizantyjska. Historia i doktryna*) nebo LARENTZAKIS Grigorios (*Die Orthodoxe Kirche, ihr Leben und ihr Glaube*) aj.

⁵²² POTZ, Richard – SYNEK, Eva. *Orthodoxes Kirchenrecht*, s. 341.

⁵²³ MEYENDORFF, John. *Teologia bizantyjska. Historia i doktryna*. Krakov: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2007, s. 185.

⁵²⁴ POTZ, Richard – SYNEK, Eva. *Orthodoxes Kirchenrecht*, s. 342.

být bráno pouze jako civilní kontrakt. Protože se manželství v té době na Východě uzavíralo jedině v rámci Eucharistie, exkomunikace se netýkala pouze přijetí manželské, ale i eucharistické svátosti.

Absolutní neopakovatelnost a jedinečnost manželského svazku jako křesťanský ideál se ve všech východních církvích udržela coby závazná norma pro duchovní: ženatý klerik po ovdovění již nikdy nesmí vstoupit do druhého manželství, stejně jako se nesmí stát klerikem muž, jenž by byl ženatý podruhé, nebo měl za manželku ženu, která již patřila manželstvím jinému muži⁵²⁵.

Na druhou stranu nelze nevidět i časovou omezenost trestu exkomunikace: po uplynutí stanovené doby (u kleriků je tento zákaz druhého manželství, tedy i případné exkomunikace časově neomezený) a stanoveného pokání jsou laikové přijímáni zpět do církve, a to bez nutnosti opuštění nového manželského partnera. Tuto praxi lze najít v mnoha starých východních penitenciářích⁵²⁶. Východní tradice se totiž často drží poněkud jiného než západního výkladu pavlovské teorie, aby každý muž měl svou ženu a každá žena svého muže⁵²⁷, jakož i ústupku⁵²⁸ od ideálu zdrženlivosti v případě neschopnosti se ovládnout⁵²⁹, neboť podle apoštola je lepší žít v manželství než se trápit⁵³⁰.

I velcí církevní a svatí otcové, jako byl Jan Zlatoústý (347–407), Teodor Studita (759–826) či patriarcha Polyeuktos († 970), se ve svých zásadních postojích dokázali odvážně postavit proti císaři a jeho nařízením, nicméně není známo, že by kdy protestovali proti takovému církevnímu zákonodárství, které po splnění skutků a času pokání toleruje církevní a svátostné *communio* žijícím v druhém manželství⁵³¹. Církev prvního tisíciletí nikdy nesankcionovala rozvod a ukázala se být milosrdně blahosklonná ke křehké lidské přirozenosti⁵³².

Zásadním způsobem zasáhla roku 893 do manželské praxe východních církví *Novella* 89 byzantského císaře Lva VI. Moudrého (866–912), jíž ustanovil právě církev jako autoritu, před níž se měla uzavírat všechna manželství. V Byzantské říši tím *de facto* přestalo existovat civilní manželství a církevní obřad nastoupil jako jediná možná forma pro všechny obyvatele říše. Církev tak nejen dostala kontrolu nad manželskou disciplínou všech obyvatel císařství, ale rovněž pravomoc podle své teologie a z ní vycházejících zákonů určovat podmínky a pravidla pro uzavírání manželství⁵³³.

V té samé době musela řešit i jiné otázky, které nepřímou s uzavíráním manželství souvisely, například prohlášení osoby za zemřelou. Smrt jednoho z manželů sice nebyla důvodem pro nový manželský vztah, nicméně církev k tomuto řešení nastalé situace přistupovala sice s jasným věroučným stanoviskem, že se tím narušuje jednota

⁵²⁵ Východní církve se většinou drží právních úprav, které vycházejí z 2. trullské synody (692). Mezi nimi jsou i normy týkající se manželství kněží. <http://www.newadvent.org>, heslo *Council in Trullo* ke dni 13. 11. 2014.

⁵²⁶ MEYENDORFF, John. *Teologia bizantyjska. Historia i doktrína*, s. 186.

⁵²⁷ 1 Kor 7,2: „Abyste se však uvarovali smilstva, ať každý má svou ženu a každá svého muže.“

⁵²⁸ 1 Kor 7,6: „To ovšem říkám jako ústupek, ne jako příkaz.“

⁵²⁹ 1 Kor 7,5: „Neodpírejte se jeden druhému, leda se vzájemným souhlasem a jen na čas, abyste byli volní pro modlitbu. Potom zase buďte spolu, aby vás satan nepokoušel, když byste se nemohli ovládnout.“

⁵³⁰ 1 Kor 7,9: „Je-li jim zatěžko žít zdrženlivě, ať vstoupí v manželství, neboť je lepší žít v manželství než se trápit.“

⁵³¹ MEYENDORFF, John. *Teologia bizantyjska. Historia i doktrína*, s. 189.

⁵³² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 195.

⁵³³ L'HUILLIER, Pierre. *Novella 89 of Leo the Wise on Marriage: An Insight into its Theoretical and Practical Impact*, in: *Greek Orthodox Theological Review*, No 2, 1987, s. 32.

manželského svazku (záměrně není použito slovo *bývalého*, protože podle východního vnímání manželství stále trvá), zároveň však s milosrdenstvím k těm, kdo nedokázali zůstat sami. Na stejnou úroveň jako smrt pak byly dány i jiné stavy, jako například šílenství, odchod partnera do poustevny či monastýru, nezdělost, lepra, celoživotní vyhnanství, ale i prokazatelné odpadlictví od pravoslavi⁵³⁴.

Převzetím státní evidence manželství na církve zároveň spadla i povinnost řešit veškeré kompromisy, které do té doby mohli i křesťané řešit formou civilních sňatků a rozvodů⁵³⁵. Na Východě se tak dříve než na Západě začala praktikovat jakási soudní praxe manželských rozluk i neplatnosti svazků, přičemž výkonným orgánem této soudní moci se stal hierarcha, obvykle patriarcha. Dosavadní opomíjení či tichou tolerancí druhého nebo třetího manželství u křesťanů tak muselo nahradit konkrétní a jasné stanovisko: závažné rozhodnutí v této věci přitom udělal konstantinopolský synod roku 920, kdy se patriarchu Mikuláši I. Mystikovi (852–925) podařilo prosadit zákaz čtvrtého manželství u křesťanů, a to i přesto, že to vyvolalo vážnou roztržku se samotným císařem⁵³⁶. Skutečnost, že Řím o této praxi věděl a nic proti tomu nenamítal, nedokladuje pouze historicitu období, kdy tyto dva významné biskupské stolce nebyly ve schismatu, ale i to, že Mikuláš I. měl velmi úzké kontakty s papežem Janem X. († 928) a je považován za velkého zastávce jednoty mezi Římem a Konstantinopolí⁵³⁷.

Už v té době je však na Východě patrný jednoznačný rozdíl při uzavírání prvního a druhého (resp. třetího) manželství. Pro jiné než první manželství (a toto pořadí se vyžadovalo u obou kontrahentů) byla určena speciální pobožnost, jiná liturgie, nejen zbavena jakéhokoli slavnostního charakteru, ale místo Eucharistie, která byla takovému páru na určitou dobu zapovězena, byla spojena s kající pobožností.

Je potřeba popravdě uznat, že Východ ve svém zákonodárství přesně a přísně rozlišuje mezi příkázáním, které zůstává platné, a tolerancí jakéhosi stavu *laissez-faire*, k němuž patří i *divortium bona gratia* – rozvod pro větší a lepší milost⁵³⁸.

Proto Východ, jenž považuje svátost za pouto vznikající z Boží strany mezi Bohem a člověkem, nikdy o druhém (či třetím) manželství nemluvil jako o svátostném. Podle východní teologie vstupují dva (a pouze dva) lidé do nikým a ničím nezměnitelného vztahu s Bohem, jehož při obřadu reprezentuje kněz. Podstatným a konstitučním prvkem manželství tedy není žádná právní smlouva mezi mužem a ženou, vyjádřená jejich vzájemným souhlasem, ale vždy a jedině Boží souhlas s tímto svazkem, navenek projevený kněžským požehnáním. Proto není a nemůže být podle křesťanského Východu platné manželství požehnané diákonem (jáhnem). A proto také neexistuje žádná situace, kdy by mohl při uzavírání manželství jako Boží zástupce dokonce asistovat laik, jak to v striktně daných podmínkách umožňuje latinské kanonické právo⁵³⁹. A tak jako si

---

⁵³⁴ LACHNER, Gabriele. *Praxi sund Theologie der Orthodoxen Kirchen*. Freiburg: Herder, 1995, s. 129.

⁵³⁵ MEYENDORFF, John. *Teologia bizantyjska. Historia i doktrína*, s. 46.

⁵³⁶ Císař Lev VI. Moudrý (866–912) se dostal do sporu s patriarchou právě kvůli svému čtvrtému manželství, kdy požadoval po církvi, aby mu tento svazek umožnila. <http://en.wikipedia.org>, heslo *Leo VI Wise* ke dni 13. 9. 2014.

⁵³⁷ <http://orthodoxwiki.org>, heslo *Nicholas I Mystikus of Constantinople* ke dni 13. 9. 2014.

⁵³⁸ L' HUIILLIER, Pierre. *Marriage in Orthodox Law and practice*, in: *Catholic Divorce: The Deception of Annulments*, 2006, s. 119.

⁵³⁹ CIC, kán. 1112 § 1. „*Kde chybí kněží a jáhni, může diecézní biskup, po předchozím příznivém vyjádření biskupské konference a po obdržení dovolení od Apoštolského stolce, zmocnit laiky, aby oddávali.*“

nemůže udělit svátost kněžství sám muž, i kdyby jakkoli cítil duchovní povolání a v jeho zemi již desetiletí nebo staletí nebyl přítomen žádný biskup, který by mu ji mohl udělit, nemůže si člověk sám udělit svátost manželství. Může za výjimečných okolností před svědky sice do manželství vstoupit, avšak k svátostnému charakteru pak nutně musí – jakmile to je možné – požádat o kněžské požehnání⁵⁴⁰.

Přijetí svátostí je proto na Východě mnohem více než na Západě propojeno s liturgií, přičemž termín *liturgie* se v tradicích, kde vlastně vznikl⁵⁴¹ (na rozdíl od západního slovníku pojmenovávajícím tímto slovem všechny formy kultu uskutečňované v církvi), používá výhradně pro Eucharistii. Východní církve liturgii vedou vždy způsobem slavnostním a v zásadě neznají tzv. tiché, recitované mše. Latinizaci východních katolických církví přitom můžeme spatřovat i v tomto ohledu, protože na rozdíl od nesjednocených církví postupně z latinské tradice přebírají i tuto podobu liturgie, která však byla Východu zcela cizí.

Liturgie se zde odehrává jako *mysterium*, postupně se odkrývající na scéně svatyně. Zejména v byzantské tradici není inspirace antickým (řeckým) divadlem náhodná: vystavění liturgie sleduje tři druhy a způsoby zapojení. *Presbyteros* (kněz), reprezentující Boha, má nikým nezastupitelnou roli a je oblečen do jednoznačně nejslavnostnějšího roucha. Právě on vstupuje do kontaktu s Bohem a ostatním přináší jeho poselství v podobě evangelia, eucharistie a požehnání. Druhou skupinou účastníků je *diakonos* (jáhen) a sbor, kteří mají knězi posluhovat a aktivně dotvářet božskou scénu. Třetí skupinou pak je *antropos* (přítomný lid), jenž není do tohoto dění zatažen jako aktivní součást shromáždění, ale spíše jako meditativní, kontemplativní složka celého obřadu.

Liturgie, která se odehrává na zemi, je přitom synchronizována s liturgií, která se v té samé době odehrává i v nebi⁵⁴². Setkáváme se i s názorem, že liturgie podle východního pojmání je vlastně „nebem na zemi“, proto mu náleží taková úcta, krása a bohatství.

Tento způsob zbožštění, *θέωσις* (*théosis*)⁵⁴³, jenž je západní liturgické terminologii cizí, člověka nejen naplňuje Bohem, ale přímo jej přetváří. Liturgie tedy v sobě má sílu proměňovat člověka v bytost podobnou Bohu, jako tomu bylo na počátku stvoření⁵⁴⁴, proto je východnímu myšlení mnohem bližší umrtvování, askeze (silné a dlouhé půsty), ale rovněž přechod do duchovních stavů na úkor potlačování tělesna i hmoty (mystické zážitky). Takto lze prožít jakýkoli náboženský obřad, zvláště přijímání svátosti, včetně té manželské.

V chápání manželství coby svátosti jde o komunikaci mezi Bohem a člověkem, přičemž tato komunikace může probíhat pouze liturgickou cestou. Proto jsou ve

---

⁵⁴⁰ CCEO, kán. 832 § 3. „*Si matrimonium celebratum est coram solis testibus, coniuges a sacerdote quam primum benedictionem matrimonii suscipere ne neglegant.*“

⁵⁴¹ Řecké slovo *leitourgía* (*leitúrgia*) se skládá ze slov *leitós* (*leitós*) = veřejný a *érgon* (*ergon*) = čin, dílo, služba. Ve starém Řecku se jednalo o službu pro dobro všech občanů, kterou vykonával liturg. Protože v čele křesťanské liturgie byl kněz (liturg) zástupcem Ježíše Krista jako Bohočlověka, dostaneme se k slovu bohoslužba, nebo spíše božská liturgie, jak se ostatně mši svaté u východních křesťanů říká dodnes. UJHELY, Štefan. *Liturgika*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1987, s. 7.

⁵⁴² V byzantské liturgii to vyjadřuje například *cherubínská píseň*, v níž sbor jako přípravu pro tzv. Velký vstup pje: „*Иже Херувимы тайно образующе и Животворящей Троице Трисвятую песнь припевающе, всякое ныне житейское отложим попечение, яко да Царя всех подыдем, ангельскими невидимо дорносима чинми. Аллилуиа, аллилуиа, аллилуиа. (My, tajemně zobrazující Cherubíny a Životodárné Trojici trojsvatou píseň pějící, nyní zanecháme veškeré světské činnosti, abychom přijali Krále všech stvoření, neviditelně doprovázeného, jako osobními strážci, šiky Andělů. Aleluja, Aleluja, Aleluja).*“ *Svätá Božská liturgia nášho otca svätého Jána Zlatoušeho*. Prešov, 1998, s. 41.

⁵⁴³ MEYENDORFF, John. *Teologia bizantyjska. Historia i doktrína*, s. 10.

⁵⁴⁴ 1 Mojž 1,26: „*Bůh řekl: "Učinme člověka ke svému obrazu, aby se nám podobal."*“

východních církvích liturgická a právní forma manželství od sebe neoddělitelné, zatímco disciplína latinské církve vyžaduje liturgickou formu pouze k dovození a platnosti manželství určuje forma kanonická. Ve východní disciplíně je posvátný obřad, završený kněžským požehnáním, zároveň základním prvkem právní formy.

Vývoj na Západě se mezitím ubíral jinudy, více racionálně a pragmaticky. Výlučnost muže a ženy již nevnímal v absolutním obsahu a rozsahu, ale pouze relativně: týkala se totiž jednoho muže a jedné ženy v jednom okamžiku, nikoli nadčasově, tedy věčně. V souvislosti s tím stále více převažovalo chápání manželství jako kontraktu mezi těmito dvěma osobami, přičemž se zcela ze zřetele vytratil fakt, že je-li manželství *sacramentum* (tedy ono tajemství, o němž píše i Augustin⁵⁴⁵), pak trvá navěky a má oba kontrahenty doprovodit až do Božího království.

Stejně tak Západ v manželské disciplíně téměř nepřipouští možnost omylu⁵⁴⁶ a nového začátku, zatímco Východ tuto možnost v omezeném počtu a s patřičným doprovodným rituálem, zdůrazňujícím lidské selhání a Boží milosrdenství, poskytuje⁵⁴⁷. Paradoxem katolíků (a jejich kanonického práva) je oproti nesjednoceným východním církvím pak to, že sice v kán. 1056 CIC (resp. obdobném 776 § 3 CCEO⁵⁴⁸) mluví o „nerozlučitelnosti“, zároveň jsou však kánony 1692–1696 CIC (resp. obdobných 853–858 CCEO) nazvány jako „manželská rozluka“⁵⁴⁹.

2.2. Východní spiritualita manželství

Východ nabízí ohromné množství spirituální literatury, která sahá až k prvním křesťanským dobám. Zatímco Západ od středověku až po novověk chrlil obrovské množství vlastních teologických spisů, u východních teologů lze spatřovat jakési zastavení se v čase, a to nikoli ve smyslu zpátečnictví, ale naopak ve smyslu trvalého a trvale platného způsobu života jako následování Boha, jenž sestoupil na tuto zem. Proto i přes postupující vliv západního myšlení směrem na Východ je nutné zejména při kontaktu s pravoslavnými a východními katolíky, kteří nevyrostali v latinské diaspoře, brát v potaz jejich odlišné pohledy na určité formy projevu lásky, obětavosti, ale i úcty či věrnosti.

Kromě Bible a kanonických předpisů vlastních jejich církvi je proto vhodné znát a vnímat i jejich vlastní spiritualitu, která nupturienty mohla od raného věku formovat, jakož i tradici, kterou při výchově, vedené zejména v přísně ortodoxním duchu, přebírali

⁵⁴⁵ AUGUSTINUS. *Das Gut der Ehe*, Würzburg: Augustinus-Verlag, 1949, s. 32.

⁵⁴⁶ Aktuálně platný Kodex kanonického práva zná pouze omyl co do osoby, do vlastnosti osoby, příp. do jednoty, nerozlučitelnosti a svátostné důstojnosti manželství (tedy objektivní omyl), které by mohly způsobit, že je manželský souhlas neplatný, nikoli však omyl subjektivní. CIC, kán. 1097 § 1,2, kán. 1099.

⁵⁴⁷ V tomto duchu lze oponovat nesprávnému tvrzení, že Východ – zejména pravoslavný – se dopouští odchýlení od pravověrného učení, když připouští (na rozdíl od katolíků) rozvody. Praxe, jejíž opuštění bylo svým způsobem sjednoceným východním církvím vnuceno Římem, totiž byla ještě starší, než došlo k rozkolu v roce 1054.

⁵⁴⁸ CIC, kán. 547: „*Essentiales matrimonii proprietates sunt unita set indissolubilitas, quae in matrimonio christiano ratione sacramenti peculiarem obtinent firmitatem.*“ CCEO, kán. 776 § 3: „*Essentiales matrimonii proprietates sunt unitas et indissolubilitas, quae in matrimonio inter baptizatos specialem obtinent firmitatem ratione sacramenti.*“

⁵⁴⁹ CIC: „*separatio personalis*“, CCEO: „*separatio coniugum*“.

od svých předků. To, co se západnímu člověku, včetně kněze, psychologa nebo soudce, může tedy jevit například jako psychická nezpůsobilost, z východního úhlu pohledu může být dokonce určitým projevem hrdinství či věrnosti tradici, jež se dá a má žít nejen individuálně, ale i společně v manželském svazku.

Manželství jako ochrana čistoty je totiž stále v mnoha případech brána jako jediná správná: láska není pouze pocit anebo citové vzplanutí, ale především bytostné přijetí správného způsobu života. Východní otcové málokdy mluví o zamilovanosti jako vstupní bráně k manželskému svazku, zato zde najdeme bezpočet takových textů, v nichž se jasně mluví o tom, že se muž po dosažení pohlavní zralosti má co nejdříve oženit, aby neupadal do hříchu, anebo – pokud tak neučiní – má co nejdříve vstoupit do kláštera⁵⁵⁰.

Poznání východní spirituality není jen záležitostí rozumu, ani záležitostí srdce, ale záležitostí celé bytosti⁵⁵¹. Zatímco ještě před několika desítkami let byla určitá oblastní ghetta typická nejen pro všechny menšiny v majoritním společenství, ale i pro velké národnostní skupiny v rámci celého kontinentu či světa, nynější tendence k rozptýlení a určité pokusy o multikulturní komunity narážejí zejména u obyvatel Východu na odpor a rezistenci, a to nejen ve vztazích Východ–Západ, jako tomu bylo po staletí od velkého schismatu (1054), ale i ve vztazích východních církví, které zůstaly ve svém vlastním kulturním prostředí, s východními církvemi té samé tradice, které vznikly v nových podmínkách Západu. Typickým příkladem jsou rozdrobené a znesvářené církve ruské či ukrajinské.

Je hodně drobných, a přitom pro východní křesťany důležitých rozdílů, které pro racionálně uvažujícího člověka Západu postrádají význam a klade je pouze do teologické, nikoli praktické roviny. Mezi mnoha takovými příklady lze zmínit třeba chápání *obrazu* (Západem vnímaným jako synonymum *zobrazování, podoby, podobenství*)⁵⁵², zejména obrazu Boha v člověku. Východ jej totiž nechápe pouze jako podobenství či jakousi podobou, ale jako reálnou skutečnost. Stejně tak chápe východní člověk jinak než západní i samotnou přirozenost člověka: nezná tzv. porušenou přirozenost, jak ji vnímá teologie Západu v mnoha svých odborných pojednáních. Jako typický příklad lze uvést jedno ze základních děl západní spirituality, *Následování Krista* Tomáše Kempenského (1380–1471), jehož 54. kapitola 3. knihy (*De diversis motibus naturæ et gratiæ*) je pro něj absolutně nesrozumitelná⁵⁵³.

I to, co se na první pohled jeví jak snoubencům, tak i knězi či soudci jako společná rovina při intereklesiálním manželství, může paradoxně mnohem více přinášet rozpory a neshody než v manželství, kde nevěřící partner nemá žádnou představu o naplňování a realizaci Boží lásky v manželství.

Modlitba, rozjímání, vnější zbožnost jsou často prvním poznáním náboženského chování budoucího či stávajícího životního partnera. Přitom podceňování zejména východních projevů, Západem často považovaných za iracionální nebo někdy až patologické, může i pro křesťanské manželství přinést doopravdy podstatné problémy.

---

⁵⁵⁰ Čistota tedy není brána jako asexualita, ale jasné a jednoznačné realizování sexuality buď směrem k jedné ženě anebo přetavení veškeré touhy a vášně do vztahu k Bohu. ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*. Krakov: Wydawnictwo M, 1997, s. 282.

⁵⁵¹ ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 46.

⁵⁵² Rozdíl je patrný i na vnímání základního náboženského vyjádřování Východu, kterým je *ikona*: pro Západ jde o určitý typ náboženských maleb, pro Východ o napsané Boží Slovo anebo život Božího služebníka, ale nikdy ne o obrázek ani podobu.

⁵⁵³ ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 96.

Více než rozum, jenž se může snadno dostat do područí Zlého, se ve východní modlitbě a liturgii rozvíjí vztah, v němž je nutné podle Božího obrazu usilovat o oboustranný průnik jedné bytosti do druhé. A protože Bůh se po celý čas svého zjevení představoval vyvolenému národu v různých obrazech a symbolech, symbolika dodnes hraje ve východním náboženském životě velmi důležité místo, dokonce je nutnou součástí prožívání Božího života v pozemské rovině⁵⁵⁴.

Není proto divu, že na rozdíl od západního světa ten východní mnohem častěji ve svých vnějších projevech, a to ve slovech, zpěvech či malbách, nejen zmiňuje anděly, Ducha Svatého, Pannu či Královnu, ale těmto osobám přidává přívlastky, které se západnímu racionalismu mohou jevit jako archaismy (*přečistá, trojsvatý, přeosvícený* apod.). Na rozdíl od západního křesťanství, jež se postupným vývojem a nekompromisním kontaktem s protestantským hnutím transformovalo do jednoduché formy, se Východ mnohem silněji drží všech složek víry a jejích projevů, které nejsou rozumu pochopitelné: panenství, celibát, neposkvrněné početí, nanebevzetí, usnutí Panny Marie apod.

Stejně tak je při posuzování východních věřících důležité vnímat i další charakteristický projev: přísné a někdy těžko pochopitelné postoje ke kompromisům. Duchovní autority jsou při názorových střetech dodnes mnohdy a mnohde vlivnější než autority světské anebo akademické. Zkušenost prvních křesťanských století, permanentně přítomná ve východních komunitách, totiž ukazuje blízkou možnost upadnutí v duchovním životě do hereze.

Silné prožitky, vedoucí až k extázím, mohou totiž natolik ovlivnit lidský rozum a jeho schopnost rozlišování, že se člověk sám stane nositelem určitých myšlenek, které považuje za správné právě proto, že prožil či prožívá silné duchovní události. Je tudíž téměř symptomatičké, že první velké bludy vznikají právě na Východě a jejich nositeli jsou často velmi silné osobnosti, jako byli Órigenés (182–254), Tertulián (160–220), později Izák Syrský (7. století) aj⁵⁵⁵.

Při zkoumání náboženství východních manželských partnerů (i při soudních procesích) proto nestačí pouhý dotaz na křest či požadavek jeho listinného potvrzení, ale je dobré zaměřit se i na vnější projevy víry. Nedokáže-li dotazovaný popsat ani základní projevy (v byzantské tradici např. křížování zprava doleva, hluboký úklon v chrámě místo pokleknutí, základní ikony jako nutná součást ikonostasu), nemá smyslu dále zkoumat hloubku jeho východní spirituality. Naopak vykazuje-li v tomto směru větší znalosti než v otázce pravdy víry, není zapotřebí ho ihned klasifikovat jako méně soudného či případně nábožensky fanatického jedince, ale je vhodné zjistit, zda jeho západní partner byl s východní spiritualitou a jejími projevy před sňatkem dostatečně seznámen.

U východních křesťanů mohou být rovněž velmi zavádějící dotazy na lásku, jelikož východní tradicí se její pojetí předává poněkud odlišně a i v dnešní době má mnohem duchovnějším rozměr než na Západě. Bůh, projevující se láskou, se ve své podstatě dává takový, jaký je: toto odevzdání se světu, resp. člověku, je neměnné a nevratné. Protože takovou bezmeznou a neodvolatelnou lásku nelze uchopit rozumem, pro mnoho východních věřících pak nejsou srozumitelné žádné západní racionální (i ty církevně-soudní) důvody pro opuštění či změnu objektu své lásky. Láska se podle církevních otců

⁵⁵⁴ ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 31.

⁵⁵⁵ ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*. s. 32–33.

projevuje mučednictvím, a to nejen krvavým⁵⁵⁶, i proto je hodně křesťanů (zejména vdaných žen) připraveno v lásce a kvůli lásce snášet utrpení, křivdu i bolest.

S tím rovněž souvisí chápání svobody, případně její obětování v partnerském svazku. Na Západě se otázka lidské (a křesťanské) svobody rozvíjela poněkud jiným směrem: více individuálně, jako projev osobního rozhodnutí, a to případně i proti Bohu nebo jeho příkazům. Východní spiritualitou je svoboda chápána pouze a výlučně ve spojení s Bohem. Pro takto vedené a instruované lidi nemůže být člověk skutečně svobodný, nežije-li podle božských ctností⁵⁵⁷. Zatímco lidská vůle je spojena ještě s člověkem těla (tedy se vším, co je dočasné a pomíjějící), lidská svoboda je spojena už s člověkem ducha (tedy s tím, co je věčné).

Důležitou součástí lidského a zvláště partnerského života je rovněž jeho pohlavnost. V západní teologii lze vysledovat snahu propojit fyzický akt lásky s duchovním odevzdáním se⁵⁵⁸. Východ vnímá pohlavní touhu jako záležitost dočasnou, určenou k láskyplnému plození dětí v manželství, které se však každým dnem společného života má proměňovat ve společenství, jaké bude jednou existovat v nebeském království. Východní učitel Jan Damascénský (645–749)⁵⁵⁹ tvrdí, že před prvním hříchem nebylo v ráji ani manželství, ani plození dětí, stejně jako Řehoř Nysénský (335–394)⁵⁶⁰ ve svých pojednáních kázal, že pohlavní odlišnost a touha přichází pouze jako důsledek prvotního hříchu. A protože andělé jsou bytosti bezpohlavní, touha po andělské lásce v sobě často zahrnuje rovněž postupné zbavování se pohlavních tužeb⁵⁶¹.

Rovněž další velký východní otec sv. Jan Zlatoústý (347–407), od něhož pochází i většina byzantských liturgií, píše, že manželství sice doprovází vzájemná láska, ale úkolem milujících křesťanských manželů by měla být snaha přetavit tuto lásku do duchovní podoby. Celibát a panenství, a to i v manželství, se tak prezentuje jako přirozené úsilí o dokonalost, jíž budeme žít v časech, kdy se člověk nebude ženit ani vdávat⁵⁶².

Sejdou-li se tedy například v křesťanském manželství latinský katolík, přesvědčený o integritě celé lidské bytosti a potřebě jejího rozvíjení včetně toho sexuálního, a východní křesťanka (bez ohledu na sjednocení s Římem), toužící po naplnění výše zmíněného východního ideálu, může mezi nimi časem docházet k vážným konfliktům vedoucím ke krizím, nevěrám či rozvodům.

---

⁵⁵⁶ ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 116.

⁵⁵⁷ V tomto kontextu např. nemůže věřící východní křesťanka trpící od mládí (tedy ještě před sňatkem) psychickými poruchami (ale nikoli trvalou psychickou nemocí) nikdy pochopit ani přijmout rozhodnutí soudu, jímž bude ona uznána za psychicky nezpůsobilou pro manželství, zatímco nevěřící manžel, jenž ji opustil, dostane možnost nového církevního sňatku.

⁵⁵⁸ JAN PAVEL II. *Teologie těla*. Praha. Paulinky, 2006, s. 350.

⁵⁵⁹ DAMASCÉNSKÝ, Jan. *Wykład wiary prawdziwej (De fide orthodoxa)*. Varšava: Pax, 1984, s. 197.

⁵⁶⁰ ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 161.

⁵⁶¹ Útěk od světa, *fuga mundi*, zbavení se zemských dober a život v samotě nebyl už řeckými mysliteli brán jako neštěstí, ale naopak jako lepší cesta. Proto není ve východní hagiografii nouze o příklady svatých manželství, která prošla přirozeným vývojem: od tělesných projevů, vedoucích k zplonení potomstva, až po mystické souznění, vyústěné nejen v opuštění sexuálního života, ale po splnění rodičovského úkolu výchovy dětí dokonce ve vstupu do monastýru. ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 261.

⁵⁶² Mk 12,25: „Když lidé vstanou z mrtvých, nežení se ani nevdávají, ale jsou jako andělé v nebesích.“ Tato spiritualita není pouze starověkým atavismem, ale i v moderním světě ovlivňuje myšlení věřících. Ruský spisovatel Vladimir Solovjov (1853–1900) velmi sugestivně popisuje podobnou lásku mezi lidmi ve svém díle *Smysl lžubvi*. ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 284.

Ačkoliv tedy na Západě chvályhodně vznikají různá centra pro výzkum či podporu východní spirituality, je potřebné přijmout skutečnost, že východní spiritualita se nedá naučit, ta se musí žít. Pro posuzování manželství s východním prvkem je proto nutná nejen znalost kanonických předpisů a tradic, ale rovněž aspoň základní poznání bohatství a hloubky východní spirituality.

Křesťan, jenž usiluje o spravedlivý pohled, případně i objektivní posouzení viny či nevinu některých jedinců anebo přítomnost či naopak absenci některých impediment, měl by znát základní premisu katolického učení o různosti partikulárních církví, a následně tak nad ně nenadřazovat římský pohled na teologii ve všech jejích oblastech, jako jsou liturgika, právo nebo spirituální teologie. Takovýto zjednodušený přístup ohrožuje zejména sjednocené východní církve, s nimiž nás pojí stejná dogmatika, nicméně její praktikování v mnoha jiných než v latinské podobě bylo náročné přijmout nejen v minulosti při střetu těchto tradic v kolonizátorských časech, ale i nyní, kdy některým minoritám hrozí zánik v globalizačním chápání světa.

Proto je obdivuhodné, s jakou přesností i přísností se v mnoha původních oblastech křesťanského Východu dodnes zachovává a žije křesťanská spiritualita, jejímiž nositeli byli mnozí církevní otcové, jako byli už v prvních stoletích například svatý Bazil (330–379) anebo svatý Jan Klimak († 595). Toto chápání světa a lidských vztahů v něm přežilo dodnes bez potřeby jakékoli reformace či modernizace⁵⁶³.

2.3. Východní manželské právo

2.3.1. Stručný přehled manželského práva do roku 1054

Až do zlomového jurisdikčního sporu, který vyústil roku 1054 schismatem, byla komunikace mezi Východem a Západem velmi čilá. Už v 19. století⁵⁶⁴ bylo teologům známo a také prozkoumáno více než 4300 papežských dopisů a výnosů, z nichž se tři stovky týkaly právě východních církví a jejich práva⁵⁶⁵.

Dnes je již jisté, že dopisy, které adresoval nejen římský biskup, ale i ostatní nástupci apoštolů především na patriarchálních stolcích některé konkrétní církvi, byly postupně předčítány i v ostatních církevních obcích, čímž se prakticky projevovala jednota katolické církve založená na učení Ježíše Krista, jehož hodnověrnost zaštiťovali právě apoštolové a jejich nástupci.

Když se roku 325 sešel v Nicei celocírkevní (ekumenický) koncil, byli na něm zastoupeni „*Syřané a Kilíčané, Fěníčané, Arabi a Palestinci, k tomu Egyptané, Thébané, Libyjci, stejně jako příchozí z Mezopotámie... dokonce jeden biskup z Persie a v tom hemžení nechyběl Skytha, Pontus a Galatie, Kappadokie a Asie, Frýgie a Pymfyliie... dokonce ani Thrákové a Makedoňané, Achajové a Epirští, přišli i mužové, kteří bydleli ještě dále než tito, jedním z četných účastníků shromáždění byl dokonce onen velmi proslulý muž (Hosius) ze Španělska. Z císařského města (Říma) však biskup*

⁵⁶³ ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*, s. 19.

⁵⁶⁴ Roku 1885 vydal v Lipsku historik a paleograf Wilhelm Wattenbach (1819–1897) doplněné dílo Philippa Jaffé (1819–1870) *Regesta pontificum Romanorum (bis 1198)*, později přepracované Papežskou komisí pro redakci kanonického práva a vydané ve Vatikáně roku 1943 jako *Acta Romanorum Pontificum a S. Clemente I (an c. 90) ad Coelestinum III (d. 1198)*.

⁵⁶⁵ PRZEKOP, Edmund. *Wschodnie patriarchaty starożytnie*. Varšava: Pax, 1984, s. 63.

(*Silvestr*) pro své stáří nepřišel, ale dostavili se od něho kněží, aby zastupovali jeho místo.⁵⁶⁶ Tento rozsáhlý výčet nejen ukazuje, v jakém poměru byl na koncilu zastoupen Východ a Západ, ale rovněž i komunikaci mezi církvemi, již podporoval sám císař. Ze dvaceti kánonů, které tento koncil přijal, lze jasně usoudit, že už tenkrát existovala vůle nejen vyslaných, ale i vysílajících hierarchů uznat taková rozhodnutí, na nichž se shodnou všechny církve, přičemž ta římská nebyla v této věci ani jediná, ani nadřazená ostatním⁵⁶⁷.

Pro poznání východního pravoslavného práva je důležité zmínit trullskou synodu, zvanou *quinisext*, kterou roku 691 svolal císař Justinián II. (669–711) do svého klenutého sálu (*in trullo*) v Konstantinopoli jako dokončení pátého a šestého ekumenického koncilu (druhého a třetího konstantinopolského), které nebyly schopny přijmout závazné církevněprávní normy. Zatímco Řím (patrně proto, že na něm z neznámých důvodů neměl svého legáta, ač byl pozván) tuto synodu neuznává⁵⁶⁸, pro nesjednocený Východ tvoří 102 kánonů této synody základ jeho kanonického práva, včetně manželského.

Kánon 2 této synody zavazuje všechny církve k přijetí a zachování všech právních předpisů, které byly církevními otci schváleny. Stejně tak není nikomu dovoleno přidávat k nim cokoli, co by bylo v rozporu s tím, na čem se 215 přítomných biskupů dohodlo.

Z manželského práva synoda pak konkrétně jmenuje ustanovení těchto synod:

- a) synod v Ankaře (314), kánony 10, 11, 16, 19, 20, 21, 25⁵⁶⁹
- b) synod v Neocesareji (314–325), kánony 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8⁵⁷⁰
- c) synod v Laodiceji (343–381), kánony 1, 10, 30, 31, 52, 53, 54⁵⁷¹
- d) synod v Gangře (343–381), kánony 1, 4, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17⁵⁷²
- e) synod v Kartágu (419), kánony 3, 4, 16, 19, 21, 25, 35, 45, 51, 88, 135, 102⁵⁷³

Zajímavostí je, že manželství i mnišství jsou chápány stejně jako stav zasvěcení se Bohu, přičemž tyto dva stavy jsou stavěny jako opozitum, nelze je sloučit. Pojítkem obou stavů je pak kněžství, které má být příkladem života všech věřících, a to i v oblasti manželství. Proto jsou manželství kněží věnovány speciální kánony⁵⁷⁴.

Kromě církevních synod jako shromáždění církevních otců cituje a přebírá trullská synoda i kánony jednotlivých církevních otců o manželství, zejména

- a) 2. a 3. kánon Dionýsia Alexandrijského († 265)
- b) kánony Bazila Velkého (330–379)
- c) kánony Timotea z Alexandrie († 385)
- d) 5. a 6 kánon Teofila z Alexandrie († 412),
přičemž největší část věnuje 92 kánonům Bazila Velkého (330–379).

⁵⁶⁶ JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Česká katolická charita, 1990, s. 68.

⁵⁶⁷ DVORÁČEK, Jiří. *Úvod do východního církevního práva*. Olomouc: CMTF UP, 2006, s. 5.

⁵⁶⁸ I když existují na Západě pochybnosti o ekumenicitě trullského koncilu, latinskou církví nazývaném synodou, jeho druhý kánon není zpochybněn, protože jej téměř doslova, ovšem bez uvádění konkrétních jmen církevních otců, opakuje první kánon 2. nicejského koncilu (787). DVORÁČEK, Jiří. *Úvod do východního církevního práva*, s. 7.

⁵⁶⁹ ANARGYROS, Anapliotis. *Ehe und Moenchtum im orthodoxen kanonischen Recht*. Berlín: Verlag, 2010, s. 58.

⁵⁷⁰ ANARGYROS, Anapliotis. *Ehe und Moenchtum im orthodoxen kanonischen Recht*, s. 61.

⁵⁷¹ ANARGYROS, Anapliotis. *Ehe und Moenchtum im orthodoxen kanonischen Recht*, s. 63.

⁵⁷² ANARGYROS, Anapliotis. *Ehe und Moenchtum im orthodoxen kanonischen Recht*, s. 67.

⁵⁷³ ANARGYROS, Anapliotis. *Ehe und Moenchtum im orthodoxen kanonischen Recht*, s. 69.

⁵⁷⁴ Z dalších zajímavých oblastí manželského života, které trullská synoda řešila, je např. otázka možné účasti kněze na svatební hostině (Neocesarea, kán. 7), o askezi rodičů poté, co zjistí, že počali dítě (Gangra, kán. 15), o druhém manželství po smrti manžela (Laodicea, kán. 1), o zákazu manželství s heretikem (Laodicea, kán. 10), o používání hudebních nástrojů a tanci na svatebním veselí (Laodicea, kán. 53), o manželství dětí kněží (Kartágo, kán. 29) aj.

Zatímco tedy Západ v prvních křesťanských staletích teologické a disciplinární otázky manželství řešil velmi sporadicky⁵⁷⁵, Východ i za něj musel hledat odpovědi na mnohé otázky a vyvracet četné bludy⁵⁷⁶, které napadaly hodnotu a posvátnost manželského svazku. Stejně tak určoval dovolené i zapovězené části pohanských svatebních obřadů, na nichž směl či naopak nesměl být přítomen kněz, aby jako představený církve nevzbuzoval pohoršení a nedával věřícím špatný příklad.

Tím nastala již velmi brzy potřeba rozhodnout, kdy a jak manželství křesťanů vzniká a jaké mají či mohou být vnější projevy vstupu do manželství, aby bylo platné i před církví. Protože v čele jednotlivých církevních obcí stál biskup, už podle Ignáce Antiochijského († 107)⁵⁷⁷ to měl být právě on, koho vázala povinnost dohlížet, aby mezi křesťany nebylo uzavíráno manželství ze žádostivosti, ale z vůle Boží. Rovněž Tertulián (160–220) píše, aby se křesťané vyhýbali v otázkách manželství pohanským zvyklostem a vstupovali do něj *apud Ecclesiam professae*⁵⁷⁸, protože Bůh Otec potvrzuje pouze to manželství, které je církví požehnáno⁵⁷⁹. Na jiných místech svého dvoudílného spisu o manželkách pak zmiňuje některé jevy a předměty svatebních obřadů jako korunku, závoj nebo spojení rukou novomanželů⁵⁸⁰. Stejně tak další církevní otcové Východu mluví o kanonické formě jako nutnosti pro vznik křesťanského manželství, např. Řehoř Naziánský (330–390) anebo Jan Zlatoústý (347–407)⁵⁸¹. K uzákonění povinného církevního sňatku pak došlo rozhodnutím císaře Lva VI. Moudrého (866–912)⁵⁸², jenž svou *Novellou* 89 upřesnil sbírku *Ekloga* svého předchůdce Lva III. († 741) z roku 726⁵⁸³, a tuto povinnost nařídil jako závaznou nejen pro křesťany, ale pro všechny občany Byzantské říše. Přítomnost samotného kněze, zastupujícího autoritu Boží i lidskou, je na Východě vyžadována jako nutná podmínka platného manželského svazku.

Přítomnost samotného kněze, zastupujícího autoritu Boží i lidskou, je na Východě vyžadována jako nutná podmínka platného manželského svazku.

Přítomnost samotného kněze, zastupujícího autoritu Boží i lidskou, je na Východě vyžadována jako nutná podmínka platného manželského svazku.

⁵⁷⁵ Např. papež Eutychianus († 283) na prvním nicejském koncili: „*Nullus vestam ad nuptias eat: omnibus denuntiate ut nullus nisi publice celebrati nuptiis uxorem ducat.*“, milánský biskup Ambrož o svatebním požehnání, které může být uděleno těm, kdo o něj žádají: „*Nam ipsum coniugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oportet.*“; anebo papež Hormisdas († 523) o kněžském požehnání pro nevěstu: „*Nullus fidelis, cuiuscumque conditione sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta a sacerdote, publice nubat in Domino.*“ THAZHATHEL, Francis Sebastian. *La natura giuridica dell'assistente al matrimonio nel CIC e CCEO*. Řím: Pontificia Università Lateranense, 1997, s. 24.

⁵⁷⁶ Např. montanisté (2. století) hlásali přísnou askezi a vůbec nedoporučovali manželství; manichejci (3. století) požadovali pohlavní zdrženlivost jako nutnou podmínku pro vstup do vyššího stupně dokonalosti; prisciliáni (4. století) považovali jakékoli požívání masa, vína, ale i sex, včetně manželského, jako projevy satanova království apod. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 339.

⁵⁷⁷ Patriarcha Ignác píše Polykarpovi: „*Decet vero ut sponsi et sponsae de sententia episcopi coniugium faciant ut matrimonium fit secundum Dominum non secundum concupiscentiam.*“ KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny pravoslávnej Cirkvi*. Prešov: Prešovská univerzita, 1996, s. 125.

⁵⁷⁸ TERTULIÁN *De Pudicitia*. In: MIGNE Jacques-Paul. *Patrologia Latina II*, Paříž, s. 987.

⁵⁷⁹ „*Felicitatem eius matrimonii quod ecclesia conciliat et confirmat oblatio et obsignat benedictio, angeli renuntiat; Pater rato habet.*“ TERTULIÁN *Ad Uxorem*. In: MIGNE Jacques-Paul. *Patrologia Latina II*, s. 1302.

⁵⁸⁰ Např. *De Corona XIII, De Virginibus velandis II* aj., in: www.tertullian.org.

⁵⁸¹ Jan Zlatoústý už mluví o korunovaci novomanželů, přičemž tento obřad dává do souvislosti s čistotou: křesťanští novomanželé si ji zaslouží proto, že zvítězili nad chříčím. Ze stejného důvodu, tedy ztráty panenství, se již korunovace nekoná při druhé svatbě. *Homilie sv. Jana Zlatoústého*, Praha 1917, s. 47–56.

⁵⁸² Samotný Lev Moudrý byl čtyřikrát ženatý. BOLOGNE, Jean Claude. *Histoire du mariage en Occident*, Paříž: Hachette, 1995, s. 91.

⁵⁸³ GAUDEMET, Jean. *Le mariage en Occident*, s. 119.

požehnání jako úplně první přijala arménská církev nejdříve na koncilu v Ashirismatu (365) a později na synodě ve Shahapivanu (444)⁵⁸⁴. Rovněž v alexandrijské církvi jej od svých věřících vyžaduje už patriarcha Timotheos III. († 482), jenž nejen mluví o potřebě kněžského požehnání při uzavírání manželství, ale i o tom, že toto požehnání má být součástí Eucharistie. Chaldejský teolog Mar Narsai (5. století) rovněž tvrdí, že žena není provdaná za muže bez kněžského požehnání⁵⁸⁵. Koptská církev sama o sobě uvádí, že manželské požehnání uděluje od nepaměti⁵⁸⁶ a etiopská k tomu samému tvrzení přidává, že manželský svazek potvrzený při Eucharistii se stává nerozlučitelným⁵⁸⁷. Stejně tak syrská církev vyžaduje požehnání kněze při vstupu do manželství ještě před Byzancí, a to od 8. století⁵⁸⁸.

2.3.2. Stručný přehled manželského práva po velkém schismatu

Po schismatu v roce 1054 se katolická církev ztotožňuje s latinskou, i když v té době zároveň existuje maronitská církev, která nikdy nepřerušila *communio* s Římem, stejně jako tak formálně neučinila ani ruská pravoslavná církev, která však nepřijala unijní dokumenty dalších koncilů, především ferrarsko-florentského (1438–1445).

Východní církve se mezitím řídí místními synodami, které však respektují zmiňovaný 2. kánon trullské synody, v němž je striktně řečeno, že žádné další předpisy a zákony nesmějí odporovat tomu, co bylo přijato na tomto církevním shromáždění. Výčet ekumenických koncilů, které uznává pravoslavný Východ, tak končí roky 879–880, kdy se konal IV. konstantinopolský koncil⁵⁸⁹. Na Západě bylo od té doby svoláno dalších 13 koncilů, které však pravoslavní neuznávají jako ekumenické, tedy přijaté a schválené celou církví.

Mnohé pokusy o sjednocení Východu se Západem ztroskotávaly právě na požadavku Říma přijmout západní zvyklosti i právo, přičemž byl ochoten východním církvím ponechat pouze jejich odlišnou liturgii jako vlastní obřad církve. Typickým příkladem jsou maronité, kteří sice nikdy *communio* s Římem neopustili, přesto se po nich vyžadovalo přijímat všechny předpisy latinské církve. Na svém synodu na Hoře Libanon v roce 1736 tak museli přijmout nový kodex práva, včetně manželského, vycházející z dekretů tridentského koncilu (1545–1563).

Posvátné kánony trullské synody, které měly být pro východní církve závazné a jimiž se do unie s Římem bez výjimky řídily, latinská církev opomíjela úplně. Východní církve, které se postupně sjednotily s Římem, se latinské církvi přizpůsobily a tyto kánony

---

⁵⁸⁴ Kánon 27 tohoto koncilu vyžaduje, aby manželství bylo uzavíráno „*per dexteram sacerdotis manu eiusque benedictionem homo in matrimonium coniungitur*“. THAZHATHEL, Francis Sebastian. *La natura giuridica dell'assistente al matrimonio nel CIC e CCEO*, s. 63.

⁵⁸⁵ THAZHATHEL, Francis Sebastian. *La natura giuridica dell'assistente al matrimonio nel CIC e CCEO*, s. 65.

⁵⁸⁶ THAZHATHEL, Francis Sebastian. *La natura giuridica dell'assistente al matrimonio nel CIC e CCEO*, s. 65.

⁵⁸⁷ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*. Řím: Pontificium Institutum Orientalium, 1992, s. 197.

⁵⁸⁸ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 198.

⁵⁸⁹ Tento koncil není totožný s (jiným) IV. konstantinopolským koncilem 869–870, na němž byl sesazen konstantinopolský patriarcha Fotios. Na rozdíl od římských katolíků jej totiž pravoslavní nikdy jako ekumenický koncil neuznali.

přestaly užívat. Pouze rumunská katolická církev je až do roku 1881⁵⁹⁰ uváděla jako závaznou a nedílnou součást svého kanonického práva.

Sjednocené východní církve byly tedy v určitém právním chaosu, protože dosavadní kanonická jednota s Východem se dál nemohla rozvíjet a s latinským kanonickým právem toho neměly mnoho společného. Řím proto roku 1862 ustavil speciální komisi v rámci Kongregace pro šíření víry (*Comissio pro Negotiis Ritus Orientalis*), která měla prozkoumávat spisy a partikulární zákony východních církví, nakolik jsou v souladu s Písmem svatým a s katolickou naukou.

Ještě před svoláním prvního vatikánského koncilu (1868) bylo rozhodnuto, že sjednocené východní církve potřebují Kodex kanonického práva, a i přes vážné výhrady chaldejského patriarchy Josefa VI. Audo (1790–1878) převážila idea jednoho kodexu, tedy disciplinární jednota, připouštějící různost jedině v liturgických záležitostech⁵⁹¹.

Během zasedání koncilu požadoval rumunský biskup Josif Papp-Szilágyi (1813–1873) uznání starobylých východních kánonů trullské synody, jakož i možnost vlastní kanonické disciplíny pro jednotlivé církve, ale mezi přítomnými východními biskupy v této otázce nevládla jednota a do definitivního přerušení koncilu (1870) se proto o ničem nerozhodlo.

Některé východní církve se následně pokusily vytvořit vlastní synodální právo, avšak nezkušenost i obavy z narušení křehké jednoty nepohnuly právní situaci celého sjednoceného Východu z místa. Zatímco latinská církev tak měla v roce 1917 již hotový Kodex kanonického práva, schválený papežem Benediktem XV. (1854–1922), pro východní církve téhož roku motu proprio *Dei providentis* teprve zřídilo Posvátnou kongregaci pro východní církve (*Sacra congregatio pro Ecclesia Orientali*). Významným krokem však bylo zřízení Papežského východního ústavu *Pontificium Institutum Orientale* v říjnu téhož roku, jenž se měl detailně zabývat specii východních církví, a to nejen sjednocenými, ale i těmi, které zůstaly mimo unii s Římem.

Zatímco v době konání prvního vatikánského koncilu (1868–1870) ještě mnohé východní církve usilovaly o autonomii při vytváření vlastního kanonického práva, toto úsilí postupně sláblo, až je musela samotná římská kongregace vybízet, aby neopouštěly vlastní zvykové právo a připravovaly nové zákony, které následně předloží k přezkoumání a případnému schválení Apoštolskému stolci.

Ve skutečnosti je tedy sblížení manželského práva sjednoceného Východu a Západu velmi diskutabilní. Kánony trullské synody se přestaly zmiňovat a v připravovaných textech začaly převažovat typické právní formulace Západu, jenž sice na IV. lateránském koncilu (1215) striktně zakázal tajné sňatky, ale teprve dekretem *Tametsi* na tridentském koncilu (1545–1563) konečně definoval kanonickou formu jako závaznou pro všechny křesťany a všechny ostatní jejich sňatky prohlásil do budoucna za nulitní.

Pravoslavný Východ si mezitím udržoval tradici i právo prvního tisíciletí a zejména Konstantinopol až do obsazení města muslimskými Turky (1453) rozvíjela kanonickou školu, z jejíhož kruhu vzešli významní řečtí kanonisté jako Alexis Aristenos (12. století),

---

⁵⁹⁰ V dubnu tohoto roku římská *Posvátná kongregace de propaganda fidei*, kam spadaly záležitosti východních sjednocených církví, neschválila vydání rumunského *Enchiridionu*, v němž byly i kánony trullské synody: „*Codicem proprie dictum canonum orientalium nullum hucusque fuisse ab Apostolica Sede approbatum; et propterea canones disciplinam Ecclesiae universalis spectantes etiam Patrum orientali schismate vetustiorum per sese maiori non pollere auctoritate, quam singuli ipsi Patres mereantur; non posse autem, undequaque affirmari ipsos legum ecclesiasticarum proprio et rigoroso sensu sumptarum vi pollere.*“ *Fonti CICO*, serie I, fasc. X, s. 643.

⁵⁹¹ DVORÁČEK, Jiří. *Úvod do východního církevního práva*, s. 10.

Theodore Balsamon († po 1195) anebo Matei Blastares (14. století). Byzantští Slované v té samé době zase vytvořili *Kormčaju knihu*⁵⁹² (řec. *pedalion*⁵⁹³), praktickou kompilaci právních předpisů, vycházejících z byzantských *Nomokanones*⁵⁹⁴ a *Corpus Iuris Iustiniani*⁵⁹⁵. Dnes je známá ve čtyřech hlavních podobách:

- a) moravská, tzv. *Ustůžkaja*, vypracovaná před rokem 880 slovanským misionářem Metodějem;
- b) bulharská, tzv. *Efremovskaja*, z přelomu 11. a 12. století, nazvána podle jména Efrém nalezeného na okraji hlavní stránky rukopisu;
- c) srbská, tzv. Rjazanskaja nebo *Zakonopravilo*, kterou vypracoval arcibiskup Sáva (1219);
- a) ruská, tzv. *Novgorodskaja*, předložená metropolitou Kirilem na církevním sněmu ve Vladimíru roku 1274 a uchovávaná v chrámě Svaté Sofije v Novgorodu⁵⁹⁶.

Ve všech těchto verzích je obsaženo rovněž manželské právo, v padesáté kapitole *Kormčaja kniha* dokonce nejen podrobně rozebírá způsob, místo a čas uzavírání manželství, ale zdůrazňuje i nutnost přípravy snoubenců⁵⁹⁷.

2.3.3. Aktuální východní manželské právo

Východní katolické církve se po přijetí latinského Kodexu kanonického práva (CIC) v roce 1917 staly centrem velkého zájmu samotného papeže. Když se v roce 1926 na Kongregaci pro východní církve rozhodlo, že se žádosti melchitské církve nevyhoví a všechny východní církve budou mít společný zákoník, papež Pius XI. (1857–1939) rozhodl, že bude osobně řídit Komisi pro kodifikaci východního kanonického práva. I díky němu nakonec nedošlo k tomu, že by nebyl vytvořen zvláštní kodex pro východní církve, ale jediný pro celou katolickou církev podle vzoru CIC 1917 (tzv. *Codex Ecclesiae Universae*), jak si to přál kardinál Pietro Gasparri (1852–1934)⁵⁹⁸. I přes tuto názorovou nejednotu to byl právě Gasparri, jehož papež pověřil předsednictvím kardinálské komise pro přípravu východní kodifikace.

Cesta k jednotnému zákoníku pro celý katolický Východ však byla přesto složitější, práci na něm zdržovala nejen četnost různých tradic a obtížnost vzájemné domluvy, ale i postupná smrt jednotlivých předsedů komise⁵⁹⁹ a druhý vatikánský koncil (1962–1965), jež mezitím zahájil papež Pavel VI. (1897–1978).

Jako první část východního katolického práva bylo připraveno a vydáno právě manželské právo. Už roku 1949 motu proprio *Crebrae allatae sunt*⁶⁰⁰ uvedlo 131 kánonů,

---

⁵⁹² *Kormčaja kniha* v překladu znamená Kniha kormidelníka a dlouhá staletí představovala pro některé slovanské východní církve jedinou ucelenou sbírku kanonického práva. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 511.

⁵⁹³ ŽUŽEK, Ivan. *Kormčaja Kniga*. Řím: Pont. Institutum Orientalium Studiorum, 1964, s. 8.

⁵⁹⁴ I když se tento termín v konstantinopolském prostředí objevuje teprve v 11. století, nomokánony jako jednotlivé právní normy a předpisy vznikaly již dávno předtím. FARRUGIA, Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*, s. 630.

⁵⁹⁵ *Corpus Iuris Iustiniani*, jinak též *Corpus Iuris Civilis* je sbírka právních norem, které nechal sepsat byzantský císař Justinián I. (482–565).

⁵⁹⁶ ŽUŽEK, Ivan. *Kormčaja Kniga*, s. 37.

⁵⁹⁷ POTZ, Richard – SYNEK, Eva. *Orthodoxes Kirchenrecht*, Freistadt: Plöchl, 2014, s. 337.

⁵⁹⁸ DVORÁČEK, Jiří. *Úvod do východního církevního práva*, s. 12.

⁵⁹⁹ Pietro Gasparri † 1934, Luigi Sincero † 1936, Massimo Massimi † 1954, Krikor Bédros XV. Agagianian † 1971.

⁶⁰⁰ AAS 41, 1949, s. 89–119.

jimiž se od té doby mělo řídit uzavírání manželství východních katolíků. Byl to vlastně první kodex manželského práva, který byl závazný a společný pro všechny východní katolické církve, a to i v případech, kdy se nacházejí mimo teritorium vlastního obřadu, a tam podléhají moci ordináře jiné církve *sui iuris*. Tímto ztratily účinnost všechny předpisy, které byly nejen v protikladu s novými kánony, ale také dočasné normy, jak partikulární, tak i ty, které byly pro tuto oblast mezičasem přijímány na různých církevních synodách a potvrzovány Apoštolským stolcem⁶⁰¹.

Oproti předchozí praxi přineslo *motu proprio* několik závažných změn:

a) *zásnuby* – do této doby byly uskutečněné platné zásnuby manželskou překážkou: k jejich zrušení mohlo dojít pouze z velmi závažných příčin. Poškozené straně nyní vzniká pouze právo na náhradu škod, a to jediné tehdy, když se prokáže, že zásnuby proběhly podle předepsané církevní formy⁶⁰². Zásnuby navíc už nemohl vést jakýkoli kněz, ale pouze místní ordinář anebo místně příslušný farář. Knězi je přikázáno, že zásnubám musí požehnat, když o to žádají snoubenci, jimž to umožňují partikulární předpisy.

b) *ohlášky* – poprvé jsou zmiňovány až po IV. lateránském koncilu (1215), tedy z doby, kdy už probíhalo schisma, takže tyto předpisy, stejně jako předpisy ještě pozdějšího tridentského koncilu⁶⁰³, ani dekret *Ne temere* katolíky východního obřadu nezavazovaly. Přesto se postupně předsvatební ohlášky zavedly např. u Rusínů, Rumunů či maronitů⁶⁰⁴. Posvátné officium ještě roku 1890 jejich zavedení vyžadovalo po všech východních církvích, tentokrát se jim ponechává svoboda, aby byly konány pouze tam, kde to vyžaduje jejich partikulární právo⁶⁰⁵.

c) *manželské překážky* – nově se ve všech východních církvích sjednotil počet manželských překážek, přičemž překážka *tutela a cognatio legalis ex adoptione orta* (ze zákonité adopce) je nadále platná pouze na těch územích, kde ji za zneplatňující manželskou překážku považuje i světské právo⁶⁰⁶. *Motu proprio* dále rozlišuje manželské překážky od obyčejných zákazů či příkazů, na rozdíl od latinských katolíků přetrvává u východních i překážka, vzniklá z přijetí subdiakonátu⁶⁰⁷. Zajímavostí je, že počítání linií

---

⁶⁰¹ Protože právní předpisy pro jednotlivé církve byly na Východě kodifikovány mnoha synodami, z nichž se některé konaly ještě před východním schismatem roku 1054, bylo zapotřebí jasně říct, že všechno, co platilo doposud a bylo by v rozporu s předpisy nového *motu proprio*, pozbylo platnosti, i když to bylo kdy schváleno Svatým stolcem. Proto byla tato zmínka explicitně zahrnuta do textu samotného *Crebrae allatae sunt*.

⁶⁰² PALKA, Pawel. *Nowe prawo małżeńskie w Katolickim Kościele Wschodnim*. Lublin: KUL, 1955, s. 196.

⁶⁰³ Dekret *Tametsi* byl přijat 11. listopadu 1563 na 24. sezení tridentského koncilu a týkal se zákazu tajných manželství. GAUDEMET, Jean. *Le mariage en Occident*, s. 333.

⁶⁰⁴ Šlo vesměs o latinizační synody v 18.–19. století, Zamošci (1720), Alba Iulia (1882) a na Hoře Libanon (1736). PALKA, Pawel. *Nowe prawo małżeńskie w Katolickim Kościele Wschodnim*, s. 197.

⁶⁰⁵ Kán 12: „*Publice a parochio denuntietur inter quosnam matrimonium sit contrahendum, iure particulari id ferente.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶⁰⁶ Kán. 49: „*In iis regionibus ubi lege civili tutela, vel legalis cognatio ex adoptione orta, nuptias prohibet, iure canonico matrimonium illicitum est.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶⁰⁷ Tato překážka vzniká pouze v těch církvích, kde je přijetí subdiakonátu spojeno se závazkem celibátu. Kán. 48, 2° „*Votum privatum virginittatis, castittatis perfectae, non nubendi, amplectendi statum religiosum, et, in ritibus in quibus clerici a recepto subdiaconatus ordine obligatione servandi sacrum caelibatum tenentur, suscipiendi subdiaconatum vel ordinem maiorem.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

pokrevního příbuzenstva⁶⁰⁸ se podle nových předpisů v *Crebrae allatae sunt* lišilo od tehdy platného latinského kodexu (CIC 1917), zatímco naopak je shodné se stávajícím latinským kodexem (CIC 1983). Překážka švagrovství byla chápána širěji než u latinských katolíků, a to až do *ex trigeneia*, tedy „do třetího kolena“⁶⁰⁹. Naopak zatímco pro latinské katolíky zase vznikla po křtu manželská překážka mezi udělovatelem a příjemcem křtu, ve východních církvích zůstala pouze mezi pokřtěným a jeho kmotrem⁶¹⁰. Stejně tak se nerozlišuje, zda pokřtěný katolík vystoupil z církve veřejnou herezí (podle CIC 1917 heretik nebyl vázán kanonickou formou), ani takovému katolíkovi nebylo dovolené bez dispenze uzavřít manželství s nepokřtěnou osobou⁶¹¹.

d) *manželský souhlas* – v duchu předchozích východních synod na rozdíl od latinského kodexu jednoznačně stanovuje, že neplatnost manželství způsobuje pouze takový nátlak nebo strach, jenž má přímý vliv na udělení manželského souhlasu⁶¹². Stejně tak mnohem více zdůrazňuje nutnost přítomnosti kontrahentů, případné manželství skrze zástupce musí vždy povolit místní ordinář, a to i v nouzovém případě. Na rozdíl od Západu Východ v *motu proprio* nikdy nepřipouští manželství *sub conditione*⁶¹³.

e) *kanonická forma* – latinská forma byla podle západních koncilů i Posvátné kongregace pro východní katolíky možná pouze tehdy, když uzavírali manželství s římským katolíkem. Pokud šlo o manželství mezi členy stejné církve, jsou vázání jejich vlastní formou. Některé církve⁶¹⁴ však po sjednocení s Římem převzaly od latinské církve i její obřad, takže došlo k promíchání tradic i zvyklostí. Na rozdíl od CIC 1917 je kladen silnější důraz jak na přijetí posvátného obřadu ze strany kontrahentů⁶¹⁵, tak i na přítomnost kněze, jenž musí být navíc stejného obřadu jako ti, co do manželství vstupují.

f) *čas uzavírání manželství* – zatímco v latinské církvi bylo dovoleno vstupovat do manželství v kteroukoli dobu s výjimkou adventu a půstu, nové východní kánony zmiňují kromě této doby ještě další dny, které pak mají být upřesněny v partikulárním právu konkrétních církví⁶¹⁶.

g) *konvalidace manželství* – v této otázce došlo k sjednocení východních a západních katolických norem, konvalidace může být obvyklá (*convalidatio simplex*) anebo

---

⁶⁰⁸ Kán. 66 § 4. 1° „*Consanguinitas computatur per lineas et gradus; 2° In linea recta, tot sunt gradus quot personae, stipite dempto; 3° In linea obliqua, tot sunt gradus quot personae in utroque tractu, stipite dempto.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶⁰⁹ Kán. 68 § 3. „1° *Iure particulari, affinitas praeterea oritur ex trigeneia sec ex duobus matrimoniis validis, etiam non consummatis, si duae personae matrimonium contrahant : a) cum una eademque tertia persona, soluto matrimonio, unam post alteram, aut b) cum duabus personis inter se consanguineis;*

2° *Affinitatem ex trigeneia contrahunt alteruter coniux cum iis qui sunt, ex alio matrimonio, alterius coniugis affines ex digeneia.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶¹⁰ CIC 1917, kán. 1079: „*Ea tantum spiritualis cognatio matrimonium irritat, de qua in can. 768.*“

⁶¹¹ Kán. 60 § 1. „*Nullum est matrimonium contractum a persona non baptizata cum persona baptizata.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶¹² Kán. 78 § 1. „*Invalidum quoque est matrimonium initum ob vim vel metum gravem extrinsecus et iniuste incussum ad extorquendum consensum.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶¹³ Kán. 83: „*Matrimonium sub conditione contrahi nequit.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶¹⁴ Např. Maronité, italští Řekové, ale i Rusíni v USA, Kanadě, Latinské Americe či bývalé Jugoslávii.

⁶¹⁵ Kán. 85 § 1: „*Ea tantum matrimonia valida sunt quae contrahuntur ritu sacro, coram parcho, vel loci Hierarcha, vel sacerdote cui ab alterutro facta sit facultas matrimonio assistendi et duobus saltem testibus, secundum tamen praescripta canonum qui sequuntur, et salvis exceptionibus de quibus in cann. 89, 90.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶¹⁶ V rumunské církvi byl například touto zakázanou dobou nejen advent, ale i vánoční čas až do svátku Křtu Páně, velkopostní doba byla prodloužena až do první neděle po Velikonocích, dále nebylo dovoleno oddávat od svátku Božího Těla až do svátku apoštolů Petra a Pavla (29. 6.), rovněž na slavnost Panny Marie

mimořádná (*sanatio in radice*). Mimořádnou konvalidaci může kromě papeže udělit rovněž patriarcha⁶¹⁷.

Není divu, že po tak dlouhém očekávání vyvolalo nové manželské právo na jedné straně pochvalné uznání latinských kanonistů, nicméně v řadě východních církví bylo přijímáno s rozpaky i pocity jejich další romanizace⁶¹⁸.

Po druhém vatikánském koncilu roku 1972 zrušil papež Pavel VI. (1897–1978) předchozí Komisi pro redakci kodexu východního církevního práva, ustavenou v roce 1935, a rozhodl se vytvořit novou, která by měla více východní charakter. I když v ní zasedli východní patriarchové a arcibiskupové, patrně již nebylo ani dost energie, ani dost času a odvahy začít veškeré redakční práce nanovo, jelikož zásahy této nové komise se víceméně omezily pouze na revizi již vydaných kánonů v souladu s novým koncilním dekretem o ekumenismu *Orientalium ecclesiarum*.

Nový Kodex kanonického práva východních církví (CCEO) promulgovaný 18. října 1990 apoštolskou konstitucí *Sacri canones* tak spíše připomíná upravený latinský kodex CIC z roku 1983, s malými úpravami formálního rázu, takže kodex podle východní tradice není rozdělený do knih, ale do titulů, anebo obecné (abstraktní) právo je uvedeno na konci kodexu, nikoli v jeho úvodu. Některé kánony jsou dokonce dikcí i obsahem zcela shodné (tedy převzaté) z latinského kodexu roku 1983.

Z hlediska práce na sjednocení a hledání konsensu mezi mnoha církvemi je přesto tento počín považován za velmi významný. Po mnoha staletích totiž poprvé pracovali společně zástupci různých tradic v církvi a hledali konsensus, jež nebylo vždy snadné najít. Arcibiskup Emil Eid (1925–2009), viceprezident Papežské komise pro revizi východního práva, během tiskové konference nazval promulgaci kodexu historickou událostí, která nejen pomůže východním církvím ocenit svou vlastní tradici, ale především nalézt vlastní roli a poslání v budování obecné katolické církve⁶¹⁹.

Už od roku 1993, tedy necelé tři roky po jeho vydání, se však ozývají hlasy po jeho revizi, zejména z řad patriarchů⁶²⁰. S odstupem času a zaváděním těchto norem do praxe totiž mnohem více vyplouvá na povrch, že legislativní unií východních církví nejen mezi sebou navzájem, ale především s latinskou církví ztrácejí svou letitou historickou osobitost a postupně přijímají jediný, západní výklad doktrinních axiom i projevů latinské spirituality⁶²¹.

Manželství je v CCEO věnován oddíl VII: *De matrimonio* (kán. 776–866) jako součást titulu XVI: *De cultu divino et praesertim de sacramentis*.

(15. 8.), svátek Stětí sv. Jana Křtitele (29. 8.), Nalezení sv. Kříže (14. 9.), a krom toho každou středu a pátek. Pro kopty zase těmito nedovolenými dny pro uzavírání manželství byly i všechny postní dny, jakož i celý velikonoční oktáv. PALKA, Pawel. *Nowe prawo małżeńskie w Katolickim Kościele Wschodnim*, s. 220.

⁶¹⁷ Kán. 130 § 2: „*Patriarcha, potitur facilitate concedendi sanationem in radice si validitati matrimonii obstat tantum defectus formae celebrationis vel impedimentum a quo ipse dispensare potest.*“ www.vatican.ca, *Crebrae allatae sunt* ke dni 10. 8. 2014.

⁶¹⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 64.

⁶¹⁹ GÓRALSKI, Wojciech. *Prawo małżeńskie Katolickich Kościołów Wschodnich*. Lublin: KUL, 1992, s. 5.

⁶²⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 75.

⁶²¹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 347.

Zatímco se aktuální východní katolické právo přiblížilo k tomu západnímu, vzdálilo se zároveň od svých mateřských tradic, v nichž zůstal dosud nesjednocený Východ⁶²², pro který je nadále důležité zachovávání původních dogmatických i kanonických zásad shrnutých na trullské synodě (691), jakož i na druhém nicejském koncili (787), a na něž má dále navazovat vlastní právo jednotlivých církví. Tyto kánony, protože byly přijaty ekumenickými koncily, považují pravoslavné církve právem za neměnné, přičemž jakákoli disciplinární či právní změna (nikoli dogmatická) je přípustná pouze tehdy, když ji přijme nový ekumenický koncil. Ten však prozatím z důvodu rozkolu mezi apoštolskými stolci není možné svolat⁶²³.

Na rozdíl od katolických východních církví nemají pravoslavné církve jednotné manželské právo. Přesto jej lze shrnout do několika bodů:

- a) přetrvává starobylá legislativa o rozvodu a možném novém manželství, která je výrazně odlišná od kánonů latinské i východní katolické církve;
- b) vychází z kanonické sbírky *Nomocanon XIV Titulorum* (6. století), která spojuje církevní i světské právo;
- c) nerozvíjí jurisprudenci prohlášení manželství za neplatné, ale už od doby císaře Justiniana I. (482–565) považuje jednou uzavřené manželství za už existující, bez ohledu na skutečnosti, které podle katolického práva činí manželství neplatným či nedovoleným; stejně tak bere na vědomí existenci rozvodu, aniž by s ním souhlasila nebo jej dokonce doporučovala⁶²⁴.

Starobylé (předchalkedonské) východní církve se nacházejí v trochu odlišné situaci, protože jejich členové žili dlouhá staletí v jakýchsi uzavřených společenstvích, bez nutnosti reakce na nové a novodobé společenské jevy a situace. Obecně se mezi nimi vede živá diskuse ve snaze aplikovat dávné církevní kánony na současnost, přičemž absentuje centrální a nejvyšší autorita, která by mohla rozhodnout v případech pochybnosti nebo nejednotnosti v právních názorech. Tento zmatek se odráží i v manželském právu, které v současnosti nemá jasně stanovená kritéria kromě těch z nejstarších dob, která se zachovávala po celý čas v jednotlivých církvích.

Odhlédneme-li od pragmatického přístupu uniformity, která s sebou v právu kromě praktického zjednodušení přináší i hrozbu legislativní strnulosti, lze obecně považovat právě východní katolické církve s jejich právními zkušenostmi prvního tisíciletí za důležitý most nejen k církvím nesjednoceným, ale rovněž za cestu k základním pramenům církevního i Božího práva. Patrně je tak čeká ještě další etapa kodifikace vlastního práva, a to zpět ke svým vlastním tradicím.

V duchu vzájemně odvolaných exkomunikací a zdárně se rozvíjejících ekumenických vztahů s východním pravoslavím mohou právě ony totiž sehrát důležitou roli při znovusjednocení Východu a Západu. A právo, včetně toho manželského, bude přitom určitě hrát důležitou roli.

---

⁶²² GALLAGHER, Clarence. *Church Law and Church Order in Rome and Byzantium*. Londýn: Ashgate, 2002, s. 184.

⁶²³ ŽUŽEK, Ivan. *Common Canons and Ecclesial Experience in the Oriental Catholic Churches*. In: *Understanding the Eastern Code, Kanonika* 8, Řím, 1997, s. 23.

⁶²⁴ CALIVAS, Alkiviadis C. *Marriage: Sacrament of Love and Communion*, in: *The Greek Orthodox Theological Review*, 40 (1995), s. 265.

2.3.4. Hlavní oblasti rozdílů mezi východním a západním (katolickým) manželským právem

Vzhledem k tomu, že nesjednocené východní církve nemají jednotnou judikaturu, bez problémů lze srovnávat pouze dva kodexy, a to oba katolické: CIC 1983 pro latinskou církev a CCEO 1990 pro východní církev.

Není-li však cílem této studie jednoduchá komparace těchto zákoníků, ale především nastínění možných dopadů různých východních církví a obřadů v případě intereklesiálního manželství, musíme brát v úvahu širší kontext náboženských vztahů a místo zkoumání jednotlivých kánonů různých koncilů a synod se postupně zaměřit na oblasti, v nichž manželství buď vzniká anebo je jimi utvářeno.

Právě ignorování této skutečnosti může komplikovat již zmíněný proces sjednocování, jenž by se neměl ztotožňovat se souhlasem a následným přijetím latinských teologických pohledů, ale měl by odrážet vzájemnou úctu k dědictví apoštolů, z nichž byl Petr sice ustaven, aby ostatní bratry povzbuzoval⁶²⁵ a vedl, ale nikoli je ničil či potlačoval.

V aktuálních katolických kodexech se i přes formální podobu formulace jednotlivých kánonů povedlo uchovat několik odlišných přístupů Východu, zejména v následujících oblastech:

a) *manželství jako bohoslužba*. Na rozdíl od latinského kodexu se východní vyhýbá použití slova *contractus*, tj. smlouva. Východnímu chápání je v případě uzavírání manželství pojem (lidské) smlouvy cizí, protože manželství není pouze svobodným (smluvním) rozhodnutím dvou lidí pro společný život, ale především vstupem do již existující smlouvy, kterou uzavřel Bůh s člověkem. Proto se podle tohoto chápání manželská smlouva neuzavírá (*contrahere*), ale se do ní vstupuje (*inire*) a následně se tomuto rozhodnutí žehná (*benedicere*)⁶²⁶.

b) *manželské překážky*. Kromě několika drobných rozdílů v samotné materii překážek je rovněž důležitá zásada, že nové manželské překážky z velmi vážného důvodu a po konzultaci s Apoštolským stolcem jakož i se zainteresovanými biskupy dalších církví *sui iuris* může zavést i partikulární církev⁶²⁷. Pro intereklesiální manželství je proto důležitá odlišná dikce východního kodexu, jíž je více zdůrazněna i ta možnost, že u jednoho z kontrahentů bude přítomna taková manželská překážka, která pro druhého v jeho vlastní církvi neexistuje⁶²⁸.

c) *udělovatel svátosti*. Východní katolické právo sice přijalo latinskou (a sobě cizí) zásadu, že ministři této svátosti jsou kontrahenti, kteří jako pokřtění mají přirozené právo na přijímání svátostí⁶²⁹, nicméně se v něm zároveň podařilo zachovat i zásadu sobě vlastní

⁶²⁵ Lk 22, 31: „Já jsem se za tebe modlil, aby tvá víra neselhala. Ty tedy, až se obrátíš, posiluj své bratry.“

⁶²⁶ „Podle latinské tradice si novomanželé jako služebníci Kristovy milosti navzájem udělují svátost manželství tím, že před církví vyjádří svůj souhlas. Podle tradice východních církví jsou biskupové nebo kněží svědky vzájemného souhlasu snoubenců, ale rovněž jejich požehnání je nutné k tomu, aby svátost byla platná.“ *Katechismus katolické církve*, čl. 1601–1666, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 405–420.

⁶²⁷ CCEO, kán. 792: „*Iure particulari Ecclesiae sui iuris impedimenta dirimentia ne statuantur nisi gravissima de causa, collatis consiliis cum Episcopis eparchialibus aliarum Ecclesiarum sui iuris, quorum interest, et consulta Sede Apostolica; nulla auctoritas inferior autem nova impedimenta dirimentia statuere potest.*“

⁶²⁸ CCEO, kán. 790 § 2. „*Impedimentum, etsi ex alterutra tantum parte se habet, matrimonium tamen reddit invalidum.*“

⁶²⁹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 343.

teologické roviny, jíž se nutně vyžaduje nejen pouhá přítomnost, ale přímo aktivní účast kněze (nikoli jáhna), který jim má jako zástupce Boha požehnat. Ze stejného důvodu nemůže být manželství uzavřeno, pokud není kontrahent osobně přítomen. Latinská norma, umožňující uzavřít manželství prostřednictvím zástupce, se připouští pouze tehdy, kdyby to umožňovalo partikulární právo⁶³⁰.

Přítomnost vlastního kněze nebo biskupa vyžadují i všechny nekatolické východní církve, jediné koptská pravoslavná církev zná požehnání manželství od jáhna, ovšem pouze v případě, že nejde o manželství svátostné, tj. žehná takovému manželství, které církev pouze toleruje, především druhé nebo třetí v pořadí, byť pouze pro jednoho z kontrahentů⁶³¹.

d) *bezpodmínečné manželství*. Východ neznal a nekatolický doposud obecně nezná praxi následného prohlašování již uzavřeného manželství za neplatné. Proto je pro něj rovněž cizí uvažování, zda je či není platné takové manželství, do něhož by někdo vstupoval s nějakou podmínkou, případně ty podmínky ještě rozdělovat podle času do minulosti, přítomnosti či budoucnosti. Pokud by byly dodrženy ostatní právní normy, kněz má žadatelům o manželství požehnat⁶³². I podle katolického východního práva na rozdíl od západního sice nelze uzavírat manželství s jakoukoli podmínkou (v západním právu je možná podmínka do minulosti), nicméně již (na rozdíl od nesjednoceného Východu) lze takovéto případné manželství později prohlásit za neplatně uzavřené⁶³³.

e) *domnělé manželství*. Vychází ze starobylého východního vnímání manželského svazku neexistuje „něco jako manželství“, co se v západním katolickém právu nazývá *putativním* čili domnělým manželstvím. Toto myšlení je východnímu katolickému právu cizí, proto shodně s ostatními východními církvemi, které vzešly ze stejných tradic, jednou již uzavřené manželství jednoduše nazývá manželstvím⁶³⁴.

f) *slovní vyjádření souhlasu*. Podle římského práva manželství vzniká souhlasem, podle východní tradice Božím požehnáním. Pod vlivem dalších zvykových i právních norem, především germánského a řeckého původu, se svatební obřad na Východě dělil na dvě části: v první se uzavírala smlouva (písemně anebo slovně), která ovšem ještě manželství nenaplnila, k tomu došlo až v druhé části, jejímž završením bylo uvedení nevěsty do domu ženicha a do manželského lože⁶³⁵. Teprve tím bylo manželství (nejen svatební obřad) uzavřeno⁶³⁶. Ač je sice pro Východ manželský souhlas důležitý, ale pouze jako podmínka, není pak při obřadu jako takovém vyžadováno jeho expresní slovní vyjádření. Vyžaduje se pouze jako úkon vůle⁶³⁷.

---

⁶³⁰ CCEO, kán. 837: „§ 1. *Ad matrimonium valide celebrandum necesse est, ut partes sint praesentes una simul et consensum matrimoniale mutuo exprimant.*“

§ 2. *Matrimonium per procuratorem valide celebrari non potest, nisi iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris aliud statuitur, quo in casu etiam de condicionibus, sub quibus tale matrimonium celebrari potest, providendum est.*“

⁶³¹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 572.

⁶³² PRADER, Joseph. *Das kirchliche Eherecht in der seelsorgerischen Praxis*, Essen: Lutgerus Verlag, 2001, s. 110.

⁶³³ CCEO, kán. 826: „*Matrimonium sub condicione valide celebrari non potest.*“

⁶³⁴ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 52.

⁶³⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 548.

⁶³⁶ Pozůstatek tohoto právního názoru i praxe lze spatřit i v latinské normě, kdy papež může rozloučit manželství, které sice bylo řádně a platně uzavřené, ale nedošlo k jeho sexuálnímu naplnění. CIC, kán. 1142: „*Nedokonané manželství mezi pokřtěnými nebo mezi stranou pokřtěnou a nepokřtěnou může zrušit papež, a to ze spravedlivého důvodu, na žádost obou stran nebo jen jedné, i proti vůli druhé strany.*“

⁶³⁷ CCEO, kán. 817 § 1. „*Consensus matrimonialis est actus voluntatis, quo vir et mulier foedere irrevocabili se mutuo tradunt et accipiunt ad constituendum matrimonium.*“

g) *příslušnost k církvi sui iuris*. Zatímco v rámci latinské církve je *delegace*, tedy tzv. propuštění od vlastního faráře či ordináře vyžadováno pouze k dovolenosti, a tím pádem oddávajícími nejednou opomíjeno, v případě, že jde o manželství nekatolíka s východním katolíkem praktikujícím svou víru v latinské tradici, je tato *delegace* od kněze či biskupa jeho církve *sui iuris* nutná k platnosti. To samé platí pro případ, že by ani jeden z kontrahentů nebyl členem církve *sui iuris* žehnajícího kněze: požehnání by bylo neplatné a manželství by nevzniklo, ani kdyby byli oba praktikujícími katolíky, dokonce i v té církvi, v níž by svatební obřad probíhal⁶³⁸.

S tímto pohledem pak bude pochopitelnější i zdánlivě nekompromisní a neekumenický postoj některých nekatolických východních církví, které považují manželství svého člena, požehnaného knězem jiné církve, ať už katolické či nekatolické, s nímž nejsou spojeny *communiem*, za neplatné a nedovolené.

Proto je při uzavírání i zkoumání již uzavřeného manželství důležité znát jak nositele jurisdikčních pravomocí v konkrétní církvi, tak i existenci či neexistenci *communiae* s jinými církvemi.

Východní pravoslavné církve jednotně neuznávají platnost manželství předchalkedonských církví (a naopak), zároveň se však neuznávají ani všechny pravoslavné církve navzájem. Toto individuální rozlišování je důležité zejména v případech, kdy se jeden z manželů takového svazku rozhoduje vstoupit do nového katolického manželství⁶³⁹.

h) *dispensace*. V této otázce lze snadno vysledovat, jaké komplikace a iracionality mohou vzniknout, když se snaží východní myšlení vtěsnat do západních konvencí. Přestože je ve východních katolických církvích obecně kladen větší důraz na partikulární hierarchii, která by tak měla mít rovněž větší práva, jak je tomu i v nesjednocených církvích, při udělování dispensy je na tom katolická východní hierarchie hůře než církevní hierarchie západní.

Místní latinský hierarcha totiž může svého věřícího dispensovat od kanonické formy, když chce vstoupit do manželství s nekatolíkem, ať už pokřtěným nebo nepokřtěným. Po obdržení dispensy pak může uzavřít manželství jakoukoli veřejnou formou, například před civilním oddávajícím, před protestantským duchovním, před východním nekatolickým knězem nebo i židovským rabínem⁶⁴⁰. Pokud by takovouto dispensou od formy žádali dva katolíci, může jim jí udělit pouze Svatý stolec.

Východní kodex stejnou pravomoc, jakou mají latinští hierarchové, dává pouze Svatému stolci, patriarchovi anebo arcibiskupu většímu⁶⁴¹, ostatní musí o dispensu žádat svého patriarchu, pokud patří do patriarchální církve, arcibiskupa většího, pokud patří do církve takového arcibiskupství, v jiném případě legáta (nuncia nebo apoštolského delegáta) římského biskupa v dané zemi⁶⁴². Zatímco patriarchové i arcibiskupové větší

---

⁶³⁸ Ani křtem, ani praktikováním (byť celoživotním) víry v jiné církvi *sui iuris*, než je jeho vlastní, se věřící nestává automaticky jejím členem; bez povolení příslušné církevní autority k přestupu zůstává členem té církve, do níž se zařadil podle norem CCEO, kán. 29–38.

⁶³⁹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 589.

⁶⁴⁰ CIC, kán. 1127 § 2: „*Jestliže vážné obtíže brání zachování kanonické formy, je ordinář místa katolické strany oprávněn po projednání s ordinářem místa oddavek udělit v jednotlivých případech dispensy od formy, při zachování nějaké veřejné formy oddavek, má-li být manželství platné; biskupská konference má stanovit normy pro jednotlivé udělování této dispensy.*“

⁶⁴¹ CCEO, kán. 835: „*Dispensatio a forma celebrationis matrimonii iure praescripta reservatur Sedi Apostolicae vel Patriarchae, qui eam ne concedat nisi gravissima de causa.*“

⁶⁴² Rozhodnutí Kongregace pro východní církve ze dne 21. 09. 1991: POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 590.

mají v této záležitosti stejné pravomoci jako Svatý stolec pro latiníky, protože mohou tuto dispenz udělit i pro případ manželství dvou katolíků, a to pro členy své církve kdekoli na světě, i mimo území svého patriarchátu (resp. arcibiskupství většího)⁶⁴³, ostatní biskupové jsou na tom hůře než jejich latinští spolubratři.

Na úrovni univerzální církve byl apoštolským listem Lva XIII. (1810–1903) *Orientalium dignitas* (1894) opuštěn dosavadní postoj „*praestantia ritus latini*“, jímž se chápal latinský ritus jako nadřazený všem ostatním a který se v papežských dokumentech poprvé objevuje v apoštolské konstituci Benedikta XIV. *Etsi pastoralis* (1742)⁶⁴⁴, jakož i v encyklice *Allatae sunt* (1755)⁶⁴⁵.

Stejně tak i po více než sto letech je důležité dbát, aby se stejný postoj neobjevil na úrovni partikulárních církví, především v důsledku nevědomosti, resp. neznalosti východních tradic, teologie, spirituality i práva. Má-li církevní soud představovat uskutečňování spravedlnosti biskupa, jenž jej zřídil, jeho členové by měli být prvními, kdo naplňují zásady přijaté na nejvyšší věroučné i disciplinární rovině. Intereklesiální manželství mohou v praxi učit především latinské katolíky správnému postoji k ostatním církvím a jejich tradicím.

---

⁶⁴³ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 590.

⁶⁴⁴ Kán. 2 n. 13: „*Ritus enim latinus propter suam praestantiam... supra Graecum ritum praevallet...*“ *CIC Fontes I*, s. 730.

⁶⁴⁵ Kán. 20: „*Cum Latinus Ritus is sit, quo utitur Sancta Romana Ecclesia, quae Mater et Magistra aliarum Ecclesiarum, reliquis omnibus Ritibus praeferrí debet. Ex quo porro sequitur, haud licere a Latino Ritu ad Graecum transire; nec illis, qui semel a Ritu graeco, vel orientali, ad latinum transierunt, integrum esse ad pristinum graecum reverti.*“ *CIC Fontes II*, s. 459.

3. Práce s intereklesiálním manželstvím u církevního soudu

Křesťanství vstoupilo do světa prostřednictvím římské říše, která měla nejlépe vypracovaný právní a soudní systém tehdejší doby. Církev se stala pokračovatelkou tohoto typu řízení spravedlnosti ve společnosti a akceptovala jej i po svém rozšíření na východ od Říma, takže lze ve všech nejstarších kánonech východních církví spatřit vliv tehdy vznikajícího římského kanonického práva, včetně jeho části o soudech a soudních procesech⁶⁴⁶.

Stejně jako v aktuálním západním kodexu (CIC 1983), i ve většině východních právních dokumentů, včetně Kodexu kánonů východních církví (CCEO 1990), se většina procesního práva týká právě manželských kauz. Zatímco se však Západ historicky poměrně pozdě musel vypořádat s existencí tajných manželství⁶⁴⁷, a tím soudně řešit možná podvodná konání i s jejich důsledky⁶⁴⁸, v té samé době měly východní církve tento proces dávno za sebou a musely bojovat o svou holou existenci ve střetu s muslimským světem a jeho zákony⁶⁴⁹.

A v době, kdy se církevní koncily na Západě zabývají protestantskými hnutími a obranou katolické věrouky proti novým námitkám a zpochybňováním, Východ ve své velké většině bojuje nejen proti zmíněnému islámu, jenž se stává většinovým náboženstvím na území, kde tyto církve působily a působí, ale paradoxně i proti samotné římské církvi, která se dlouhá staletí netajila touhou sjednotit se s nimi nejen jurisdikčně, ale i rituálně. Vskutku by tedy nešlo o sjednocení s nimi, ale o jejich podrobení se.

Procesní právo, jímž nyní katolická církev na Východě i Západě disponuje, je téměř identické. Není to však důsledek stejného vývoje v obou částech světa, ale spíše snahou o unifikaci katolické církve, tentokrát však již nejenom ze strany Říma, ale i ze strany mnoha zejména menších východních katolických církví, jímž spojení s Římem přináší větší jistotu nejen dogmatickou, ale doslova i existenční.

Práce latinských církevních soudů (resp. soudních rozhodnutí latinských hierarchů) se téměř tisíc let soustředila na vymezení správné disciplíny ve svém vlastním církevním společenství, které procházelo jiným vývojem než církve východní. Ty se často spokojily se starobylými usneseními koncilů a synod prvního tisíciletí, takže soudní praxe, jaká se mezitím vyvinula na Západě, jim není zcela blízká.

Latinský soudní systém má naopak za sebou již řadu různých sentencí na mnoha úrovních, což může vést k určité uzavřenosti vůči novým podnětům a skutečnostem, včetně přítomnosti východního prvku v manželských svazcích.

---

⁶⁴⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 595.

⁶⁴⁷ GAUDEMET, Jean. *Le mariage en Occident*, s. 225.

⁶⁴⁸ Jsou známé případy v Anglii, Německu, Itálii či ve Francii, kdy církevní soud posuzoval platnost tajného manželství, uzavřeného domnělým příslibem manželství s cílem dosáhnout sexuálního kontaktu anebo materiálního zajištění, přičemž soud nakonec dotyčné „odsoudil do manželství“ a nařídil jim společný život. GAUDEMET, Jean. *Le mariage en Occident*, s. 236.

⁶⁴⁹ Mohamed přel do Medíny roku 622, zemřel o deset let později (632). Už v roce 636 byli muslimové v Palestině, do roku 643 dobyli Persii i křesťanský Egypt. Ve 14. a 15. století již byl převážně muslimský celý Blízký východ, Malá Asie, Balkán a bývalá území křesťanské Byzantské říše.

Spravedlivé posuzování intereklesiálního manželství nebo dokonce manželství čistě východního předpokládá mnohem víc než znalost kodexů, případně sbírek práva jednotlivých východních pravoslavných církví. Obdobně znějící kánony zvláště katolických kodexů neznamenají vždy jediný a stejný výklad, ale naopak hlavně v církvích, které jsou Západu vzdálenější (obecně se dá mluvit o církvích mimo byzantskou tradici, tedy církvi antiochijské, alexandrijské, arménské a chaldejské), jakkoli jsou s latinskou církví v jednotě, se stále více zpochybňuje bezpodmínečná morální závaznost některých z nich⁶⁵⁰.

Na mnoha územích Evropy, včetně českých katolických provincií⁶⁵¹, jsou soudní záležitosti východních církví svěřeny diecézním anebo interdiecézním soudům. Proto je důležité, aby jejich členové měli aspoň základní vědomosti o možných dopadech intereklesiálních (v předchozích dobách nazývaných rovněž interrituálními) manželských kauz.

3.1. Procesní záležitosti obecného charakteru

3.1.1. Kompetence soudu

Manželské kauzy pokřtěných katolíků řeší jejich vlastní církve *sui iuris*, v případě východních nekatolických církví také s přihlédnutím k jejich vlastnímu právu⁶⁵². Jakkoli katolické kanonické právo nemůže zavazovat nekatolíky (kromě případů, kdy je předpis kanonického práva totožný s předpisem práva Božího, jež platí pro všechny, i nepokřtěné lidi, a dále případů smíšených manželství, kdy nekatolík vstupuje do nerozlučitelného svazku s katolíkem, jehož toto právo zavazuje), přesto někdy musí posuzovat i platnost jejich manželství, zejména když jeden z nich, jenž byl už dříve v manželství, žádá svatbu v katolické církvi. Při nahlížení na toto manželství se pak musí brát v potaz přirozené Boží právo, pozitivní Boží právo, ale případně též právo dané nekatolické východní církvi.

K posuzování manželské kauzy je pak kompetentní⁶⁵³:

a) *soud, kde bylo manželství požehnáno*

---

⁶⁵⁰ Stále více se mezi samotnými východními právníky ozývají hlasy po revizi východního práva, aby více respektovalo nejen společnou víru s Římem, ale rovněž společnou tradici s nesjednoceným Východem. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. XXXIV.

⁶⁵¹ Od srpna 1996 se na žádost Apoštolského exarchátu v Praze a z rozhodnutí Nejvyššího tribunálu Apoštolské signatury rozšiřuje působnost soudů latinské církve v ČR i na projednávání soudních případů věřících východních katolických církví byzantského obřadu. *Archiv AE a MCS v Praze*.

⁶⁵² CCEO, kán. 680 § 2. „*Matrimonium inter partem catholicam et partem baptizatam acatholicam salvo iure divino regitur etiam: 1° iure proprio Ecclesiae vel Communitatis ecclesialis, ad quam pars acatholica pertinet, si haec Communitas ius matrimoniale proprium habet; 2° iure, quo pars acatholica tenetur, si Communitas ecclesialis, ad quam pertinet, iure matrimoniali proprio caret.*“

⁶⁵³ CCEO, kán. 1359: „*In causis de matrimonii nullitate, quae non sunt Sedi Apostolicae reservatae, competentia sunt: 1° tribunal loci, ubi matrimonium celebratum est; 2° tribunal loci, ubi pars conventa domicilium vel quasi-domicilium habet; 3° tribunal loci, ubi actor domicilium habet, dummodo utraque pars in territorio eiusdem nationis degat et Vicarius iudicialis domicilii partis conventae ea audita consentiat; 4° tribunal loci, ubi de facto colligendae sunt pleraeque probationes, dummodo Vicarius iudicialis domicilii partis conventae ea audita consentiat.*“

Mnohem více než v západním manželství je nutné rozlišovat místo, kde k požehnání manželství (tedy k jeho uzavření) došlo a zda byla dodržena příslušnost žehnajícího k církvi některého z kontrahentů. Konkrétní budova, kde se svatební obřad uskutečnil, přitom nesehrává roli, jelikož na Východě se nezřídka stává, že kněží žehnají manželům v propůjčených chrámech jiných církví, a to nejen katolických, ale i v nekatolických, případně v sekulárních prostorách, které jsou k tomuto účelu adaptované. Rozhodující je pak skutečnost, zda kněz, jenž manželství žehnal, byl kompetentním pro tento úkon. Obtíž může způsobit situace, kdy východní křesťan vstupuje do manželství na území diaspory, kde nemusí mít oddávající kněz dostatečné vědomosti o potřebných jurisdikcích.

Šetření o křtu předepsané oběma kodexy je proto nutné činit svědomitě a pozorně. Při účasti východního křesťana v manželském procesu je potřebné žádat nejen potvrzení o sňatku (z něhož jde nepřímo vyčíst poznámku o křtu), ale přímo potvrzení o křtu: na něm by mělo být poznamenáno jak místo či církve, v níž byl křest a sňatek uskutečněn, ale rovněž náboženská příslušnost rodičů, z níž lze pak vyčíst i příslušnost pokřtěného k některé církvi sui iuris. Příslušnost k církvi tedy neurčuje místo ani církve, v níž byl křest anebo sňatek udělen.

b) *soud, jemuž přísluší nežalující strana*

Protože partneri zkoumaného manželství nejednou bydlí na odlišných místech, a to i vzhledem k příslušnosti konkrétního soudu, je tato alternativa pro žadatele sice obtížnější, ale pro spravedlivé rozhodování soudu často důležitější, jelikož jeho úkolem není vyhovět žádosti žalující strany, ale spravedlivě ve věci rozhodnout.

V případě, že se žaloba dostane k soudu, kde by (pravděpodobně) měla být příslušná (východní) protistrana, je důležité přesně znát její jurisdikci. I když známe její lokální bydliště, a tím poměrně přesně příslušného latinského hierarchu, ne vždycky je zároveň příslušný pro východního křesťana, bydlícího v jeho diecézi, ani když se jedná o východního katolíka!

c) *soud, jemuž je příslušná žalující strana*

Stejně jako latinský CIC 1983, i východní CCEO pro tuto variantu vyžaduje splnění dalších podmínek (žalobce musí mít v místě příslušného podání trvalé, nikoli přechodné kanonické bydliště, oba manželští partneri bydlí na území stejného národa a s touto variantou souhlasí i soudní vikář nežalující strany). Zatímco latinský kodex jednoznačně mluví o území stejné biskupské konference, východní používá termín *natio*, tedy národ, někdy však překládaný rovněž jako stát (bez jeho specifikace jako subjektu mezinárodního práva).

*Problémem může být právě termín *natio*. Jde patrně o pokus přiblížit se termínu *cirkev sui iuris*, kde např. ruténská církev může mít své členy nejen na území Ukrajiny, ale i na Slovensku, v USA anebo Kanadě. Druhým důvodem může být určitá opatrnost kanonistů, aby například manželství uzavřené na Blízkém východě v tamních speciálních podmínkách nebylo po létech posuzováno například soudci v USA, kam mohou příslušníci určitého národa z politických důvodů emigrovat⁶⁵⁴.*

d) *soud, kde se nachází nejvíce důkazních prvků nebo žijí svědkové*

Z již zmíněných důvodů, jakými může být dobrovolná nebo vynucená emigrace, které ve východních církvích nejsou po celá staletí nijak výjimečné, se může stát, že žaloba na manželství je podána v nové vlasti obou, případně jednoho z nich, přičemž oba již žijí

⁶⁵⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 624.

mimo své původní území. Průkaznost tvrzení žaloby však není možné v tomto jejich novém prostředí ověřit, proto lze připustit, že se proces bude vést v původní vlasti, kde ještě žijí svědkové, kteří tvrzená fakta jedné nebo druhé strany mohou potvrdit.

Jakýkoli evropský nebo americký církevní soud se může záhy dostat do situace, že se na něj obrátí např. katoličtí emigranti ze Sýrie, z Iráku, ale i Ruska či Ukrajiny se žádostí o posouzení platnosti manželství uzavřeného v jejich původní vlasti. Vyloučíme-li neznalost východního kanonického práva členů latinského církevního soudu, ještě stále je potřebné počítat s dalšími obtížemi, jakými jsou například nedostatek dokumentačního materiálu, potvrzení o křtu nebo o svatbě, nemluvě o svědčích, kteří zůstali ve své původní vlasti. Proto je dobré v takovém případě znát původní jurisdikci žadatelů, a dle možností s ní komunikovat, i kdyby byl na území církevního soudu, jenž žalobu posuzuje, Apoštolským stolcem jmenován latinský hierarcha jako jejich příslušný ordinář.

3.1.2. Příslušnost osob k církvi podle východního katolického práva

Dlouhá staletí po velkém východním rozkolu (1054) se katolická církev víceméně ztotožňovala s latinskou, a i když se postupně do jednoty s Římem vracely některé východní církve, až do roku 1894, kdy papež Lev XIII. (1810–1903) vydal apoštolský list *Orientalium Dignitas*, byla latinská církev a její obřad považovány za přednější mezi ostatními.

Rovnocennost všech tradic a z nich vycházejících církví potvrdil i koncilní dokument *Sacrosanctum Concilium*⁶⁵⁵, vyhlášený papežem Pavlem VI. dne 4. 12. 1963. Pojem *církev* přitom není jednoznačně chápán, jelikož kanonické právo sice používá termínu *církev sui iuris*⁶⁵⁶, mnohé jiné papežské a oficiální vatikánské dokumenty se ale tomuto termínu vyhýbají. *Annuario Pontificio* tak mluví pouze o církvích⁶⁵⁷, papež Jan Pavel II. (1920–2005) v apoštolském listě *Euntes in mundum* (25. 1. 1988), jenž předcházela východnímu kodexu, se zase přiklání k srozumitelnějšímu a Východu vlastnějším termínu *autonomní církve*⁶⁵⁸. Stupně této autonomie jsou pak patriarchát, arcibiskupství větší, metropole a ostatní církve, v jejichž čele jsou ustanoveni biskupové.

Křtem se kromě navázání kontaktu s Bohem člověk zároveň včleňuje do Kristova mystického těla, jímž je církev. Přijetím křtu v kterékoli z dvaceti dvou katolických církví se stává součástí jediné katolické (univerzální) církve a zároveň členem konkrétní církve *sui iuris*, jak to předepisuje katolické východní právo⁶⁵⁹. Platí přitom důležitá zásada, že tuto příslušnost neurčuje ani místo, kde křest proběhl, ani církve, do níž náleží ten, kdo křest udělil, i když východní katolické právo stanovuje, aby se křest odehrával podle liturgických předpisů té církve, do níž bude pokřtěná osoba připsána⁶⁶⁰.

⁶⁵⁵ Čl. 4: „Posvátný sněm, věrný tradici, prohlašuje, že svatá matka církev přiznává všem právoplatně uznaným ritům stejné právo i stejnou úctu a že chce, aby byly v budoucnu zachovány a všemožně podporovány.“ www.vatican.va, *Sacrosanctum Concilium* ke dni 20. 10. 2014.

⁶⁵⁶ Termín *sui iuris* pochází z římského práva a označoval osoby, které byly nezávislé na pravomoci otce, opakem byly osoby, římským právem označovány jako *alieni iuris*. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 81.

⁶⁵⁷ *Annuario Pontificio 2013*, s. 1151.

⁶⁵⁸ „Ex hoc Decreto eruitur dilucide autonomiam, qua quoad disciplinam Ecclesiae Orientales fruuntur.“ www.vatican.va, *Euntes in mundum* ke dni 12. 09. 2014.

⁶⁵⁹ Srov. CCEO, kánn. 29–38 o příslušnosti k církvi *sui iuris*.

⁶⁶⁰ CCEO, kán. 683: „Baptismus celebrari debet secundum praescripta liturgica Ecclesiae sui iuris, cui ad normam iuris baptizandus ascribendus est.“

a) *osoba mladší 14 let*⁶⁶¹

Pokud jsou oba rodiče katolíci, vlastní církví pokřtěné osoby se stává ta, do níž náleží otec. Rodiče se však mohou svorně dohodnout, že jejich dítě bude připsáno církvi, do níž patří matka, o tomto rozhodnutí je však potřebné učinit zápis. Stejně připsání nezletilého je v případě, že by byla katoličkou pouze matka.

Jde-li o dítě neprovdané matky, na otce se nebere ohled a dítě je připsáno k církvi, do níž náleží matka. Stav matky (provdaná anebo neprovdaná) se přitom nedefinuje podle civilního, ale podle církevního práva⁶⁶².

Jde-li o dítě neznámých rodičů, případně o adoptované dítě, postupuje se stejně, jakoby ti, jimž bylo dítě svěřeno do péče (příp. jeho adoptivní rodiče), byli jeho biologickými rodiči.

Jde-li o dítě nepokřtěných rodičů, musí se u křtu někdo zaručit za jeho katolickou výchovu, pak se církev, do níž patří tento ručitel, stává i vlastní církví *sui iuris* nově pokřtěného.

b) *osoba nad 14 let*⁶⁶³

V tomto případě se již nehledí na příslušnost k církvi ani jednoho z rodičů, ale dotyčný katechumen si může svobodně zvolit tu církev, do níž bude křtem patřit. Přitom je důležité, aby ti, co mají na jeho konverzi a samotném křtu velký podíl, mu neposkytovali takové rady či doporučení, jimiž by ho odrazovali od rozhodnutí patřit církvi, která je jeho kultuře přiměřená⁶⁶⁴. I kdyby pak křest přijímal v jiné církvi, než si zvolil (např. z důvodu absence kněze této církve), nestává se členem církve křtícího a tato poznámka se má uvést v patřičných zápisech o křtu toho chrámu a církve, kde křest proběhl.

c) *změna příslušnosti k církvi sui iuris*

K tomu, aby katolík mohl změnit příslušnost ke své konkrétní církvi *sui iuris*, potřebuje speciální povolení Apoštolského stolce⁶⁶⁵.

Kromě toho nejvyšší zákonodárce prostřednictvím Kodexu východního kanonického práva uděluje toto povolení těm východním katolíkům, kteří žádají o přechod do jiné východní církve *sui iuris*, nacházející na stejném území, pokud ovšem s tímto přestupem souhlasí oba eparchové.

---

⁶⁶¹ CCEO, kán. 29: „§ 1. *Filius, qui decimum quartum aetatis annum nondum explevit, per baptismum ascribitur Ecclesiae sui iuris, cui pater catholicus ascriptus est; si vero sola mater est catholica aut si ambo parentes concordii voluntate petunt, ascribitur Ecclesiae sui iuris, ad quam mater pertinet, salvo iure particulari a Sede Apostolica statuto.*“

§ 2. *Si autem filius, qui decimum quartum aetatis annum nondum explevit, est:*

1° *a matre non nupta natus, ascribitur Ecclesiae sui iuris, ad quam mater pertinet;*

2° *ignotorum parentum, ascribitur Ecclesiae sui iuris, cui ascripti sunt ii, quorum curae legitime commissus est; si vero de patre et matre adoptantibus agitur, applicetur § 1;*

3° *parentum non baptizatorum, ascribitur Ecclesiae sui iuris, ad quam pertinet ille, qui eius educationem in fide catholica suscepit.*“

⁶⁶² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 83.

⁶⁶³ CCEO, kán. 30: „*Quilibet baptizandus, qui decimum quartum aetatis annum explevit, libere potest seligere quamcumque Ecclesiam sui iuris, cui per baptismum in eadem susceptum ascribitur, salvo iure particulari a Sede Apostolica statuto.*“

⁶⁶⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 84.

⁶⁶⁵ CCEO, kán. 32 § 1. „*Nemo potest sine consensu Sedis Apostolicae ad aliam Ecclesiam sui iuris valide transire.*“

Speciálně privilegovaným případem je přestup z původní církve do církve svého manželského partnera, a to nejen v okamžiku vstupu do manželství, ale rovněž kdykoli během jeho trvání. Zatímco latinský kodex tuto možnost dává jak ženě, tak i muži⁶⁶⁶, východní právo umožňuje tento přestup pouze ženě⁶⁶⁷, jelikož vychází z tradice i práva, že (všechny) děti narozené z takového intereklesiálního manželství budou pokřtěny v církvi svého otce, tedy jejího manžela. V obou případech se však po ukončení manželství lze vrátit do původní církve. Nikdo, ani manželský partner, však k tomuto přestupu nesmí být žádným způsobem donucen⁶⁶⁸.

Pokud by přestup dospělého do jiné církve nastal během trvání manželství, v případě, že by děti (do 14 let) zůstaly připsány do jiné katolické církve než rodiče, automaticky přecházejí do církve svých rodičů; pokud však přestupuje pouze jeden z rodičů a děti (do 14 let) by mohly zůstat jak v církvi jednoho nebo druhého z rodičů, o jejich přestupu do jiné církve spolu s přestupujícím rodičem musí svorně rozhodnout oba, otec i matka. Přestupuje-li do jiné církve katolický rodič ve smíšeném manželství, děti přestupují automaticky s ním. Ve všech těchto případech pak rovněž platí, že po dosažení 14 let se děti mohou vrátit do té církve, do níž byly původně připsány při svém křtu⁶⁶⁹.

Speciální situace nastává, když chce vstoupit do plného společenství s katolickou církví člen některé východní nekatolické církve⁶⁷⁰. V žádném případě nejde o změnu obřadu, ale nadále mu má zůstat věrný kdekoli na světě a chránit ho, přičemž mu zůstává právo o případnou změnu požádat Apoštolský stolec. Změna vlastní církve nenastává ani tehdy, když je východní katolík svěřen do péče hierarchie anebo faráře jiné církve⁶⁷¹, nebo si tuto duchovní péči sám zvolil.

Tento princip bezpochyby vyjadřuje touhu Apoštolského stolce chránit duchovní i liturgické bohatství církve v jejích různých tradicích, aby se nejen neopakovaly historické tendence latinských misionářů v minulosti, ale abychom se i dnes vyhnuli latinizačním proudům uvnitř samotných východních církví⁶⁷². Problém tzv. *latinizantes*, tedy latinizace východních křesťanů řešil už v 18. století papež Benedikt XIV. (1675–1758), jenž i pro latinskou církev stanovil jako určující obřad, do něhož bude nově pokřtěný patřit, obřad otce⁶⁷³.

---

⁶⁶⁶ CIC, kán 112 § 1 2° „...manželský partner, který při uzavírání manželství nebo za jeho trvání prohlásil, že přestupuje do svéprávné církve obřadu druhého manželského partnera; po skončení manželství se může svobodně vrátit do církve latinského obřadu.“

⁶⁶⁷ CCEO, kán. 33: „*Integrum est mulieri ad Ecclesiam sui iuris viri transire in matrimonio celebrando vel eo durante; matrimonio autem soluto libere potest ad pristinam Ecclesiam sui iuris redire.*“

⁶⁶⁸ CCEO, kán. 31: „*Nemo quemvis christifidelem ad transitum ad aliam Ecclesiam sui iuris ullo modo inducere praesumat.*“

⁶⁶⁹ CCEO, kán. 34: „*Si ad aliam Ecclesiam sui iuris transeunt parentes vel in matrimonio mixto coniux catholicus, filii infra decimum quartum aetatis annum expletum ipso iure eidem Ecclesiae ascribuntur; si vero in matrimonio inter catholicos unus tantum parentum ad aliam Ecclesiam sui iuris transit, filii transeunt solummodo, si ambo parentes consenserunt; expleto vero decimo quarto aetatis anno filii ad pristinam Ecclesiam sui iuris redire possunt.*“

⁶⁷⁰ CCEO, kán. 35: „*Baptizati acatholici ad plenam communionem cum Ecclesia catholica convenientes proprium ubique terrarum retineant ritum eumque colant et pro viribus observent, proinde ascribantur Ecclesiae sui iuris eiusdem ritus salvo iure adeundi Sedem Apostolicam in casibus specialibus personarum, communitatum vel regionum.*“

⁶⁷¹ CCEO, kán. 38: „*Christifideles Ecclesiarum orientalium, etsi curae Hierarchae vel parochi alterius Ecclesiae sui iuris commisi, tamen propriae Ecclesiae sui iuris permanent ascripti.*“

⁶⁷² Touto problematikou se nejvyšší zákonodárce zabýval např. i v CIC 1917, dále v motu proprio *Cleri sanctitati* (1957), v dekretu *Orientalium Ecclesiarum* a nyní v CIC 1983 (kán. 111) a v CCEO (kánn. 29–30 a 37).

⁶⁷³ BENEDIKT XIV. *Demandatam caelitus*, CIC fontes, s. 17.

Zkoumání manželských kauz by měla do budoucna doprovázet mnohem větší opatrnost a pečlivost zejména z důvodu zvýšené migrace obyvatel z různých končin světa a jejich ztráty původní kulturní i náboženské identity. Dokud nedojde ke změně stávajících právních norem, je na členech církevních soudů, aby dbali na respektování manželského práva nejen každé katolické církve sui iuris, ale i každé jiné křesťanské církve.

Proto je doporučováno, aby se už na začátku procesu nezanedbalo vyžádání výpisu z matriky pokřtěných, nejen jednoduchého potvrzení o křtu, v němž nebývají mj. uvedeny další údaje o rodičích, ale ani jiné okolnosti křtu. Stejně tak nenajdeme potřebné údaje v potvrzení o církevním manželství, i když se tam u kontrahenta může objevit krátká poznámka o konkrétní církvi.

Zvláštní pozornost by se měla věnovat rovněž zkoumání manželství uzavíraných mezi zahraničními studenty, jakož i manželství obecně uzavíraných v zahraničí.

V českých poměrech může být častým případem manželství česko-slovenské, kde slovenská strana může být členem východní církve, i když byla v době zákazu řeckokatolické církve za komunistického režimu (1950–1968, resp. 1989) pokřtěna v římskokatolické církvi. O příslušnosti k církvi totiž nerozhoduje vůle rodičů, ale kanonické právo. Pro platnost manželství pak může hrát klíčovou roli skutečnost, kdyby otec ženicha nebo nevěsty, ač pokřtěných v latinské církvi, nebyl římským katolíkem.

Po roce 1989, resp. po vzniku Apoštolského exarchátu v ČR přibylo několik desítek řeckokatolických duchovních, kteří aktivně působí v diasporách s latinskou církvi na českém i moravském území, tudíž se mnohem častěji než v minulosti můžeme potkat s tím, že i rodilý Čech je katolíkem byzantského obřadu.

3.2. Konkrétní specifika intereklesiálního manželství

3.2.1. Podstatné vlastnosti manželství⁶⁷⁴

Jednotě a nerozlučitelnosti, které tvoří podstatné vlastnosti křesťanského manželství, je při posuzování konkrétního případu potřeba rozumět stejně, jako jim rozumí církev, jejímiž jsou kontrahenti členy. Zatímco východní katolické právo se v této otázce plně sjednotilo se západním, nesjednocené církve se naopak můžou výrazně lišit např. ve výkladu, zda je smrt ukončením manželství nebo pouze nemožností manželství realizovat na zemi, stejně jako je tomu např. při dlouhém odloučení žijících manželů z jiných důvodů. Stejně tak v obou větvích křesťanství existuje rozlišení manželství na svátostné a církevní: zatímco se však katolictví kloní k výkladu, že církevní (a nesvátostné) manželství se týká všech svazků pokřtěného s nepokřtěným, pravoslavlí nejen akceptuje stejný případ, ale církevní a nesvátostné manželství aplikuje i na druhé (resp. třetí) manželství svých členů po vykonání předepsaného pokání.

Tento rozdíl ve výkladu není tak zanedbatelný jednak z důvodu, že manželství křesťanů (což východní katolický kodex podtrhuje obratem „manželství mezi pokřtěnými“), tedy nejen katolíků, je svátostné, a jednak z důvodu, že apoštolská posloupnost (a tudíž i otázka pravomoci svazovat a rozvazovat) není zachována pouze v Římě, ale i na jiných apoštolských stolcích pravoslavlí. Koneckonců už 2. vatikánský koncil prohlásil, že církve Východu (myšleno obecně, tedy i nekatolické) mají možnost

⁶⁷⁴ CCEO, kánn. 1055 § 1,2; 853; CIC, kánn. 1055 § 1,2; 1056, 1141.

řídít se podle vlastních řádů, které více odpovídají povaze jejich věřících a lépe slouží duchovnímu dobru⁶⁷⁵.

Podle tohoto východního řádu je manželství svátostí, když kněz svým požehnáním ratifikuje a potvrdí vzájemný souhlas kontrahentů. Z toho plyne, že vzájemný souhlas bez tohoto požehnání nemůže vytvořit nejen svátostné, ale ani platné manželství, i kdyby se týkalo dvou pokřtěných.

Soud může dostat k posouzení manželství pravoslavného s katolíkem, které bylo uzavřeno bez požehnání kněze, ovšem v extrémně těžkých podmínkách, tzn. ve vyhnanství, na útěku anebo v nebezpečí smrti, kde a kdy kněz nebyl k dispozici. Z katolického hlediska může být toto manželství platné a nezrušitelné, z hlediska pravoslavného nikoli, tudíž manželský partner může (nebo i v minulosti již mohl) uzavřít nové církevní i svátostné manželství⁶⁷⁶. Pokud by dodatečně požádali jakéhokoli kněze o požehnání, situace se mění i pro pravoslavného křesťana.

Zajímavé je v tomto směru sledovat vývoj předchalkedonských církví, které nebyly v přímém vztahu s Byzancí, tudíž nebyly ani ovlivňovány civilním právem Východořímské říše.

Chaldejská církev na své synodě (585) prohlásila legitimitu prvního rozvodu a následně nového manželství, je-li aplikována evangelijní věta o možném propuštění manželského partnera z důvodu smilstva⁶⁷⁷. Od 7. století pak existují prokázaná požehnání nových manželských svazků u těch křesťanů, kteří nenesli vinu na rozpadu předchozího manželství⁶⁷⁸.

Syrská církev po mnoho staletí uchovávala jednoznačně nerozlučitelnost manželství a teprve roku 1083 se objevují první náznaky praxe umožňování rozvodů za určitých situací. Situace se mění počínaje 13. stoletím: *Nomokanon Bar Ebreo* (1226–1286), jednoznačně inspirován byzantskou legislativou, vyjmenovává konkrétní důvody pro rozvod: smilstvo ženy, apostaze některého z manželů, nakažlivá nemoc nebo impotence⁶⁷⁹.

Arménská církev legalizovala rozvod na synodě v Shahapivanu (444) a ve svém 4. kánonu vyjmenovává různé důvody, pro které s ním lze souhlasit. Legislativa církve se dodnes odvozuje od díla arménského kanonisty Mkhitar Ghoshe (1130–1213).

Koptská církev tuto otázku řeší poprvé ve 13. století: důvody k rozvodu uznává prakticky stejné, jaké jsou v *Novelle 117* císaře Justiniána (542). Stejně tak dnešní koptští

---

⁶⁷⁵ Čl. 16: „Východní církve se řídily už od nejstarších dob vlastními církevními řády, které potvrdili svatí otcové a sněmy, a to i ekumenické. Protože však určitá rozdílnost mravů a zvyků, jak bylo shora připomenuto, vůbec není zábranou pro jednotu církve, naopak spíše zvětšuje krásu církve a nemálo přispívá k plnění jejího poslání, posvátný sněm vyhláší – aby se odstranily všechny pochybnosti –, že církve Východu, při vědomí nutné jednoty celé církve, mají možnost řídit se podle vlastních řádů, které více odpovídají povaze jejich věřících a lépe slouží duchovnímu dobru. Dokonalé zachovávání této tradiční zásady, ne vždy dodržované, náleží k věcem, které jsou naprosto nezbytné jako předběžná podmínka obnovení jednoty.“ www.vatican.va, *Unitatis redintegratio* ke dni 19. 9. 2014.

⁶⁷⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 782.

⁶⁷⁷ Mt 5,32: „Já vám však říkám: Každý muž, jenž zapudí svou ženu mimo případ smilstva, ji vystavuje cizoložství; a kdokoli se ožení se zapuzenou, cizoloží.“

⁶⁷⁸ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 24.

⁶⁷⁹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 25.

pravoslavní uznávají pro rozvod pouze vnější důvody, odmítají přitom důvody pramenící z neochoty, nedostatku vůle či lásky⁶⁸⁰.

Etiopská pravoslavná církev tvrdí, že manželství, které bylo uzavíráno slavnostním způsobem, při němž manželé přijímali eucharistii, je prakticky nerozlučitelné. Tato forma se ale netýká jáhnů nebo laiků v pokročilejším věku, kteří mohou absolvovat obřad neslavnostní nebo i civilní. Takovéto manželství, ač církevní, se nepovažuje za svátostné, a může být později rozvedeno a rozvedený křesťan je pak volný pro druhé manželství⁶⁸¹.

Ani v případě těchto církví nelze na ně jednoduše aplikovat latinský model, protože CIC 1983 nemá adekvátní předpis, jenž se nachází v CCEO 1990, podle něhož se manželství strany katolické s pokřtěnou nekatolickou stranou řídí rovněž vlastním právem církve nebo církevního společenství, k němuž přísluší nekatolická strana, pokud toto společenství má upraveno vlastní manželské právo⁶⁸². Pokud tedy bude chtít kdokoli z církevního soudu posoudit intereklesiální manželství s východním prvkem, měl by udělat maximum možného pro poznání vlastního manželského práva církve, jejímž je žalující nebo žalovaná strana členem.

3.2.2. Manželský souhlas

Církevní doktrína všech křesťanských církví vyžaduje souhlas nupturientů nejen jako podmínku, ale přímo jako konstituční prvek manželství, s tím rozdílem, že ve východní tradici musí být navíc tento souhlas přijatý Bohem, jehož při svatebním obřadu zastupuje kněz. Na rozdíl od latinského práva proto východní katolický kodex zdůrazňuje, že instituce manželství pochází přímo od Boha Stvořitele⁶⁸³, dále že manželství vzniká neodvolatelným souhlasem muže a ženy, což rovněž zmiňuje i koncilní konstituce *Gaudium et spes*⁶⁸⁴. Tímto souhlasem se jeden druhému manželé navzájem odevzdají i přijmou za účelem vytvoření manželství. Některé překlady kodexu, např. polský přitom používají slovo *stvoření*⁶⁸⁵, které tento manželský úkon ještě více přibližuje dílu Stvořitele.

Souhlas je sice úkonem svobodné a dobrovolné vůle, ale musí být vyjádřen nejen oběma stranami v jednom úkonu, nejen bez nátlaku, ale i jasně srozumitelným vnějším způsobem. Jeho forma tedy není ponechána na volbě budoucích manželů, ale je stanovena

⁶⁸⁰ MASSON, Jacques. *Canon du statut personnel des Coptes orthodoxes*. In: *Orientalia Christiana Periodica*, s. 71.

⁶⁸¹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 26.

⁶⁸² CCEO, kán. 780 § 2. „*Matrimonium inter partem catholicam et partem baptizatam acatholicam salvo iure divino regitur etiam:*

1° *iure proprio Ecclesiae vel Communitatis ecclesialis, ad quam pars acatholica pertinet, si haec Communitas ius matrimoniale proprium habet;*

2° *iure, quo pars acatholica tenetur, si Communitas ecclesialis, ad quam pertinet, iure matrimoniali proprio caret.*“

⁶⁸³ CCEO, kán. 776 § 1. „*Matrimoniale foedus a Creatore conditum eiusque legibus instructum, quo vir et mulier irrevocabili consensu personali totius vitae consortium inter se constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum ac ad filiorum generationem et educationem ordinatur.*“

⁶⁸⁴ Čl. 48: „*Důvěrné společenství života a manželské lásky, které Stvořitel založil a vybavil vlastními zákonitostmi, se uskutečňují manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem. A tak lidským úkonem, jímž se manželé vzájemně sobě dávají a přijímají, vzniká i před společností stav podle Božího řádu pevný; tento posvátný svazek nezávisí na lidské libovůli, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti.*“ www.vatican.va, *Gaudium et spes* ke dni 17. 9. 2014.

⁶⁸⁵ GÓRALSKI, Wojciech. *Prawo małżeńskie Katolickich Kościołów Wschodnich*, s. 20.

kompetentní autoritou; pokud není dodržen předepsaný způsob vyjádření manželského souhlasu, jejich případný vnitřní souhlas zůstává bez účinku a manželství nevzniká.

Zatímco západní pojetí vyjádření manželského souhlasu je jasné a přesně definováno do slovní podoby, východní (i ta sjednocená) tradice tento souhlas nevnímá jen jako jeden jediný okamžik (vyřčení věty), ale jako trvajíc úkon, završený kněžským požehnáním (příp. korunovací). Manželství se totiž na Východě uzavírá ve dvou krocích (zásnuby a korunovace), a to i v případě, že by měly následovat těsně za sebou. Zatímco vůle k manželskému souhlasu se zjišťuje už v prvním kroku (v zásnubní části), korunovace je vrcholem částí druhé⁶⁸⁶.

V případě, že je intereklesiální manželství napadeno pro vadu souhlasu, je potřebné tento rozdíl v manželském právu brát v potaz už při vytváření zjišťujících otázek. Pokud se zkoumá manželství uzavřené podle latinského obřadu, dotazujeme se na jasnost a přesnost slov obsažených v manželské slibu, v případě obřadu východního však je nutné okruh těchto otázek rozšířit i na další kroky, které následovaly poté, co byli nupturienti dotazováni na jejich svobodné a dobrovolné rozhodnutí, a to až po závěrečné kněžské požehnání. V takovém případě totiž nejde pouze o zkoumání kanonické formy, ale především o to, zda v průběhu celého obřadu nedal budoucí manželský partner jasným způsobem najevo nesouhlas s probíhajícími manželským obřadem.

Oba kodexy shodně tvrdí, že omyl v otázce jednoty a nerozlučitelnosti jako podstatných vlastností manželství činí manželský souhlas vadným pouze tehdy, když determinuje vůli kontrahenta k uzavření manželství⁶⁸⁷. To, co se západnímu pohledu na tuto skutečnost jeví jako nezpochybnitelné a jasné (vyslovení jasné odpovědi na jasné položenou otázku), může mít pro východní chápání podstatně jiný význam. Stejná odpověď může zaznít v prvním případě proto, že to tak člověk chce, a v druhém proto, že je to tak správné. Rozdíl pak spočívá právě v tom, nakolik Západ nebo Východ rozumí axiomu, že má člověk chtít to, co je správné.

Svobodný souhlas k uzavření konkrétního manželského svazku determinuje řada faktorů, mimo jiné i ve společnosti obecně přítomné (a mnohdy nevyřčené) přesvědčení o možnosti z nepovedeného manželství případně odejít. I přes obecně platnou zásadu, že vědomí a pocit zodpovědnosti (i za daný slib) je na Východě mnohem silnější než na Západě, je rozdíl mezi východními křesťany, kteří žijí v diaspoře v latinské či ateistické většině, a těmi východními, kteří žili nebo žijí v prostředí, kde je nerozlučitelnost manželství i většinovou společností vnímána jako fakt, o němž se nediskutuje.

Velkou roli přitom může sehrávat především rodinné prostředí, v němž byla formována víra jedince, jehož manželský souhlas se posuzuje. Pokud se v jeho blízké rodině objevilo několik případů rozvedených a znovu sezdáných křesťanů, kteří (v nesjednocené církvi) i nadále svou víru praktikovali, lze předpokládat, že omyl v otázce nerozlučitelnosti, jak jej chápe katolická církev, nejen mohl být nezaviněný, ale také mohl rozhodným způsobem ovlivnit jeho vůli manželský souhlas (s tím vědomím a zkušeností, kterou měl z domácí církve) svému protějšku udělit.

⁶⁸⁶ MALÝ TREBNÍK, Prešov: Petra, 2006, s. 57.

⁶⁸⁷ CIC, kán. 1099: „Omyl co do jednoty, nerozlučitelnosti a svátostné důstojnosti manželství činí manželský souhlas vadným jen v případě, jestliže determinuje vůli k uzavření manželství.“; CCEO, kán. 822: „Error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, dummodo non determinet voluntatem, non vitiat consensum matrimoniale.“

Manželský souhlas může být simulovaný, když vnější slova nebo znamení nesouhlasí s vnitřním přesvědčením kontrahenta, a to buď v otázce samotného manželství, nebo některé jeho podstatné vlastnosti či podstatného prvku.

Protože *forum internum* se těžko prokazuje, málokdy lze dokázat, že tomu tak při uzavírání manželství vskutku bylo, zejména když se se svými názory, které by nebyly v rodině obecně přijímány pozitivně, budoucí manžel či manželka nikomu nesvěřovali. Přesto je v určitých případech intereklesiálního manželství potřebné přistupovat ke zkoumanému svazku s citlivější jurisprudencí, která nezařazuje všechny manželské svazky do jednoho vzorového modelu, ale k předložené kauze přistupuje individuálně, jakým je i každý manželský souhlas, dokonce i v rámci jednoho konkrétního manželství.

V některých státech⁶⁸⁸ je kromě církevního obřadu povinná i civilní forma uzavírání manželství anebo jeho registrace. Pokud bylo uzavřeno manželství tímto způsobem mezi východním křesťanem a latinským katolíkem, podle východní tradice (sjednocené i nesjednocené) je takováto forma neplatná vždycky, protože při ní chybí požehnání kněze: proto může nastat situace, kdy východní křesťan tuto formu a souhlas v ní obsažený bere na lehkou váhu. Když se pak zkoumá pozdější náprava manželství, k níž může dojít pod tlakem druhé strany nebo její rodiny, je důležité zkoumat důvody, proč nebyl církevní sňatek uzavřen bezprostředně po civilním nejen způsobem typickým pro západní manželství (tj. měli-li tuto možnost a odmítli ji např. pro nedostatek praktikované víry), ale i rozšířením otázek na vnitřní důvody východního křesťana (tj. zda se nespolehal právě na to, že takovéto manželství vlastně manželstvím není⁶⁸⁹); v tom případě byl manželský souhlas jednoznačně simulován.

Důležitým rozdílem manželského práva obou katolických zákoníků je chápání podmíněného manželského souhlasu. Latinská církev opustila zásadu zákazu takovéhoho manželství, kterou ještě obsahovala norma kodexu z roku 1917⁶⁹⁰ a nyní připouští podmínku do minulosti anebo přítomnosti⁶⁹¹, přičemž platnost manželství pak posuzuje s odstupem času, zda v daném okamžiku, kdy manželství bylo uzavíráno, tato podmínka byla či nebyla naplněna.

---

⁶⁸⁸ Např. Francie, Belgie, Nizozemsko, Švýcarsko, Mexiko, Bolívie, Turecko aj. (k roku 2014).

⁶⁸⁹ V určitých případech lze podle latinského zákonodárství považovat i manželství před civilní autoritou za platné. CIC, kán. 1127 § 2: „*Jestliže vážné obtíže brání zachování kanonické formy, je ordinář místa katolické strany oprávněn po projednání s ordinářem místa oddavek udělit v jednotlivých případech dispenz od formy, při zachování nějaké veřejné formy oddavek, má-i být manželství platné; biskupská konference má stanovit normy pro jednotné udělování této dispensy.*“ Východní kodex rezervuje dispenz od formy Apoštolskému stolci. CCEO, kán. 835: „*Dispensatio a forma celebrationis matrimonii iure praescripta reservatur Sedi Apostolicae vel Patriarchae, qui eam ne concedat nisi gravissima de causa.*“

⁶⁹⁰ CIC 1917, kán. 1092: „*Conditio semel apposita et non revocata:*

1§ *Si sit de futuro necessaria vel impossibilis vel turpis, sed non contra matrimonii substantiam, pro non adiecta habeatur;*

2§ *Si de futuro contra matrimonii substantiam illud reddit invalidum;*

3§ *Si de futuro licita, valore matrimonii suspendit;*

4§ *Si de praeterito vel de praesenti, matrimonium erit validum vel non, prout id quod conditioni subest, existit vel non.*“

⁶⁹¹ CIC, kán. 1102: „§ 1. *Nemůže být platně uzavřeno manželství pod podmínkou do budoucna.*

§ 2. *Manželství uzavřené s podmínkou do minulosti nebo do přítomnosti je nebo není platné podle toho, zda se splnila nebo nesplnila.*

§ 3. *Podmínka, o níž v § 2, může být dovoleně stanovena jen s písemným dovolením místního ordináře.*“

Pro Východ, jenž je věrný své tradici i spiritualitě, v nichž vychází z obrazu snoubence Krista a snoubenky Církve⁶⁹², ale i právu sahajícímu až k justiniánovskému kodexu⁶⁹³, je manželství s podmínkou neznámé⁶⁹⁴. I když koncem 19. století některé východní katolické církve pod vlivem Říma přijaly podobnou možnost, kdy mohl biskup udělit dovolení k uzavření manželství s podmínkou⁶⁹⁵, norma *Crebrae allatae sunt* (1949) všechny katolické východní církve opět vrátila k jejich původní tradici.

Jakékoli spekulace ohledně manželské jednoty jsou tedy pro východního sjednoceného i nesjednoceného křesťana vyloučeny obecně a absolutně (manželský partner je přijímán se vším všudy, navíc až do věčnosti, nejen do jeho smrti)⁶⁹⁶. Požehnání manželům proto může kněz udělit pouze tehdy, když není k manželskému souhlasu přiložena žádná podmínka⁶⁹⁷.

Rozdílné chápání možné (resp. nemožné) podmínky v intereklesiálním manželství lze ilustrovat na konkrétním příkladu: Praktikující východní křesťan (i katolík) si chce vzít svou nastávající latinskou katoličku pouze pod podmínkou, že je (v přítomnosti) skutečně panna, jak mu to stále tvrdí. Toto svoje podmíněčné prohlášení vnějším způsobem projeví i před třetí osobou. Po svatbě zjistí, že její partnerka neoklamala a pannou doopravdy byla, podle západního kodexu se jeho podmínka (nikoli pochybnost) naplnila a manželství není zpochybnitelné. Východní katolický kodex však nepřipouští ani takovýto podmíněčný souhlas a na předmětné manželství musí i církevní soud nahlížet i z druhého úhlu pohledu. Není totiž možné, aby pro jednoho z partnerů manželství platné bylo a pro druhého nikoli⁶⁹⁸.

Manželský souhlas je vždy udělován konkrétní osobě, proto všechny církve včetně sjednocených kladou důraz na to, že nesmí jít o omyl v osobě, protože tím pádem by bylo manželství neplatné (resp. v nesjednocených církvích neexistující), a to z důvodu přirozeného práva. Jelikož na Východě, jenž je déle než tisíc let navíc mnohem více v kontaktu i s radikálními formami islámského náboženského práva⁶⁹⁹, existuje větší nebezpečí záměny konkrétní osoby, východní manželské právo, a to jak sjednocené, tak nesjednocené, nepřipouští uzavírání manželství v zastoupení⁷⁰⁰.

---

⁶⁹² Ef 5, 22n.: „Muž je hlavou ženy, jako Kristus je hlavou církve, těla, které spasil. Ale jako církev je podřízena Kristu, tak mají být ženy ve všem podřízeny svým mužům. Muži, milujte své ženy, jako si Kristus zamiloval církev a sám se za ni obětoval... Tak i Kristus pečuje o církev. ... Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své manželce, a budou ti dva jedno. Je to velké tajemství, které vztahují na Krista a na církev.“

⁶⁹³ Císař Justinián (482–565) brzy po svém nástupu na císařský trůn nechal zpracovat římskou legislativu. Nomokánon, jenž byl první z jeho čtyř sbírek, se v rozsáhlé části věnoval také manželskému právu. GAUDEMET, Jean. *Le mariage en Occident*, s. 165.

⁶⁹⁴ ZHISHMAN, Joseph. *Das Eherecht der Orientalischen Kirche, 1–2*, Vídeň: W. Braumüller, 1864, s. 612.

⁶⁹⁵ Rumunská církev tak učinila na synodu v roce 1882, syrská roku 1887 a arménská v roce 1911. COUSSA, Acacius. *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali, vol. I*, s. 179.

⁶⁹⁶ CCEO, kán. 826: „*Matrimonium sub condicione valide celebrari non potest.*“

⁶⁹⁷ PRADER, Joseph. *Das kirchliche Eherecht in der seelsorgerischen Praxis*, s. 110.

⁶⁹⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 446.

⁶⁹⁹ Podle práva malikovské nebo hanbalitské školy může ženu (nikdy však muže) zastupovat tzv. *walí*, zástupce nevěsty, která tak nemusí být přítomna ani zasnub, ani svatby, a se svým manželem se tak setkává teprve po uzavření platného sňatku, většinou o první, svatební noci. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 151.

⁷⁰⁰ CCEO, kán. 837 § 2. „*Matrimonium per procuratorem valide celebrari non potest, nisi iure particulari propriae Ecclesiae sui iuris aliud statutur, quo in casu etiam de condicionibus, sub quibus tale matrimonium celebrari potest, providendum est.*“

Co se týče omylu v podstatné vlastnosti osoby, již je manželský souhlas udělován, se právo dostává do svízelné situace, protože musí respektovat skutečnost, že pro některou kulturu či tradici je určitá vlastnost osoby podstatnou podmínkou pro schopnost k uzavření manželství⁷⁰¹. Typickým příkladem je etiopské kulturní prostředí, v němž je stále vysoce ceněno a pro manželství přímo vyžadováno, aby žena byla nejenom panna⁷⁰², ale i plodná⁷⁰³, v opačném případě žádné manželství nemůže vzniknout⁷⁰⁴. Zatímco pro západní chápání není fyzická a zdravotní schopnost k mateřství podstatnou vlastností ženy, pro některé východní kultury je naopak žena s mateřstvím neoddelitelně spjata⁷⁰⁵.

Ačkoli tedy všechny východní církve včetně starobylých a nesjednocených pravoslavných omyl v totožnosti osoby považují za důvod k zpochybnění existence (resp. platnosti) takového manželství, liší se pak následně v kvalifikaci některých konkrétních skutečností jako podstatných vlastností osoby, zejména u ženy, např. panenství v případě prvního manželství anebo těhotenství s jiným mužem v případě manželství druhého⁷⁰⁶. Kromě etiopské, chaldejské či koptské pravoslavné církve je možné setkat se s obdobným přístupem k ženě i v některých regionech Řecka.

Vyskytne-li se tedy u církevního soudu zkoumání manželství, jehož jedna strana je východní nekatolická, je důležité rozlišovat, zda prostředí, v němž vyrůstala, bylo již diasporou Západu anebo naopak území, kde tvoří jeho církev kulturní i myšlenkovou většinu. V takovém případě svědectví třetí osoby o explicitním vyjádření požadované podstatné vlastnosti, které se vyžaduje pro latinského katolíka, může pro východního nesjednoceného nahradit hodnověrné dosvědčení členů konkrétní církve o obecně rozšířeném požadavku pro manželství v jejich církvi.

Rozdíl v latinském a východním chápání je i v kvalifikaci tohoto jevu: zatímco Západ posuzuje takový případ jako manželství s podmínkou, Východ jako manželství bez podstatné (a nikoli fyzickou osobou, ale církví či společností požadované) vlastnosti ženy.

---

⁷⁰¹ Byli to právě východní biskupové, kteří již před druhým vatikánským koncilem navrhovali, aby za podstatný omyl v osobě byly považovány všechny takové prvky či vlastnosti osoby, které ovlivní manželské soužití, např. panenství, neplodnost, zamlčené těhotenství, nakažlivá nemoc apod. *Acta et documenta Concilio oecumenico Vaticano II apparando*. Series praeparatoria, část I, Vatikán: Libreria Editrice, 1970, s. 595.

⁷⁰² *Fetha Nagast*, etiopský královský zákoník, sepsaný už kolem roku 1240 koptským teologem Abul Fada'il Ibn al-'Assalem, jenž je doposud považován za základ církevního práva etiopské církve, praví: „*Pokud se ukáže o první noci, že žena nebyla shledána pannou, může být vrácena do domu svých rodičů a manželství je považováno za neuzavřené.*“ PRADER, Joseph. *Das kirchliche Eherecht in der seelsorgerischen Praxis*, s. 157.

⁷⁰³ Neplodnost podle katolického zákonodárství není považována za zneplatňující. CCEO, kán. 801 § 3. „*Sterilitas matrimonium nec prohibet nec dirimit firmo can. 821.*“ CIC, kán. 1084 § 3. „*Neplodnost manželství ani nezakazuje, ani nezneplatňuje, při zachování kán. 1098.*“

⁷⁰⁴ MILASCH, Nikodemus. *Das Kirchenrecht der Morgenlandischen Kirche*, Mostar: Pacher & Kisić, 1905, s. 598.

⁷⁰⁵ Jinou otázkou je podvodné konání některé z manželských stran, kdy za účelem získání manželského souhlasu předstírá takové neexistující, ale druhou stranou požadované vlastnosti anebo skutečnosti, které vážným způsobem ovlivní manželské soužití. CCEO, kán. 821: „*Qui matrimonium celebrat deceptus dolo ad obtinendum consensum patratu circa aliquam alterius partis qualitatem, quae sua natura consortium vitae coniugalis graviter perturbare potest, invalide celebrat.*“ CIC, kán. 1098: „*Neplatně uzavírá manželství, kdo byl oklamán podvodem za účelem dosažení souhlasu, když se podvod týká nějaké vlastnosti druhé strany, a tato vlastnost může ze své povahy vážně narušit společenství manželského života.*“

⁷⁰⁶ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 159.

3.2.3. Zákony, jimiž se intereklesiální manželství řídí

Všechna manželství, bez ohledu na to, zda je tvoří pokřtění anebo nepokřtění, věřící anebo nevěřící lidé, jsou řízena přirozeným i pozitivním Božím právem, které může církev pouze interpretovat a upřesňovat. Manželství mezi katolíky stejného obřadu a stejné církve jsou řízena jejich vlastním právem, takže katolická církev svými kodexy, tedy svým pozitivním právem (CIC 1983 a CCEO 1990) se limitovala pouze na řízení manželství, v nichž je aspoň jeden z kontrahentů jejím členem⁷⁰⁷.

Podle předchozí východní katolické disciplíny v období mezi *Crebrae allatae sunt* (1949) a promulgací koncilního dokumentu o ekumenismu *Unitatis Redintegratio* (1964) byly však katolickou církví posuzovány podle katolických církevních norem i manželství ostatních pokřtěných, tedy i východních nekatolíků⁷⁰⁸. Stejně tak to předepisoval Kodex kanonického práva pro latinskou církev z roku 1917⁷⁰⁹. Z nynější katolické legislativy však vyplývá, že na manželství východních křesťanů se má nahlížet i se zřetelem na jejich vlastní manželské právo⁷¹⁰.

Podmínkou pro jmenování soudce jakož i obhájce svazku, kteří sehrávají při posuzování manželství u církevního soudu důležitou a nezastupitelnou roli, je doktorát anebo aspoň licenciát kanonického práva. Obecně se však na západních teologických fakultách, včetně České republiky vyučuje latinské kanonické právo, s případným seminářem práva východního. Podle statistických ročenek Annuario Pontificio z let 1990–2014⁷¹¹ lze vidět velký nárůst východních katolíků v oblastech s doposud striktně latinskou jurisdikcí (a obdobně to lze vidět z oficiálních webových stránek církví východních nekatolických)⁷¹², proto lze již v blízké době očekávat nárůst intereklesiálních manželství, případně manželství čistě východních, která budou církevními soudy posuzována. Soudní vikář by proto měl dbát, aby mezi členy jeho tribunálu byli i soudci a obhájci svazku se znalostí východního kanonického práva.

Několik ukázek aplikace východního kanonického práva:

a) *Východní (katolické) manželské právo a východní katolíci*

Platné manželství v katolické církvi je nezrušitelné. Pokud se člověk stává členem církve křtem, jenž sám (nikoli církev) ho činí schopným přijímat další svátosti, pak bylo motu proprio *Omnium in mentem* papeže Benedikta XVI. o změně dikce i obsahu kánonů

⁷⁰⁷ CIC 11, CCEO 1490. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 37.

⁷⁰⁸ *Crebrae allatae sunt*, kán. 5: „*Baptizatorum matrimonium regitur iure non solum divino, sed etiam canonico, salva competentia civilis potestatis circa mere civiles eiusdem matrimonii effectus.*“ www.vatican.va, *Crebrae allatae sunt* ke dni 17. 09. 2014.

⁷⁰⁹ CIC 1917, kán. 1016: „*Baptizatorum matrimonium regitur iure non solum divino, sed etiam canonico, salva competentia civilis potestatis circa mere civiles eiusdem matrimonii effectus.*“

⁷¹⁰ CCEO, kán. 780 § 2. „*Matrimonium inter partem catholicam et partem baptizatam acatholicam salvo iure divino regitur etiam:*

1° iure proprio Ecclesiae vel Communitatis ecclesialis, ad quam pars acatholica pertinet, si haec Communitas ius matrimoniale proprium habet;

2° iure, quo pars acatholica tenetur, si Communitas ecclesialis, ad quam pertinet, iure matrimoniali proprio caret.“

⁷¹¹ *Annuario Pontificio* je oficiální ročenka katolické církve, kterou každoročně od roku 1860 vydává oficiální vatikánské nakladatelství *Libreria Editrice Vaticana*. První statistiky však Řím vydal již roku 1716.

⁷¹² Zatímco ještě v roce 1972 oficiální ročenka východních katolíků (*Oriente Cattolico*) vydaná ve Vatikánu mohla bez problémů nakreslit jurisdikční mapu Kongregace pro východní katolíky, nyní se nacházejí ordinariáty všude po světě a lokální charakter těchto ordinariátů výrazně ztrácí na síle. *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 25.

1086 § 1 a 1117 latinského CIC 1983 jejich logickou nápravou. Latinský Západ, který sice hlásal nerozlučitelnost Krista a církve, zároveň zcela legálně přes dvacet let nechával platit zásadu, že katolík může ztratit pouto se svou církví, s níž nebude formálně vázán. A tak v období 27. 11. 1983–26. 10. 2009 platilo, že latinský katolík, jenž formálně odpadl od (římsko)katolické církve, nemusel při vstupu do manželství zachovat kanonickou formu⁷¹³.

Východní manželské právo tuto výjimku nikdy neobsahovalo. Naopak bez ohledu na to, zda se jedná o manželství východního katolíka s katolickým partnerem anebo ne, je vázán předepsanou formou a jeho manželství je následně nerozlučitelné.

Zatímco při posuzování předmětného manželství, v němž figuroval apostatovaný latinský katolík, je potřebné brát v úvahu výše zmíněné období, kdy jeho manželství s nepokřtěnou osobou bylo platné, pokud bylo uzavřeno před civilní autoritou anebo nekatolickým duchovním, u apostatovaného východního katolíka ve stejné době by za stejných podmínek bylo neplatné!

V důsledku toho bývalý apostatovaný latinský katolík anebo jeho manželský partner z takového manželství (uzavřeného v zmíněné přesně vymezené době) nemůže uzavřít nové manželství, zatímco bývalý apostatovaný východní katolík anebo jeho manželský partner ano.

b) *Východní (katolické) manželské právo a latinští katolíci*

Když východní katolík vstupuje do manželství s latinským katolíkem, k platnosti tohoto svazku musí být splněny podmínky obou kodexů, a to jak latinského CIC z roku 1983, tak i východního CCEO z roku 1990. Protože v obou kodexech existují normy, které mohou být dále upraveny partikulárním právem, je potřebné ověřit, zda tak nedošlo nejen podle latinského práva příslušného církevního soudu a jedné ze stran manželství, ale i ze strany východního katolíka⁷¹⁴.

Polská biskupská konference například na základě práva, jí uděleného CIC 1983⁷¹⁵ přijala rozhodnutí o minimálním věku pro uzavření manželství, a to 21 let pro muže a 18 let pro ženu; toto nařízení platilo do 15. 11. 1998, kdy byla věková hranice muže snížena rovněž na 18 let⁷¹⁶. Členem polské biskupské konference je i řeckokatolická metropole Přemysl-Varšava. Pokud by se tedy posuzovalo manželství české latinské katoličky s ukrajinským řeckokatolíkem, žijícím v Polsku, uzavřené tamtéž v roce 1990, přičemž nevěstě bylo 18 a ženichovi 19 let, je potřeba zkoumat, zda byla ženichovi v době sňatku udělena dispensa od jeho příslušného hierarchie.

c) *Východní (katolické) manželské právo a východní pokřtění nekatolíci*

Podle katolického učení mají východní nesjednocení platnou apoštolskou poslušnost, tudíž také platné svátosti, včetně kněžství a případného biskupského svěcení. Hierarchové nesjednocených východních církví jsou tak stejně jako latinští biskupové obdařeni zákonodárnou mocí partikulárního práva, což respektuje i východní katolický kodex: v důsledku toho je jejich manželské právo považováno za platné (není-li v rozporu s božským právem) a má být bráno v potaz, pokud se jedná o manželství katolíka s východním nekatolíkem.

⁷¹³ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 373.

⁷¹⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 374.

⁷¹⁵ CIC, kán. 1083 § 2: „Biskupská konference může stanovit vyšší věk pro dovolené uzavření manželství.“

⁷¹⁶ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 241.

I když oficiální katolické učení o možnosti rozvodu a následného nového svazku je odlišné od pravoslavného učení a praxe, v případě zkoumání manželských překážek je důležité zkoumat nejenom ty, které jsou vyjmenovány v katolických kodexech, ale i ty, které případně stanovuje vlastní právo nesjednocené východní církve, jež lze v tomto případě považovat za partikulární právo univerzální církve, jejíž jsou i ony součástí.

Zvláštní pozornost je nutné věnovat situaci, kdy manželské požehnání udělí manželům při obřadu (byť v pravoslavném chrámě) bývalý východní nekatolický kněz, jenž byl vlastní církví propuštěn z kněžství. Takovéto manželství je neplatné nejen podle jejich, ale i podle katolického manželského práva⁷¹⁷.

Může se stát, že pravoslavný uzavírající manželství s východním katolíkem, podle svého vlastního práva, které musí katolický oddávající kněz nebo biskup akceptovat, potřebuje od svého vlastního biskupa dispenz. V souladu s vlastními právními normami mnoha nekatolických východních církví mu však biskup takovouto dispenz udělit nemůže, takže nastává konflikt práva, jež není schopna řešit ani katolická judikatura, která by tak musela posoudit legitimitu odmítnutého úkonu, což by samo o sobě bylo nelegitimní⁷¹⁸.

Pokud by byl onen pravoslavný biskup ochoten udělit výjimku, mohl by tak udělat pouze na základě příslibu svého člena, že děti bude vést v jeho vlastní, tedy pravoslavné církvi. Takový slib by však byl pro změnu v rozporu s požadavky katolické církve, a také hříšným pro katolického partnera, čímž by zase vznikla překážka k tomu, aby povolení k sňatku udělil zase katolický ordinář.

Tato situace se nezmění, ani kdyby manželství bylo uzavřené před východním nekatolickým knězem, a to s dispensí od katolické kanonické formy udělené katolickým biskupem, protože jak je popsáno výše, pravoslavný kněz či biskup tak učiní pouze s příslibem křtu a výchovy dětí v konkrétní pravoslavné církvi, což je v rozporu se svědomím katolického partnera.

Řešením není ani duplikace obřadu po požehnání v nekatolické východní církvi, zvláště když je toto manželství považované už za platné: vzájemný manželský souhlas nelze udělit dvakrát⁷¹⁹. Pokud by se navíc odehrával svatební obřad v rámci eucharistické liturgie, katolická strana sice může dostat povolení přijmout eucharistii, nekatolický duchovní jí však i přes velkodušnost katolické církve tuto svátost neudělí.

Manželské konflikty lze zpětně vidět nejvíce v manželstvích mezi východním evropským katolíkem a východním nekatolíkem z Blízkého východu. Důvodem je silný androcentrický charakter manželství a rodiny v tomto prostředí: žena je považována za jakýsi přídavek k muži, a to v mnoha oblastech včetně náboženské, přičemž víra a příslušnost k církvi není pouhou vnitřní záležitostí jednotlivce, ale rovněž silným vyjádřením vnější příslušnosti jednotlivce či rodiny ke konkrétní komunitě⁷²⁰. Katolická partnerka toto železné pravidlo prakticky nemá šanci změnit a v případě manželství musí přijmout víru manžela, jakož i všechny děti vést v jeho, nikoli ve své víře⁷²¹.

⁷¹⁷ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 377.

⁷¹⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 478.

⁷¹⁹ CCEO, kán. 839: „*Vetita est ante vel post canonicam celebrationem alia eiusdem matrimonii celebratio religiosa ad matrimoniale consensus praestandum vel renovandum; item vetita est celebratio religiosa, in qua et sacerdos catholicus et minister acatholicus partium consensus exquirunt.*“

⁷²⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 536.

⁷²¹ Biskupská synoda melchitského patriarchátu se už v roce 1975 neúspěšně pokusila navrhnout řešení, aby v takovéto situaci byla ve prospěch přirozeného práva na rodinu udělena dispenz k uzavření manželství před nekatolickým duchovním katolické ženě, která nemůže odmítnout být sjednocena se svým manželem i vírou, ale nadále chce v katolické víře setrvat. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 537.

I když jsou tedy pravoslavné církve katolickou uznávány jako pravé církve a o platnosti jejich svátostí nemá žádných pochybností⁷²², v takovémto případě je katolická žena vystavena životnímu rozhodnutí: buď upustit od zamýšleného manželství, protože ve svědomí se nemůže připojit k pravoslavným a zároveň nadále udržovat spojení s papežem, anebo opustí katolickou víru, čímž se zase proviní proti svému svědomí i proti kanonickému právu⁷²³.

d) *Východní (katolické) manželské právo a západní pokřtění nekatolíci*

Protože k platnosti manželství východního katolíka se vyžaduje kanonická forma, jejíž součástí je i kněžské požehnání, je nutné rozlišovat mezi západními nekatolíky, u jejichž duchovních podle učení katolické církve není pochybnost o platnosti kněžského svěcení, a nekatolíky, jejichž duchovní nelze považovat za platně vysvěcené osoby. Do první skupiny přitom náleží pouze starokatolíci utrechtské unie a někteří anglikáni, jejichž svěcení bylo buď uznáno anebo doplněno katolickou církví⁷²⁴.

Ačkoli i u ostatních křesťanských církví je křest katolickou církví považován za platný, požehnání jejich kněžími je bráno stejně, jako by jim žehnal kdokoli z rodiny, tedy bez potřebného a kodexem požadovaného kněžského stavu. Podle většiny protestantských církví navíc není jejich člen povinen uzavřít manželství před vlastním duchovním, proto uznávají i ta manželství, která byla stvrzena civilní autoritou anebo duchovními jiných církví, včetně katolické⁷²⁵.

Nepřímo se může u církevního soudu posuzovat i manželství východního nekatolíka se západním nekatolíkem. Je důležité přitom nepodlehnout dojmu, že oba jsou nekatolíci, tudíž jejich manželství, uzavřené před civilním úředníkem je tím pádem platné. Katolická církev, uznávající právo východních nesjednocených církví na vlastní legislativu, totiž zároveň respektuje jejich požadavek pro své vlastní členy, kteří jsou vázáni kanonickou formou s kněžským požehnáním. Zatímco z pohledu protestanta by tedy i takové civilní manželství bylo platné, z pohledu východní nesjednocené – a na základě zmíněného uznání – i katolické církve bylo neplatné, tudíž je možné, aby oba kontrahenti uzavřeli nové manželství s katolíkem řádnou kanonickou formou.

e) *Východní (katolické) manželské právo a nepokřtění*

Vzhledem k nepokřtěným obě sbírky kanonického práva, jak latinská, tak i východní, zaujaly stejný postoj: církve si nepřivlastňují moc regulovat jejich život a jejich vzájemné manželství posuzuje pouze podle Božího práva, jímž bezpochyby je i požadavek jednoty

⁷²² „Jelikož tyto církve, i když odloučené, mají pravé svátosti a především, vlivem apoštolské poslušnosti, mají kněžství a eucharistii, které je s námi dosud těsně pojí...“ www.vatican.va, *Unitatis redintegratio* ke dni 13. 8. 2014.

⁷²³ CCEO, kán. 1436: „§ 1. *Qui aliquam veritatem fide divina et catholica credendam denegat vel eam in dubium ponit aut fidem christianam ex toto repudiat et legitime monitus non respiscit, ut haereticus aut apostata excommunicatione maiore puniatur, clericus praeterea aliis poenis puniri potest non exclusa depositione.*

§ 2. *Praeter hos casus, qui sustinet doctrinam, quae a Romano Pontifice vel Collegio Episcoporum magisterium authenticum exercentibus ut erronea damnata est, nec legitime monitus respiscit, congrua poena puniatur.*“

⁷²⁴ Kodex CIC, kán. 844 § 3 sice zmiňuje i jiné církve, které jsou podle rozhodnutí Apoštolského stolce vzhledem ke svátostem ve stejné situaci jako církve východní, ale prozatím jde o nenaplněnou normu, protože Apoštolský stolec za takové žádné západní církve neprohlásil. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 370.

⁷²⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 480.

a nerozlučitelnosti (překážkou tedy je předchozí platné manželství), stejně jako heterosexuální svazek mezi mužem a ženou (tudíž je překážkou nejen homosexuální orientace, ale i nejistá sexuální identifikace jako transsexualita nebo změněné pohlaví). Protože jedním z přirozených cílů manželství je také *bonum prolis*, tedy lidská reprodukce a udržování lidského rodu, k překážkám přirozeného Božího práva se rovněž řadí impotence, čili úplná neschopnost žít pohlavní život. Co se týče státních zákonů o manželství, nemohou být pro církevní fórum jako platné a zavazující brány takové, které by přímo odporovaly Božímu zákonu (např. zákaz manželství mezi rasami, dále mezi muslimskou ženou a nemuslimským mužem anebo mezi židem a nežidem)⁷²⁶.

Nelze vyjmenovat zákonodárství všech států, avšak vzhledem k zjevné liberalizaci společnosti na Západě na jedné a náboženské radikalizaci na Východě na druhé straně, musí se církevní soud, posuzující manželství nepokřtěných pouze sekundárně, tj. jde-li o předchozí manželství nepokřtěného, jenž chce uzavřít nové manželství s katolíkem (ať už latinského anebo některého východního obřadu), zajímat i o civilní manželské zákony a pravidla, podle nichž bylo předmětné manželství uzavřeno. Doposud nezpochybňovaná zásada, že manželství dvou nepokřtěných před civilní autoritou se má považovat za platně uzavřené, tak ztrácí na jistotě z důvodu, že podle světských zákonů stále více a snadněji mohou před civilní autoritou vznikat manželství, odporující Božímu anebo přirozenému právu.

Zvláštní pozornost je potřeba věnovat východním křesťanům ze zemí, kde tvoří většinu obyvatelstva muslimové⁷²⁷. Jedná se především o země Blízkého východu, kde jsou křesťané (syrští, maronitští, arménští, chaldejští aj.) stále vystaveni krutému pronásledování. Podle islámu neexistuje rozdíl mezi světskou a náboženskou sférou, tudíž státy, které se řídí islámským právem, v nichž ale žijí také tito křesťané (a mezi nimi i východní katolíci), nepotřebují žádné civilní manželské zákony, protože každý jejich občan je povinen se řídit zákony islámskými.

V některých z těchto států jsou křesťanství a židovství tolerovány jako náboženství Knihy⁷²⁸ a je jim přiznán status osobních společenství, která se mohou řídit vlastním právem, pokud není v rozporu s právem islámským. Ve vyhrocených situacích a dobách, kdy přebírá rozhodování v zemi radikálnější náboženské vedení, je však praktická realizace této výjimky velmi náročná a pro křesťany (sjednocené i nesjednocené) diskriminační.

Jelikož v islámské společnosti se na duchovní hierarchii nahlíží jako na hlavu etnického společenství, křesťanských hierarchií, zejména patriarchátů jsou považováni za hlavy nejen křesťanů, ale i konkrétního etnika⁷²⁹, v němž zodpovídají za dodržování rodinných, manželských nebo dědických zákonů. Idea moderního západního právního systému, podle něhož všichni občané jednoho státního území zachovávají stejné zákony, je islámskému myšlení cizí⁷³⁰ a ani v rámci islámského světa neexistuje jediný právní systém, akceptovaný všemi islámskými skupinami. Tudíž je potřebné posuzovat každý

⁷²⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 381.

⁷²⁷ Podle největší světové encyklopedie *Encyclopædia Britannica* (od roku 2012 pouze v internetové podobě) je islám největším náboženstvím světa s počtem asi 1,5 miliardy členů. [www.britannica.com/topic-browse/Religion](http://www.britannica.com/topic/browse/Religion) ke dni 10. 10. 2014.

⁷²⁸ *Knihou* se myslí Bible jako zjevené Boží Slovo. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 368.

⁷²⁹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 367.

⁷³⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 368.

případ individuálně, a to nejen podle lokality, kde byl zkoumaný manželský svazek uzavírán, ale i podle doby, kdy k jeho uzavření došlo.

Lze očekávat, že se v budoucnu objeví u církevních soudů kauza, v níž bude napadena platnost manželství východních křesťanů (resp. katolíků), kteří byli ve své původní vlasti nuceni uzavřít manželství v komunitě, která byla ohrožena na životě, nebo naopak kvůli záchraně života dočasně přijali islám a formálně se zřekli křesťanství, k němuž se ovšem v emigraci chtějí vrátit. V těchto a podobných situacích je nutné postupovat nejen podle zaběhnutých právních schémat, ale i se zřetelem na extrémně složité životní podmínky kontrahentů. Otázky, vypracované obhájcem svazku nebo soudcem, mají proto vycházet z hlubší znalosti poměrů konkrétních křesťanů (resp. katolíků) v islámském světě.

3.2.4. Příprava na manželství a připravenost kontrahentů

I když zásnubami nevzniká nárok na manželství, na rozdíl od latinského Západu se však z východních církví a jejich svatebních obřadů nevytratily: nadále jsou jejich součástí a předcházejí samotné korunovaci a požehnání manželům. Ve většině církví jsou zásnuby považovány za liturgickou slavnost, u níž se vyžaduje přítomnost kněze⁷³¹. Protože však jejich vnější forma není ve všech církvích jednotná, východní Kodex kanonického práva ponechává na jednotlivých církvích, aby vlastním partikulárním právem určily jejich průběh. V církvích byzantské tradice, stejně jako v maronitské církvi jsou zásnuby natolik nedílnou součástí vstupu do manželství, že se musejí konat i v případě, že samotné korunovaci manželů předcházejí bezprostředně v ten samý den, tedy u vchodu do chrámu, kde pak má dojít ke kněžskému požehnání manželům⁷³².

Tato informace může být pomůckou jak pro vyšetřujícího soudce, tak i pro obhájce svazku, kteří mohou vhodnými otázkami zjistit nejen hloubku zakotvení východního manželského partnera v jeho vlastní tradici a církvi, ale nepřímo i míru připravenosti obou kontrahentů na samotnou svatbu a manželství, případně přítomnost nátlaku či těžkého strachu z některé strany, jenž celý průběh příprav mohl oproti zažitě tradici a praxi ve východní církvi urychlovat či zkracovat.

Již dvoutisíciletá přítomnost křesťanství ve společnosti přinesla paradoxně mj. i zevšednění některých hodnot či tradic, z nichž se časem vytratila náboženská a původní obsah. Týká se to i svatebních obřadů a instituce manželství jako takového. Zejména obyvatelé evropského či amerického (tedy latinského) Západu, ač často pokřtění, už obecně nechápou například nutnost propojení svatby (coby začátku manželství) s Eucharistií jako živým a oživujícím principem účinnosti dalších svátostí, takže latinský kodex reflektující tento stav již v roce svého vzniku (1983) svátost smíření, eucharistii i biřmování před uzavřením manželství pouze „velmi doporučuje“.

Východní křesťanství mnohem silněji uchovává prvotní praxi církve, v níž bylo přijímání svátostí vzájemně propojeno. Jednak biřmování (myropomazání) až na výjimky přijímají věřící již spolu se křtem⁷³³, jednak uzavření manželství má probíhat ve spojení

⁷³¹ Např. u Arménů, maronitů či koptů. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 66.

⁷³² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 383.

⁷³³ Tuto obecnou tradici Východu respektuje i Kodex CCEO, kán. 694: „*Ex Ecclesiarum orientalium traditione chrismatio sancti myri sive coniunctim cum baptismo sive separatim ministratur a presbytero.*“

s Božskou eucharistií, což jim má být průběžně důrazně připomínáno⁷³⁴. Pod vlivem latinské církve sice některé sjednocené východní církve začaly praktikovat slavení manželství bez eucharistické liturgie, ale je to zcela proti duchu východních tradic⁷³⁵.

Zajímavostí východní tradice (projevující se i ve východním katolickém právu) je i skutečnost, že se manželství má uzavírat v místě, kde je příslušný ženich a nikoli nevěsta, jak to známe z našich evropských poměrů⁷³⁶. Porušení této zásady však nemá zneplatňující důsledky, stejně jako přestoupení zákazu doby, která není vhodná pro uzavírání manželství. Latinský Západ ve svých aktuálních právních normách, co se týče času a doby pro konání svatebních obřadů, nemá téměř žádné omezení⁷³⁷.

Rozdílnost této praxe v původních východních církvích oproti běžné západní praxe, kde se svatební obřad velmi často chápe a následně i odehrává pouze jako společenská událost, v níž figuruje podmínka, aby aspoň jeden z kontrahentů byl pokřtěný katolík, může při zkoumání manželství s východním prvkem u latinských církevních soudců způsobit zásadní nepochopení. To, co je obecně vnímáno jako praktikování víry (přijímání svátostí), může být při intereklesiálním manželství mnohem více pouhou formalitou.

Český nepokřtěný ženich, jenž se seznámil s egyptskou koptskou katoličkou, tak může velmi rychle podstoupit v krátké době přijetí křtu, biřmování, eucharistie i manželství slavnostním způsobem dle východního obřadu v tamní církvi, která předpokládá, že žadatel o křest žije v koptské komunitě, nicméně lze předpokládat, že jeho prožitek východní spirituality byl téměř nulový. Potvrzení o křtu je potřeba tedy zkoumat mnohem pozorněji, a v případě, že byl kontrahent ve východní církvi (bez ohledu na to, zda jde o sjednocenou či nesjednocenou větev) pokřtěn až jako dospělý, je nutné velmi pozorně zkoumat i pohnutky ke křtu, okolnosti jeho udělení, jakož i dobu a čas přípravy ke křtu.

Stejně tak je důležité dotazování i na samotnou předmanželskou přípravu a její obsah: v tradiční východní rodině je totiž propojení víry a společenského života mnohem silnější než v latinské věřící rodině. Proto se může snadno stát, že kontrahent, ač pocházející z věřící rodiny, bez adekvátní přípravy vstupoval do manželství bez hlubších znalostí samotného obřadu a tradic manželského partnera (protože setrval v mylném přesvědčení, že druhá strana praktikuje víru se stejným vnitřním prožíváním)⁷³⁸, nebo dokonce bez jakékoli průpravy a vědomosti o víře či svátostech obecně.

K přípravě na manželství také nutně patří zjišťování, zda nic nebrání jeho platnému a dovolenému uzavření. Podle dávné praxe na Východě i Západě to nebylo pouze záležitostí kněze a hierarchie, ale celého církevního společenství, které mělo (a nejen

---

⁷³⁴ CCEO, kán. 783 § 2: „*Enixe commendatur sponsis catholicis, ut in matrimonio celebrando Divinam Eucharistiam suscipiant.*“

⁷³⁵ Už v roce 1981 například synod melchitské katolické církve přijal výslovný zákaz uzavírání manželství mimo liturgii eucharistie. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 388.

⁷³⁶ CCEO, kán. 831 § 2: „*Matrimonium coram sponsi parcho celebretur, nisi vel ius particulare aliud fert vel iusta causa excusat.*“

⁷³⁷ Kodex kanonického práva CIC 1983 tuto otázku vůbec neřeší a liturgické předpisy latinské církve zúžily zakázaný čas pouze na dva dny v roce, a to na Velký pátek a Bílou sobotu. KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU. *Příprava na velikonoční svátky a jejich slavení*. Praha: Česká liturgická komise, 1991, čl. 61 a 75.

⁷³⁸ V USA má většina latinských diecézí stanovený vlastní předmanželský formulář, soubor otázek, kterými má projít každý snoubenecký pár. Po zkušenostech s imigranty je v některých z nich rovněž otázka, zda se v blízké rodině nevyskytuje někdo, o kom tuší, že by mohl být východního obřadu (bez specifikace sjednocení). Je-li odpověď kladná, má dotazující se kněz zahájit zkoumání kanonické legitimacy žadatele o manželství. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 390.

v katolické církvi doposud má⁷³⁹) za povinnost oznámit jakoukoli domnělou překážku buď knězi anebo ordináři.

V intereklesiálním manželství je však potřeba učinit zkoumání přítomnosti překážky nejen podle latinského práva, ale i podle východního katolického práva, příp. podle vlastního partikulárního práva východní církve. Ta totiž může mít stanovené i další překážky, které latinská církev nezná.

Nesjednocené východní církve se v manželství řídí (a následně manželství i posuzuje) podle jejich vlastního manželského práva, pokud existuje. Přitom přítomnost zneplatňující překážky, byť jen na jedné straně, činí manželství neplatným pro oba partnery. Nelze totiž přijmout názor, že by pro jednoho z manželů manželství bylo a pro druhého nebylo platné.

Závažnost těchto zásad potvrzuje i povinnost faráře, jenž činí předmanželské šetření včetně dotazování na přítomnost manželských překážek, oznámit jeho výsledek tomu knězi, jenž bude manželství žehnat. Zůstává-li po takovémto šetření nějaká pochybnost o přítomné překážce, má dokonce farář povinnost tuto skutečnost oznámit ordináři⁷⁴⁰. Obdobný předpis v latinské církvi a jejím zákonodárství chybí.

Typickým příkladem může být překážka duchovního příbuzenství⁷⁴¹. Latinskému katolíkovu není ani z jedné strany (západní ani východní) zakázáno přijímat kmotrovství východnímu katolíkovu. Při příležitosti křtu (nebo i dříve) se může seznámit rovněž s rodiči svého kmotřence. Realizovaným křtem, při němž dotyčný přijal úkol kmotra, však podle východního práva vzniká zneplatňující překážka, již aktuální latinské právo nezná.

Kmotr (latinský), který by následně bez dispenze vstoupil do manželství s (východní) matkou svého kmotřence, i přesto, že by byla svobodnou matkou anebo vdovou, uzavřel manželství s překážkou, tedy neplatně.

Kněz, který intereklesiální pár na manželství připravuje, jakož i soudce, jenž takovéto manželství zkoumá, by o těchto rozdílech měl vědět. Proto je při zkoumání manželství východních křesťanů vhodné zjistit, zda jejich vlastní ordinář nevydal ohledně manželství a jejího uzavírání zvláštní partikulární právo, i kdyby se to jevílo jako málo pravděpodobné.

3.2.5. Dispenzace manželských překážek

I když lze obecně manželské překážky chápat jako omezení osobní svobody pro uzavření manželství, jejich ustavení má sledovat dobro, definované přímo Bohem nebo konkrétní církví. Protože však překážky mohou zároveň v jednotlivých případech způsobovat těžkou újmu, táž autorita, která překážky stanovila, může od nich také dispenzovat, čili pouto této překážky rozvázat.

---

⁷³⁹ CCEO, kán. 786: „*Omnes christifideles obligatione tenentur impedimenta, si qua noverunt, parochio aut Hierarchae loci ante matrimonii celebrationem revelandi.*“ CIC, kán. 1069: „*Všichni věřící jsou povinni oznámit před uzavřením manželství ordináři nebo faráři překážky, o kterých vědí.*“

⁷⁴⁰ CCEO, kán. 787: „*Parochus, qui investigationes peregit, de harum exitu statim per authenticum documentum certiozem faciat parochum, cuius est matrimonium benedicere.*“

CCEO, kán. 788: „*Si quod dubium post accuratas investigationes adhuc superest de existentia impedimenti, parochus rem ad Hierarcham loci deferat.*“

⁷⁴¹ CCEO, kán. 811: „*§ 1. Ex baptismo oritur inter patrinum et baptizatum eiusque parentes cognatio spiritualis, quae matrimonium dirimit.*

§ 2. Si iteratur baptismus sub condicione, cognatio spiritualis non oritur, nisi iterum idem patrinus adhibitus est.“

Církev nemá právo rozvazovat překážky stanovené Božím přirozeným anebo pozitivním právem, proto jsou tyto překážky nedispensovatelné. Stejně tak konkrétní církev disponuje jurisdikční mocí pouze nad svými členy, tudíž je potřebné pastoračně (při udělování manželství) i právně (při zkoumání manželství) správně rozlišit toho, kdo mohl či může dispenz od překážky udělit a koho tedy je či bylo potřebné o ní žádat. Existovala-li by zneplatňující překážka, v případě, že by nebylo o dispenz požádáno vůbec anebo byla požádána nekompetentní církevní autorita, manželství by nebylo platně uzavřené.

I když se z pohledu Západu může zdát, že nesjednocený Východ je v otázce nerozlučitelnosti manželství benevolentnější, obecně platí, že v otázce snadnosti manželství uzavřít je benevolentnější naopak latinský Západ, jenž mnohé z původních církevních překážek, známých z prvních křesťanských dob, již dávno zrušil⁷⁴².

Jsou-li oba kontrahenti katolíci ze stejné církve sui iuris, je důležité postupovat podle jejich vlastního církevního práva. Jde-li o katolické manželství intereklesiální, pro latinského platí zákoník latinský z roku 1983, pro východního zase východní z roku 1990, z obou stran navíc s možnými partikulárními úpravami. O dispenz se pak následně žádá autorita, na jejíž straně se manželská překážka nachází.

Co se týče materie manželských překážek, rozdíl mezi oběma katolickými kodexy jsou zejména v otázce pokrevního příbuzenství, švagrovství v boční linii, duchovního příbuzenství a zákonné adopce.

V případě manželství mezi katolíkem a východním nekatolíkem je zapotřebí rozlišovat, zda se z katolického hlediska posuzuje platnost předchozího manželství východního nekatolíka anebo manželství, do něhož chce vstoupit. Může se totiž stát, že co v případě nového manželství není překážkou, příp. ji lze dispenzovat, v případě předchozího manželství můžeme narazit na kauzu, kde nekatolická církev udělila svému členovi výjimku či dispenz. Ovšem vzhledem k tomu, že není možné dispenzovat překážky Božího práva, mezi něž náleží i nerozlučitelnost, pokud by byla východní nesjednocené straně udělena právě takováto dispenz, nemá před katolickou církví žádné právní účinky.

Překážka na východní nekatolické straně musí být dispenzována jejím ordinářem, ten ji však obvykle neudělí, protože s katolickou církví nesdílí *communio* a neuznává její jurisdikci, i z důvodu, že je katolickou stranou (stejně jako v případě smíšeného manželství i v církvi pravoslavné) požadována záruka výchovy dětí v její víře.

Dojde-li přesto k ústupku ze strany katolického kontrahenta, při posuzování takového manželství s východním nekatolíkem uzavřeném v jeho církvi je potřebné nahlížet v duchu druhého vatikánského koncilu, jenž uznal východní církve za součást jedné univerzální církve a jejich biskupy jako zákonité církevní autority a nástupce apoštolů.

Ústupek, v němž katolík přijme závazek výchovy dětí ve východní nekatolické církvi, je potřebné vyhodnocovat podle toho, nakolik by nekatolická strana v opačném případě trpěla za to, že v důsledku podle její církve neplatného manželství by byla od své církve oddělena odmítnutím communia, tedy přijímání dalších svátostí.

Dojde-li však k takovéto situaci, katolická církev toto manželství uznává za platné (byly-li dispensy odstraněny případné překážky), i když nedovolené, a následně povzbuzuje svého člena k tomu, aby se se svou církví co nejdříve smířil vyznáním nepravdivé přísahy a veřejného

---

⁷⁴² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 403.

zřeknutí se své církve⁷⁴³, a učinil maximum možného pro to, aby vydával svým dětem dobré svědectví o svém katolickém přesvědčení.

Posuzování manželství východního nekatolíka, jež skončilo rozvodem, náleží katolické církvi pouze v případě, že takovýto člověk chce uzavřít nové manželství s katolíkem.

Platné svátostné manželství vzniká nejen mezi dvěma katolíky, ale mezi dvěma pokřtěnými, tedy jak mezi katolíkem a nekatolickým pokřtěným, tak i mezi dvěma pokřtěnými nekatolíky. A takovéto manželství nemůže rozvázat žádná lidská moc⁷⁴⁴. Ani ve prospěch katolické víry.

Protože nekatolické církve neznají prohlášení manželství neplatným, lze zpětně posoudit platnost předchozího rozvedeného manželství tohoto nekatolíka podle (ne)existence manželské překážky; v případě, že se neprokáže jeho neplatnost, je potřeba jej brát jako zneplatňující překážku pro další manželství, i když by bylo zamýšleno s praktikujícím katolíkem, pro nějž by to bylo manželství první.

Stejně jako v latinském kodexu i podle katolického východního práva (a rovněž podle práva většiny církví nekatolických⁷⁴⁵) existují různé případy a druhy dispence podle okolností, v nichž je o dispence žádáno. Jinak se postupuje v řádném případě, jinak v urgentních situacích a nakonec zcela jinak v nebezpečí smrti.

Zatímco na Západě až do druhého vatikánského koncilu mohl místní biskup dispenzovat pouze to, co mu bylo výslovně umožněno, na Východě vždy platil opak: biskup mohl dispenzovat všechno, co mu nebylo zakázáno. Stejnou zásadu převzala po koncilu i latinská církev, takže v aktuálním kodexu CIC 1983 (a pochopitelně i v CCEO 1990) jsou taxativně vyjmenovány případy, které jsou rezervovány Apoštolskému stolci, ve východních církvích rovněž patriarchovi⁷⁴⁶.

Zvláštností východního katolického kodexu však je skutečnost, že ačkoli za mimořádných okolností může být k požehnání manželství přizván i nekatolický kněz⁷⁴⁷, nikdy mu není dána moc dispenzovat, a to ani v případě nebezpečí smrti. To, že Východ na rozdíl od latinské církve⁷⁴⁸ nedává dispensační moc jáhnovi, je logické, protože v žádném případě mu není umožněno ani samotné žehnání manželství.

Manželství, které bylo uzavřeno mezi latinským katolíkem a východní katolíčkou, která mu byla kmotrou u jeho křtu v dospělosti, a to v ohrožení života na lodi, kde se ocitl i latinský jáhen, jenž jim ve stejné situaci podle latinského obřadu požehnal. Po záchraně většiny pasažérů se takovéto manželství musí posuzovat jako neuzavřené (z východního pohledu): jáhen neměl pravomoc ani dispenzovat od překážky duchovního příbuzenství, ani jim požehnat. I když se

⁷⁴³ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 404.

⁷⁴⁴ CCEO, kán. 853: „*Matrimonii vinculum sacramentale matrimonio consummato nulla humana potestate nullaque causa praeterquam morte dissolvi potest.*“ CIC, kán. 1141: „*Uznané a dokonané manželství nemůže být rozloučeno žádnou lidskou mocí a ze žádného důvodu s výjimkou smrti.*“

⁷⁴⁵ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 79.

⁷⁴⁶ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 406.

⁷⁴⁷ CCEO, kán. 832 § 2: „*In utroque casu, si praesto est alius sacerdos, ille, si fieri potest, vocetur, ut matrimonium benedicat salva matrimonii validitate coram solis testibus; eisdem in casibus etiam sacerdos acatholicus vocari potest.*“

⁷⁴⁸ CIC, kán. 1079 § 2: „*Za stejných okolností, o nichž v § 1, ale pouze v případech, v nichž se nelze obrátit ani na místního ordináře, má totéž oprávnění dispenzovat jak farář, tak řádně zmocněný posvátný služebník, tak kněz nebo jáhen, který oddává podle kán. 1116, § 2.*“

ocitli v nebezpečí smrti a lze podle východního katolického kodexu považovat jáhna na úrovni laického svědka jejich manželství⁷⁴⁹, stejně jako kterýkoli jiný laik, ani on nemohl dispens udělit.

Proto je při posuzování intereklesiálního manželství vždy dobré prozkoumat kompetenci toho, kdo při uzavírání manželství asistoval a žehnal mu.

Kromě katolických církví zákonodárnou mocí disponují i východní církve nekatolické. V některých z nich nalezneme vlastní právo s takovými manželskými překážkami, které katolickému manželskému právu nejsou známé, jako je např. machinace proti manželskému partnerovi, trvalý a neodvolatelný zákaz uzavřít manželství, pokrevnost a švagrovství i ve vzdálenějších stupních, tři předchozí uzavřená manželství aj.⁷⁵⁰

V případě, že rozvedený člen některé z těchto východních církví chce vstoupit do nového manželství s katolíkem, platnost nebo neplatnost předchozího manželství může posuzovat i katolická církev. Aby však její rozhodnutí bylo správné, je potřebné znát i manželské právo a překážky konkrétní východní nekatolické církve, v jejíž pravomoci se takový člověk nacházel v okamžiku uzavírání předešlého sňatku⁷⁵¹.

Překážky, které lze vysledovat k starobylým církvím před velkým východním rozkolem (1054), jako třeba zmíněné stupně pokrevního příbuzenství nebo švagrovství, jsou a zůstávají překážkami vzhledem k tomuto manželství i pro katolickou církev, nebyly-li při uzavírání posuzovaného manželství dispensovány příslušným východním nekatolickým biskupem⁷⁵².

Jelikož katolická církev uznává právo na vlastní církevní legislativu i východním nekatolickým církvím, stejně tak musí uznat i jejich překážky, které sama sice nemá, ale konkrétní církev je pro své členy právoplatně stanovila a byly účinné v okamžiku uzavírání předmětného sňatku. Výjimkou jsou překážky považované katolickou církví za překážky Božího práva, jako je například existující platný manželský svazek.

3.2.6. Manželské překážky

Jelikož je manželství svou podstatou institucí přirozeného práva (pochází přímo od Stvořitele⁷⁵³) a má za cíl dobro manželů, realizované ve společenství celého života, jakož i dobro dětí, spočívající v jejich plození a výchově⁷⁵⁴, k čemuž vedou i podstatné vlastnosti manželského svazku, vyžaduje se, aby pro to kontrahenti splňovali náležitě podmínky.

Tito totiž mohou vykazovat osobní nedostatečnost až neschopnost pro vytvoření monogamního a nerozlučitelného spojení, která může mít charakter intelektuální

---

⁷⁴⁹ CCEO, kán. 832 § 1: „*Si haberi vel adiri non potest sine gravi incommodo sacerdos ad normam iuris competens, celebrare intendentes verum matrimonium illud valide ac licite coram solis testibus celebrare possunt: 1° in periculo mortis; 2° extra periculum mortis, dummodo prudenter praevideatur earum rerum condicionem esse per mensem duraturam.*“

⁷⁵⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 788.

⁷⁵¹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 788.

⁷⁵² POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 145.

⁷⁵³ CCEO, kán. 776 § 1: „*Matrimoniale foedus a Creatore conditum eiusque legibus instructum, quo vir et mulier irrevocabili consensu personali totius vitae consortium inter se constituunt, indole sua naturali ad bonum coniugum ac ad filiorum generationem et educationem ordinatur.*“

⁷⁵⁴ CIC, kán. 1055 § 1: „*Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejvnitřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost.*“

(nevědomost, omyl, podvod, nedostatečné užívání rozumu, psychická nezpůsobilost aj.), volitivní (vada manželského souhlasu, nátlak, těžký strach aj.) anebo může být přítomna v podobě *impediment*, tedy manželských překážek.

Kromě překážek božského původu existují i ty, které stanovila církev. Proto při intereklesiálním manželství je nutné znát nejen překážky latinské, ale i konkrétní východní církve, k níž je příslušná východní strana, a to i v případě, že netvoří s katolickou církví *communio*⁷⁵⁵.

Platí přitom zásada, že všichni nekatolíci jsou osvobozeni od překážek, které jsou církevního původu, pokud tyto překážky nestanovila i jejich vlastní církev. Naopak překážky božského práva vážou všechny kontrahenty, a to nejen včetně nekatolických křesťanů Východu i Západu, ale i všech nepokřtěných osob.

a) *překážka věku*⁷⁵⁶ (*původ: církevní právo*)

Partikulární kanonické právo může požadovaný věk pro manželství stanovit i vyšší, než je uveden v kodexu. Zkoumá se proto, jaká norma platila v církvi kontrahenta v době, kdy bylo manželství uzavíráno.

Pro východní katolíky je od přijetí motu proprio *Crebrae allatae sunt* (1949) minimální věková hranice stejná jako u latinských katolíků, tj. 16 let u muže a 14 u ženy⁷⁵⁷. Podle obou dnes platných kodexů však nesmí být bez dovolení hierarchie nebo ordináře asistováno u manželství, jehož kontrahent by měl nižší věk, než je stanoveno normami civilního práva⁷⁵⁸, jež může stanovit věk vyšší, než je požadován kanonickým právem.

Jednotlivé pravoslavné církve (kromě starobylých) dnes pro manželství svých členů předepisují zachování civilních norem příslušného regionu, takže by se nemělo stát, aby bylo církevní manželství uzavřeno v nižším věku kontrahentů, než stanovuje civilní právo země, v níž bylo manželství uzavřeno. Pouze v těch islámských zemích, kde se obyvatelé řídí náboženským právem, křesťanské církve stanovují pro své členy vlastní normy týkající se věku pro manželství⁷⁵⁹.

Právě islámské země dávají poměrně velkou svobodu mužům při výběru své manželky. Zvláště právo šaría nestanovuje žádný věk pro ženu vhodnou k manželství, pouze pro pohlavní styk jej limitují na devět let. Kontrola úředních dokladů a přepočítání věku nevěsty by tedy mělo být při posuzování intereklesiálního manželství s nevěstou, pocházející z těchto oblastí, samozřejmostí. Nižší věk než je čtrnáct let, dnes není dovolen žádnou křesťanskou církví Východu, ani tou nesjednocenou⁷⁶⁰.

b) *překážka impotence*⁷⁶¹ (*původ: přirozené právo*)

Překážka musí předcházet manželství (tedy nikoli nastat v důsledku pozdější fyzického či psychického onemocnění, zranění, pod vlivem léků, stáří apod.) a musí být

⁷⁵⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 269.

⁷⁵⁶ CIC, kán. 1083 § 1, 2; CCEO, kán. 800 § 1, 2.

⁷⁵⁷ Can. 57: „§ 1. *Vir ante decimum sextum aetatis annum completum, mulier ante decimum quartum item completum, matrimonium validum inire non possunt.*

§ 2. *Licet matrimonium post praedictam aetatem contractum validum sit, curent tamen animarum pastores ab eo avertere iuvenes ante aetatem, qua, secundum regionis receptos mores, matrimonium iniri solet.*“ www.vatican.va, *Crebrae allatae sunt* ke dni 14. 11. 2014.

⁷⁵⁸ CCEO, kán. 789, CIC, kán. 1071.

⁷⁵⁹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 86.

⁷⁶⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 412.

⁷⁶¹ CCEO, kán. 801 § 1,2,3; CIC, kán. 104 § 1,2,3.

trvalého charakteru (tj. nevyhlášenou při dostupnosti všech prostředků), ať už absolutní (obecná neschopnost vzhledem k jakékoli ženě nebo muži) anebo relativní (ke konkrétní osobě).

Protože každý člověk má morální právo uzavřít manželství⁷⁶² (pokud mu to není právem zakázáno), musí jít o překážku jistou, v případě pochybnosti církev nemá bránit uzavření manželství, i kdyby se později ukázalo, že tato neschopnost skutečně existovala a předmětný manželský svazek bude v důsledku toho prohlášen neplatným⁷⁶³. Jelikož je impotence považována za překážku přirozeného Božího práva, nikdo nemá jurisdikční moc od ní dispenzovat.

Oba katolické kodexy (CIC i CCEO) jsou až na dva malé rozdíly v slovech identické⁷⁶⁴. Pod impotencí se nerozumí neplodnost, která manželskou překážkou není. Naopak impotence jako překážka zůstává, i když jsou kontrahenti vyššího věku⁷⁶⁵.

Nesjednocený Východ impotenci sice za manželskou překážku nepovažuje⁷⁶⁶, ale zároveň ji má za nezpochybnitelný důvod k rozvodu. Některé církve i člověku s impotencí dávají možnost „druhého pokusu“, nejdříve však po uplynutí tří let⁷⁶⁷. Z pravoslavných církví pouze koptská považuje impotenci za důvod k anulaci manželství (nikoli za důvod k rozvodu)⁷⁶⁸.

Zatímco u jiných překážek lze očekávat aspoň minimální spolupráci kontrahenta, při zkoumání této překážky narazí soudce (nejen) u východních nesjednocených na odpor: pro ně je totiž tento důvod nejen intimní záležitostí, ale zároveň faktem, jež po rozvodu již není zapotřebí rozebírat.

Šetření předchozího manželství východního nekatolického křesťana, v němž se objevuje podezření z impotence, a jenž chce vstoupit do nového manželského svazku s katolíkem, bude problematické. Zejména u mužů lze předpokládat, že pravý důvod k rozvodu nebude veřejně rozebírán ani před civilní autoritou v konkrétním státě, jež rozvod potvrdila. Citlivě, avšak jasně kladenými otázkami je v průběhu zjišťovacího procesu potřebné vyloučit i tuto překážku, která je právě v nesjednocených církvích jednou z legálních možností pro bezproblémový rozvod. Pokud totiž stále trvá, i nové manželství bude ze stejného důvodu neplatné.

c) *překážka existujícího platného manželského svazku*⁷⁶⁹ (původ: pozitivní Boží právo)

Platným manželským svazkem není pouze manželství svátostné anebo církevní, ale v některých případech i takové, které bylo uzavřeno před civilní anebo nekatolickou autoritou. Pokud se neprokáže opak, občanský sňatek dvou nepokřtěných osob anebo i

⁷⁶² CIC, kán. 1058: „Manželství mohou uzavřít všichni, kterým to právo nezakazuje.“ CCEO, kán. 778: „*Omnes possunt matrimonium inire, qui iure non prohibentur.*“

⁷⁶³ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 242.

⁷⁶⁴ V § 2 je místo „*dubium est*“ použito „*dubium sit*“ a v § 3 zase místo „*firmiter can.*“ „*firmiter praescripto can.*“

⁷⁶⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 416.

⁷⁶⁶ I sjednocené východní církve přijaly tuto překážku teprve po sjednocení s latinskou církví. Základem pro definici impotence jako manželské překážky je dekret *Cum frequenter* (1587) papeže Sixta V. (1521–1590). Do této doby se stejně jako nesjednocená větev, a to i předchalkedonská, řídily předpisem, vycházejícím z *Nomokánonu* císaře Justiniana I. (482–565), jenž manželství bez možnosti pohlavního naplnění považoval za neuzavřené a tuto pohlavní impotenci za důvod k zákazu nového manželství minimálně po dobu dalších tří let. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 89.

⁷⁶⁷ Např. syrská, chaldejská, arménská, etiopská anebo Konstantinopolský patriarchát, srov. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 89.

⁷⁶⁸ MASSON, Jacques. *Canon du statut personnel des Coptes orthodoxes*. In: *Orientalia Christiana Periodica*. Řím, 1962, s. 69.

⁷⁶⁹ CCEO, kán. 802 § 1,2; CIC, kán. 1085 § 1,2.

katolíka s nepokřtěným po obdržení dispenze od kanonické formy⁷⁷⁰ je považován za platný. Naopak bez udělení dispenze je pro katolíka sňatek před civilním úřadem neplatný (nebyl-li později konvalidován anebo sanován).

Občanský sňatek nepokřtěných je i bez kanonické formy platným, po křtu obou kontrahentů se dokonce *ipso facto* stává svátostným. Naopak i manželství uzavřené kanonickou formou mohlo být církevní autoritou prohlášeno za neplatné.

I platný manželský svazek může být zasažen smrtí partnera. V případě vdovství je nutné nejen doložení úředního dokladu o smrti, ale také šetření, zda se nejedná o úředně prohlášenou smrt na základě nezvěstnosti. Kritéria pro toto prohlášení mohou být jiná v občanském než v kanonickém právu⁷⁷¹.

Podle katolického kodexu musí v takovém případě odděleně od procesu zjišťujícího platnost předmětného manželství proběhnout proces, jenž tuto smrt prohlásí za jistou i na církevní půdě. Vzhledem k tomu, že se východní církve, ať už katolické anebo nekatolické, nacházejí na územích, kde se vyskytovaly anebo vyskytují časté únosy a vyvraždování křesťanů, je zapotřebí zvláštní opatrnosti při zkoumání skutečného nebo domnělého vdovství. Existuje-li oprávněná pochybnost o skutečném ukončení předchozího manželství smrtí manžela, je nutné se držet zásady, že manželství požívá přízeň práva⁷⁷² a žádná světská ani církevní autorita nemůže platný a dokonaný manželský svazek rozloučit.

Pokud se zkoumá manželství rozvedeného nesjednoceného východního křesťana, uzavřené podle vlastního manželského práva jeho církve, je vždy nutné otevřít proces, a to i tehdy, když jejich vlastní církev rozvod jakýmkoli způsobem schválila či uznala⁷⁷³. I když východní nekatolické církve považují manželství za nerozlučitelné, druhé a třetí manželství (ač nemůže být nikdy svátostné) mohou tolerovat a po vykonání předepsaného pokání dokonce dovolit svým členům přistupovat ke svátostem⁷⁷⁴. Třetí platné manželství jako absolutně poslední, které nemůže změnit žádná církevní moc, má ve svém manželském právu zakotvené např. církev etiopská, arménská nebo i většina pravoslavných církví byzantského obřadu⁷⁷⁵.

Jelikož se jedná o překážku božského práva, je potřebná morální jistota o její (ne)existenci. Proto je nutné hodnověrně doložit životní stav stran manželské kauzy, a to nejen na základě poznámky a údaje v identifikačních či občanských průkazech, ale samostatným dokumentem (úmrtní list, rozsudek církevního soudu o neplatnosti manželství, reskript Svátého stolce vzhledem k nedokonanému manželství apod.), což může být konkrétně (nejen) u osob z blízkého východu, zejména utečenců, velkým problémem. Přesto je důležité, aby proces tohoto šetření nebyl odbyt a pravdivá fakta byla zjištěna s co největší hodnověrností.

⁷⁷⁰ CIC, kán. 1127 § 2: „Jestliže vážné obtíže brání zachování kanonické formy, je ordinář místa katolické strany oprávněn po projednání s ordinářem místa oddavek udělit v jednotlivých případech dispenz od formy, při zachování nějaké veřejné formy oddavek, má-li být manželství platné; biskupská konference má stanovit normy pro jednotné udělování této dispenze.“ Vzhledem k udělení dispenze od formy je katolický Východ mnohem přísnější: CCEO, kán. 835: „*Dispensatio a forma celebrationis matrimonii iure praescripta reservatur Sedi Apostolicae vel Patriarchae, qui eam ne concedat nisi gravissima de causa.*“

⁷⁷¹ CIC, kán. 1707; CCEO, kán. 1383.

⁷⁷² CCEO, kán. 779: „*Matrimonium gaudet favore iuris; quare in dubio standum est pro validitate matrimonii, donec contrarium probetur.*“ CIC, kán. 1060: „*Právo zvýhodňuje manželství, a proto při pochybnosti se považuje manželství za platné, dokud se nedokáže opak.*“

⁷⁷³ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 246.

⁷⁷⁴ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 92.

⁷⁷⁵ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 93.

d) *překážka rozdílného náboženství*⁷⁷⁶ (původ: církevní právo)

Definice této překážky je ve východním kodexu poněkud jiná než v latinském. Zatímco latinský CIC taxativně definuje katolíka (pokřtěný anebo přijatý do katolické církve a veřejným způsobem a formálním aktem z ní nevystoupil, po 26. 10. 2009 bez části o formálním vystoupení z církve), východní CCEO jmenovitě vyjadřuje, že manželství nemůže být platně uzavřené s nepokřtěnými osobami.

Dispence od překážky ve všech katolických církvích může být za řádných okolností ordinářem udělena teprve poté, co žadatelé o manželství podepíší kautely o křtu a katolické výchově dětí.

V pravoslavných církvích se řídí kánonem 72 trullské synody (691), jenž zakazuje uzavřít manželství s heretikem⁷⁷⁷. Církev odvozené z byzantské tradice téměř striktně požadují, aby v případě, že pravoslavný chce vstoupit do manželství s nepokřtěným, tento musí být nejdříve křtem přijat do pravoslavné církve, jinak manželství není možné⁷⁷⁸. Zatímco v arménské pravoslavné církvi byla překážka odstraněna už v osmém století, církve koptská, etiopská a syrská ji dodnes zachovávají, přičemž biskup může v jednotlivých případech udělit výjimku. Chaldejská církev tento zákaz aplikuje pouze na ženy (nesmějí si vzít nepokřtěného), opačně zákaz neplatí (chaldejský pravoslavný muž si může vzít nepokřtěnou ženu).

Tam a tehdy, kdy je to možné, by si církevní soud měl z místa sňatku vyžádat snubní protokol, jehož součástí by mělo být úřední zaznamenání udělené dispenze, ale i podpisy stran u kautel, které jsou katolickou církví (západní i východní) pro udělení dispenze požadovány⁷⁷⁹. Může se totiž stát, že kněz, připravující snoubence k manželství, o dispenz zažádá ordináře ještě před podepsáním těchto záruk a pak se to nejen opomene, ale o těchto podmínkách se na přípravě ani nemluví.

V případě prokázaného opomenutí se totiž může zpochybnit i platnost dispenze této starobylé církevní překážky, která měla a má chránit víru nejen křesťanského manželského partnera, ale zaručit i její předání dalším generacím.

Zvláštní pozornost je zapotřebí věnovat případům, kdy manželství uzavírá katolík (resp. křesťan) sice s nepokřtěnou osobou, ale vyznávající islám. Protože ve východním světě je tato pravděpodobnost stále větší, je dobré zmínit aspoň hlavní úskalí a nebezpečí, která hrozí v manželství, kdy katolická žena vstupuje do manželství s muslimem⁷⁸⁰.

Islámské rodinné právo je velmi striktní a také je striktně požadováno jeho dodržování. Muslim ve své podstatě není vyznavač individualistického náboženství, ale je vždy součástí komunity. Proto se jeho víra projevuje jinak v prostředí nemuslimském (třeba během studií anebo praxe v Evropě) a jinak v prostředí, které pociťuje jako domácí⁷⁸¹. Srovnávání formálního křesťana s formálním muslimem má své trhliny, jelikož u křesťanů je to často přesně naopak: k formalismu sklouzne spíše ve většinovém prostředí.

⁷⁷⁶ CCEO, kán. 803 § 1,2,3; CIC, kán. 1086 § 1,2,3.

⁷⁷⁷ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 98.

⁷⁷⁸ Jedinou výjimkou je, když z již existujícího manželství jeden z manželů požádá o křest v pravoslavné církvi, pak je církvi uznáno i jeho manželství s nepokřtěnou osobou. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 419.

⁷⁷⁹ CCEO, kán. 814; CIC, kánn. 1125–1126.

⁷⁸⁰ Varianta katolická žena/muslim připadá v úvahu jako jediná, opačně to možné není: muslim si podle své víry může vzít křesťanku nebo židovku (*Korán* 5, 5), avšak muslimské ženě je pod velmi přísným trestem (včetně trestu smrti) zakázáno vstoupit do manželství s nemuslimem (*Korán* 2, 221).

⁷⁸¹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 96.

V islámském světě (a ten obklopuje řadu východních křesťanských komunit) je stále patrný velmi silný patriarchální systém, v němž je žena ctěna jako společnice muže, pečovatelka o domácnost a matka jeho (nikoli jejich!) dětí⁷⁸². Podle nauky Koránu jsou „muži víc než ženy, protože Alláh to tak chtěl“⁷⁸³. Proto domněnka ženy, že ve svém svědomí bude i v manželství s muslimem uchovávat svou víru i nadále a předávat jí dál, je zcela mylná. Podpis, který muslim připojí pod požadovanou kautelu kvůli dispenzu, pro něj ztrácí jakoukoli závaznost před vlastním náboženstvím, které je všem ostatním nadřazeno. Děti, zvláštním způsobem pak synové, musí být vychovávány v islámském náboženství, pro to neexistuje výjimka, jakýkoli opak islámské právo vylučuje. Do výchovy dětí pak má právo mluvit zejména mužova matka (muslimka), tím více, když je matka dítěte křesťanka.

Žena nesmí bez povolení manžela opustit dům, pouze za účelem návštěvy nejbližších příbuzných, přičemž jí muž během manželství (tedy nejen na jeho začátku) může za účelem kompaktnějšího vytváření společné náboženské komunity zakázat udržování původních vztahů se svou rodinou, rodiči, bratry a sestrami⁷⁸⁴. Pokud žena nepřijme islám, po smrti svého manžela nejen nemá právo vychovávat děti (povinnost výchovy přechází na širší rodinu zemřelého muslima), ale ani nemá právo dědit. V případě přestupu k islámu a zpětné konverze ke křesťanství riskuje žena vážné nebezpečí na životě, které i v případě, že nebude vyneseno legální rozsudek smrti, spočívá v rodinné kletbě, jíž kterýkoli mužský člen rodiny může zcela beztrestně naplnit jako pomstu.

Věrnost, která se pod hrozbou velmi vážných sankcí požaduje od ženy, není identická s věrností muže: tomu je nejen umožněno mít vícero manželek, ale i v těch státech, kde je civilním právem polygamie zakázána⁷⁸⁵, je zcela legální, když si udržuje vícero konkubín. Šaría mu pak přesně nařizuje, jak má dělit svůj čas, pozornost i sexuální aktivity mezi nimi.

Stejně tak mu islámské právo (a samotný korán) dovoluje zapuzení ženy, zatímco ženě podobný úkon není nikdy dovolen. Je pak na manželově vůli, zda svou ženu vezme zpět, má na to ode dne zapuzení tři období menstruace, tj. tři měsíce po dni, kdy žena přestala menstruuovat.

Při posuzování manželství, kde je jedna strana křesťanská (nejen katolická) a druhá muslimská, je důležité postupovat velmi pozorně, protože je rozdíl, zda zejména východně katolička (nebo i obecně křesťanka) žila v prostředí, kde je islám převažujícím náboženstvím, nebo o něm naopak mnoho nevěděla. Je potřebné zkoumat, nakolik jí byla známá islámská víra i tradice, a rovněž zda neuzavírala manželství pod vnějším nátlakem. Stejně tak se mají prozkoumat okolnosti, které ji k uzavření manželství vedly anebo doprovázely jeho vznik.

e) *překážka svěcení*⁷⁸⁶ (původ: církevní právo)

Dispenz od překážky jáhenského a kněžského svěcení je podle východního i západního kodexu rezervován jedině Apoštolskému stolci, a na tomto rezervátu se nic nemění ani v případě, že by již bylo vše k sňatku připraveno, resp. by nastala náhlá a nečekaná situace

⁷⁸² Korán 2, 222.

⁷⁸³ Korán 4, 34.

⁷⁸⁴ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 97.

⁷⁸⁵ Států, kde není polygamie trestná, i když není legální, je stále v arabském světě poměrně hodně, např. Indonésie, Pákistán, Afghánistán, Írán, Irák, Sýrie, Jordánsko, Egypt, Saúdská Arábie, Kuvajt, Spojené emiráty, Bahrajn, Kuvajt, Jemen, Maroko, Somálsko, Nigérie, Uganda aj. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 97.

⁷⁸⁶ CCEO, kán. 804; CIC, kán. 1087.

a je potřeba ke svatbě přistoupit⁷⁸⁷. V nebezpečí smrti pak zůstává rezervátem už pouze kněžské svěcení, zatímco od jáhenského může dispenzovat nejen místní hierarcha, ale v případě jeho nedostižnosti rovněž farář anebo kněz, jenž může manželství v takovémto případě požehnat.

Ve východních církvích je tato otázka obzvlášť aktuální, protože ve většině z nich působí nejen ženatí jáhni, ale i ženatí kněží.

Je však zapotřebí rozlišovat kněžské svěcení ženatého muže a svatbu (ženitbu) kněze: zatímco ženatý muž může v převážné většině východních církví přijmout jáhenské i kněžské svěcení, po jejich obdržení se však již ženit nemůže a vzhledem k manželství se pro něj svěcení stává velmi přísnou překážkou. Obdobná situace nastává v latinské církvi při jáhenském svěcení: jáhnem se sice může stát ženatý muž, ale ten, který při svěcení není ženatý, ať už je určen k službě přechodného nebo trvalého jáhna, je povinen slíbit celibát⁷⁸⁸. Trvalý jáhen se pak po ovdovění nesmí podruhé oženit⁷⁸⁹.

Praxe dovoleného sňatku před přijetím subdiakonátu⁷⁹⁰ je společná pro katolické, pravoslavné, ale i předchalkedonské církve. Takto to totiž nařídila synoda v Trulle (691): kněží, jáhni a ostatní duchovenstvo mohou pokračovat v manželství, uzavřeném před svým svěcením, avšak muži, kteří by se znovu oženili, nemohou být vysvěceni, ani se nemůže kněz anebo jáhen oženit znovu po smrti své manželky. Co se týče kandidátů na biskupy, synod stanovil normu, že musí být svobodný, vdovec anebo (v případě, že je ženatý) natrvalo oddělený od své manželky⁷⁹¹.

I na Východě jsou však církve, které podobně jako latinská (a pod jejím vlivem) mají pro své duchovní předepsaný celibát. Setkáme se s ním tak v katolických církvích syrskomalankarské, syrskomalabarské, etiopské, koptské a syrské.

Syrská (nekatolická) církev naopak dovoluje ovdovělým kněžím a jáhnům znovu se oženit, *etiopská a koptská* (nekatolická) církev toto dovolení aplikuje pouze na ovdovělé jáhny.

Podle východní pravoslavné disciplíny jsou pak vysvěcení kněží a biskupové způsobilí uzavřít platné manželství pouze v případě, že byli předtím úředně vráceni do laického stavu⁷⁹².

Ačkoli se jeví zajímavou kauzou například posouzení intereklesiálního manželství ovdovělého koptského jáhna se svobodnou katoličkou jakéhokoli obřadu, jde pouze o akademickou a hypotetickou situaci, jelikož pro východní nesjednocené církve (předchalkedonské zvláště) je nepřipustné, aby si věřící pravoslavný (nejen duchovní) mohl vzít v katolickém obřadu katoličku. V případě, že by se však v budoucnu dosáhlo vzájemného communia, nastane paradoxní situace, protože to, co by bylo dovoleno v jeho vlastní (nesjednocené) církvi, nebylo by dovoleno v žádném případě v její (katolické) církvi. Překážka svěcení totiž není na straně ženy, ale muže, a protože jde o církevní překážku, řídí se právem té církve, která ji uzákonila.

⁷⁸⁷ Překážka není odstraněna automaticky společně se ztrátou duchovního stavu, ale pouze v případě, že by bylo svěcení prohlášeno neplatným. Jinak je zapotřebí zvláště žádat o dispenz (i když kněz, zbavený duchovního stavu kněžskou službu již nevykonává) od celibátu, jež může udělit pouze Apoštolský stolec. CCEO, kánn. 394–396; CIC, kánn. 290–293.

⁷⁸⁸ CIC, kán. 1037: „Kandidát trvalého jáhenství, který není ženatý, a kandidát kněžství se připustí k jáhenskému svěcení jen tehdy, když předepsaným obřadem přijal veřejně před Bohem a církvi závazek celibátu nebo složil doživotní sliby v řeholní společnosti.“

⁷⁸⁹ Motu proprio Pavla VI. *Sacrum diaconatus ordinem*, n. 16, AAS 59 (1967), s. 701; motu proprio *Pascendum*, n. VI: AAS 64 (1972), s. 532.

⁷⁹⁰ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 101.

⁷⁹¹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 301.

⁷⁹² PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 103.

A pokud by katolická církev nezměnila svůj zákon, zůstává pro ni překážka svěcení bez laicizace překážkou.

f) *překážka veřejného slibu čistoty*⁷⁹³ (původ: církevní právo)

V obou katolických zákonících se v případě překážky mluví o veřejném, nikoli soukromém slibu čistoty, dále o slibu v řeholních, nikoli v sekulárních institutech⁷⁹⁴. Podle logického principu nemůže dispenzovat od slibu jurisdikčně nižší autorita než ta, která takovýto slib od jednotlivce přijala, takže u řeholních společenství papežského práva je to Apoštolský stolec, u řeholních společenství práva patriarchálního patriarcha a práva diecézního diecézní (nikoli jakýkoli, tedy ani pomocný) biskup.

V církvi byla tato manželská překážka definována na 2. lateránském koncilu (1139), kde byla rozlišena doktrína slibu veřejného (slavného) a soukromého (jednoduchého)⁷⁹⁵. Protože se tento koncil konal až v době po velkém schismatu (1054), východní církve se už tímto usnesením neřídily a na svých synodách si vytvořily vlastní disciplínu vycházející z přesvědčení, že řeholní (mnišský) život je podobně jako manželství svazkem celoživotním a představuje světu život věčný, kde se již lidé nebudou ženit ani vdávat⁷⁹⁶, přičemž Východ nerozlišuje mezi sliby veřejnými a soukromými⁷⁹⁷.

Podle většiny z těchto církví je proto překážka mnišských slibů absolutní a nelze od ní dispenzovat. Teprve od 19. století koptská a etiopská církev umožňují návrat do laického stavu, v dalších církvích, zejména byzantské tradice se o této možnosti vedou živé diskuse⁷⁹⁸. Podobná situace je i v předchalkedonských církvích, z nichž arménská církev zná i dočasné sliby, ale v době, kdy mnicha tyto sliby vážou, neexistuje možnost dispenze od nich a před uplynutím této lhůty by bylo jeho manželství neplatné. Naopak chaldejská církev žádné řeholní a mnišské řády nezná.

Mniška východní církve, která by konvertovala ke katolicismu, je morálně vázána pokračovat v slibu, který učinila Bohu, jelikož tento slib není dán církvi, ale pouze před církvi. I když v její původní církvi byl tento stav nedispenzovatelný, vstupem do katolické církve se na ni začnou vztahovat zákony této církve (resp. konkrétní východní církve⁷⁹⁹) a dispenzace od slavného řeholního slibu čistoty je pak rezervována příslušné autoritě podle toho, v jakém katolickém společenství svůj zasvěcený život dál žila⁸⁰⁰.

g) *překážka únosu*⁸⁰¹ (původ: církevní právo)

Zatímco latinský kodex, stejně jako předchozí východní norma *motu proprio Crebrae allatae sunt*⁸⁰², tuto překážku vztahoval pouze na únos ženy, současná právní norma ve

⁷⁹³ CCEO, kán. 805, CIC, kán. 1088.

⁷⁹⁴ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 248.

⁷⁹⁵ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 107.

⁷⁹⁶ Lk 20, 35: „*Ti, kteří byli uznáni za hodné dosáhnout podílu na onom světě a na vzkříšení z mrtvých, se nežení ani nevdávají... neboť jsou rovni andělům a jako synové vzkříšení jsou syny Božími.*“

⁷⁹⁷ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 107.

⁷⁹⁸ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 106.

⁷⁹⁹ O pokřtěných nekatolicích, kteří se ucházejí o plné spojení s církví katolickou, pojednává *Titul XVII CCEO* (kánn. 896–901).

⁸⁰⁰ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 306.

⁸⁰¹ CCEO, kán. 806, CIC; kán. 1089.

⁸⁰² Čl. 64: „*§ 1. Inter virum raptorem et mulierem, intuitu matrimonii raptam, quandiu ipso, in potestate raptoris manserit, nullum potest consistere matrimonium.*

§ 2. Quod si rapta, a raptore separata et in loco tuto ac libero constituta, illi nubere consenserit, impedimentum cessat.

východních katolických církvích pohlaví nerozlišuje a připouští jak únos ženy, tak i únos muže, v obou případech za účelem manželství.

Specifikací dispence této překážky spočívá v tom, že může být udělena teprve poté, co pomine, a unesená nebo odvedená osoba se může k sňatku vyjádřit; souvisí to se svobodnou vůlí a dobrovolným souhlasem s manželstvím. I po osvobození této osoby však může být napadena platnost celého manželství na základě řady dalších nedostatků: velký strach, násilí, podvodné konání, omyl v podstatných vlastnostech apod. Definováním této překážky na chalkedonském (451), trullském (691), ale po schismatu v latinské církvi i na tridentském koncilu (1545–1563) se všechny tyto doprovodní faktory sloučily do jediné překážky⁸⁰³.

Přestože se o únosu za účelem manželství mluvilo v církvi ještě před jejím vnitřním rozdělením na katolickou a pravoslavnou, koncily a synody před rokem 1054 řešily spíše trestněprávní postih (exkomunikace) pachatele za únos a rozhodly o tom, že svazek, jenž vznikne tímto spojením (únosem), není manželství. Nemluvily tedy přímo o překážce, jak ji chápe pozdější manželské právo. Tento postoj zastávají východní (nesjednocené) církve doposud, takže únos jako samostatnou manželskou překážku ve svém právu neuvádějí⁸⁰⁴.

Protože jde o církevní (katolickou) překážku, může se o ní mluvit pouze v manželstvích, v nichž aspoň jedna strana je katolická.

V poslední době se v islámském světě opět rozmohly únosi žen i mužů: únosi jejich popravu mediálně zveřejňují⁸⁰⁵, přičemž je patrné, že odsouzení často před popravou vynášejí chladné, často racionální a neemotivní projevy se zcela opozitním obsahem proti názorům a postojům, které měly tyto osoby před únosem.

Nelze tedy vyloučit, že se stejným způsobem může chovat i člověk, jenž byl z nějakého důvodu unesen za účelem, aby zplodil děti, vytvořil rodinu⁸⁰⁶, rozšířil počty členů určitého náboženství apod.

Protože východní (katolické) církve žijí často v diaspoře v islámském světě, je zapotřebí nadále brát tuto manželskou překážku velmi vážně a v případě náznaků o její existenci se touto problematikou zabývat i u církevního soudu.

h) překážka zločinu přivodění smrti⁸⁰⁷ (původ: církevní právo)

I když jde o překážku církevního práva, je považována za tak vážnou, že právo dispencovat od ní si ponechal Apoštolský stolec (jenž dispenz obvykle neuděluje), na Východě patriarcha, a ostatním hierarchům je možnost dispence zákonodárcem dána pouze v nebezpečí smrti a při náhlé situaci. Zvláště přísně postupuje zákonodárci v případě, že jde o veřejnou záležitost⁸⁰⁸.

---

§ 3. *Quad ad matrimonii nullitatem attinet, raptui par habetur violenta retentio mulieris, cum nempe vir mulierem in loco ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter intuitu matrimonii detinet.* “www.vatican.va *Crebrae allatae sunt* ke dni 12. 9. 2014.

⁸⁰³ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 424.

⁸⁰⁴ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 108.

⁸⁰⁵ Radikální muslimská organizace *Islámský stát* v roce 2014 popravila americké novináře Jamese Foley, Stevena Sottlofa, britské humanitární pracovníky Davida Cawthorne Hainese a Alana Henninga nebo francouzského fotografa Hervé Gourdela. Videá s jejich popravami pak zveřejnila na internetu.

⁸⁰⁶ Ve stejném roce muslimští radikálové hnutí Boko Haram v Nigérii několikrát unesli skupiny dívek (panen), které pravděpodobně provdali za své členy, aby jim zplodily nové syny a rozšířily řady muslimů. Největší unesenou skupinou bylo přes 250 školaček ve věku 12–17 let.

⁸⁰⁷ CCEO, kán. 807 § 1, 2; CIC, kán. 1090 § 1, 2.

⁸⁰⁸ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, 250.

Přesto, že jde o vážnou věc, předchalkedonské ani pravoslavné církve tuto otázku většinou neřeší v souvislosti s manželstvím, ale odděleně, bez ohledu na to, zda byla smrt přivedena za účelem manželství nebo nikoli.

Některé církve pod vlivem latinské disciplíny o této manželské překážce jednaly na svých synodech⁸⁰⁹, do manželského práva se ale nakonec nedostala ani v jedné z nich. Východní katolické církve tuto překážku převzaly z latinské církve, do zveřejnění motu proprio *Crebrae allatae sunt* (1949) ji neznaly⁸¹⁰.

Rozdíly v textu obou katolických kodexů jsou minimální, oba shodně upozorňují, že kromě přímého přivodění smrti manželského partnera svého anebo osoby, s níž je plánované nové manželství, se tato překážka týká i těch, kdo se na této smrti mravně spolupodíleli.

Nezřídka se i mezi věřícími objevují pokřivené a mylné morální zásady týkající se bezpodmínečné věrnosti v případě dlouhodobého odloučení manželů nebo absence sexuálního života. Nejčastější jsou případy, kdy se zahájí paralelní intimní život s jinou osobou, která navíc může vystupovat v roli ošetřovatelky těžce nemocné nebo umírající manželky.

Když je tedy v předmětném manželství některý z kontrahentů vdovou nebo vdovcem, soudce nebo obhájce svazku by měl citlivě položit otázku na dobu, kdy se manželé druhého vztahu seznámili, kdy nový vztah začal, a v případě prolínání těchto vztahů také na to, zda zemřelý manželský partner něco tušil nebo dokonce věděl. Kodex totiž nemluví pouze o vraždě ve smyslu civilního zákona, ale o přivodění smrti (mortem inferre).

i) *překážka pokrevního příbuzenství⁸¹¹ (původ: přímá linie a patrně i druhý stupeň boční linie přirozené Boží právo, boční linie církevní právo)*

I když se latinská církev ztotožňuje s římskou, do přijetí Kodexu latinské církve CIC roku 1983 počítala stupně příbuzenstva germánským způsobem a k římskému se vrátila později než východní katolické, které se tím řídily už podle norem *Crebrae allatae sunt* (1949)⁸¹². V obou katolických zákonicích došlo také k sjednocení počtu příbuzenských stupňů, které manželství zneplatňují.

Počítání přímé linie je jednoduché, týká se přímých předků a potomků. Zneplatňující příbuzenské vztahy v boční linii jsou tyto: sourozenci (2. stupeň); strýc a neteř, teta a synovec (3. stupeň); bratranec a sestřenice; prastrýc a praneteř, prateta a prasynovec (4. stupeň).

Až do motu proprio *Crebrae allatae sunt* (1949) měly východní katolické církve vlastní právní normy, jimiž nejen počítaly příbuzenské stupně, ale také určovaly platnost či dovolenost manželství. Zmíněným motu proprio se normy sjednotily pro všechny katolické církve, avšak jejich mateřské (nesjednocené) východní církve zůstaly u původního manželského práva, vycházejícího z kán. 54 trullské synody (691), která

⁸⁰⁹ COUSSA, Acacius. *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali*, vol. I, Řím, 1948, s. 116.

⁸¹⁰ Can. 75: „*Simplex error circa matrimonii unitatem vel indissolubilitatem aut sacramentalem dignitatem, etsi det causam contractui, non vitiat consensum matrimoniale*.“ www.vatican.va, *Crebrae allatae sunt* ke dni 15. 9. 2014.

⁸¹¹ CCEO, kán. 808, § 1,2,3,4; CIC, kán. 1091 § 1,2,3,4.

⁸¹² CIC 1917 počítal příbuzenské stupně podle germánského způsobu, v němž boční linie představovala tolik stupňů, kolik je generací umístěných ve stejné linii. CIC 1917, kán. 96:

„§ 1. *Consanguinitas computatur per lineas et gradus.*

§ 2. *In linea recta, tot sunt gradus quot generationes, seu quot personae, stipite dempto.*

§ 3. *In linea obliqua, si tractus uterque sit aequalis, tot sunt gradus quot generationes in uno tractu lineae: si duo tractus sint inaequales, tot gradus quot generationes in tractu longiore.*“

zakazuje manželství do čtvrtého stupně boční linie. Takto to mají dodnes všechny pravoslavné církve byzantské tradice⁸¹³.

Nejvýznamnější rozdíly oproti katolickému právu nalezneme v církvi *koptské*, kde je manželství povoleno mezi bratranci a sestřenicemi (4. stupeň boční linie), ale je zakázáno mezi strýcem a praneteří⁸¹⁴, zatímco *syrská* církev dovoluje i tento vztah; dále v církvi *etiopské*, která naopak překážku příbuzenstva rozšiřuje až do sedmého stupně v boční linii.

Čím menší jsou náboženské anebo národnostní komunity, tím větší je pravděpodobnost příbuzenských manželství. Na rozdíl od Západu, kde se stává problémem nejistota paternity z civilizačních důvodů (dobrovolnost údajů o otci dítěte, výmaz biologického otce z rodného listu po adopci, umělé oplodnění apod.), na Východě může být manželství mezi příbuznými i důsledkem existenčního ohrožení komunity.

Z tohoto hlediska je zjištění případných společných předků u východních křesťanů mnohem snadnější a prokazatelnější (záchytným bodem při šetření může být např. stejné bydliště nebo stejná příjmení v rodinách kontrahentů) než u západních, kteří často své biologické rodiče (příp. dárce spermatu či vajíčka) ani nemusejí znát.

j) *překážka švagrovství*⁸¹⁵ (původ: církevní právo)

V otázce tzv. švagrovství⁸¹⁶ se východní katolický kodex ocitl ve složité situaci sjednotit zákonodárství církví, v nichž v této záležitosti platily různé zvyklosti i právní normy, vycházející obvykle z četnosti nebo pravděpodobnosti výskytu manželství mezi příbuznými.

Latinské kanonické právo tak dnes vylučuje možnost manželství pouze v přímé linii švagrovství (mezi otčímem a dcerou, macechou a synem, tchánem a snachou, tchyní a zetěm)⁸¹⁷, zatímco východní kodex jednotně pro všechny východní katolické církve přidává zákaz manželství i v druhém stupni švagrovství boční linie (mezi mužem a ženinou sestrou či ženou a mužovým bratrem), přičemž ve většině z těchto církví tato překážka předtím existovala až do stupně čtvrtého. Koresponduje to s tradicí Východu, kde se rodina chápe v mnohem širších vztazích než na Západě a péče o nezletilé děti zemřelých příbuzní přebírali automaticky, aniž by museli vstupovat do manželství s jejich zemřelým otcem či matkou, zatímco na Západě se tato široká rodinná tradice postupně vytrácela.

Stávající právní norma u východních katolíků se tak přibližuje k normě, jaká byla přijatá na trullské synodě (691) o zákazu manželství do čtvrtého stupně boční linie. Takto se to dodnes zachovává ve všech pravoslavných církvích byzantské tradice, zatímco

⁸¹³ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 112.

⁸¹⁴ MASSON, Jacques. *Consaguinité et affinité dans l'Eglise Copte orthodoxe d'Alexandrie*. in: *Orientalia christiana periodica*, roč. 1970, s. 109.

⁸¹⁵ CCEO, kán. 809 § 1, 2; CIC, kán. 1092.

⁸¹⁶ Latinsky „affinitas“ se překládá do různých jazyků různými termíny. Německy *Affinität*, francouzsky *l'affinité*, anglicky *Affinity*, polsky *powinowactwo*, rusky *сво́йство*.

⁸¹⁷ Na Západě se začala norma upravovat již od 12. století, IV. lateránský koncil (1215) nejdříve překážku rozšířil do sedmého stupně boční linie, přičemž vznikala nejen manželstvím, ale i prokázaným pohlavním stykem, tridentský koncil (1545–1563) ji pak snížil do druhého stupně boční linie pohlavního svazku mimo manželství. Latinský kodex roku 1917 zúžil překážku pouze na existující platný manželský svazek a kodex 1983 boční linii zrušil úplně. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 115.

pravoslavní koptové, Arméni, Syřané a Etiopané mají tuto překážku v boční linii pouze do třetího stupně⁸¹⁸.

V rumunské a bulharské pravoslavné církvi se tento zákaz manželství vztahuje rovněž na příbuzenstvo *ex digenea*, tedy nejen příbuznými jednoho, ale dvou společných předků, v církvi řecké a ruské dokonce *ex trigenea*, tedy tří společných předků do minulosti⁸¹⁹.

Překážka tzv. švagrovství má trvalý charakter, tj. zůstává i po zániku manželského svazku (včetně smrti některého z manželů)⁸²⁰. Naopak prohlášením manželství za neplatné zaniká i tato překážka⁸²¹.

Může se snadno stát, zejména pokud je oddávajícím intereklesiálního manželského svazku latinský kněz, že pojem příbuzenstva (a tím pádem také možné překážky k manželství) zúžil pouze na příbuzenství pokrevní a otázku švagrovství dál než druhého stupně ani neřešil.

Pokud se při zkoumání platnosti takového manželství ukáže, že kontrahenti pocházeli ze stejného prostředí, při důvodné pochybnosti je doporučeno zpětně prozkoumat platnost manželství i z tohoto důvodu, a to přidáním otázek, které měly původně být součástí předmanželského šetření: tj. zda nejsou příbuzní nejen oni dva navzájem, ale zda nejsou spřízněny ani jejich rodiny nějakým manželským svazkem. Pokud by tomu tak bylo a manželství by bylo uzavřeno bez patřičné dispense, manželství nebylo platně uzavřeno.

k) *překážka veřejné počestnosti*⁸²² (původ: církevní právo)

Srovnání formulace příslušných kánonů v latinském a východním kodexu vychází příznivěji jednoznačně pro ten východní: sedm let po ratifikaci CIC 1983 přináší CCEO z roku 1990 jasnější vysvětlení překážky veřejné počestnosti i logičtější rozdělení kánonu na dva paragrafy⁸²³.

Překážka veřejné počestnosti vzniká třemi způsoby:

- a) z neplatného manželství po započetí společného života
- b) z notorického anebo veřejného konkubinátu
- c) zahájením společného života těch, kteří jsou sice vázáni kanonickou formou, ale místo toho se pokusili uzavřít manželství před civilním úředníkem anebo nekatolickým duchovním.

Znění posledního z těchto tří způsobů je typické pro Východ⁸²⁴: latinská církev totiž takové manželství svých členů nazývá neplatným, zatímco pro východní církve takovýto vztah ani není manželstvím, tudíž se mluví o pokusu manželství uzavřít⁸²⁵. Pro existenci této překážky pak nestačí pouze civilní či nekatolický svatební obřad, ale rovněž zahájení soužití, přičemž kodex nemluví pouze o zahájení tělesného, ale společného života.

⁸¹⁸ MASSON, Jacques. *Canon du statut personnel des Coptes orthodoxes*, s. 111.

⁸¹⁹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 113.

⁸²⁰ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*. Lublin: Polihymnia, 1999, s. 253.

⁸²¹ CCEO, kán. 919 § 1. „*Affinitas oritur ex matrimonio valido ac viget inter alterutrum coniugem et consanguineos alterius.*“

⁸²² CCEO, kán. 810 § 1, 2; CIC, kán. 1093.

⁸²³ Přitom kánon 69 v motu proprio *Crebrae allatae sunt* měl stejnou formulaci jako kán. 1078 v CIC 1983: „*Impedimentum publicae honestatis oritur ex matrimonio invalido, sive consummato sive non, et ex notorio vel publico concubinato; et nuptias dirimit in primo et secundo gradu lineae rectae inter virum et consanguineas mulieris, ac viceversa.*“

⁸²⁴ FREISEN, Joseph. *Geschichte des Kanonischen Eherechts*. Paderborn, 1893, s. 439.

⁸²⁵ CCEO, kán. 810 § 1°: „*eorum, qui ad formam celebrationis matrimonii iure praescriptam astricti matrimonium attentaverunt coram officiali civili aut ministro acatholico.*“

Personálně se tato překážka týká těchto vztahů: mezi mužem a dcerou jeho ženy (milinky), dále mezi matkou a synem jejího muže (milence), ale rovněž naopak: mezi mužem a matkou jeho ženy (milinky), jakož i mezi ženou a otcem jejího muže (milence). Překážka se počítá pouze v prvním stupni přímé linie a má trvalý charakter, takže nepřestává v okamžiku, kdy se konkubinát rozpadne. I poté je zapotřebí požádat místního hierarchu o udělení dispenze⁸²⁶.

Východní nesjednocené církve tuto překážku prakticky neznají, pouze rumunská a syrská pravoslavná církev mají ve svém manželském právu překážku nazvanou kvazi-affinita, která vzniká z nelegálního svazku muže a ženy⁸²⁷.

Jelikož jde o překážku církevního práva, až na zmiňované dvě výjimky v pravoslaví se tato překážka může vyskytnout pouze u východních a latinských katolíků. V praxi je pak potřebné zjistit, zda nový manželský svazek, o nějž někdo usiluje, nemá být uzavřen s potomkem bývalého partnera/partnerky, které mohlo být vedeno před manželstvím s předchozím partnerem/partnerkou anebo souběžně s ním.

Při podezření na tuto překážku je vhodné zaměřit pozornost rovněž na to, zda nemůže jít o pokrevní příbuzenství v přímé linii, zejména když muž žil předtím s matkou své nastávající⁸²⁸. Dítě pak úředně mohlo mít v rodném listě napsaného jako otce nikoli biologického rodiče, ale oficiálního manžela své matky.

Typickým příkladem však může být situace, kdy žena léta žije (i bez manželství) se starším rozvedeným mužem a po čase se do ní zamiluje jeho syn a chce spolu uzavřít manželství. V intereklesiální rovině například muž, jenž se ujme např. libanonské či arménské matky s dospívajícími dětmi, která je na útěku ze své původní vlasti, začne nejdříve žít s matkou, a po nějaké době s její dcerou.

1) překážka duchovního příbuzenství⁸²⁹ (původ: církevní právo)

Překážka vzniká mezi kmotrem/kmotrou a kmotřenkou/kmotřencem, ale i mezi kmotrem/kmotrou a rodiči kmotřenky/kmotřence. Zatímco východní CCEO explicitně vysvětluje, že se při křtu mezi kmotrem a jeho kmotřencem rodí „*cognatio spiritualis*“, v latinské církvi byla tato překážka zcela vypuštěna⁸³⁰. Pokud se jedná o podmíněčný křest z důvodu pochybnosti o existenci či platnosti předchozího, duchovní příbuzenství nevzniká, ledaže by u podmíněčného křtu vystupoval stejný kmotr/kmotra jako u křtu zpochybněného.

Protože pravoslavné církve i v této otázce vycházejí ve svém právu ze závazných kánonů přijatých na trullské synodě (691), mezi nimiž je i kánon 53 o překážce duchovního příbuzenstva včetně druhého stupně boční linie⁸³¹, je tato překážka v nezměněné podobě i dnes ve všech byzantských církvích, avšak s možností její dispensace. Z předchalkedonských církví ji uvádějí rovněž syrská, etiopská a arménská církev, zatímco u koptů je neznámá⁸³².

⁸²⁶ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 116.

⁸²⁷ FREISEN, Joseph. *Geschichte des Kanonischen Eherechts*, s. 506.

⁸²⁸ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 254.

⁸²⁹ CCEO, kán. 811, § 1, 2.

⁸³⁰ Latinská církev tuto překážku měla obsaženou ještě v kodexu CIC 1917, tzn. existovala do roku 1983, kdy by přijat nový církevní zákoník. CIC 1917, kán. 1079: „*Ea tantum spiritualis cognatio matrimonium irritat, de qua in can. 768.*“

⁸³¹ Poprvé je tato překážka doložitelná v kodexu císaře Justiniána I. (482–565): „*Nihil aliud sic inducere potest paternam affectionem et iustam nuptiarum prohibitionem, quam huiusmodi nexus, per quem Deo mediante animae eorum copulatae sunt.*“ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, 118.

⁸³² PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 118.

Duchovní příbuzenství může vzniknout i při příležitosti biřmování, jelikož však východní tradice i právo vycházejí z předpokladu společného udělování křtu a myropomazání⁸³³, CCEO biřmování (myropomazání) vůbec nezmiňuje. Pokud by však z nějakého důvodu přijímal východní křesťan odděleně křest a biřmování, kmotrovství u biřmování není manželskou překážkou⁸³⁴.

Tato překážka přichází v úvahu od roku 1983 pouze u manželství, kde aspoň jedna strana je východní. V takovém případě je důležité nejen se dotazovat, ale i ověřovat podle dokumentů z matriky pokřtěných, zda některý z nich není uveden jako kmotr tomu druhému, zejména když křest probíhal v dospělém věku. V této souvislosti je rovněž nutné upozornit, že příslušnost k církvi sui iuris je dána rodiči, nikoli kostelem nebo církví, v níž se svátosti (tedy i křest) uděluje, pouze s výjimkou, že by ten, kdo je křtěn po dosažení 14 let, sám výslovně zažádal o změnu církve. Tam, kde je náznak, že by mohlo jít o východní křesťany, je proto potřebné zkoumat nejen církev, v níž byl křest dotyčným udělen, ale i církev, do níž patřili jeho rodiče. I kdyby východní křesťan z nějakého důvodu nepřijal biřmování zároveň se křtem a později byl biřmován západním obřadem, nemění se tím jeho příslušnost k původní mateřské církvi, do níž byl zařazen už svým křtem.

m) *překážka právního příbuzenstva, osvojení*⁸³⁵ (původ: církevní právo)

V obou katolických zákonodárstvích je právní rodičovství postaveno naroveň přirozeného (biologického), proto se i překážka týká obdobně jako u biologického rodičovství prvního stupně v přímé linii a druhého stupně v linii boční. Jmenovitě jde o tyto vztahy: mezi adoptovaným dítětem a adoptivním rodičem, dále mezi adoptovanými dětmi stejnými rodiči, i když jejich biologičtí rodiče nejsou stejní, ale rovněž mezi přirozeným a adoptovaným dítětem těch samých rodičů, tzn. mezi nevlastními sourozenci. Nevzniká však mezi biologickým rodičem a jedním z adoptivních rodičů dítěte. Má se za to, že překážka končí nejen dispensí, ale i tehdy, když civilní autorita osvojení zruší⁸³⁶.

Dikce východního kodexu je téměř naprosto identická s dikcí kodexu západního. Institut osvojení má svůj původ totiž v římském právu, které sice na Východě bylo známo i praktikováno, ale adopce v byzantském světě nebyla příliš praktikována z důvodu upřednostňování rodinných vztahů a jejich funkčnosti před vztahy zákonně nařízenými.

Od 19. století se především v evropských (z pohledu Východu západních) zemích rozvíjelo právo, které se zabývalo adopcí i jako možnou manželskou překážkou, na Východě však tento proces neprobíhal. Proto při přípravě nového kodexu CCEO se vedla velmi živá diskuse o potřebnosti této překážky, která již byla částečně definována už v *Crebrae allatae sunt* (kán. 49 a 71)⁸³⁷, přičemž i poté, co bylo odsouhlaseno její

⁸³³ CCEO, kán. 695: „§ 1. *Chrismatio sancti myri ministrari debet coniunctim cum baptismo, salvo casu verae necessitatis, in quo tamen curandum est, ut quam primum ministretur.*

§ 2. *Si celebratio chrismationis sancti myri non fit simul cum baptismo, minister tenetur de ea certiozem facere parochum loci, ubi baptismus ministratus est.*“

⁸³⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 429.

⁸³⁵ CCEO, kán. 812; CIC, kán. 1094.

⁸³⁶ ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 255.

⁸³⁷ Kán. 49: „*In iis regionibus ubi lege civili tutela, vel legalis cognatio ex adoptione orta, nuptias prohibet, iure canonico matrimonium illicitum est.*“ Kán. 71: „*Qui lege civili inhabiles ad nuptias inter se ineundas habentur ob tutelam vel ob cognationem legalem ex adoptione ortam, nequeunt vi iuris canonici matrimonium inter se valide contrahere.*“ www.vatican.va, *Crebrae allatae sunt* ke dni 18. 9. 2014.

ponechání, navrhli otcové několik variant, které byly odmítnuty, až zůstala nakonec varianta latinského CIC 1983⁸³⁸.

Mezi katolickým Východem a Západem není v této otázce žádný rozdíl, při zkoumání intereklesiálního manželství je tedy pouze potřebné zjistit, zda v případě, že překážka osvojení se tohoto svazku týká, byla při jeho uzavírání řádně udělena dispens.

Jelikož jde o překážku čistě církevního práva, nejsou jí vázáni nekatolíci, a to ani východní. Narazí-li se u církevního soudu na manželství západního (nebo východního) katolíka se stranou východní nekatolickou, kde by nekatolická strana podle kanonického práva katolické církve podléhala této překážce buď v stávajícím anebo předchozím manželství, je nicméně důležité prozkoumat, zda v místě, kde bylo manželství uzavíráno⁸³⁹, neexistovala tato překážka v civilním právu⁸⁴⁰.

3.2.7. Smíšené manželství⁸⁴¹

Oproti předchozím právním normám v katolické církvi došlo ke změně významu tohoto pojmu, když předtím představoval manželství katolíka s nepokřtěnou osobou, zatímco nyní je to manželství mezi katolickou a pokřtěnou stranou nekatolickou⁸⁴². Už na biskupské synodě v Římě roku 1967, která následovala po 2. vatikánském koncilu, se vedla diskuse, zda by nebylo lepší přijmout termín *interkonfesionální manželství*⁸⁴³, nicméně tento návrh nebyl přijat z důvodu, že by nezahrnoval všechny církve a církevní společenství na stejné úrovni. Ovocem tohoto synodu pak bylo motu proprio *Matrimonio mixta* Pavla VI. (1897–1978), jímž byl zaveden tento nový legislativní pojem⁸⁴⁴.

I v otázce smíšeného manželství a jeho specifík musí latinská církev pro období let 1983–2006 zkoumat, zda její člen formálním úkonem nevystoupil z církve (v tom případě by totiž v manželství nevystupoval jako katolík), zatímco východní katolické církve za smíšené manželství považují manželství svých pokřtěných členů s jinými křesťany nekatolíky bez ohledu na to, zda se svou (katolickou) církví udržují vztah.

Z důvodu, že jedním z cílů manželství je dobro dětí, tedy nejen jejich plození, ale i následující výchova, církev vyžaduje, aby se budoucí nupturienti, toužící přijmout manželství katolickou formou, domluvili rovněž na katolické výchově dětí, přičemž tuto domluvu mají předem deklarovat předepsaným způsobem, aby jim katolický ordinář mohl ke smíšenému manželství udělit souhlas.

Kdyby se pár shodně a výslovně dohodl, že bude vzdělávat děti v nekatolickém vyznání nebo se zdrží jakéhokoli náboženského vzdělávání a výchovy dětí, tato licence pro smíšený sňatek musí být odmítnuta. Zejména pro východní křesťany, žijící v muslimské diaspoře, je jednoznačně zdůrazněno, že závazek katolického křtu a výchovy dětí se netýká pouze synů, ale všech dětí.

⁸³⁸ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 120.

⁸³⁹ Zákaz takovýchto manželství má ve svém zákonodárství např. současná Kolumbie či Etiopie. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 127.

⁸⁴⁰ V těchto situacích má katolická církev brát ohled i na právo občanské autority vzhledem k civilním účinkům manželství. CCEO, kán. 780–781; CIC, kán. 1052.

⁸⁴¹ CCEO, kán. 813–816; CIC, kán. 1124–1129.

⁸⁴² V praxi se však termínu smíšené manželství (*matrimonium mixtum*) používá i pro označení manželství katolíka s nepokřtěným, proto je zapotřebí zvýšené opatrnosti při posuzování souvislosti takových svazků.

⁸⁴³ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 131.

⁸⁴⁴ AAS 62 (1970), s. 257.

Při posuzování smíšeného manželství lze narazit na problém v několika úrovních. I když odepření či opomenutí licence nezpůsobuje neplatnost takového manželství, zjištění této skutečnosti může být východiskem pro další otázky, zda je opomenutí chybou na straně připravujícího kněze anebo záměrem, protože se kontrahenti na této zásadní otázce nedokázali před svatbou domluvit.

Další problém může představovat smíšené manželství, avšak uzavřené před východním nekatolickým knězem. Katolická církev jej považuje za platné, ale nedovolené, i proto, že z pochopitelných důvodů nejen nemohl být před sňatkem učiněn příslib křtu a katolické výchovy dětí, ale naopak byl po snoubencích vyžadován příslib křtu a výchovy dětí ve východní nekatolické církvi.

Zvláště v těchto případech je proto vhodné, aby si soud už v přípravné fázi procesu vyžádal z místa uzavření manželství snubní protokol, jehož součástí by měl být nejen úřední záznam o udělení licence od ordináře, ale i podpisy obou stran o zmíněných příslibech křtu a výchovy dětí.

Manželství je ve východní tradici mnohem více než na Západě chápáno jako sjednocení dvou osob i v duchovní, nejen v tělesné a společenské rovině. Proto Východ velmi těžce a pomalu uznával možnost manželského svazku těch, kteří by nebyli spojeni poutem stejné víry, jejíž nezkreslené předání další generaci by v takovém případě bylo velmi reálně ohroženo⁸⁴⁵. Každá církev, včetně katolické v obou větvích, latinské i východní, si navíc střeží povinnost zachovávat svou vlastní víru, vyhýbat se nebezpečí odpadnutí od církve a sankcionuje ty, kteří by toto odpadnutí potvrdili vnějším úkonem⁸⁴⁶.

V reálu však takovéto vztahy existují a i přes proklamaci církevních hierarchů i kanonického práva o hrozcím nebezpečí ztráty víry málokdy dochází k ukončení předmanželského vztahu, který je církví vlastně nazván nedovoleným. Za takový ho vlastně nepovažují už ani samotní kontrahenti.

a) *manželství mezi katolickou stranou a východní nekatolickou stranou*

Do účinnosti motu proprio *Crebrae allatae sunt* (2. 5. 1949) mohlo být toto manželství uzavřeno před jakýmkoli knězem, katolickým anebo pravoslavným, s výjimkou těch území, kde pro východní katolíky platila kanonická forma předepsaná dekretem *Tametsi* anebo dekretem *Ne temere*.

Od motu proprio *Crebrae allatae sunt* už východní katolíci nebyli vázáni žádným z předchozích předpisů latinské církve; v důsledku toho by byla pro ně neplatná všechna manželství uzavřená před pravoslavným knězem a v případě, že by katolickou stranou byla žena, nemohla následně přijímat svátosti.

Pro odstranění těchto vážných nedostatků 2. vatikánský koncil musel vyslyšet východní biskupy a přijal nařízení, jímž stanovil, že kanonická forma mezi katolickou stranou a nekatolickou východní je nutná pouze k dovolenosti, k platnosti již stačí přítomnost posvátného služebníka (kněze), včetně východního nekatolického⁸⁴⁷. Od 25.

---

⁸⁴⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 431.

⁸⁴⁶ CIC i CCEO sankcionují ty, kteří se proviní odpadnutím od víry, hlásáním bludů anebo způsobí v církvi rozkol. (CIC, kánn. 1364–1369, CCEO, kánn. 1436–1444).

⁸⁴⁷ Koncilní dokument o ekumenismu *Orientalium Ecclesiarum* nenabyl účinnosti ve všech východních katolických církvích ve stejnou dobu: v *melchitské* církvi se tak stalo od 1. 1. 1965, v *ukrajinské* od 9. 12. 1965 a u všech ostatních východních katolických církví od 22. 1. 1965. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 135.

3. 1967, kdy byl přijat dekret *Crescens matrimonium*, toto koncilní opatření začalo platit i pro latinské katolíky.

Tyto normy stejně jako dekret *Orientalium Ecclesiarum* (1964) se pak promítly i do nových kodexů CIC 1983 (kán. 1127 § 1) i CCEO 1990 (kán. 834 § 2): pokud se svatební obřad koná ve východní pravoslavné církvi, musí být dodržena forma předepsaná příslušnou církví a kněz, jenž manželství žehná, musí do ní náležet. Pokud se obřad koná ve východní katolické církvi, musí být zachována řádná forma předepsaná katolickým kodexem⁸⁴⁸. Pokud by bylo manželství uzavíráno v latinské církvi, musí být dodržena její forma, avšak s podmínkou, aby žehnajícím nebyl jáhen, ale kněz, jinak pro východní nekatolickou stranu toto manželství nemůže být platně uzavřeno.

b) *manželství mezi katolickou stranou a západní nekatolickou stranou*

Katolická strana je vázána kanonickou formou, proto musí toto manželství být v zásadě uzavřeno následujícím způsobem:

1. východní katolická strana se západní nekatolickou: posvátným obřadem předepsaným východním katolickým právem⁸⁴⁹; případná dispens od formy je rezervována Apoštolskému stolci, jde-li o církev patriarchální, tak patriarchovi, udělena však může být pouze ze závažných důvodů⁸⁵⁰.

2. latinská katolická strana se západní nekatolickou: kanonickou formou předepsanou latinským kanonickým právem⁸⁵¹, v případě velkých těžkostí může od této formy dispensovat místní ordinář, přičemž pod velkou těžkostí se rozumí například výslovné odmítnutí církevního obřadu nekatolickou stranou. Při udělení dispenze se v souladu s právem zároveň nařizuje, že nekatolický obřad musí být uzavřen veřejnou formou předepsanou tou církví nebo církevním společenstvím, do něhož náleží nekatolická strana, případně podle občanského práva toho místa, kde je manželství uzavíráno.

Zvláštní pozornost si zaslouží manželství, uzavřené sice s dispensí od kanonické formy, jehož mužskou stranou je muslim. V některých takových případech zejména východní ordinář připojuje k udělení dispenzi důležitou klauzuli: „dummodo consensus ab utraque parte personaliter manifestetur“⁸⁵². V tomto případě pak není dostačující pouze veřejná forma manželství podle některých škol islámského práva, jež nevyžaduje nutnou přítomnost ženy při

---

⁸⁴⁸ CCEO, kán. 828: „§ 1. *Ea tantum matrimonia valida sunt, quae celebrantur ritu sacro coram Hierarcha loci vel parochi loci vel sacerdote, cui ab alterutro collata est facultas matrimonium benedicendi, et duobus saltem testibus secundum tamen praescripta canonum, qui sequuntur, et salvis exceptionibus, de quibus in cann. 832 et 834,*

§ 2. *Sacer hic censetur ritus ipso interventu sacerdotis assistentis et benedictis.*“

⁸⁴⁹ CCEO 828 § 1: „*Ea tantum matrimonia valida sunt, quae celebrantur ritu sacro coram Hierarcha loci vel parochi loci vel sacerdote, cui ab alterutro collata est facultas matrimonium benedicendi, et duobus saltem testibus secundum tamen praescripta canonum, qui sequuntur, et salvis exceptionibus, de quibus in cann. 832 et 834, § 2.*“

⁸⁵⁰ CCEO, kán. 835: „*Dispensatio a forma celebrationis matrimonii iure praescripta reservatur Sedi Apostolicae vel Patriarchae, qui eam ne concedat nisi gravissima de causa.*“

⁸⁵¹ CIC, kán. 1108: „§ 1. *Platná jsou pouze ta manželství, která se uzavírají před oddávajícím místním ordinářem nebo farářem anebo před knězem nebo jáhnem od některého z nich pověřeným a před dvěma svědky, podle norem vyjádřených v následujících kánonech a při zachování výjimek podle kán. 144, 1112 § 1, 1116 a 1127 § 2–3.*

§ 2. *Oddávajícím se rozumí ten, kdo je přítomen a vyžaduje projevení souhlasu těch, kteří uzavírají manželství, a přijímá je jménem církve.*“

⁸⁵² Tzn., pokud je manželský souhlas vyjádřen osobně oběma stranami. PRADER, Joseph. *II Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 139.

svatebních obřadech. Takováto praxe je totiž běžná a pro platnost islámského manželství dostačující například podle málikovského nebo hanbalovského mazhabu⁸⁵³.

Při podezření na svatbu tohoto druhu u východních křesťanů (včetně katolíků) se tedy musí přidávat i otázka, zda byla žena osobně přítomna uzavření manželství.

c) *Smíšené manželství podle nekatolických církví východního obřadu*

Ekumenický patriarchát v Konstantinopoli od rozkolu v roce 1054 nepřijal v této oblasti žádné nové (*panortodoxní*) právní předpisy, které by platily pro všechny pravoslavné církve. Proto se smíšená manželství mezi pravoslavnými a katolíky nebo mezi pravoslavnými a protestanty řídí kánonem 72 trullské synody, podle něhož je zakázáno manželství mezi pravoslavným a heretikem⁸⁵⁴. Postoj jednotlivých církevních společenství k možnému smíšenému manželství se tedy bude odvíjet od jejich přesvědčení, zda jsou katolíci (nebo protestanti) považováni za heretiky.

V případě, že by takovéto manželství bylo dovoleno, nesjednocený Východ klade kontrahentům podmínky podobné těm, které vyžaduje i katolická církev:

1. manželství musí být uzavřeno s dovolením hierarchie patřičné pravoslavné církve
2. oba manželé musí slíbit, že děti budou pokřtěny a vychovávány v pravoslavné víře.

V jednotlivých církvích se pak některé předpisy více nebo méně od sebe liší: *řecká* pravoslavná církev, která byla až do roku 1982 zároveň státní církví a toto exkluzivní postavení měla zakotvené i v řecké ústavě, vyžadovala povinné manželství před pravoslavným duchovním, a to i v případě smíšeného manželství mezi pravoslavným a nepravoslavným křesťanem. Od zmíněného roku, kdy byla ústava změněna, povoluje se v Řecku sice i civilní manželství, nicméně zdejší pravoslavná církev žádné jiné než manželství uzavřené před pravoslavným duchovním neuznává.

Podobná situace je i v řecké části *Kypru*, kde místní pravoslavná církev umožňuje smíšené manželství pravoslavného křesťana s nepravoslavným, ovšem pouze za podmínek, že bude uzavřeno výlučně před pravoslavným (nikoli katolickým) knězem.

Ruská pravoslavná církev už od svého synodu v roce 1967 uznává platnost manželství mezi ruským pravoslavným a latinským (tedy nikoli východním) katolíkem, a ve výjimečných situacích dokonce i tehdy, když byl uzavřen před katolickým duchovním bez předchozího povolení pravoslavného hierarchy⁸⁵⁵. Podmínkou však je, aby byl dodržen východní obřad korunovace manželů a požehnání duchovním alespoň na úrovni kněze, tedy nikoli jáhna. Paradoxně tak sice nemůže ruský pravoslavný vstoupit do manželství s řeckokatolickým věřícím, ale jeho manželství může být požehnáno od řeckokatolického kněze.

Pravoslavná církev v *Polsku* na základě interkonfesionálních rozhovorů a vzájemných vztahů považuje za platné i smíšené manželství, jsou-li oba kontrahenti pokřtěni a manželství je uzavřeno platnou formou v církvi, do níž patří aspoň jeden z manželů.

Podobné prohlášení podepsali i nejvyšší představitelé evropských pravoslavných eparchií náležících do Konstantinopolského ekumenického patriarchátu, kteří se v roce 1976 sešli ve švýcarském Chambésy, podle něhož jsou platná všechna smíšená

---

⁸⁵³ Toto právo se praktikuje především ve státech západní a severní Afriky, jakož i v některých zemích Blízkého východu.

⁸⁵⁴ TROIANOS, Spyridon. *Die Mischehen in den heiligen Kanones*, in: *Kanon-Jahrbuch der Gesellschaft für das Recht der Ostkirchen*. Vídeň, 1983, s. 87.

⁸⁵⁵ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 141.

manželství uzavřená mezi pravoslavnými křesťany a pokřtěnými v jiných církvích, jsou-li slavena podle platného obřadu dané církve⁸⁵⁶.

Předchalkedonské církve nemají v této otázce jednotnou manželskou disciplínu: *koptská* pravoslavná církev v Egyptě smíšené manželství neumožňuje, oba dva manželští partneři musí být koptskými pravoslavnými, a v případě, že žádá koptský pravoslavný manželství s katolickou stranou, ta se musí nejdříve stát členem koptské církve, a to novým křtem, i kdyby byla předtím pokřtěna v jiné církvi, s níž nemá koptská církev *communio*. Stejně tak neuznává smíšené manželství ani *etiopská* pravoslavná církev: za podstatný prvek svatebních obřadů totiž považuje celou eucharistickou liturgii, a protože ani katolík, ani protestant nesmí přistupovat k jejich svatému přijímání, jsou zároveň vyloučeni i z možnosti přijímat další svátosti, včetně manželství. Z toho samého důvodu nemůže tato církev uznat manželství, které by bylo uzavřené mezi etiopskou pravoslavnou a katolickou stranou před katolickým knězem. *Syrská* pravoslavná církev smíšené manželství sice dovoluje, ale musí být učiněno před syrským knězem a nepravoslavná strana před udělením dovolení pravoslavného hierarchy mu musí zároveň předložit písemnou žádost o vstup do syrské pravoslavné církve, takže ve skutečnosti už jde o manželství mezi syrským pravoslavným a syrským pravoslavným katechumenem⁸⁵⁷.

Po rozvodech dochází často k tomu, že se manželský partner vrací ke své původní rodině. U východních křesťanů existuje pravděpodobnost, že se rozvedená strana, která kvůli manželství přestoupila k pravoslaví, chce zároveň vrátit do své původní církve. Kromě zkoumání platnosti předmětného manželství je pastoračně vhodné zároveň prověřit, zda nedošlo v takovém případě rovněž k formálnímu odpadnutí od víry, případně nebyl aplikován trest určený východním kodexem těm katolickým rodičům, kteří nechají pokřtít nebo se zavážou vychovávat své děti v nekatolické víře⁸⁵⁸.

3.2.8. Kanonická forma a její nutnost

Pro východní katolíky zákonodárce vyžaduje pro platnost manželství takový posvátný obřad, jehož součástí je i kněžské požehnání⁸⁵⁹. Účast kněze na tomto obřadu přitom není chápána pasivně, pouze jako příjemce manželského slibu od kontrahentů, ale tato přítomnost má být aktivní, jelikož zastupuje Boha, který tuto svátost tvoří⁸⁶⁰. Proto je za tuto aktivní součást obřadu chápáno kněžské požehnání. I kdyby nemohl manželství požehnat kněz vlastní církve, má být o toto požehnání požádán jiný dosažitelný kněz, tento požadavek má dokonce takovou razanci, že v případě nevyhnutelnosti může jít dokonce o kněze nekatolického. Termín kněz však musí být chápan podle katolické věrouky, nikoli podle toho, jak své duchovní nazývá nekatolická církev. Kněžskému

⁸⁵⁶ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 142.

⁸⁵⁷ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 143.

⁸⁵⁸ CCEO, kán. 1439: „*Parentes vel parentum locum tenentes, qui filios in religione acatholica baptizandos vel educandos tradunt, congrua poena puniantur.*“

⁸⁵⁹ CCEO, kán. 828: „*§ 1. Ea tantum matrimonia valida sunt, quae celebrantur ritu sacro coram Hierarcha loci vel parochia loci vel sacerdote, cui ab alterutro collata est facultas matrimonium benedicendi, et duobus saltem testibus secundum tamen praescripta canonum, qui sequuntur, et salvis exceptionibus, de quibus in cann. 832 et 834, § 2.*

§ 2. Sacer hic censetur ritus ipso interventu sacerdotis assistentis et benedicentis.“

⁸⁶⁰ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 201.

požehnání se klade velmi významná role i v případě, že by pár v nouzovém případě vstoupil do manželství pouze za přítomnosti svědků: mají o něj požádat, co nejrychleji to půjde. Tato přítomnost kněze je odrazem hluboké a dávné tradice, kdy se na Východě kanonická forma vyžadovala mnohem dříve než na Západě⁸⁶¹.

Ani v případě nejvyšší nouze není ve východním kodexu jako žehnající zmiňován jáhen, jenž v latinské tradici patří k řádně asistujícím při uzavírání manželství. Pravomoc oddávat, kterou latinská církev poskytuje jáhnovi, ani fakulta, kterou táž církev v případě nedostatku kněží a jáhnů uděluje laikovi⁸⁶², není totiž podle východní tradice, zakotvené a vyjádřené i v kanonickém právu, vůbec myslitelná.

Při posuzování manželství římského katolíka s východním katolíkem je zapotřebí posuzovat platnost kanonické formy podle obou manželských práv, tudíž se musí brát v potaz to přísnější, které možnost asistence jáhna při uzavírání manželství úplně vylučuje⁸⁶³.

Kompetence k asistenci se podle katolické církve posuzuje ze tří hledisek: podle zastávaného úřadu, podle území a podle příslušnosti k církvi⁸⁶⁴.

V žádném případě není podle východního kodexu přípustné, aby některý z manželských partnerů nebyl na obřadu osobně přítomen a nechal se zastupovat třetí osobou.

Bratr římskokatolického ženicha je jáhen, budoucí kněz. Nevěsta pochází z Ukrajiny, její rodiče jsou řeckokatolíci, ona sama byla jako dítě pokřtěna v římskokatolickém kostele a celý život se pohybovala mezi latinskými katolíky. Z pochopitelných důvodů byl požádán ženichův blízký příbuzný, aby je s delegací místního faráře oddal, což také učinil.

K vážnému selhání při uzavírání manželství došlo hned dvakrát: nevěsta zůstává řeckokatoličkou, protože přijímání svátostí, včetně křtu, v jiné církvi neznamena, že se stává její členkou.

Z toho pak plyne povinnost uzavřít manželství před žehnajícím knězem, jak to vyžaduje CCEO, nikoli před jáhnem, jak to umožňuje CIC⁸⁶⁵. Farář místa oddavek neměl delegaci jáhnovi udělit.

Nutnost kněžského požehnání pro platnou kanonickou formu platí i pro manželství smíšené, kdy například latinský katolík vstupuje do manželství s pravoslavnou nevěstou. I když ji nezavazuje katolické manželské právo (a to ani východní), musí se brát ohled i na právo pravoslavné, které přítomnost kněze u svých věřících vyžaduje v každém případě.

Vědomost o příslušnosti ke konkrétní církvi (tedy nejen o místě křtu) je pro uzavírání manželství nutná i z toho důvodu, že kněz, ať už ordinář, farář anebo jiný delegovaný kněz, může i na svém území žehnat pouze manželství takového páru, kde aspoň jeden z nich je připsán ke stejné církvi. Pokud by si pár přál uzavřít manželství v kostele a před

⁸⁶¹ CCEO, kán. 832 § 3: „*Si matrimonium celebratum est coram solis testibus, coniuges a sacerdote quam primum benedictionem matrimonii suscipere ne neglegant.*“

⁸⁶² V latinské církvi ve skutečnosti přítomnost kněze nebyla k platnosti vyžadována až do Tridentského koncilu (1545–1563), nyní podobnou situaci, kdy se kněz k platnému uzavření manželství nevyžaduje, latinský kodex zmiňuje v kán. 1112: „*§ 1. Kde chybí kněží a jáhni, může diecézní biskup, po předchozím příznivém vyjádření biskupské konference a po obdržení dovolení od Apoštolského stolce, zmocnit laiky, aby oddávali.*“

§ 2. Vybere se vhodný laik, schopný provést poučení snoubenců a také schopný řádně vykonat liturgii uzavření manželství.“

⁸⁶³ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 38.

⁸⁶⁴ CCEO, kán. 829 § 1, 2, 3; CIC, kán. 1109.

⁸⁶⁵ CIC, kán. 1111 § 1: „*Místní ordinář a farář, pokud platně vykonávají svůj úřad, mohou zmocnit kněze a jáhny, i obecně, aby oddávali v mezích jejich území.*“

knězem jiné katolické církve, k platnosti (tedy nejen k dovození) musí obdržet souhlas vlastního faráře anebo ordináře⁸⁶⁶. Takto například latinský farář na území své farnosti (ale ani latinský biskup na území své diecéze) neasistuje platně při manželství dvou věřících východní katolické církve⁸⁶⁷, pokud k tomu nedostal povolení jejich faráře anebo ordináře.

Na územích, kde byla zřízená hierarchie s jurisdikcí pro východní katolické církve (i kdyby tam nebyly zřízeny samostatné farnosti žádné z těchto církví), je pak příslušným ordinářem tento hierarcha; pokud je na stejném území vícero místních ordinářů pro různé východní církve, jako je tomu např. v USA, Austrálii anebo Indii, je vlastním ordinářem věřícího východního katolíka ten hierarcha, jehož určí Apoštolský stolec⁸⁶⁸. Jakkoli je latinský hierarcha na stejné úrovni jako jiný východní, pokud se takový na převážně latinském území nachází, praxe posledních desetiletí bývá taková, že je pro věřící jiné katolické východní církve přednostně vybírán východní hierarcha před latinským.

Katolíci východního obřadu, kteří mají kanonické trvalé anebo přechodné bydliště na území, kde je zřízena pouze latinská hierarchie, podléhají místnímu latinskému ordináři. Pokud latinský ordinář⁸⁶⁹ delegoval určité kněze pro asistenci u manželství východních věřících, tito pak mohou takto činit, aniž by museli pokaždé žádat o dovolení, ovšem pouze na území podléhajícím ordináři, jenž je delegoval⁸⁷⁰ a po dobu, kdy je tato delegace účinná.

Propojení východního manželství s vlastní církví se odráží pak i v nařízení, aby se manželství uzavíralo před farářem ženicha⁸⁷¹, případně v místě, kde má aspoň jedna strana kanonické trvalé či přechodné bydliště. Bez oprávněné příčiny se z tohoto pravidla nemá dovolovat výjimka⁸⁷².

Dva původem ukrajinští věřící uzavřeli manželství v jednom z českých poutních kostelů. Žena náleží k ruténské katolické církvi, praktikuje však víru v latinské církvi, její nastávající muž je

---

⁸⁶⁶ CCEO, kán. 830: „§ 1. Hierarcha loci et parochus loci, dum legitime officio funguntur, possunt sacerdotibus cuiusvis Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, facultatem conferre, intra fines sui territorii determinatum matrimonium benedicendi.

§ 2. Facultatem generalem vero matrimonia benedicendi conferre potest solus Hierarcha loci firmo can. 302, § 2.

§ 3. Collatio facultatis matrimonia benedicendi, ut valida sit, determinatis sacerdotibus expresse immo, si de facultate generali agitur, scripto conferri debet.“

⁸⁶⁷ CIC, kán. 1109: „Místní ordinář a farář, pokud není rozsudkem nebo rozhodnutím exkomunikován nebo stížen interdiktem nebo suspendován z úřadu nebo za takového úředně prohlášen, z důvodu svého úřadu a v mezích svého území oddává platně nejen své podřízené ale i nepodřízené, pokud alespoň jeden je latinského obřadu.“

⁸⁶⁸ CCEO, kán. 916 § 5: „In locis, ubi ne exarchia quidem pro christifidelibus alicuius Ecclesiae sui iuris erecta est, tamquam proprius eorundem christifidelium Hierarcha habendus est Hierarcha loci alterius Ecclesiae sui iuris, etiam Ecclesiae latinae, firmo can. 101; si vero plures sunt, ille habendus est tamquam proprius, quem designavit Sedes Apostolica vel, si de christifidelibus alicuius Ecclesiae patriarchalis agitur, Patriarcha de assensu Sedis Apostolicae.“

⁸⁶⁹ Při udělování delegace pro východní katolíky je potřebné bát zřetel i na východní kanonické právo, podle něhož všeobecnou delegaci může udělit pouze místní hierarcha (CCEO, kán. 830 § 2), s jedinou výjimkou, když právo k žehnání manželství uděluje farář farnímu vikáři na území své farnosti (CCEO, kán. 302 § 2).

⁸⁷⁰ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 207.

⁸⁷¹ CCEO, kán. 831 § 2: „Matrimonium coram sponsi parcho celebretur, nisi vel ius particulare aliud fert vel iusta causa excusat.“ Stejně nařízení obsahovalo už motu proprio *Crebrae allatae sunt*, kán. 88 § 3.

⁸⁷² CCEO, kán. 831–832.

ukrajinský pravoslavný. Rektor kostela požádal svého (latinského) ordináře o souhlas při uzavírání smíšeného manželství, a on mu ho udělil.

I přesto, že u manželství asistoval kněz, i přesto, že delegaci k této asistenci udělil biskup (resp. ordinář), je toto manželství neplatné: ani jeden z kontrahentů totiž nebyl členem latinské církve a pro asistenci u tohoto (čistě východního) manželství nebyl vyžádán souhlas východního ordináře, jímž je na území ČR apoštolský exarcha v Praze.

Stran kanonické formy a její nutnosti pro platnost manželství je relevantní období, kdy byl posuzovaný manželský svazek uzavřený. Do 27. 11. 1983, kdy vstoupil v platnost nový latinský kodex kanonického práva (CIC 1983), nebyl sice subjektem latinského práva východní katolík, ale pokřtěný člen některé protestantské církve ano⁸⁷³. Manželství mezi východním katolíkem a protestantem, jemuž požehnal latinský kněz (se souhlasem latinského, avšak bez souhlasu východního ordináře), bylo tedy do uvedeného data platné, po tomto datu naopak, a to paradoxně přesto, že příslušný k žehnajícímu knězi nebyl katolík, ale protestant.

Stejně tak v období 27. 11. 1983–26. 10. 2009, tedy plných 26 let nebyl vázán kanonickou formou latinský katolík, který formálním úkonem vystoupil z katolické církve. Toto osvobození odpadlého latinského katolíka však má právní sílu pouze od 27. listopadu 1983, před tímto datem platnost manželství musí být posuzována podle předchozího zákoníku z roku 1917, podle něhož bylo z právního hlediska irelevantní, zda pokřtěný později církev opustil. Stejně tak je tomu po 26. říjnu 2009⁸⁷⁴.

Muž, pokřtěný v latinské církvi, ale vychovávaný otcem jako praktikující a potvrzovaný evangelík, uzavřel roku 2007 manželství s protestantkou, a to v protestantském chrámě. Po civilním rozvodu chce uzavřít nové manželství, tentokrát s katoličkou. Jelikož však v době uzavírání prvního manželství nebyl vázán kanonickou formou předepsanou latinskou církví, jeho první manželství je považováno za platné.

Pokud by však šlo o stejný případ, ovšem kontrahent (katolík, vychovávaný a praktikující jako evangelík) by byl členem církve východní, stejné manželství ve stejnou dobu a stejnou formou uzavřené, by bylo neplatné a jeho nové manželství s katolíkem možné.

Při posuzování platnosti manželství s východním nekatolickým prvkem vzhledem k nutné kanonické formě je důležité datum 25. 1. 1965. Katolická církev na druhém vatikánském koncilu totiž tímto datem počínaje uznala platnost manželství katolíků s východním nekatolíkem, které by bylo požehnané nekatolickým knězem v jeho obřadu.

Uvedené datum platilo až na výjimky⁸⁷⁵ pro východní katolíky, stejné uvolnění (platnost manželství uzavřeného východní nekatolickou formou) začalo platit i pro katolíky latinské, a to s účinností od 25. března 1967.

Manželství členů různých nekatolických východních církví je i katolickou církví posuzováno podle toho, zda tyto církve měly mezi sebou v době uzavírání sňatku *communio*, tedy vzájemné uznávání svátostí.

---

⁸⁷³ CIC 1917, kán. 1: „*Licet in Codice iuris canonici Ecclesiae quoque Orientalis disciplina saepe referatur, ipse tamen unam respicit Latinam Ecclesiam, neque Orientalem obligat, nisi de iis agatur, quae ex ipsa rei natura etiam Orientalem afficiunt.*“

⁸⁷⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*, s. 223.

⁸⁷⁵ Ukrajinská, melchitská a maronitská církev toto usnesení schválily na svých synodech o několik měsíců později.

Katolická církev se počínaje druhým vatikánským koncilem otevírá větší možnosti znovuoobnovit *communio* s nesjednoceným Východem, takže i aktuální katolické kanonické právo umožňuje členům jejich církví uzavřít manželství v jejich obřadu i před katolickým knězem, jenž si k požehnání takového sňatku předtím vyžádal od svého ordináře potřebnou fakultu, a zároveň skutečnost připravovaného sňatku oznámil příslušné východní nekatolické autoritě, nicméně toto ustanovení za aktuálního stavu ztrácí na své účinnosti, protože východní nekatolická autorita toto dovolení nejen neudělí, ale podle práva její církve by takto uzavřené manželství nebylo považováno za platné, protože s katolickou církví nebylo prozatím podepsáno již několikrát zmiňované *communio*⁸⁷⁶.

Nekatolické východní církve tedy při uzavírání manželství svých členů po nich vyžadují vlastní kanonickou formu, při níž manželství žehná kněz jejich vlastní církve, případně kněz církve, s níž oboustranně *communio* praktikují.

I když zejména mezi církvemi jedné tradice přibývá vzájemného uznání svátostí, netýká se to církví jedné tradice, ale lišícím se od sebe *communio* s Římem: ve vztazích mezi nesjednocenou církví a katolickou církví stejného národa či stejného obřadu ještě k oboustrannému uznávání svátostí nedošlo. Výjimkou je pouze *chaldejská* pravoslavná církev, která manželství svých členů uzavřena před katolickým knězem uznává za platná, pokud neměli možnost učinit před vlastním chaldejským knězem⁸⁷⁷.

Předpokládá se, že ekumenická jednání, která po zrušení vzájemné exkomunikace⁸⁷⁸ probíhají především na nejvyšších úrovních jednotlivých církví, mohou v budoucnu přinést plody v podobě recipročního uznávání manželství. *Communicatio in spiritualibus*, tedy komunikace v duchovní oblasti tak může přerůst v *communicatio in sacris*, sjednocení ve svátostech⁸⁷⁹.

K církevnímu soudu se dostane k posouzení manželství, jehož jednou stranou je rozvedený americký občan, křtem náležící do Antiochijského pravoslavného patriarchátu. V roce 1992 si před svým knězem ještě v USA vzal za manželku libanonskou emigrantku, žijící rovněž v USA, patřící do syrské pravoslavné církve, po pěti letech se však rozvedli.

*Manželství nelze posuzovat podle katolického práva, ale podle dostupných informací o právu příslušných církví. I když každý z nich náležel do jiné pravoslavné církve, od roku 1991 platí mezi těmito dvěma církvemi *communio*, tedy vzájemné uznání svátostí. Pokud není prokazatelná žádná překážka Božího nebo přirozeného práva, první manželství bylo platně uzavřené a další manželství katolická církev nemůže uznat jako možná, i kdyby jim to jejich vlastní církev umožňovala.*

3.2.9. Konvalidace manželství⁸⁸⁰

V rámci manželského soudního procesu může nastat situace, kdy se rovněž zkoumá, zda předmětný manželský svazek, jenž se jeví jako neplatný, nebyl již později

⁸⁷⁶ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 218.

⁸⁷⁷ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 218.

⁸⁷⁸ Těsně po skončení druhého vatikánského koncilu došlo k historickému okamžiku, kdy 07. 12. 1965 papež Pavel VI. (1897–1978) a konstantinopolský patriarcha Athenagoras I. (1886–1972) v bazilice sv. Petra v Římě odvolali vzájemné exkomunikace, vyhlášené v roce 1054.

⁸⁷⁹ Directorium Oecumenicum, ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do prawa o sakramentach świętych*, s. 35.

⁸⁸⁰ CCEO, kánn. 843–852; CIC, kánn. 1156–1165

konvalidován. Východní i západní katolický kodex zná dva způsoby možného zplatnění: jednoduchou *konvalidaci* jako obnovení souhlasu anebo *sanaci in radice*, tedy pozdějšího uznání svazku za platný už od okamžiku jeho vzniku, jež může provést pouze kompetentní církevní autorita.

Zatímco latinský kodex používá pro manželství, jež je potřebné (a možné) konvalidovat, termínu „*nullum*“ (neexistující)⁸⁸¹, východní zase termínu „*invalidum*“ (neplatné)⁸⁸². Zajímavostí přitom je, že teologické vnímání takovéhoho manželského svazku je přitom v těchto církvích přesně opačné⁸⁸³: historické okolnosti vývoje uzavírání manželství, jakož i vztahu církevní a světské moci na vnějším fóru vedly Řím k tomu, že se stále více musel zabývat otázkou platnosti (*validum/invalidum*) manželského svazku, jenž vznikal často i bez přítomnosti jejího zástupce, zatímco Konstantinopol, v prvních staletích křesťanství, více spjata s císařským dvorem a státním aparátem, byla nucena rozhodovat o tom, zda vůbec manželství vzniklo (*factum/nullum*).

Oba kodexy však shodně a ve stejném pořadí uvádějí tři důvody, jak k takovému případu mohlo dojít: neodstraněním překážky, vadou souhlasu anebo defektní formou. Východní norma pouze na rozdíl od západní zdůrazňuje, že v případě vady kanonické formy má být konvalidace znovu učiněna tou samou formou, která je právem předepsaná, latinský kodex v té samé věci zmiňuje pouze nutnost manželství znovu uzavřít kanonickou formou⁸⁸⁴.

Zatímco manželský souhlas a některé překážky jsou stanoveny právem Božím, podoba kanonické formy je dílem církevního práva, tudíž jí nejsou vázáni ti, kteří nejsou subjektem kanonického práva (tj. nekatolíci). Pro Východ i Západ však platí stejná zásada, že manželství dvou nepokřtěných, uzavřené veřejnou (civilní) formou, u něhož není předpoklad zlé vůle, nedostatečného projevu manželského souhlasu anebo vyloučení některé podstatné vlastnosti manželství (pokud by tomu tak bylo, přistupuje se k tomu manželství stejně, jako by se posuzovalo manželství církevní nebo i svátostné) není třeba po křtu jednoho nebo i obou kontrahentů konvalidovat.

V případě, že by mezi nimi existovala církví nedispensovatelná překážka, která nepominula (příbuzenstvo v přímé linii, předchozí platný manželský svazek, impotence), manželství nejen není platné, ale ani jej zplatnit nelze.

Zvláště v případech smíšených nebo intereklesiálních manželství se může stát, že některá ze stran nechce připustit, aby jejich pro vadu formy neplatné manželství bylo zplatněno prostou konvalidací. Zvláště u katolické strany, která časem, již v době manželství začala aktivněji žít vírou a přistupovat ke svátostem, lze předpokládat, že prostřednictvím svého faráře požádá o *sanaci in radice*.

Toto zplatnění manželství od jeho počátku (ten však nemusí být identický s datem civilní svatby), tedy v základě, v kořenech (*in radice*) lze udělit i bez vědomí druhé strany⁸⁸⁵, právě v takovém případě je však možné, že manželský souhlas protějšku byl o

---

⁸⁸¹ CIC, kán. 1157: *Renovatio consensus debet esse novus voluntatis actus in matrimonium, quod pars renovans scit aut opinatur ab initio nullum fuisse.*

⁸⁸² CCEO, kán. 844: „*Renovatio consensus debet esse novus voluntatis actus in matrimonium, quod pars renovans scit aut opinatur ab initio invalidum fuisse.*“

⁸⁸³ Východ, i ten nesjednocený, například nezná tzv. domnělé manželství (*putativum*). Latinská církev jej definuje v CIC, kán. 1061 § 3: „*Domnělým se nazývá neplatné manželství, které bylo uzavřeno v dobré víře alespoň u jednoho partnera, až do té doby, kdy se oba partneři s jistotou dovědí o jeho neplatnosti.*“ CCEO žádnou podobnou definici nezná.

⁸⁸⁴ CIC, kán. 1160; CCEO, kán. 847.

⁸⁸⁵ CCEO, kán. 849 § 1; CIC, kán. 1164.

sanaci žádající stranou jen předpokládán, i když s velkou pravděpodobností, ve skutečnosti však buď v té době vůbec neexistoval anebo mohl mít vadu, kvůli níž manželství nebylo možné zplatnit, to vše bez vědomosti žadatele o sanaci.

Vážným rozdílem mezi sjednoceným Východem a Západem je pak druh překážky, kvůli níž nelze manželství sanovat, dokud trvá. Zatímco CIC výslovně uvádí překážky práva přirozeného a božského, východní CCEO zmiňuje pouze překážky práva božského⁸⁸⁶. Ze všech stávajících překážek obou katolických kodexů se za překážku práva přirozeného považuje impotence.

Zajímavostí může být proto řešení stejné situace ve východním a v západním katolickém právu: Starší pár žije v církevně neplatném manželství (z důvodu chybějící kanonické formy), které nelze z důvodu výslovného odmítání manžela konvalidovat. Po létech jeho nevěry a občasného odchodu k milenkám nyní již několik let zůstává s manželkou, která zažádá o sanaci svého manželství. Při sepisování žádosti vyjde najevo, že je manžel v tu chvíli již několik let nezvratně neschopen pohlavního aktu.

Jelikož bude tento sňatek považován za sanace schopný až od okamžiku, kdy se dá prokázat oboustranný manželský souhlas⁸⁸⁷, západní právo kvůli překážce impotence sanaci nepřipouští (a bude doporučovat tzv. josefské manželství⁸⁸⁸), zatímco východní právo dává tomuto manželství šanci na sanaci (a tím pádem i na milosti, plynoucí ze svátosti manželství).

Nevyváženost práva lze pak doložit na osobách, jimž je umožněno tuto sanaci udělit. Kromě výjimek může v latinské církvi tak učinit diecézní biskup (jenž může udělit i dispenz od kanonické formy⁸⁸⁹), ve východních církvích může sice eparchiální biskup manželství sanovat, protože však nemá právo udělovat dispenz od kanonické formy (ten je rezervován Apoštolskému stolci anebo patriarchovi⁸⁹⁰), může sanovat pouze manželství z důvodu chyby v souhlasu anebo odstraněním překážky, od níž má právo dispensovat.

Tento nesoulad je odůvodnitelný tím, že sanace v základě (*in radice*) je typická pro západní církve a historicky není součástí východní tradice ani práva: východní katolické církve ji po sjednocení přejaly od latinské na svých synodách. Pro pravoslavné i starobylé církve je institut sanace *in radice* neznámý⁸⁹¹.

Ze všech možných zkoumání platnosti či neplatnosti manželství, je nejkomplicovanější právě platnost sanace. Nejde totiž pouze o zdánlivě jednoduché případy, kdy se chybějící povinná kanonická forma nahradila prohlášením jednoho nebo v lepším případě oběma manžely o trvajícím manželském souhlasu, ale rovněž o sanování z důvodu předchozího vadného souhlasu nebo kdysi neodstraněné překážky. Soud musí brát v potaz všechny možné varianty, znásobené ještě situací, kdy se vše děje pouze

⁸⁸⁶ CIC, kán. 1163 § 2; CCEO, kán. 850 § 2.

⁸⁸⁷ CCEO, kán. 851, § 2; CIC, kán. 1162 § 2.

⁸⁸⁸ Manželství, jehož vzorem je vztah sv. Josefa a Panny Marie, tedy společenství muže a ženy bez pohlavního styku, někdy nazývané rovněž životem „jako bratr a sestra“.

⁸⁸⁹ CIC, kán. 1127 § 2: „Jestliže vážné obtíže brání zachování kanonické formy, je ordinář místa katolické strany oprávněn po projednání s ordinářem místa oddavek udělit v jednotlivých případech dispenz od formy, při zachování nějaké veřejné formy oddavek, má-li být manželství platné; biskupská konference má stanovit normy pro jednotné udělování této dispensy.“

⁸⁹⁰ CCEO, kán. 835: „Dispensatio a forma celebrationis matrimonii iure praescripta reservatur Sedi Apostolicae vel Patriarchae, qui eam ne concedat nisi gravissima de causa.“

⁸⁹¹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 238.

jednostranně, bez souhlasu nebo i vědomosti druhé strany, jak to umožňuje obě katolické církevní právo⁸⁹².

Řeckokatolička, která žila s rozvedeným nepraktikujícím latinským katolíkem v civilním manželství, začala až v době po smrti jeho první manželky pravidelněji chodit do chrámu a posléze i přistupovat ke svátostem. Manželství se přesto rozpadlo a manžel (v legitimním domnění, že jeho druhé manželství s řeckokatoličkou nebylo platné) zažádá o nové, (pro něj) třetí manželství.

Pokud se takovéto nebo obdobné manželství vůbec dostane na soud k prozkoumání (pokud v jeho křestní matrice nebyl učiněn zápis o sanaci druhého manželství, oddávající kněz nemusí rozeznat žádnou překážku: první platné manželství skončilo smrtí manželky a druhé bylo z pohledu církve neplatné), je dobré vynaložit veškeré úsilí, aby se procesu zúčastnila i druhá strana.

Ve fázi šetření je v podobných situacích důležité neopomenout manželce nejen položit přímou otázku na možnou sanaci (pokud začala přistupovat ke svátostem během trvání předchozího svazku, musela minimálně ve zpovědi řešit svůj církevně neplatný manželský svazek), ale případně si i vyžádat z patřičného místa, kde manželé žili anebo kde se ona účastnila církevního a svátostného života, písemné potvrzení, že toto manželství nebylo (bez vědomí manžela) opravdová sanována.

3.2.10. Zánik manželství

Na rozdíl od římské církve se na křesťanském Východě prvních století rozvíjela manželská spiritualita, která vedla k *absolutní* nerozlučitelnosti svazku jednoho muže a jedné ženy, takže ani smrt některého z nich nebyla považována za přirozené ukončení jejich manželství. Přirovnání apoštola Pavla, jenž v listě Efezským manželství připodobuje vztahu Ježíše ke své církvi, je vedlo k přesvědčení, že stejně jako Ježíšův vztah k církvi neskončil jeho fyzickou smrtí, neměl by smrtí jednoho z manželů skončit ani jejich svazek. Proto ve východní liturgii má každá další svatba, včetně ovdovělých, vždy kající charakter na vyjádření lítosti, že noví manželé nejsou schopni zachovat ideál, který zazněl při první svatbě některého z nich⁸⁹³.

Koncept nekonzumovaného manželství, jenž se dostal do římské církve z germánského práva⁸⁹⁴, jež nalezneme v katolické církvi, je nesjednocenému Východu neznámý. Proto je zrušení takového svazku ze spravedlivé příčiny rezervováno striktně pouze papeži⁸⁹⁵, a proto východní kodex postup při tomto administrativním (nikoli

---

⁸⁹² CCEO, kán. 849 § 1: „*Sanatio matrimonii in radice valide concedi potest etiam alterutra vel utraque parte inscia.*“; CIC, kán. 1164: „*Zplatnění v základu lze platně provést i v případě, kdy o tom jedna nebo obě strany nevědí; udělí se však jen ze závažného důvodu.*“

⁸⁹³ MALÝ TREBNÍK, Prešov, Petra, 2006, s. 81.

⁸⁹⁴ GAUDEMET, Jean. *Le mariage en Occident*, s. 255.

⁸⁹⁵ Ještě před promulgací obou katolických kodexů apoštolský list *De Episcoporum muneribus* (1966) přesně definoval rozsah dispenzační fakulty, již vládne diecézní biskup. Mezi papežské rezerváty uvádí rovněž platné, ale sexuálně nedokonané manželství. PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 246.

soudním) procesu nespecifikuje⁸⁹⁶, ale poukazuje na využití praxe latinské církve⁸⁹⁷.

Byli to právě někteří východní biskupové, kteří již po druhém vatikánském koncilu navrhovali, aby rozhodnutí o takovém manželství bylo aspoň částečně a v určitých případech přeneseno z papeže na diecézní biskupy⁸⁹⁸.

Zatímco manželství dvou pokřtěných (tedy svátostné), kromě jediného výše popsaného případu, není rozlučitelné žádnou lidskou mocí, tedy ani papežem na základě kanonického práva, na manželství mezi pokřtěnou a nepokřtěnou osobou (tedy církevní, ale nesvátostné) lze v určitých případech aplikovat tzv. *privilegium petrinum*⁸⁹⁹ a manželství mezi dvěma nepokřtěnými osobami (tedy necírkevní a nesvátostné), i když bylo konzumováno, lze rozloučit na základě tzv. *privilegia paulina*⁹⁰⁰ (ve prospěch víry), které bylo v katolické církvi hodně diskutováno od 12. století a ve stávajícím rozsahu bylo zavedeno za pontifikátu papeže Pia XI. (1857–1939)⁹⁰¹.

Protože katolická církev nahlíží na východní nekatolické církve jako na součást jediné církve založené Ježíšem Kristem a uznává, že mají skutečný charakter církve (*ekleziality*), v případě, že původně nepokřtěná strana přijme křest v kterékoli východní nesjednocené církvi, trvajícím manželství se tím stává svátostným a nelze na něj aplikovat ani *privilegium paulinum*, ani *petrinum*.

Problémem pro žádost o pavlovské privilegium se může stát, pokud po rozvodu nepokřtěných manželů přijmou nezávisle na sobě oba křest, navíc jeden z nich se chce do původního manželského svazku vrátit. Tento problém nastává i v případě, že by o pavlovské privilegium (vzhledem k nově plánovanému manželství s katoličkou) žádal nově pokřtěný katolík, zatímco jeho bývalá manželka, která stojí i po rozvodu o společný život, mezitím přijala křest v některé z pravoslavných církví.

Řešení není v pavlovském privilegiu, ale v papežském indultu: jejich manželství lze považovat za svátostné a nedokonané (nedošlo-li po jejich křtu k obnovení byť krátkého nebo jednorázového intimního života), a papeži náleží pravomoc takového manželství rozvázat, i kdyby druhá strana s tímto krokem nesouhlasila.

Další variantou ukončení vztahu, považovaného za manželství (i svátostné), je proces vedený církevním soudem o prohlášení manželství za neplatné. Východní katolické církve ve svém zákonodárství převzaly latinské normy, tudíž není zapotřebí probírat a

---

⁸⁹⁶ Východní kodex je v této otázce velmi stručný, jediný jeho kánon odkazuje na speciální normy Apoštolského stolce. Ten je přesněji již stanovil v latinském kodexu z roku 1983. CCEO, kán. 1384: „*Ad obtinendam solutionem matrimonii non consummati aut solutionem matrimonii in favorem fidei adamussim servantur normae speciales a Sede Apostolica latae.*“

⁸⁹⁷ V kodexu latinské církve se případu platného, ale nedokonaného manželství, věnuje plných deset kánonů (CIC, kánn. 1697–1706). Papež pak následně řeší tyto záležitosti prostřednictvím Kongregace pro svátosti.

⁸⁹⁸ ABATE, Antonino M. *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica*. Řím: Urbaniana University Press, 1984, s. 226.

⁸⁹⁹ Tzv. *privilegium petrinum* není obsaženo v předpisech CIC ani CCEO, přesné podmínky k podání žádosti i způsob jeho udělení obsahují *Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in Favorem Fidei*, zveřejněné vatikánskou Kongregací pro nauku víry v roce 2001.

⁹⁰⁰ Pojmenované podle apoštola Pavla, jenž ve svém listě Korintánům píše: „*Má-li někdo z bratří ženu nevěřící a ona je ochotna s ním zůstat, ať ji neopouští. A má-li žena muže nevěřícího a on je ochoten s ní zůstat, ať ho neopouští. Nevěřící muž je totiž posvěcen manželstvím s věřící ženou a nevěřící žena manželstvím s věřícím mužem, jinak by vaše děti byly nečisté; jsou však přece svaté! Chce-li nevěřící odejít, ať odejde. Věřící nejsou v takových případech vázání. Bůh nás povolal k pokoji.*“ (1 Kor 7,12–15).

⁹⁰¹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 249.

srovnávat procesní postup v této situaci. Odlišná situace je však ve východních nekatolických církvích.

Anulace manželství v pravoslavných a starobylých východních církvích má velmi malou důležitost (jde o jejich spiritualitě vzdálené a svým způsobem nelogické rozhodnutí o minulosti). Jednou již uzavřené manželství podle příslušné kanonické formy a před náležitým duchovním se již považuje za manželství a pravoslaví pak obvykle neřeší zpětně jeho možnou neplatnost, ale v případě rozpadu takového manželství, na vnějším fóru reprezentovaného rozvodem, hlásá svým členům ideál zdrženlivosti a pro případ nezvládnutí této situace hlásá nutnost pokání a umožňuje nejvíce dva nové svazky, z nichž žádný už nemůže být svátostným, ani kdyby byl s věřícím stejné pravoslavné církve, ani když dojde mezitím ke smrti prvního manželského partnera.

Z těchto důvodů nelze počítat s tím, že by církevní autorita východních nesjednocených církví při příležitosti rozvodu zkoumala platnost formy původního (a katolickým církevním soudem aktuálně posuzovaného) manželství, její případné vady, obsah manželského slibu, kompetence žehnajícího kněze, odstranění překážky apod., tedy všechny možné alternativy, které v latinské a s ní sjednocených východních katolických církvích mohou dovést soudce k morálnímu přesvědčení, že lze předmětné manželství prohlásit za neplatné⁹⁰².

I přesto některé církve, např. *řecká*, *kyperská* nebo *chaldejská* znají praxi podobnou katolickým tribunálům, v níž jsou prohlášeny za ukončené všechny důsledky předchozího manželského svazku, jako by nikdy neexistoval. Jde však spíše o potvrzení rozsudků civilních soudů, které mohou z vážných důvodů rozhodnout, že bývalí manželé vůči sobě nemají žádné (ani finanční) závazky, anebo jim zakázat další setkávání.

Na nesjednoceném Východě platí známá zásada trullské synody (691), že nikomu není dovoleno vstoupit do manželství více než třikrát, bez ohledu na to, zda některé manželství uzavíral jako vdovec nebo jako rozvedený.

Ve vzájemném a neúplném communiu mezi katolickou církví a východními nekatolickými církvemi může nastat určitý zmatek, jelikož katolická církev sice uznává, že východní nekatolické církve jsou součástí pravé a jediné církve, založené Ježíšem Kristem, dovoluje jejich věřícím v katolických chrámech a od katolických duchovních přijímat některé svátosti⁹⁰³, a to dokonce i v situacích, v nichž její vlastní věřící je mají zapovězeny.

Příkladem je situace rozvedeného a podruhé ženatého pravoslavného křesťana, jenž (podle vlastních norem své církve) může k eucharistii přistupovat, zatímco katolickému věřícímu ve stejné situaci a ve stejném (katolickém) kostele přistoupit k svatému přijímání dovoleno není. I když katolické manželské právo lze aplikovat pouze na členy katolických církví, při posuzování předchozích manželských svazků mezi východními nekatolickými osobami anebo mezi východním nekatolickým věřícím a nepokřtěným, které jsou součástí manželských procesů u církevních soudů, může soud postupovat s ohledem na právo Boží a přirozené, resp. rovněž s přihlédnutím na vlastní manželské právo těchto církví, není-li v rozporu s právem Božím, mezi něž katolická církev řadí i nerozlučnost manželství jako jednu z jeho podstatných a nedispensovatelných vlastností. Prozatím nelze očekávat větší součinnost pravoslavných

⁹⁰² VISCUSO, Patrick. *Divorce in the Orthodox Archdiocese of North and South America*. in: *The Jurist*, 50 (1990), s. 332.

⁹⁰³ CCEO, kán. 671 § 3. „*Item ministri catholici licite sacramenta paenitentiae, Eucharistiae et unctionis infirmorum ministrant christifidelibus Ecclesiarum orientalium, quae plenam communionem cum Ecclesia catholica non habent, si sua sponte id petunt et rite sunt dispositi; quod etiam valet circa christifideles aliarum Ecclesiarum, quae iudicio Sedis Apostolicae, ad sacramenta quod attinet, in pari condicione ac praedictae Ecclesiae orientales versantur.*“

věřících ani jejich hierarchů, pro něž je církevní soud a manželský proces, jak je v katolické církvi realizován, složitou lidskou mašinerií katolické církve, nikoli Boží institucí.

Výhradně záležitostí latinských katolických teologů je rovněž institut *favor fidei*, tedy prospěch víry⁹⁰⁴, obecně nazývaný jako *privilegium petrinum*⁹⁰⁵. Diskuse kolem tohoto tématu se vedly pouze v latinské církvi⁹⁰⁶ a do východního katolického světa se dostaly teprve přes latinský kodex z roku 1917⁹⁰⁷ a jím ovlivněného motu propria *Crebrae allatae sunt*.

V květnu 1934 byly z Říma rozeslány všem místním katolickým hierarchům *Normae*, které však nikdy nebyly promulgovány anebo publikovány oficiálním způsobem. Aktuálně otázku „*favor fidei*“ řeší nové normy uvedené do života dekretem *Potestas Ecclesiae solvendi* (2001), podle nichž může papež rozvázat platné nesvátostné manželství ve prospěch víry třetí (katolické) osoby, s níž hodlá některá z manželských stran předchozího svazku vstoupit do církevního manželství.

Je-li některá ze tří osob, vystupující při aplikaci privilegia petrina, katolický anebo pravoslavný křesťan původem především z Blízkého východu, je třeba počítat s nepochopením, příp. silným vnitřním odmítáním tohoto silně latinizačního prvku.

3.2.11. Odloučení manželů při trvajícím manželství⁹⁰⁸

Normativa týkající se možného odloučení manželů při trvajícím svazku, je identická pro oba katolické kodexy. Přesto, že se většina (i křesťanských) manželů nedovoluje církve, zda může nebo nemůže od svého manželského partnera odejít, katolická církev těmito normami potvrzuje, že je správkyní sobě svěřených svátostí a manželství nevnímá pouze jako lidskou instituci, utvořenou společností a realizovanou dvěma svéprávnými osobami, ale jako Stvořitelem ustanovený úkol pro člověka, jenž má jít s druhým člověkem společnou cestou lásky a úplné odevzdanosti až do plného prožitku Božího království, kde se už nebude vdávat ani ženit.

Odloučení manželů a přerušení jejich společného života (tedy nejen ukončení či přerušení jejich pohlavního soužití) může být dočasné nebo trvalé, církev takovýto stav ale umožňuje pouze ze spravedlivého důvodu, jímž však podle tradice, zejména té východní, nemusí být považováno pouze provinění některé z manželských stran: zatímco dočasné odloučení se připouští jako šance pro nápravu a léčbu toho, kdo způsobuje nemožnost manželského soužití, trvalé odloučení manželů je známo z případů, kdy se po

⁹⁰⁴ CCEO, kánn. 854–857; CIC, kánn. 1143–1147.

⁹⁰⁵ Z důvodu, že tuto milost uděluje mocí Petrových klíčů nástupce na jeho stolci, tedy římský biskup (papež). Poprvé použil termín pravděpodobně jezuita Franciscus Hürth ve svých poznámkách k přednáškám na Gregoriánské univerzitě v Římě roku 1946. O deset let stejný termín použil i v časopise *Periodica*. HÜRTH, Franciscus. *Notae quaedam ad privilegium petrinum*. In: *Periodica* 45 (1956), s. 372.

⁹⁰⁶ Např. konstituce Pavla III. (1468–1549) *Altitudo* (1537), Pia V. (1504–1572) *Romani Pontificis* (1571), Řehoře XIII. (1502–1585) *Populis* (1585). POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 513.

⁹⁰⁷ CIC 1917, kán 1125: „*Ea quae matrimonium respiciunt in constitutionibus Pauli III Altitudo, 1 Iun. 1537; S. Pii V Romani Pontificis, 2 Aug. 1571; Gregorii XIII Populis, 25 Ian. 1585, quaeque pro peculiaribus locis scripta sunt, ad alias quoque regiones in eisdem adiunctis extenduntur.*“

⁹⁰⁸ CCEO, kánn. 863–866; CIC, kánn. 1151–1155.

vzájemné domluvě a souhlasu příslušného církevního představeného některý z manželů právě rozhodne vstoupit do institutu zasvěceného života⁹⁰⁹.

K ideálům křesťansky chápaného manželství patří i odpouštění, proto jsou věřící katolíci i prostřednictvím svého zákonodárství vyzýváni, aby svému provinilému partnerovi odpustili, přičemž toto odpouštění může být vyjádřeno výslovně anebo mlčky, za což je považováno, když i po zjištění provinění souhlasila druhá strana s intimním stykem (za takový se nepovažuje znásilnění, i když v manželském svazku) a po dobu dalších šesti měsíců nezažádala kompetentní církevní autoritu o rozluku anebo světskou autoritu o občanský rozvod⁹¹⁰.

Pro situaci, kdy je odloučení manželů důsledkem vážného ohrožení na duši nebo na těle jednoho z partnerů anebo jejich dětí, případně je společný manželský život neúnosně tvrdý, církevní zákon nestanovuje žádnou lhůtu, dokdy nejpozději má být manželské soužití obnoveno⁹¹¹.

Ve všech těchto případech však manželství nadále trvá, není přerušeno, i když není možné realizovat jeho soužití. Proto jakmile pomine příčina a důvod, kvůli níž byla tato manželská odluka církevní autoritou umožněna, měl by se křesťanský partner ke svému manželovi vrátit anebo jej přijmout zpět do manželského soužití.

Vzhledem k tomu, že se v této otázce v ničem neliší postup latinské ani východních katolických církví, neočekává se, že by skutečnost, že se jedná o intereklesiální manželství, mělo sebemenší dopad na průběh soudního procesu.

Protože však východní nesjednocené církve tento institut nepraktikují, lze pouze nepřímou při zkoumání předmětného manželství, v němž je jedna strana východní, vyhodnotit případné odloučení manželů s vědomím trvání manželského svazku a přetrvávající vůlí toto soužití obnovit, ať už byla odluka církevním hierarchou schválena nebo nikoli⁹¹², jako upřímnou snahu nevinné strany o řešení problematického manželského vztahu.

3.3. Vzájemné uznávání manželství mezi sjednocenými a nesjednocenými církvemi

3.3.1. Uznávání pravoslavných manželství katolickou církví

I když se koncilní dokument *Orientalium Ecclesiarum*⁹¹³ týká především sjednocených východních církví, jimž nejen připomíná povinnost zachovat svou původní tradici a zabránit tak své další latinizaci, ale rovněž jim přiznává určitá autonomní práva, okrajově se také dotýká nekatolických východních církví, s nimiž právě východní katolické pojí stejná tradice, spiritualita, kultura a mnoho let společné historie.

⁹⁰⁹ PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*, s. 259.

⁹¹⁰ CCEO, kánn. 863 § 1–3; CIC, kánn. 1152 § 1–3.

⁹¹¹ CCEO, kánn. 864 § 1–3; CIC, kánn. 1153 § 1–2.

⁹¹² CIC, kánn. 1152–1153; CCEO, kánn. 863–864.

⁹¹³ Dekret *Orientalium Ecclesiarum* o východních katolických církvích byl přijat 21. 11. 1964 v poměru 2 110 proti 39 hlasům a velkou zásluhu na jeho vzniku i obsahu mají zejména biskupové melchitské katolické církve. <http://sk.wikipedia.org>, heslo *Orientalium Ecclesiarum* ke dni 2. 9. 2014.

Pro manželské právo má přitom největší význam článek, v němž katolická církev upustila od povinné katolické formy⁹¹⁴, kterou po všech svých členech bezpodmínečně požadovala ještě v motu proprio *Crebrae allatae sunt*⁹¹⁵, a kterým uznává za platné i manželství katolíků uzavřené s východními nekatolíky před jejich vlastním knězem. Ve svém kanonickém právu⁹¹⁶ sice po svých věřících k takovému kroku vyžaduje dovolení od jejich (katolického) ordináře, porušení této povinnosti však s sebou nenese nejen neplatnost manželství, ale ani žádnou právní sankci.

Jakkoli se vedou na téma rozvedených a znovusezdaných křesťanů více i méně odborné diskuse a polemiky⁹¹⁷, stávající teologický pohled katolické církve je jednoznačný, proto se nemůže považovat za přijatelné a platné pravoslavným požehnané manželství rozvedených dříve, než by bylo prokázáno, že jejichž předchozí manželství nebylo církevně nebo přirozeně platně uzavřené⁹¹⁸.

Prvním a základním principem, určujícím z východní strany veškeré další posuzování platnosti manželského svazku pravoslavných i starobylých křesťanů, je nutná aktivní přítomnost jejich vlastního kněze nebo biskupa při svatebních obřadech. Protože to tak vyžadují církve po svých členech, pro katolickou církev je tento jejich požadavek legitimní a pro platnost manželství nevyhnutelný.

Má-li církevní soud posoudit platnost manželství dvou pravoslavných křesťanů, musí nejdříve zjistit, kolikáté v pořadí toto manželství je pro obě strany, a i když bude druhé nebo třetí podle jejich církví platně uzavřeno, musí prozkoumat každé z nich zvlášť, a to v pořadí, v jakém byla uzavírána:

Jedná-li se v některém z nich o manželství dvou pokřtěných, které bylo dokonáno i pohlavním stykem, je potřebné jej apriori považovat za platně uzavřené a nerozlučitelné, a tím pádem každé další pak za nepřipustné.

Uzavře-li však např. pravoslavný křesťan manželství před protestantským duchovním, jehož svátostnou ordinaci neuznává ani katolická, ani pravoslavná nebo starobylá církev, toto manželství není považováno ani z hlediska pravoslavné, ani z hlediska katolické církve za platné, a kontrahent může uzavřít nové manželství s katolickou stranou.

Vzhledem k tomu, že postupně dochází ke sblížení katolické církve s východními nekatolickými církvemi, některé z nich přestaly po svých věřících vyžadovat opakované uzavření manželství podle vlastních norem, následující po katolickém obřadu, nicméně většina z nich jim pak nedovoluje přistupovat ke svátostem.

---

⁹¹⁴ Čl. 18: „Aby se zabránilo neplatným manželstvím a aby se zajistila trvalost a svatost manželství i domácí mír, stanoví posvátný sněm, že pro manželství mezi východními katolíky a pokřtěnými východními nekatolíky je kanonická forma závazná pouze k tomu, aby jeho uzavření bylo dovolené. K platnému uzavření stačí přítomnost posvěceného duchovního, ovšem za předpokladu, že budou zachovány právní předpisy.“ www.vatican.va, *Orientalium Ecclesiarum* ke dni 30. 8. 2014.

⁹¹⁵ Kán. 90 § 1: „Ad statutam superius formam servandam tenentur: 2° *Idem, de quibus in n. 1, si cum acatholicis, sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus, matrimonium contrahant.*“

⁹¹⁶ CEO, kán. 834 § 2: „*Si vero pars catholica alicui Ecclesiae orientali sui iuris ascripta matrimonium celebrat cum parte, quae ad Ecclesiam orientalem acatholicam pertinet, forma celebrationis matrimonii iure praescripta servanda est tantum ad liceitatem; ad validitatem autem requiritur benedictio sacerdotis servatis aliis de iure servandis.*“

⁹¹⁷ SZABO, Miloš. *Pojem a chápání nerozlučitelnosti manželství v západním a východním křesťanství*. In: *Teologické texty*, Praha, 2014/1, s. 43–50.

⁹¹⁸ Dekret *De matrimoniis mixtis inter catholicos et orientales baptizatos acatholicos*. AAS 59, 1967, s. 165–166.

Přesto může dojít k tomu, že se katolická strana rozhodne pro opakovaný obřad v pravoslavné církvi: například řecká pravoslavná církev uznává manželství dvou katolíků uzavřené před jejich katolickým knězem (nikoli jáhnem), ale intereklesiální manželství svého řeckého pravoslavného s katolíkem uzavřené katolickou formou nikoli. Protože svého člena navíc stíhá exkomunikací pro odmítnutí pravé svátosti, jedinou cestou pro její odstranění je prohlášení o pravoslavné víře svých dětí a nové uzavření manželství před pravoslavným duchovním vlastního obřadu⁹¹⁹.

Postoj katolické církve k takovému (z hlediska katolického kanonického práva) nedovolenému manželství⁹²⁰ se výrazně změnil, protože ač je zakazuje a nesouhlasí s duplicitou kanonické formy, navíc spojenou s povinným písemným prohlášením katolické strany o výchově dětí v pravoslavné víře, netrestá svého člena exkomunikací⁹²¹, pokud on sám neodmítl učení církve a veřejně nepřestoupil k pravoslaví.

3.3.2. Uznávání katolických manželství pravoslavnými církvemi

Základem pro veškerou další legislativu pravoslavných církví je 102 kánonů trullské synody (691), jíž se zúčastnilo 215 východních biskupů. Římský biskup papež Sergius I. († 701) však její závěry nepřijal a latinská církev tuto synodu na rozdíl od pravoslavných nezařazuje mezi ekumenické koncily.

Z pohledu pravoslavných církví je tím pádem závazný každý kánon této synody, která mj. prohlašuje za neplatné manželství mezi ortodoxním a heterodoxním⁹²², přičemž mezi heterodoxní zařazuje všechny křesťany z jiných než pravoslavných církví.

Poté, co papež Pavel VI. (1897–1978) a konstantinopolský patriarcha Athenagoras (1886–1972) dne 7. prosince 1965 ve společném komuniké odvolali vzájemnou exkomunikaci, některé církve, především ty, které vycházejí z byzantské tradice, začaly uznávat manželství katolíků požehnané katolickými kněžími nejen za platné, ale i za svátostné, a manželství katolíků s protestanty uzavřené v latinské církvi za platné. Smíšené manželství mezi katolíkem a pravoslavným však mnohé z nich stále nejen nepovažují za svátostné, ale i jeho platnost uznávají pouze tehdy, když je uzavřeno před

---

⁹¹⁹ VISCUSO, Patrick. *Marriage between Orthodox and Non-Orthodox*. in: *Canonica Study*, The Greek Orthodox Theological Review 40 (1995), s. 238.

⁹²⁰ CCEO, kán. 839: „*Vetita est ante vel post canonicam celebrationem alia eiusdem matrimonii celebratio religiosa ad matrimonialem consensum praestandum vel renovandum; item vetita est celebratio religiosa, in qua et sacerdos catholicus et minister acatholicus partium consensum exquirunt.*“ CIC, kán. 1127 „§ 3. Zakazuje se, aby se před nebo po kanonickém uzavření manželství podle § 1 konaly jiné náboženské obřady téhož sňatku za účelem vyjádření nebo obnovení manželského souhlasu; rovněž není dovolen obřad, při kterém katolický duchovní spolu s nekatolickým duchovním současně vykonávají každý svůj obřad a vyžadují manželský souhlas.“

⁹²¹ Oproti předchozímu kodexu z roku 1917 již nový latinský CIC z roku 1983 zmírňuje trest za účast na zakázaném bohoslužebném úkonu (*communicatio in sacris*) na blíže nespecifikovaný „spravedlivý trest“. CIC, kán. 1365: „*Kdo se proviní účastí na zakázaném společenství v bohoslužebných úkonech, bude potrestán spravedlivým trestem.*“

⁹²² Kán. 72: „*Non licere virum orthodoxum cum muliere haeretica coniungi, neque vero orthodoxam cum viro haeretico copulari; sed et si quid eiusmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimare, et nefarium coniugium dissolvi; neque enim ea quae non sunt miscenda misceri, nec ovem cum lupo nec peccatorum partem cum Christi parte coniungi oportet. Si quis autem ea quae a nobis decreta sunt transgressus fuerit, segregatur.*“ Codificatione Canonica Orientale Fonti, Fascicolo IX, Rom 1962, s. 209.

pravoslavným knězem s příslibem uchování a předávání pravoslavné víry dětem vzešlým z tohoto svazku⁹²³.

Ještě více odmítání lze spatřit na manželství uzavřená svými pravoslavnými věřícími s východními katolíky, navíc před katolickým knězem, jelikož tyto církve, většinou vzniklé odtržením od pravoslavných církevních společenství, mnohé z nich dodnes považují za odpadlické.

Na rozdíl od Západu, pro nějž je prohlášení platným či neplatným manželstvím důležité i vzhledem k dalšímu možnému *communio* svých vlastních členů, pro pravoslavné církve má takovéto prohlášení jen velmi malý praktický význam. Pokud by si totiž rozvedený katolík (jehož první manželství bude považováno katolickou církví za platné nebo i svátostné) chtěl v druhém manželství před pravoslavným knězem vzít pravoslavnou křesťanku, nebude pravoslavná církev zkoumat platnost či neplatnost jeho prvního svazku, ale jeho první manželství bude považováno za ukončené civilním rozvodem, čímž bude překážka k novému sňatku odstraněna⁹²⁴. Bude se však po něm (stejně jako po pravoslavných věřících) požadovat několikaletá doba pokání a nový sňatek nebude probíhat slavnostní formou.

---

⁹²³ Toto tvrzení se však může měnit v závislosti na ekumenických dohodách mezi církvemi. Již dnes např. srbský pravoslavný biskup svým členům umožňuje uzavřít manželství v katolické církvi pod podmínkou, že bude požehnáno knězem a pravoslavný věřící si uchová pravoslavnou víru i v tomto smíšeném manželství. POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 785.

⁹²⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 790.

Závěr

Dvacet let od promulgace Kodexu kánonů východních církví (18. 10. 1990) přijal v Římě tehdejší papež Benedikt XVI. početnou delegaci východních katolických biskupů a teologů, jimž ve svém proslovu kladl na srdce, aby se nový církevní zákoník stal platným nástrojem pro ochranu a šíření vlastního obřadu, jenž odráží liturgický, teologický, duchovní a disciplinární odkaz věřícího společenství a zároveň vyjadřuje specifický způsob jeho života z víry.

Živit tyto tradice, které jsou bohatstvím celé církve, je úkolem všech katolických církví, přičemž ty východní si zaslouží zvláštní úctu, protože tvoří významný most k pravoslavným církvím, s nimiž je pojí široké duchovní bohatství i historie⁹²⁵.

Papež, jenž před svým zvolením dlouhá léta (1981–2005) pracoval jako prefekt Kongregace pro nauku víry, věděl velmi dobře, proč toto zdůraznění významu jindy často opomíjených východních církví klade na srdce nejen jim samotným, ale i církvi latinské. Pokračuje v kající sebereflexi církve, tu započal před ním už Jan Pavel II. (1920–2005)⁹²⁶ vědom si bezpráví, jehož se celá staletí dopouštěla i latinská církev na východních církvích, když přehlížela jejich tradice a nejednou se tak v minulosti sama stala překážkou, aby mohlo dojít k znovusjednocení křesťanského Východu se Západem. Latinizace východních církví probíhala nejen tím, že Řím zasahoval do starobylých tradic a apoštolských zvyklostí, které nebyly identické s Římem, ale i brzděním rozvoje jejich vlastní a specifické spirituality a teologie.

Východní křesťanská společenství nejsou pouze jinou liturgií se projevující latinšti (římšti) katolíci, ale nesou v sobě a s sebou rovněž bohaté dědictví teologické, disciplinární a duchovní. Jelikož většina z nich⁹²⁷ žila dlouhá staletí v jednotě s těmi, kteří stále tvoří početný nesjednocený křesťanský Východ, stále více ohrožovaný radikálním islámem, jsou tyto církve v rámci jediné katolické (univerzální) církve nositelkami těch apoštolských tradic, které se od počátku křesťanské éry rozvíjely mimo Řím a na něm závislých územích.

Benedikt XVI. (papežem 2005–2013) ještě jako kardinál Josef Ratzinger v úřadu zmiňovaného prefekta napsal roku 2000 dokument *Dominus Iesus*, jenž se stal základem pro jím jako papežem později vydaný dokument *Odpovědi na otázky, týkající se některých aspektů nauky o církvi* (2007)⁹²⁸, v němž potvrzuje, že všechny východní církve (tedy nejen katolické), které nazývá sesterskými církvemi, udělují a spravují pravé svátosti včetně kněžství a eucharistie. Jasně a jednoznačně je přitom rozlišuje od

⁹²⁵ www.radiovaticana.cz, Benedikt XVI. k 20. výročí vydání Kodexu kánonů východních církví ze dne 9. 10. 2010.

⁹²⁶ Papež Jan Pavel II. se 31. 10. 1992 omluvil za pronásledování italského vědce Galilea Galileiho, 9. 8. 1993 za účast katolické církve na obchodu s otroky, v květnu 1995 za chyby církve v období reformace, 10. 7. 1995 všem ženám za podíl církve v popírání jejich práv, 16. 3. 1998 za mlčení církve během holocaustu, 18. 12. 1999 za popravu Jana Husa, 12. 3. 2000 za násilí a pohrdání některými národy a jejich tradicemi, 4. 5. 2001 za IV. křížovou výpravu proti Konstantinopoli, 22. 11. 2001 za hrubé zacházení misionáři vůči domorodcům. Papež Benedikt XVI. se pak omluvil i za sexuální delikty svých biskupů a kněží, obětem pedofilních afér v církvi, ale i muslimům za urážku, kterou způsobilo jeho vystoupení v Regensburgu 12. 9. 2006.

⁹²⁷ Všechny kromě maronitské církve, která se ke své katolické tradici přihlásila již v 5. století a podle vlastního tvrzení nikdy *communio* s Římem nepřerušila. BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 48.

⁹²⁸ <http://www.radiovaticana.cz>, *Odpovědi na otázky, týkající se některých aspektů nauky o církvi* ze dne 10. 7. 2007.

reformovaných západních církevních společenství, jimž nepřiznává titul církve v pravém smyslu slova⁹²⁹.

To, co se prozatím nepovedlo na poli nejvyšších představitelů východních církví a Říma, se však velmi často daří na úrovni intereklesiálních manželství, v nichž se západní a východní křesťan stávají jedním a nerozlučitelným životním společenstvím. Toto spojení je více než pouhým mezinárodním anebo bilingválním svazkem muže a ženy: v případě, že jde o praktikující, anebo aspoň tradiční věřící (nejen pasivně pokřtěné), jimž jsou známé zvyklosti a tradice jejich církví, při spojení těchto dvou osob dochází rovněž ke spojení dvou odlišných světů v liturgii, spiritualitě, ale i v kladení důrazu na jiné aspekty té samé teologie.

Jakkoli je aktuálně dvaadvacet východních katolických církví *sui iuris* na jedné straně právem a věroukou přimknuto k církvi latinské, tradicí i spiritualitou jsou ještě silněji a déle přimknuty k pravoslavi⁹³⁰.

Východní prvek v manželském svazku není tedy dán pouhou příslušností jednoho z manželů k některé východní katolické církvi, ale především hloubkou zakořenění v tradici, projevující se v mnoha aspektech postojů, myšlenek, modliteb i prožitků. Ty jsou pro člověka koneckonců běžnějšími a více určujícími prvky každodenního života než teologická či racionální tvrzení. Určitě tedy není nic nepochopitelného, natož odsouzeníhodného, když se východní katolická strana lépe cítí v prostředí svých nesjednocených východních bratří a sester, s nimiž ji pojí stejná tradice i obřad, než v prostředí latinské církve, která od roku 1054 procházela zcela jinou historickou i společenskou cestou než Východ.

Intereklesiální manželství není ani pouhým objektem kanonického práva stejně, jako jím není žádné manželství. Jakékoli právo sice může napomáhat nastolení spravedlnosti, která by měla být jedním z charakteristických projevů interpersonálních vztahů mezi křesťany, tedy i mezi manžely, ale není s ní ztotožněno. Do hledáčku práva se většinou manželství dostává až v okamžiku, kdy je nějakým způsobem narušena právě spravedlnost, a to jak spravedlnost Boží, církevní i lidská.

Tak široké téma, jako je *východní prvek* v jedné jediné lidské osobě, nelze zpracovat na tak malém prostoru, jaký je vymezen touto prací. O to méně detailnější pak může být zpracování východního prvku ve srovnání s prvkem západním, i kdybychom se soustředili na jediný aspekt manželského soužití, který by následně mohl mít vliv a dopad na eventuální posuzování takového manželství na půdě církevního soudu.

Ovlivní jiný způsob a vnější forma modlitby soužití manželů? Zasáhne do jejich rodiny a případně i financí jinak prožívaná postní doba? Může způsobit mezi manžely napětí a neshodu jinak prožívaná sexualita ve středním a starším věku? Kdy je západní mentalita nepochopitelná a možná někdy i nesnesitelná pro mentalitu východní? Je společenský úzus až pravidlo endogamického společenství výlučného sňatku mezi svými členy vnitřním nebo vnějším nátlakem?

To jsou jen příklady stovky možných otázek, které napadnou každého, kdo se začne hlouběji zajímat o intereklesiální vztah dvou často naprosto odlišných světů. Dva dospělí

---

⁹²⁹ Odpověď na pátou otázku: „Protože podle katolické nauky tato společenství nemají apoštolskou posloupnost ve svátosti svěcení, a proto postrádají bytostně konstitutivní prvek bytí Církve. Zmíněná církevní společenství, která zvláště v důsledku absence služebného kněžství nezachovala pravou a celistvou podstatu eucharistického Tajemství, nemohou podle katolické nauky být nazvány církvemi ve vlastním smyslu slova.“ Dokument velmi uvítaly východní pravoslavné církve.

⁹³⁰ GÓRALSKI, Wojciech. *Pravo małżeńskie Katolickich Kościołów Wschodnich*, s. 44.

a pevně zakotvení jedinci vnášejí do manželství prvky své církve, ovlivněné tisíciletí jiným intelektuálním i spirituálním prostorem, jež zase zároveň sama vytváří.

Tématem práce je dopad této různosti na manželství, která se z mnoha důvodů mohou octnout jako objekt, jež žalující strana napadá, obhájce manželského svazku hájí a sbor soudců o něm nakonec rozhoduje. Bez ohledu na to, jak následně vypovídá, je žalující strana plná subjektivně pravdivých názorů a přesvědčení, které ji vedou k tomu, aby požádala o prozkoumání platnosti manželství, zatímco soud se všemi, co jej tvoří, by měl být jistě a co nejvíce zakotven v objektivním pohledu na zkoumaný vztah, aby mohl jménem církve a vlastně ve jménu Boha na předloženou žalobu odpovědět.

Aby mohlo být nakonec použito aktuálně platné kanonické právo, jímž se má církevní soud řídit, je potřebné, aby znal co nejvíce okolností, které toto právo tvoří a vysvětluje. Z tohoto a mnoha jiných důvodů tedy nelze tuto práci vést pouze na přesně a přísně vymezených hranicích mezi katolickou a nekatolickou, mezi sjednocenou a nesjednocenou církví. Pomyslné výtce, že v některých kapitolách se tento (právně důležitý) rozdíl stírá, lze oponovat teoretickou i praktickou zkušeností, že kromě pevně dané a někdy nesmlouvavě nekompromisní církevní struktury je v reálu jednotlivých a konkrétních osob východnímu katolíku bližší východní nekatolík než západní katolík.

Nakonec bylo limitující i stanovené téma práce: cílem nebylo informovat a následně zkoumat výši dopadu prvku (ne)sjednocení v katolické církvi na manželství v praxi církevních soudů, ale dopad různosti obřadů, tedy toho, co latina nazývá *ritus*. Obřad je dědictví liturgické, teologické, duchovní a disciplinární, ten vychází z tradic a projevuje se v konkrétní církvi. Obřad sám tedy není zúžen pouze na katolické východní církve, ale naopak je tím pojítkem, které je společné jak církvím s Římem sjednoceným, tak i těm, s nimiž nám stále chybí *communio in sacris*.

Posuzuje-li se manželství konkrétních osob, každý z nich je subjektem i objektem svého práva, stejně jako advokát, soudce nebo obhájce svazku či spravedlnosti. Mají-li obě strany (v tomto případě soud a zkoumané manželství) jako výchozí pozici stejnou kulturu, tradici, spiritualitu a nakonec i stejné kanonické právo, je hledání objektivnosti mnohem snadnější, než když jsou tyto pozice na každé straně jiné. Posléze se tak může paradoxně opakovat možná situace, která takovéto manželství k soudu přivedla: nepochopení kořenů a vnitřního bohatství druhé (jiné) tradice. S velmi podobným koncem, kde místo spravedlnosti může vzniknout další křivda.

Vlastní právo obou kontrahentů vyžaduje na jedné i druhé straně (v případě smíšeného manželství dokonce písemně) věrnost své církvi a závazek udržení a předání víry v jejich konkrétních podobách. Při snaze o respektování (a případně i pochopení) tradic a práva, které nám latiníkům nejsou vžity, se bude muset každý z nás u soudu více ptát a klást otázky nejen jako vyšetřující právník, ale především jako ten, kdo má pomoci i jednotlivci nalézt nebo udržet se na cestě k spáse⁹³¹. Ocitne-li se (prozatím) východní prvek u majoritně až výlučně latinského soudu, je nejen v nevýhodě početnosti či poměru, ale i obsahové, jelikož těch, kteří by smýšleli stejným způsobem nebo jejichž mentalita je blízká jeho, tam je buď bolestně málo, nebo zcela chybí.

---

⁹³¹ Poslední kánon CIC – kán. 1752, obsahově se vztahující ještě k řízení k přeložení faráře v sobě obsahuje právem neuchopitelný a přitom hlavní důvod nejen existence církevního kodexu a jeho institutů, ale i církve samotné: „...při dodržení kanonické umírněnosti a se zřetelem na spásu duší, která musí být nejvyšším zákonem v církvi.“

Manželství se těší přízni práva a na jeho obhajobu se vyžaduje speciálně jmenovaný, v kanonickém právu zběhlý a zkušený odborník⁹³². Jeho úkolem je tak hledat vše, co podporuje trvanlivost a neporušitelnost manželského svazku a zároveň ho chránit před unáhlenými a nedostatečně informovanými rozhodnutími.

Takových unáhlených rozhodnutí směrem ke křesťanskému Východu bylo v minulosti bezpočet. Mnohdy právě z nevědomosti až z neznalosti, protože o mnohém latinská církev nic neví, ač by to měla znát. Tato studie má napomoci tomu, aby si český právník ve snaze o poctivou práci a spravedlivé rozhodování nemusel týdný či dokonce měsíce hledat informace k tématu, jemuž se české teologické prostředí zatím spíše vyhýbá.

Ač se totiž Česká republika geograficky nachází na pomyslné tradiční hranici mezi Východem a Západem, doposud u nás neexistuje ucelené dílo zabývající se jak historií, tak ani základní spiritualitou jednotlivých východních tradic. Nejen pro laika, ale bohužel i pro teology se tak obecně východní církev zjednodušeně ztotožňuje s řeckokatolíky v Čechách, případně s ruskými pravoslavnými. Přitom žádný z těchto výrazů není přesný ani obsahově, ani formálně⁹³³.

Chci být věren svému pověření obhájce svazku u Metropolitního církevního soudu v Praze a touto prací hájit nejen manželství jako takové, ale i toho, který *bona fide* do něho vstupuje s latinským katolíkem, aniž by tušil, že ten nejen o jeho církvi, ale možná ani o své vlastní toho příliš neví. I přesto, že chodí na bohoslužby a často i ke svátostem.

Mluvil-li předchozí papež Benedikt XVI. o východních církvích jako o sesterských, jeho nástupce František, rodem Argentinec, k nim chová úctu a respekt projevující se nejen v sledování válek a utrpení na Blízkém východě, Ukrajině, v Sýrii či v Iráku, ale i v mnoha dopisech a proslovch adresovaných hierarchům těchto církví. Za touto jeho obdivuhodnou znalostí východní spirituality i tradice lze bezpochyby vidět zkušenosti z doby, kdy jako arcibiskup Bergoglio v Buenos Aires byl zároveň ordinářem všech katolíků východních ritů, kteří nemají v Argentině ordináře vlastního.

Protože naším úkolem u MCS je nejen soudit, ale především dbát na Boží řád a spravedlnost, a to i v manželských kauzách, může být i pro nás vzorem, jak se latinský katolík zajímá o ty, kteří mu jsou či budou svěřeni. I na půdě církevního soudu.

Pokud k tomu napomůže i tato práce, aspirující na jakýsi manuál pro pracovníky církevního soudu k poznání a rozeznání úskalí intereklesiálních manželství, pak splnila i svůj cíl.

---

⁹³² CIC, kán. 1432: „*Pro případy, v nichž se jedná o neplatnost přijetí svátosti svěcení nebo o neplatnost nebo uvolnění manželského svazku, se v diecézi ustanoví obhájce svazku, který je ze svého úřadu povinen předložit a vyložit vše, co může být rozumně uvedeno proti neplatnosti nebo uvolnění svazku.*“ CCEO, kán. 1096: „*Ad causas, in quibus agitur de nullitate sacrae ordinationis aut de nullitate vel solutione matrimonii, constituitur in eparchia defensor vinculi, qui obligatione tenetur proponendi et exponendi omnia, quae rationabiliter adduci possunt adversus nullitatem vel solutionem.*“

⁹³³ Řeckokatolíci v Čechách jsou ve skutečnosti příslušníci několika církví byzantské tradice. Mezi těmi, kteří jurisdikčně trvale nebo dočasně podléhají Apoštolskému exarchátu v ČR, jsou členové jak *ruténské*, tak i *slovenské* nebo *ukrajinské* církve *sui iuris*. Stejně tak pravoslavní v Čechách mohou patřit k mnoha různým církvím nejen moskevského patriarchátu, ale i české metropole anebo ruské církvi v zahraničí.

Seznam použitých zkratek

aj. – a jiné

AAS – Acta Apostolicae Sedis

BOK – Biblioteka Ojców Kościoła

CCEO – Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium

CIC – Codex Iuris Canonici

CMTF UP – Cyrilometodějská bohoslovecká fakulta Univerzity Palackého

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní republika

DS – Denzinger-Schonmetzer

JČU – Jihočeská univerzita

JGU – Johannes Guttenberg Universität

FC – Familiaris Consortio

FS – Federální shromáždění

GmbH - Gesellschaft mit beschränkter Haftung, společnost s ručením omezeným

kán. – kánon

kánn. – kánony

KUL – Katolicki uniwersytet Lubelski

lat. – latinsky, latinský

LS – Liturgia Sacra

mj. – mimo jiné

Mons. – Monsignore

např. – například

NDR – Německá demokratická republika

OCP – Orientalia Christiana Periodica

OSN – Organizace spojených národů

resp. – reaspektive

s. – strana

Sb. – sbírka

sv. – svatý

USA – Union States of America, Spojené státy americké

vyd. – vydavatelství

Seznam pramenů a jejich sbírek

- ALBERIGO, Giuseppe. *Decrees of the Ecumenical Councils: Nicea I to Lateran V.* Londýn: Sheed & Ward, 1990.
- ANNUARIO PONTIFICIO 2010. Vatikán: Libreria editrice vaticana, 2010.
- ANNUARIO PONTIFICIO 2013. Vatikán: Libreria editrice vaticana, 2013.
- ANNUARIUM STATISTICUM ECCLESIAE 2001. Vatikán: Libreria Editrice Vaticana, 2001.
- BETTENSON, Henry – MAUNDER, Chris. *Documents of the Christian Church.* Oxford: University Press, 2011.
- DOKUMENTY DRUHÉHO Vatikánského koncilu. Praha: Karmelitánské nakladatelství 2002.
- EDELBY, Néophytos. *Liturgikon - Messbuch der Byzantinischen Kirche.* Recklinghausen: Bongers, 1967.
- JERUZALÉMSKÁ BIBLIE. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- KODEX KANONICKÉHO PRÁVA. Praha: Zvon, 1994.
- KODEKS KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH. Lublin: Gaudium, 2002.
- KUBIŠTA, Jan – REJMAN, Ladislav. *Slovník cizích slov.* Praha: SPN, 1958.
- LITURGIARUM ORIENTALIUM COLLECTIO. Tom I-II. Frankfurt n. M., 1847.
- LITURGIE DE LA MESSE ARMÉNIENNE. Paříž, 1870.
- MALÝ TREBNÍK, Prešov: Petra, 2006.
- PAZOUREK, Miroslav. *Manuál pro Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium,* Praha: Karolinum, 1998.
- PETRUSEK, Miloslav (vyd.). *Velký sociologický slovník I.,* Praha: Karolinum, 1996.
- PISMA OJCÓW KOŚCIOŁA. Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań, 1924.
- SACRA CONGREGAZIONE ORIENTALE. *Statistica noc cenni storici della Gerarchia e dei fedeli di Rito orientale.* Vatikán, 1932.
- SLOVNÍK SPISOVNÉ ČESTINY, Academia Praha, 2006.
- SVĚTÁ BOŽSKÁ LITURGIA NÁŠHO OTCA SVĚTÉHO JÁNA ZLATOÚSTEHO. Prešov: Spolok biskupa Petra Pavla Gojdiča, 1998.
- SYNOPSIS CORPORIS IURIS CANONICI. Regensburg: Verlag, 2001.
- WEIß Andreas – IHLI Stefan – FRANK Engelbert. *Ius processuale matrimoniale.* Norderstedt: Books on Demand GmbH, 2010.

Seznam literatury

- ABATE, Antonino Mario. *Il matrimonio nella nuova legislazione canonica.* Řím: Urbaniana University Press, 1984.
- ABRAHAMIAN, Abel Abegha. *Die Grundlagen des armenischen Kirchenrechts.* Zürich, 1917.
- ADAMOWICZ, Leszek. *Wprowadzenie do Prawa o Sakramentach Świątych.* Lublin: Polihymnia. 1999.
- ANARGYROS, Anapliotis. Ehe und Mönchtum im orthodoxen kanonischen Recht. In: *Forum Orthodoxe Theologie,* Berlín: Verlag, 2010.
- ARRANZ, Miguel. *Sacramentaria bizantina, Saggio di introduzione.* Řím, 2003.

- ATIYA, Aziz Suryal. *Historia Kościołów Wschodnich*. Varšava: Instytut Wydawniczy Pax, 1978.
- AUGUSTINUS. *Das Gut der Ehe*, Würzburg: Augustinus-Verlag, 1949.
- BASMADJIAN, Krikor Jacob. *Le droit arménien depuis l'origine jusqu'à nos jours*. Paříž, 1900.
- BECK, Hans Georg. *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*. Mnichov: Beck, 1959.
- BĚHAL, Martin. *Dějinný vývoj uzavírání křesťanského manželství a srovnání vybraných obřadů sňatkové liturgie římskokatolické církve a pravoslavné církve*. České Budějovice: JČU, 2010.
- BOLOGNE, Jean-Claude. *Histoire du mariage en Occident*. Paříž: Hachette, 1995.
- BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK - Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu*. Praha: Apoštolský exarchát Řeckokatolické církve v ČR a Institut sv. Kosmy a Damiána, 2008.
- BRESSAN, Luigi. *Il divorzio nelle chiese orientali*. Bologna: EDB, 1976.
- BROGI, Marco. Le Chiese sui iuris nel Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. in: *In diritto Canonico Orientale dell'ordinamento ecclesiale*, Vatikán: Lib. Ed. Vaticana, 1995.
- BULGAKOW Sergej Nikolajevič. *Prawoslawie, Zarys nauki Kościoła prawosławnego*. Białystok-Varšava: Formica, 1992.
- BURGESS Michael. *The Eastern Orthodox Churches*. Jefferson: McFarland and company, 2005.
- CALIVAS, Alkiviadis C. Marriage: Sacrament of Love and Communion. In: *The Greek Orthodox Theological Review*, 40 (1995).
- de CLERCQ, Charles. *De ritu et adscriptione ritui apud Orientales Catholicos*, Ephemerides Liturgicae, 1932.
- de CLERCQ, Charles. Le nouveau droit canonique oriental. In: *Revue du Droit canonique*. Štrasburk, 1952.
- COUSSA, Acacius. *Epitome praelectionum de iure ecclesiastico orientali, vol. I*, Řím, 1948.
- CROUZEL, Henri. *L'Eglise primitive face au divorce*. Paris: Beauchesne, 1971.
- CZERSKI, Janusz. *Liturgie Kościołów Wschodnich*. Opole: Uniwersytet Opolski, 2009.
- DĄBROWSKI, Remigiusz. *Osobliwości w Kościołach Wschodnich*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 1960.
- DALMAIS, Irénée-Henri. *Die Liturgie der Ostkirchen*. Aschaffenburg: Pattloch Verlag, 1960.
- DAMASCÉNSKÝ, Jan. *Wykład wiary prawdziwej (De fide orthodoxa)*. Varšava: Pax, 1984.
- EUBEL, Konrad. *Hierarchia catholica medii aevi, sive Summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1198 usque ad annum perducta e documentis tabularii praesertim Vaticani collecta, digesta, edita per Conradum Eubel*, 6 vols., Regensburg: Monasterii, Sumptibus et Typis Librariae Regensbergianae, 1913–1967.
- EVDOKIMOV, Pavel Nikolajevič. *Prawoslawie*. Varšava: Pax, 1986.
- FARIS, John D. *The Eastern Catholic Churches: Constitution and Governance*. New York: Saint Maron Publications, 1992.
- FARRUGIA Edward G. *Encyklopedický slovník křesťanského Východu*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2008.

- FEDALTO, Giorgio. *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis, Tomo I e II*. Padova: Edizioni Messagero, 1987.
- FORTESCUE, Adrian. *The Uniate Eastern Churches*. Piscataway: Gorgias Press, 2001.
- FREISEN, Joseph. *Geschichte des Kanonischen Eherechts*. Paderborn, 1893.
- GALLAGHER, Clarence. *Church Law and Church Order in Rome and Byzantium*. Londýn: Ashgate, 2002.
- GAUDEMET, Jean. *Le Mariage en Occident*, Paříž: Ed. du Cerf, 1987.
- GEREST, Régis-Claude. *Als die Christen noch nicht in der Kirche heirateten*, Freiburg: Die Ehe, 1969.
- GÓRALSKI, Wojciech. *Prawo małżeńskie Katolickich Kościołów Wschodnich*. Lublin: KUL, 1992.
- HAGE, Athanase – ZIADÉ, Ignace. *Les empêchements de mariage en droit canonique oriental*. Bejrút, 1954.
- von HEFELE, Karl Joseph – LECLERCQ, Henri. *Histoire des conciles d'après les documents originaux, t. 1–8*. Paříž: Letouzey et Ané, 1907-1952.
- L'HUILLIER, Pierre. Novella 89 of Leo the Wise on Marriage: An Insight into its Theoretical and Practical Impact. In: *Greek Orthodox Theological Review*, No 2, 1987.
- IVAN, Jozef. *Prijatie nekatolíkov do katolíckej cirkvi*. Michalovce: Misionár Redemptoristi. 2012.
- JANIN, Raymond. *Les Églises orientales et les rites orientaux*. Paříž: Letouzey et Ané, 1955.
- JEDIN, Hubert. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Česká katolická charita, 1990.
- KHELLA, Karam. *Die koptische Liturgie*. Hamburg, 1989.
- KHOURY, Joseph. *La jurisprudence de la Sacrée Rote Romaine dans les causes des Églises Orientales, 1–2*. Řím, 1972.
- KIDD, Beresford James. *The Churches of Eastern Christendom*. Londýn: Taylor & Francis, 2013.
- KING, Archdale Arthur. *The Rites of Eastern Christendom, t. I*. Řím: Catholic Book Agency, 1947.
- KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU. *Příprava na velikonoční svátky a jejich slavení*. Praha: Česká liturgická komise, 1991.
- KORMANÍK, Peter. *Základné sväté tajiny pravoslávnej cirkvi*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1996.
- KUMOR, Bolesław. *Historia Kościoła, część 8: Czasy współczesne 1914–1992: Kościół Katolicki w okresie systemów totalitarnych*. Lublin: KUL, 1995.
- LACKO, Michael. *Atlas Hierarchicus Ecclesiarum Catholicorum Orientalium*. Řím: Pontificium institutum orientalium studiorum, 1972.
- LACHNER, Gabriele. *Praxi sund Theologie der Orthodoxen Kirchen*. Freiburg: Herder, 1995.
- LARENTZAKIS, Grigorios. *Die orthodoxe Kirche, ihr Leben und ihr Glaube*. Graz: Verlag Styria, 2000.
- MALIEKAL, John. The celebration of Catholic Marriages in India. In: *Studia Canonica* 17, 1983.
- MASSON, Jacques. *Canon du statut personnel des Coptes orthodoxes*. In: *Orientalia Christiana Periodica*. Řím, 1962.
- MEYENDORFF, John. *Teologia bizantyjska. Historia i doktrína*. Varšava: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1984.

- MILASCH, Nikodemus. *Das Kirchenrecht der Morgenländischen Kirche*. Mostar, 1905.
- NESTOR. *Nestorův letopis ruský*. Praha: Kněhkupectví Frant. Řivnáče, 1867.
- NICHOLS, Aidan: *Rome and the Eastern Churches*. San Francisco: Ignatius Press, 2010.
- ORIENTE CATTOLICO: CENNI STORICI E STATISTICHE. Vatikán: Congregatio pro Ecclesia orientalibus, 1962.
- PALKA, Pawel. *Nowe prawo małżeńskie w Katolickim Kościele Wschodnim*. Lublin: KUL, 1955.
- PALKA, Pawel. *Przynależność do obrządku i jego zmiana w świetle nowych przepisów Kościoła*. Lublin: KUL, 1963.
- PAPROCKI, Henryk. *Liturgie Kościoła prawosławnego*. Krakov: „M“, 2003.
- PARPOLA, Simo. National and Ethnic Identity in the Neo-Assyrian Empire and Assyrian Identity in Post-Empire Times. In: *Journal of Assyrian Academic Studies*, 2004.
- PEARSON, Owen. *Albania in the Twentieth Century*. Londýn: The Centre for Albanians Studies, 2006.
- PERI, Vittorio. *Orientalis Varietas*. Řím: Pontificio Istituto Orientale, 1994.
- POLÁČEK, Vladimír. *Východní manželské církevní právo se zřetelem k právu latinskému*. Košice: UPJŠ, 1991.
- POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Marriage Law*. Brooklyn: Saint Maron Publications, 1991.
- POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*. Brooklyn: Saint Maron Publications, 1996.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav: *Chalkedonský koncil v proměnách času*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2001.
- POTZ, Richard – SYNEK, Eva. *Orthodoxes Kirchenrecht*. Freistadt: Möchl Verlag, 2007.
- PRADER, Joseph. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*. Řím: Pontificium Institutum Orientalium, 1992.
- PRADER, Josef. *Das kirchliche Eherecht in der seelsorglichen Praxis*. Bozen: Verlagsanstalt Athesia, 1991.
- PRZEKOP, Edmund. *Wschodnie patriarchaty starożytnie (IV-X w.)*. Varšava: Pax, 1984.
- PUSZKAR, Bogdan. Die Scheidungspraxis in der Russisch-Orthodoxen Kirche. In: *Ostkirchliche Studien*. 1989.
- QUERE-JAULMES, France. *Mariage dans l'Eglise Ancienne*. Paříž: Centurion, 1972.
- RENAUDOT, Eusebe. *Liturgiarum orientalium collectio*. Frankfurt n. M., 1847.
- RITZER, Korbinian. *Le mariage dans les Eglises chrétiennes du Ier au XIe siècle*. Paříž: Cerf, 1970.
- RITZER, Korbinian. *Formen, Riten und religiöses Brauchtum der Eheschließung in den christlichen Kirchen des ersten Jahrtausends*. Münster: Aschendorff, 1962.
- ROBERSON, Ronald. *The Eastern Christian Churches*. Řím: Edizioni Orientalia Christiana, 2008.
- SALACHAS, Dimitrios. *Istituzioni di diritto canonico delle Chiese cattoliche orientali*. Řím: Edizioni Dehoniane, 1993.
- SALACHAS, Dimitrios. *Il sacramento del Matrimonio nel Nuovo Diritto Canonico delle Chiese Orientali*. Řím: Edizioni Dehoniane, 1994.
- SCHON, Dietmar. *Der Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium und das authentische Recht im christlichen Orient*. Würzburg, Augustinus-Verlag, 1999.

- SEQUEIRA, Jean-Baptiste. *Tout mariage entre baptisés est-il nécessairement sacramentel?*, Paříž: Cerf-Thèses, 1985.
- SZABO, Miloš. *Pojem a chápání nerozlučitelnosti manželství v západním a východním křesťanství*. In: *Teologické texty*, Praha, 2014/1.
- SZCZEŚNIAK, Władysław. *Dzieje Kościoła katolickiego w zarysie, Tom I*. Varšava, 1902.
- ŠPIDLÍK, Tomáš – GARGANO, Innocenzo. *Duchowość Ojców Greckich i Wschodnich*. Krakov, 1997.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Duchowość chrześcijańskiego Wschodu*. Krakov: Bratni Zew, 2005.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Duše Ruska*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- THAZHATHEL, Francis Sebastian. *La natura giuridica dell'assistente al matrimonio nel CIC e CCEO*. Řím: Pontificia Universita Lateranense, 1997.
- TROIANOS, Spyridon. Die Mischehen in den heiligen Kanones. In: *Kanon-Jahrbuch der Gesellschaft für das Recht der Ostkirchen*. Vídeň, 1983.
- UJHELY, Štefan. *Liturgika*. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1987.
- VISCUSO, Patrick. Marriage between Orthodox and Non-Orthodox. In: *Canonica Study*, The Greek Orthodox Theological Review 40 (1995).
- WIRTH, Paul. *Ehen mit Orthodoxen*. Freiburg: Seelsorge-Verlag, 1967.
- WUYTS, Antonio. Le nouveau droit matrimonial des Orientaux. In: *Nouvelle Revue Théologique*. 1949.
- ZERNOV, Nicolas. *Wschodnie chrześcijaństwo*. Varšava: Pax, 1967.
- ZHISHMAN, Joseph. *Das Eherecht der Orientalischen Kirche, 1–2*. Vídeň, 1864.
- ŽUŽEK, Ivan. *Kormčaja Kniga*. Řím: Pont. Institutum Orientalium Studiorum, 1964.

Přílohy

1. Nejvyšší jurisdikce jednotlivých východních církví

Všechny východní církve mají svůj historický základ na lokálním vymezení své pravomoci obdobně, jako se na Západě postupně vytvářely územní jurisdikce jednotlivých diecézí či arcibiskupství. Nejednou se ztotožňovala církev s určitou etnickou skupinou, jejíchž církevní vůdce byl zároveň duchovní autoritou celého etnika⁹³⁴.

Poté, co od konce 19. století stoupal počet emigrantů ze zemí tvořících kdysi křesťanský Východ, se řada křesťanů východních církví ocitla mimo své původní území. Cizí prostředí je přimělo vytvářet nové komunity, a to především na bázi národnostního původu, přičemž se občas stávalo, že s Římem sjednocené komunity se spojily s těmi pravoslavnými nebo naopak⁹³⁵.

Jelikož chalkedonský koncil (451) jednoznačně určuje přednostní postavení konstantinopolského patriarchy⁹³⁶, ty církve, které se vyvíjely z byzantského obřadu, zastávají přesvědčení, že jejich členové v diaspoře (εν τοις Βάρβαροις, *en tois barbaros* – mezi barbary) mohou být podřízeni pouze patriarchovi anebo biskupovi, jenž uznává patriarchovu nadřazenost.

Podle stejného principu se řídí i církve vzešlé původně z Alexandrijského či Antiochijského patriarchátu. Výjimku tvoří ty, které obdržely od původního patriarchátu autokefalií a mohou řídit život svých členů i v diasporách.

Obdobným, avšak neidentickým postupem jako v nesjednocených východních církvích vznikala i katolická hierarchie na Východě. Řím, představující nejvyšší jurisdikční stupeň pro všechny katolíky všech církví všech obřadů, z moci sobě vlastní ustanovil anebo schválil tyto stupně církevní a jurisdikční autonomie: patriarchát, arcibiskupství větší, metropole a jiné.

Je potřeba vzít v úvahu, že mnohé z těchto církví se těšily určité autonomii již od apoštolských časů a byla jim výslovně anebo mlčky přiznána ekumenickými koncily⁹³⁷.

Při hledání východní nekatolické jurisdikce může být velkým problémem skutečnost, že některé církve nikdy neobdržely souhlas ke své existenci od mateřské církve, jiné zase přetrvávají ve stavu exkomunikace od původních anebo nově vzniklých církví.

⁹³⁴ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 57.

⁹³⁵ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 30.

⁹³⁶ Kán. 28: „V naprostém souhlasu s ustanoveními svatých otců a uznávajíc nyní přečtené pravidlo, přijaté sto padesáti v Bohu nejmilejšími z biskupů, kteří se sešli na sněmu v den zbožné paměti Theodosia v sídelním městě Cařihradě, novém Římě, usnášíme se a ustanovujeme totéž o výsadách nejsvětější církve v Cařihradě, novém Římě. Stolicí starého Říma přirklí otcové vhodné výsady, protože Řím byl sídelním městem. Z téhož důvodu jako sto padesát v Bohu nejmilejších biskupů poskytli jsme stejné výsady nejsvětější stolici nového Říma správně rozhodující, že město, kterému se dostalo cti býti sídelním městem císaře a synklitu (senátu) a má stejné výsady jako starý sídelní Řím, má býti stejně povýšen i v církevních záležitostech, a má býti na druhém místě po něm. Proto buďtež metropolitové oblastí Pontské, Asijské a Thrácké a také biskupové národů jiných plemen ve jmenovaných oblastech ustanovování svatou stolicí nejsvětější církve cařihradské a to: každý metropolita uvedených oblastí a oblastní církve cařihradské ustanovovat eparchiální biskupy v souhlase s předpisy božských pravidel. Metropolity uvedených oblastí má ustanoviti, jak bylo řečeno, cařihradský arcibiskup po vykonání souhlasné volby dle zvykového práva, o níž bude uvědomen.“ Český překlad: www.pravoslavi.cz ke dni 13. 9. 2014.

⁹³⁷ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 82.

Teologicky tak můžeme pochybovat o legitimitě některých jurisdikcí, právně však vycházíme ze skutečnosti *status quo*, jímž je jak existence těchto církví, tak i ustavení jejich legitimních autorit podle vlastních norem práva.

Pomíne-li se papež jako hlava katolické církve, nejvyšším stupněm jurisdikce je pak patriarcha, v koptské církvi nazývaný papež, v syrské nebo arménské *katolikos* (*καθολικός*), dále jsou patriarchální církve Alexandrie, Antiochie, Jeruzalém a Moskva, následované srbským, rumunským, bulharským a gruzínským (pravoslavným) patriarchátem.

Velmi pochybnou jurisdikci i status patriarchátu má jedna z největších pravoslavných církví – Ukrajinská pravoslavná církev Kyjevského patriarchátu.

V katolické církvi je v současnosti šest patriarchátů: kromě dvou starobylých (patriarchát Alexandrie – církev *koptská*; patriarchát Antiochie – církev *melchitská*, *syrská* a *maronitská*) byl přiznán stejný stupeň autonomie i patriarchátu Babylonie (1553, církev *chaldejská*) a patriarchátu Kilíkie (1742, církev *arménská*). V nedávné době Apoštolský stolec odmítl žádost syrskomalabarské a ukrajinské katolické církve o povýšení do stupně patriarchátu⁹³⁸.

Územní arcibiskupství má původ v římské říši, která byla rozdělena na civilní území nazvané diecéze, které byly rozděleny na provincie, jichž bylo v celé říši 120. Hlavou biskupů v provincii byl metropolita, zatímco biskup sídla diecéze byl známý jako exarcha, brzy nazýván arcibiskup. Ten měl pravomoc nad metropolitou. Někteří arcibiskupové získali vyšší hodnost a označení patriarchů.

Stupeň arcibiskupství je v pravoslaví přiřazen církvi kyperské, finské a řecké, metropole jsou dnes v Polsku, České republice (resp. na Slovensku), Makedonii a Albánii⁹³⁹.

V latinské církvi se začal udělovat titul arcibiskupa rovněž biskupům, kteří neměli pravomoc nad jinými metropolitou nebo i biskupy, takže dnes je u západních katolíků arcibiskup identický s metropolitou a dokonce někteří mohou tento titul obdržet bez jakékoli územní jurisdikce, pouze pro své osobní kvality⁹⁴⁰.

Proto kardinál Gabriel Acacius Coussa (1897–1962) z melchitské církve při kodifikaci východního katolického kodexu pro rozlišení těchto titulů navrhl zavedení nového termínu arcibiskup větší (*archiepiscopus maior*).

Zatímco historicky byl patriarcha nadřízený nejen jiným biskupům v dalších sídelních obcích, ale rovněž arcibiskupům, nyní je v katolické církvi naroveň patriarchální církve postavena církev arcibiskupská⁹⁴¹, s výjimkou titulu patriarchy a případných blíže nespécifikovaných možných rozdílů.

V současnosti mají tento status čtyři církve: dvě na území Indie: *syrskomalabarská* a *syrskomalankarská*, jakož i dvě byzantské katolické církve: *ukrajinská* a *rumunská*.

Ve východní katolické církvi na rozdíl od latinské je hlavou církevní provincie výhradně metropolita, takže neexistuje jiný arcibiskup než arcibiskup větší.

⁹³⁸ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 109.

⁹³⁹ POSPISHIL, Victor J. *Eastern Catholic Church Law*, s. 32.

⁹⁴⁰ *Oriente cattolico: cenni storici e statistiche*, s. 72.

⁹⁴¹ CCEO, kán. 152: „*Quae in iure communi de Ecclesiis patriarchalibus vel de Patriarchis dicuntur, de Ecclesiis archiepiscopalibus maioribus vel de Archiepiscopis maioribus valere intelleguntur, nisi aliter iure communi expresse cavetur vel ex natura rei constat.*“

K metropolitním katolickým církvím se dnes řadí etiopská, slovenská a ruténská se sídlem v americkém Pittsburghu.

Ostatní církve jsou v obou větvích Východu spravovány jako eparchie, jíž (stejně jako arcibiskupství, metropolii nebo patriarchátu) mohou být podřízeny ještě exarcháty v čele s exarchy. Exarchát jako jurisdikční jednotku si může ponechat i patriarchát, ačkoli se může nacházet na území nebo v oblasti, kde má táž církev jednu nebo více eparchií.

Obdobná situace je i v katolické církvi, na územích, kde z nějakého důvodu není možné nebo vhodné zřídit samostatnou eparchii, tam může patriarcha anebo papež zřídit exarchát, při jehož zřízení zároveň stanoví, zda jej bude exarcha řídit jeho či vlastním jménem⁹⁴². Ke zřízení exarchátů dochází často v souvislosti s migrací etnických nebo národnostních skupin. Jejich rozptýlením v různých diasporách se totiž buď vytrácí jejich striktní jazyková a kulturní odlišnost anebo splývají s jinými církvemi stejných či obdobných obřadových tradic. Takovou situaci lze spatřit v obou Amerikách, Austrálii anebo i v západní a střední Evropě, jejichž křesťanství bylo po celá staletí projevováno latinským obřadem a jurisdikčně podléhaly pouze Římu. Skutečnost zřízení takového exarchátu Apoštolským stolcem neznámá automaticky status samostatná církve *sui iuris*.

Další církve jsou jurisdikčně na úrovni diecézí (exarcháty), jejichž hlavou je exarcha čili biskup.

Protože se k jednotlivým církevním sídlům hlásí vícero tradic, nalézáme jak v katolických, tak i v nekatolických východních církvích vícero hierarchů, jejichž titul se váže ke stejnému biskupství, včetně patriarchátů.

---

⁹⁴² CCEO, kán. 312: „*Exarchus exarchiam regit aut nomine illius, a quo nominatus est, aut nomine proprio; de qua re in erectione vel immutatione exarchiae constare debet.*“

Seznam vyšších jurisdikcí jednotlivých východních církví k 30. 09. 2014:

1.1. Východní syrské církve

a) Asyrská církev Východu⁹⁴³

Lokalizace: Irák, Írán, Sýrie, Libanon, Severní Amerika, Austrálie, Indie

Hlava: katolikos-patriarcha Mar Dinkha IV Khnanishu' (nar. 1935, zvolen 1976) jako 113. hlava církve, první byl Shim'un I Kipa (Šimon apoštol, 33)⁹⁴⁴

v Bagdádu: katolikos-patriarcha Mar Addai II Shleemin Gheevargese (nar. 1946, zvolen 1972) jako 2. patriarcha starobylé Asyrské církve Východu

Sídlo: titulárně Seleukia-Ktésifon, v exilu Chicago, 8908 Birch Ave, Morton Grove, Illinois 60053, USA

Hlavní katedrála: katedrála sv. Jiří (Mar Gewargis), 7201 N Ashland Blvd, Chicago, Illinois 60626, USA

Počet členů: cca 450 000

Web: www.news.assyrianchurch.org

Jurisdikce:

patriarchální arcibiskupství Východ USA (Chicago, Illinois, USA)

diecéze Západ USA (Phoenix, Arizona, USA)

diecéze Západ USA-Kalifornie (San José, Kalifornie, USA)

diecéze Kanada (Toronto, Ontario, Kanada)

arcibiskupství Austrálie a Nový Zéland (Fairfield, Austrálie)

arcibiskupství Irák, Rusko a Jordánsko (Bagdád, Irák)

diecéze Bagdád (Bagdád, Irák)

diecéze Nohadra a Rusko (Duhok, Irák)

diecéze Írán (Teherán, Írán)

arcibiskupství Malabar a celá Indie (Thrissur, Kérala)

arcibiskupství Libanon, Sýrie a Evropa (Bejrút, Libanon)

diecéze Sýrie (Bejrút, Libanon)

diecéze Evropa (Norsborg, Švédsko)

b) Křesťané sv. Tomáše⁹⁴⁵

Lokalizace: Indie, USA

Hlava: podle církve

(katolický) arcibiskup Mar Mathew Moolakkatt (nar. 1953, jmenován 2006)

(pravoslavný) arcibiskup-metropolita Mor Kuriakose Severios (nar. 1959, zvolen 2004)

⁹⁴³ www.news.assyrianchurch.org ke dni 20. 7. 2014.

⁹⁴⁴ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 75.

⁹⁴⁵ www.kottayamad.org ke dni 21. 7. 2014.

Sídlo: P.O. Box 71, Kottayam 686001, Kérala, Indie

Chingavanam, P.O. Kottayam dist., 682314 Kérala, Indie

Hlavní katedrála: (katolická) katedrála Krista Krále, NH 183, Kottayam, Kérala 686002, Indie

(pravoslavná) katedrála sv. Efréma (Mor Aphrem) seminary, SH 1, Chingavanam, Kérala 686531, Indie

Počet členů: cca 300 000

Web: www.kottayamad.org, www.knanayadiocese.org/

Jurisdikce:

(katolické) **arcibiskupství Kottayam** (Kottayam, Kérala, Indie)

(pravoslavné Knanaya) **arcibiskupství Indie** (Trissur, Kérala, Indie)

diecéze Kallisserry a Malabar (Kallisserry, Kérala, Indie)

diecéze Ranny (Ranny, Kérala, Indie)

(pravoslavné Knanaya) **arcibiskupství Amerika, Kanada a Evropa** (Boston, Massachusetts, USA)

diecéze Severní Amerika (Boston, Massachusetts, USA)

diecéze Evropa (Londýn, Spojené království)

1.2. Předchalkedonské církve

a) Arménská apoštolská církev⁹⁴⁶

Lokalizace: Arménie, Libanon a další diaspory

Hlava: katolikos-patriarcha Garegin II. Nersêsian (nar. 1951, zvolen 1999) jako 132. hlava církve, první byl T'adeôs (Tadeáš apoštol, 43–66)⁹⁴⁷

Sídlo: Ečmiadzin, 1101 Vagharshapat, Arménie

Hlavní katedrála: katedrála sv. Řehoře Illuminátora, 1101 Vagharshapat, Arménie

Počet členů: cca 6 000 000

Web: www.armenianchurch.org

Jurisdikce:

katolikat-patriarchát Arménie (Vagharšapat, Arménie)

diecéze Aragacotn (Aštarak, Arménie)

diecéze Ararat (Jerevan, Arménie)

diecéze Armavir (Armavir, Arménie)

diecéze Gegharkunik (Gavar, Arménie)

diecéze Gugark (Vanadzor, Arménie)

diecéze Kotajk (Hrazdan, Arménie)

diecéze Sjunik (Goris, Arménie)

diecéze Širak (Gjumri, Arménie)

diecéze Artsakh (Šuša, Náhorní Karabach, Ázerbájdžán)

⁹⁴⁶ www.armenianchurch.org ke dni 21. 7. 2014.

⁹⁴⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 68.

diecéze Egypt (Káhira, Egypt)
diecéze Etiopie (Addis Abeba, Etiopie)
diecéze Súdán (Chartúm, Súdán)

diecéze Austrálie (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)
diecéze Bangladéš (Dháka, Bangladéš)
diecéze Indie (Kalkata, Západní Bengálsko, Indie)
diecéze Myanmar (Rangún, Myanmar)
diecéze Singapur (Singapur, Singapur)

patriarchát Jeruzalém (Jeruzalém, Izrael)
patriarchát Konstantinopol (Istanbul, Turecko)

katolikat Velkého domu Kilíkie (Antélias, Libanon)

diecéze Belgie (Brusel, Belgie)
diecéze Bulharsko (Sofie, Bulharsko)
diecéze Francie (Paříž, Francie)
diecéze Gruzie (Tbilisi, Gruzie)
diecéze Itálie (Milán, Itálie)
diecéze Německo (Kolín nad Rýnem, Německo)
diecéze Nizozemsko (Amsterdam, Nizozemsko)
diecéze Rakousko (Videň, Rakousko)
diecéze Rumunsko (Bukurešť, Rumunsko)
diecéze Moskva (Moskva, Rusko)
diecéze Jižní Rusko (Krasnodar, Rusko)
diecéze Řecko (Atény, Řecko)
diecéze Spojené království (Londýn, Spojené království)
diecéze Švýcarsko (Ženeva, Švýcarsko)
diecéze Ukrajina (Lvov, Ukrajina)

diecéze Sýrie (Damašek, Sýrie)
diecéze Irák (Bagdád, Irák)
diecéze Írán (Teherán, Írán)

diecéze Východ (New York, New York, USA)
diecéze Západ (Burbank, Kalifornie, USA)
diecéze Kanada (Montréal, Québec, Kanada)

diecéze Argentina (Buenos Aires, Argentina)
diecéze Brazílie (São Paulo, Brazílie)
diecéze Uruguay (Montevideo, Uruguay)
diecéze Venezuela (Caracas, Venezuela)

b) Koptská pravoslavná církev⁹⁴⁸

---

⁹⁴⁸ www.copticchurch.net ke dni 22. 7. 2014.

Lokalizace: Egypt a diaspory v USA, Evropě a Asii

Hlava: papež-patriarcha Tawadros II. (Waḡṡh Šubḡī Bāqī Sulaymān, nar. 1952, zvolen 2012) jako 118. hlava církve, první byl Murqus I. (Marek evangelista, 43–68)⁹⁴⁹

Sídlo: El-Demerdash Hospital, Al Waili 222, Káhira, Egypt

Hlavní katedrála: katedrála sv. Marka evangelisty, El-Demerdash Hospital, Al Waili, Káhira, Egypt

Počet členů: cca 16 000 000

Web: www.copticchurch.net/

Jurisdikce:

patriarchátní arcibiskupství Alexandrie a celého Egyptu (Káhira, Egypt)

metropolie Asijút (Asijút, Egypt)

metropolie Gíza a Atfih (Gíza, Egypt)

metropolie Buhajra, Marjut, Marsa Matrúh a Líbye (Damanhur, Egypt)

metropolie Damietta, Kafr aš-Šajch a Belquas (Damietta, Egypt)

metropolie Asuán (Asuán, Egypt)

metropolie Balyana, Bardis a Awlad Toukh (El-Balyana, Egypt)

metropolie Minjá a Abu Qurqas (Minjá, Egypt)

metropolie Girga (Girga, Egypt)

diecéze Abnub a El-Fateh (Abnub, Egypt)

diecéze Abu Tig, Sodfa a El Ghanayem (Abu Tig, Egypt)

diecéze Akhmim a Saqulta (Akhmim, Egypt)

diecéze Al Mahallah Al Kubra (Al Mahallah Al Kubra, Egypt)

diecéze Al-Mansura (Al-Mansura, Egypt)

diecéze Ariš, Tawfíq, Al Qantarah El Sharqiyya a celý severní Sinaj (Ariš, Egypt)

diecéze Aš-Šarkíja (Ibra, Egypt)

diecéze Banha a Quouwaysena (Banha, Egypt)

diecéze Bani Mazar (Bani Mazar, Egypt)

diecéze Bání Suvajf a Al Bahnasa (Bání Suvajf, Egypt)

diecéze Biba, Samasta a El-Fashn (Biba, Egypt)

diecéze Dairut a Sanbu (Dairut, Egypt)

diecéze Dayr Mawas a Delga (Dayr Mawas, Egypt)

diecéze Deshna (Deshna, Egypt)

diecéze El-Qusiya a Mér (El-Qusiya, Egypt)

diecéze El-Tor, Šarm aš-Šajch a celý jižní Sinaj (El-Tor, Egypt)

diecéze Fajjúm (Fajjúm, Egypt)

diecéze Helwán a El-Maasara (Helwán, Egypt)

diecéze Hurghada a Rudé moře (Hurghada, Egypt)

diecéze Ismáília (Ismáília, Egypt)

diecéze Kená a Qift (Qift, Egypt)

diecéze Luxor, Esna a Armant (Luxor, Egypt)

diecéze Maghaghah a Al-Idwah (Maghaghah, Egypt)

diecéze Mallawi, Ansena a El Ashmunein (Mallawi, Egypt)

diecéze Manfalút (Manfalút, Egypt)

---

⁹⁴⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 18.

diecéze Matai (Matai, Egypt)
diecéze Minúfija (Shibin Al Kawm, Egypt)
diecéze Nag Hammádí a Abu Tisht (Nag Hammádí, Egypt)
diecéze Nakáda a Qus (Nakáda, Egypt)
diecéze Port Said (Port Said, Egypt)
diecéze Samalut a Taha El-Aamedá (Samalut, Egypt)
diecéze Shibin Al Qanatir, Toukh a Al-Khanka (Shibin Al Qanatir, Egypt)
diecéze Shubra El-Kheima (Shubra El-Kheima, Egypt)
diecéze Suez (Suez, Egypt)
diecéze Suhag, Al Manshah a El-Maragha (Suhag, Egypt)
diecéze Tahta a Juhaynah (Tahta, Egypt)
diecéze Tanta (Tanta, Egypt)
diecéze Tima (Tima, Egypt)
diecéze Zagazig a Minya al Qamh (Zagazig, Egypt)

arcibiskupství Jeruzalém, Golf a Blízký východ (Jeruzalém, Izrael)
diecéze Atbara, Omdurman a Severní Súdán (Omdurman, Súdán)
diecéze Chartúm a Jižní Súdán (Chartúm, Súdán)
patriarchální exarchát Západní a jižní Afrika (Johannesburg, Jihoafrická republika)
patriarchální exarchát Východní a střední Afrika (Nairobi, Keňa)

arcibiskupství Severní Amerika (Cedar Grove, New Jersey, USA)
diecéze Jižní USA (Colleyville, Texas, USA)
diecéze Los Angeles (Los Angeles, Kalifornie, USA)
diecéze São Paulo a celá Brazílie (São Paulo, Brazílie)
diecéze Santa Cruz a celá Bolívie (Santa Cruz de la Sierra, Bolívie)

metropole Toulon a celá Francie (Toulon, Francie)
metropole Glastonbury (Glastonbury, Spojené království)
diecéze Irsko, Skotsko a severozápad Anglie (Whitley Bay, Spojené království)
diecéze Birmingham a Midlands (Birmingham, Spojené království)
diecéze Turín, Řím a jižní Itálie (Řím, Itálie)
diecéze Milán a severní Itálie (Lacchiarella, Itálie)
diecéze Höxter-Brenkhausen, Kröffelbach a celé Německo (Brenkhausen, Německo)
diecéze Vídeň a celé Rakousko (Vídeň, Rakousko)

diecéze Sydney, Thajsko, Japonsko, Singapur a Hongkong (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)
diecéze Melbourne, Nový Zéland a Fiji (Melbourne, Victoria, Austrálie)

c) Etiopská pravoslavná církev⁹⁵⁰

Lokalizace: Etiopie a diaspory v Izraeli, USA, Evropě

---

⁹⁵⁰ www.ethiopianorthodox.org ke dni 22. 7. 2014.

Hlava: katolikos-patriarcha Mathias (Teklemariam Asrat, nar. 1941, zvolen 2013)
jako 118. hlava církve, první byl Salama I. (Frumencius, 245)⁹⁵¹

Sídlo: King George VI St., Addis Abeba, Etiopie

Hlavní katedrála: katedrála sv. Jiří, Menelik II Square, Addis Abeba, Etiopie

Počet členů: cca 45 000 000

Web: www.ethiopianorthodox.org/

Jurisdikce:

patriarchát Etiopie (Addis Abeba, Etiopie)

diecéze Afarsko (Asaita, Etiopie)

diecéze Aksúm (Aksúm, Etiopie)

diecéze Ambo (Ambo, Etiopie)

diecéze Arsi (Arsi, Etiopie)

diecéze Asosa (Asosa, Etiopie)

diecéze Awassa (Awassa, Etiopie)

diecéze Bale (Goba, Etiopie)

diecéze Gambella (Gambella, Etiopie)

diecéze Illubabor (Gore, Etiopie)

diecéze Jimma (Jimma, Etiopie)

diecéze Jižní Gondar (Debre Tabor, Etiopie)

diecéze Jižní Wollo (Dessie, Etiopie)

diecéze Kembata (Durame, Etiopie)

diecéze Mizan Teferi (Mizan Teferi, Etiopie)

diecéze Negele (Negele, Etiopie)

diecéze Ogaden (Jigjiga, Etiopie)

diecéze Omo (Fofa, Etiopie)

diecéze Severní Gondar (Gondar, Etiopie)

diecéze Severní Shewa (Debre Barhan, Etiopie)

diecéze Severní Wollo (Weldiya, Etiopie)

diecéze Silte (Kibet, Etiopie)

diecéze Východní Gojjam (Debre Markos, Etiopie)

diecéze Východní Tigre (Makale, Etiopie)

diecéze Wollega (Nekemte, Etiopie)

diecéze Západní Gojjam (Bahir Dar, Etiopie)

diecéze Západní Tigre (Yeha, Etiopie)

diecéze Chartúm a Núbie (Chartúm, Súdán)

diecéze Džibutsko a Východní Afrika (Džíbúti, Džibutsko)

arcibiskupství Jeruzalém a Svatá země (Jeruzalém, Izrael)

arcibiskupství Washington (Washington, D.C., USA)

arcidiecéze New York (New York, New York, USA)

arcidiecéze Berkeley (Berkeley, Kalifornie, USA)

diecéze Kanada (London, Ontario, Kanada)

arcidiecéze Karibik a Latinská Amerika (Arouca, Trinidad a Tobago)

---

⁹⁵¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 142.

arcidiecéze Severní Evropa (Londýn, Spojené království)
arcidiecéze Jižní Evropa (Řím, Itálie)

d) Eritrejská pravoslavná církev⁹⁵²

Lokalizace: Eritrea a diaspory v USA a Evropě

Hlava: patriarcha abune Antonios (nar. 1927, zvolen 2004) jako 7. hlava církve, do roku 1980, po jeho násilné a církví neuznané detronizaci byl zvolen patriarchou abune Dioskoros (nar. 1935), první byl Mika'el Wolde (1980)⁹⁵³

Sídlo: Warsay str, Asmara, Eritrea

Hlavní katedrála: katedrála Panny Marie (Enda Mariam), Arbate Asmara, Eritrea

Počet členů: cca 1 470 000

Web: <http://tewahdo.org/>

Jurisdikce:

patriarchát Eritrea (Asmara, Eritrea)

diecéze Seraye (Mendefera, Eritrea)

diecéze Akele Guzay (Adi Keyh, Eritrea)

diecéze Senhit a Sahel (Keren, Eritrea)

diecéze Semhar a Danakil (Massawa, Eritrea)

diecéze Gash-Setit a Barka (Barentu, Eritrea)

diecéze Debarwa (Debarwa, Eritrea)

diecéze Assab (Assab, Eritrea)

diecéze Spojené království (Londýn, Spojené království)

diecéze Evropa (Frankfurt nad Mohanem, Německo)

diecéze Severní Amerika (Snellville, Georgie, USA)

e) Syrská pravoslavná církev⁹⁵⁴

Lokalizace: Sýrie, Libanon, Turecko, Izrael, Indie, USA a další diaspory

Hlava: patriarcha Mār Ignāṭīūs Afrām Sa'īd Karim al-Ṭānī (nar. 1965, zvolen 2014), jako 123. hlava církve, první byl Butrus I. (Petr apoštol, 37–67)⁹⁵⁵

Sídlo: Bab Touma, P.O. Box 22260, Damašek, Sýrie

Hlavní katedrála: katedrála sv. Efréma Aleppo, Bab Touma, P. O. Box 22260, Ma`arat Sayyidnaya, Damašek, Sýrie

Počet členů: cca 3 500 000

Web: www.syrian-orthodox.com/

Jurisdikce:

patriarchát Antiochie (Damašek, Sýrie)

arcibiskupství Aleppo (Aleppo, Sýrie)

⁹⁵² www.tewahdo.org ke dni 7. 9. 2014.

⁹⁵³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 134.

⁹⁵⁴ www.syrian-orthodox.com ke dni 22. 7. 2014.

⁹⁵⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 62.

arcibiskupství Al-Jazírah a Eufkrat (Hassaké, Sýrie)
arcibiskupství Homs a Hamá (Homs, Sýrie)
arcibiskupství Libanon (Baouchriye, Libanon)
arcibiskupství Bejrút (Bejrút, Libanon)
patriarchální vikariát Zahlé (Zahlé, Libanon)
arcibiskupství Bagdád a Basra (Bagdád, Irák)
arcibiskupství Mosul (Mosul, Irák)
monastýr Mar Mattai (Maqlub, Irák)
arcibiskupství Istanbul a Ankara (Istanbul, Turecko)
arcibiskupství Adiyaman a Elaziğ (Adiyaman, Turecko)
patriarchální vikariát Mardin (Mardin, Turecko)
patriarchální vikariát Tur Abdin (Midyat, Turecko)
patriarchální vikariát Jeruzalém a Jordán (Jeruzalém, Izrael)
patriarchální vikariát Spojené arabské emiráty a Perský záliv (Abú Dhabí,
Spojené arabské emiráty)
patriarchální vikariát Egypt (Káhira, Egypt)

patriarchální vikariát Kanada (Saint-Laurent, Québec, Kanada)
patriarchální vikariát Východní USA (Teaneck, New Jersey, USA)
patriarchální vikariát Západní USA (Burbank, Kalifornie, USA)
arcidiecéze Střední Amerika (San Lucas Sacatepéquez, Guatemala)
patriarchální vikariát Argentina (Buenos Aires, Argentina)
patriarchální vikariát Brazílie (Brasília, Brazílie)

arcibiskupství Švédsko a Skandinávie (Södertälje, Švédsko)
arcibiskupství Belgie a Francie (Evere, Belgie)
patriarchální vikariát Německo (Warburg, Německo)
patriarchální vikariát Nizozemsko (Losser, Nizozemsko)
patriarchální vikariát Spojené království (Londýn, Spojené království)
patriarchální vikariát Švýcarsko a Rakousko (Arth, Švýcarsko)

patriarchální vikariát Austrálie a Nový Zéland (Lidcombe, Nový Jižní Wales,
Austrálie)

f) Malankarská syrská pravoslavná církev⁹⁵⁶

Lokalizace: Indie a diaspory v USA, Evropě, Asii a Austrálii

Hlava: katolikos-metropolita Baselios Mar Thoma Paulose II. (nar. 1946, zvolen 2010) jako 97. hlava církve, první byl bar Aggai (285–326)⁹⁵⁷

Sídlo: Kollad Devalokam Rd, P.O. Box 38, Kottayam, Kérala 686661, Indie

Hlavní katedrála: katedrála sv. Tomáše, MC Rd Muvattupuzha, Kottayam, Kérala 686661, Indie

Počet členů: cca 2 500 000

Web: www.malankaraorthodoxchurch.in/

⁹⁵⁶ www.malankaraorthodoxchurch.in ke dni 23. 7. 2014.

⁹⁵⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 173.

Jurisdikce:

katolíkát Indie (Kottayam, Kérala, Indie)

diecéze Adoor-Kadampanad (Pathanamthitta, Kérala, Indie)

diecéze Ahmadábád (Ahmadábád, Gudžarát, Indie)

diecéze Angamaly (Aluva, Kérala, Indie)

diecéze Bengalúru (Bengalúru, Karnátaka, Indie)

diecéze Bombaj (Navi Mumbai, Maharáštra, Indie)

diecéze Brahmavar (Sasthamkotta, Kérala, Indie)

diecéze Čennai (Čennai, Tamilnádu, Indie)

diecéze Dillí (Nové Dillí, Dillí, Indie)

diecéze Chengannur (Chengannur, Kérala, Indie)

diecéze Idukki (Kattapana, Kérala, Indie)

diecéze Kalkata (Bhilai, Čhattisgarh, Indie)

diecéze Kandanad Východ (Muvattupuzha, Kérala, Indie)

diecéze Kandanad Západ (Meempara, Kérala, Indie)

diecéze Kóčin (Koratty, Kérala, Indie)

diecéze Kollam (Kollam, Kérala, Indie)

diecéze Kottarakkara-Punalur (Kottarakkara, Kérala, Indie)

diecéze Kottayam (Kottayam, Kérala, Indie)

diecéze Kottayam Střed (Kottayam, Kérala, Indie)

diecéze Kunnamkulam (Kottayam, Kérala, Indie)

diecéze Malabar (Kóžikkót, Kérala, Indie)

diecéze Mavelikara (Mavelikara, Kérala, Indie)

diecéze Nilackal (Pandalam, Kérala, Indie)

diecéze Niranam (Thiruvalla, Kérala, Indie)

diecéze Sultan Bathery (Sultan Bathery, Kérala, Indie)

diecéze Thrissur (Thrissur, Kérala, Indie)

diecéze Thumpamon (Thumpanon, Kérala, Indie)

diecéze Tiruvanantapuram (Tiruvanantapuram, Kérala, Indie)

diecéze Spojené království, Evropa a východní Afrika (Londýn, Spojené království)

diecéze Jihozápadní Amerika (Missouri City, Texas, USA)

diecéze Severovýchodní Amerika (New York, New York, USA)

1.3. Pravoslavné církve

a) Konstantinopolský patriarchát⁹⁵⁸

Lokalizace: Turecko, Řecko, diaspory v USA, Evropě a Austrálii

Hlava: patriarcha-arcibiskup Bartoloměj I. (Archontones, nar. 1940, zvolen 1991) jako 271. hlava církve, první byl Andreas Protokletos (Ondřej apoštol, 30–38)⁹⁵⁹

Sídlo: Yavuz Sultan Selim Mh., Dr. Sadik Ahmet Cd, 34083 Fatih/Istanbul, Turecko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Jiří (Aya Yorgi), Yavuz Sultan Selim Mh., 34083 Fatih/Istanbul, Turecko

⁹⁵⁸ www.patriarchate.org ke dni 23. 7. 2014; www.ec-patr.org/ ke dni 23. 7. 2014.

⁹⁵⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 117.

Počet členů: cca 3 500 000

Web: www.ec-patr.org; www.patriarchate.org

Jurisdikce:

patriarchát Konstantinopol (Ístanbul, Turecko)

metropolie Derkos (Ístanbul, Turecko)

metropolie Chalkedon (Ístanbul, Turecko)

metropolie Imbros a Tenedos (Gökçeada, Turecko)

metropolie Princovy ostrovy (Ístanbul, Turecko)

arcibiskupství Kréta (Iraklio, Kréta, Řecko)

metropolie Gortyn a Arkadi (Mires, Kréta, Řecko)

metropolie Ierapetra a Sitia (Ierapetra, Kréta, Řecko)

metropolie Kydonia a Apokoronas (Chania, Kréta, Řecko)

metropolie Lampi, Syvritos a Sfakia (Spili, Kréta, Řecko)

metropolie Rethymno a Geropotamos (Rethymno, Kréta, Řecko)

metropolie Neapoli a Chersonisos (Ágios Nikólaos, Kréta, Řecko)

metropolie Kissamos a Selino (Kissamos, Kréta, Řecko)

metropolie Arkalochori, Kastelli a Viannos (Arkalochori, Kréta, Řecko)

metropolie Rhodos (Rhodos, Rhodos, Řecko)

metropolie Kós a Nisyros (Kos, Kós, Řecko)

metropolie Leros, Kalymnos a Astypalaia (Platanos, Leros, Řecko)

metropolie Karpathos a Kasos (Pigadia, Karpathos, Řecko)

metropolie Symi (Symi, Řecko)

metropolie Alexandroupoli (Alexandroupoli, Řecko)

metropolie Didymoteicho a Orestias (Didymoteicho, Řecko)

metropolie Drama (Drama, Řecko)

metropolie Drinopol, Pogonia a Konitsa (Delvinaki, Řecko)

metropolie Edessa a Pella (Edessa, Řecko)

metropolie Ellassona (Ellassona, Řecko)

metropolie Eleftheroupoli (Eleftheroupoli, Řecko)

metropolie Filippi, Neapoli a Thassos (Kavala, Řecko)

metropolie Florina, Prespes a Eordaia (Florina, Řecko)

metropolie Goumenissa, Axioupoli a Polikastro (Goumenissa, Řecko)

metropolie Grevena (Grevena, Řecko)

metropolie Chios (Chios, Řecko)

metropolie Ierissos, Athos a Ardameri (Arnea, Řecko)

metropolie Ioánnina (Ioánnina, Řecko)

metropolie Kassandreia (Polygyros, Řecko)

metropolie Kastoria (Kastoria, Řecko)

metropolie Kitros (Katerini, Řecko)

metropolie Lagkadas (Lagkadas, Řecko)

metropolie Lemnos (Myrina, Řecko)

metropolie Maroneia a Komotini (Komotini, Řecko)

metropolie Mithymna (Kalloni)

metropolie Mytiléna (Mytiléna, Řecko)

metropolie Nea Krini a Kalamaria (Kalamaria, Řecko)
metropolie Neapoli a Stravroupoli (Neapoli, Řecko)
metropolie Nikopolis a Preveza (Preveza, Řecko)
metropolie Paramythia, Filiates a Giromeri (Paramythia, Řecko)
metropolie Poliani a Kilkis (Kilkis, Řecko)
metropolie Samos a Icaria (Samos, Řecko)
metropolie Sérres a Nigrita (Sérres, Řecko)
metropolie Servia a Kozani (Kozani, Řecko)
metropolie Sidirokastro (Sidirokastro, Řecko)
metropolie Sisani a Siatista (Siatista, Řecko)
metropolie Soluň (Soluň, Řecko)
metropolie Veria a Naoussa (Veria, Řecko)
metropolie Zichni a Nevrokopi (Nea Zichni, Řecko)
metropolie Xanthi (Xanthi, Řecko)
patriarchální exarchát Patmos (Patmos, Řecko)

arcibiskupství Amerika (New York, New York, USA)
metropolie Atlanta (Atlanta, Georgie, USA)
metropolie Boston (Brookline, Massachusetts, USA)
metropolie Denver (Denver, Colorado, USA)
metropolie Detroit (Troy, Michigan, USA)
metropolie Chicago (Chicago, Illinois, USA)
metropolie New Jersey (Westfield, New Jersey, USA)
metropolie Pittsburgh (Pittsburgh, Pensylvánie, USA)
metropolie San Francisco (San Francisco, Kalifornie, USA)
metropolie Toronto (Toronto, Ontario, Kanada)

metropolie Buenos Aires a Jižní Amerika (Buenos Aires, Argentina)
metropolie Mexiko (Naucalpan, Mexiko)
metropolie Hongkong a Jihovýchodní Asie (Hongkong, Čína)
metropolie Korea (Soul, Jižní Korea)
metropolie Singapur a Jižní Asie (Singapur, Singapur)

arcibiskupství Austrálie (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)
metropolie Nový Zéland a Oceánie (Wellington, Nový Zéland)

arcibiskupství Thyateira a Spojené království (Londýn, Spojené království)
metropolie Belgie, Nizozemsko a Lucembursko (Brusel, Belgie)
metropolie Francie (Paříž, Francie)
metropolie Itálie a Malta (Benátky, Itálie)
metropolie Německo (Bonn, Německo)
metropolie Rakousko a Maďarsko (Vídeň, Rakousko)
metropolie Španělsko a Portugalsko (Madrid, Španělsko)
metropolie Švédsko a Skandinávie (Stockholm, Švédsko)
metropolie Švýcarsko (Chambésy, Švýcarsko)
patriarchální exarchát ruské tradice v Západní Evropě (Paříž, Francie)

b) Alexandrijský patriarchát⁹⁶⁰

Lokalizace: Egypt a zbytek Afriky

Hlava: papež-patriarcha Theodoros II. (Choreutakes, nar. 1954, zvolen 2004) jako 136. hlava církve, první byl Marek evangelista (42–62)⁹⁶¹

Sídlo: P.O. Box 2006, Alexandrie, Egypt

Hlavní katedrála: katedrála Zvěstování, P. O. Box 2006, Alexandrie, Egypt

Počet členů: cca 300 000

Web: www.patriarchateofalexandria.com

Jurisdikce:

patriarchát Alexandrie a celé Afriky (Alexandrie, Egypt)

arcibiskupství Accra (Accra, Ghana)

arcibiskupství Aksum (Addis Abeba, Etiopie)

arcibiskupství Hermopolis (Tanta, Egypt)

arcibiskupství Guinea (Conakry, Guinea)

arcibiskupství Irinoupolis (Dar es Salaam, Tanzanie)

arcibiskupství Johannesburg a Pretoria (Johannesburg, Jihoafrická republika)

arcibiskupství Kamerun (Yaoundé, Kamerun)

arcibiskupství Kampala a celá Uganda (Kampala, Uganda)

arcibiskupství Kartágo (Tunis, Tunisko)

arcibiskupství Keňa (Nairobi, Keňa)

arcibiskupství Kirini (Moskva, Rusko)

arcibiskupství Leontopolis (Ismailia, Egypt)

arcibiskupství Madagaskar (Antananarivo, Madagaskar)

arcibiskupství Mwanza (Bukoba, Tanzanie)

arcibiskupství Mys Dobré naděje (Kapské Město, Jihoafrická republika)

arcibiskupství Nigérie (Lagos, Nigérie)

arcibiskupství Ptolemais (Minjá, Egypt)

arcibiskupství Střední Afrika (Kinshasa, Kongo)

arcibiskupství Tripolis (Tripolis, Libye)

arcibiskupství Zambie a Malawi (Lusaka, Zambie)

arcibiskupství Zimbabwe a Angola (Harare, Zimbabwe)

diecéze Botswana (Gaborone, Botswana)

diecéze Brazzaville a Gabon (Brazzaville, Kongo)

diecéze Burundi a Rwanda (Bujumbura, Burundi)

diecéze Katanga (Lubumbashi, Kongo)

diecéze Mosambik (Maputo, Mosambik)

c) Antiochijský patriarchát⁹⁶²

Lokalizace: Sýrie, Libanon, Irák, Kuvajt, Írán, Severní i Jižní Amerika, Austrálie, Evropa

⁹⁶⁰ www.patriarchateofalexandria.com ke dni 14. 7. 2014.

⁹⁶¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 26.

⁹⁶² www.antiochpatriarchate.org ke dni 24. 7. 2014.

Hlava: patriarcha Youhana Yazigi (nar. 1955, zvolen 2012) jako 171. hlava církve, první byl Butrus I. (Petr apoštol, 45–53)⁹⁶³

Sídlo: Straight Street, P.O. Box 9, Damašek, Sýrie

Hlavní katedrála: katedrála Panny Marie (Mariamite), Bab Sharqi, P.O. Box 9, Damašek, Sýrie

Počet členů: cca 750 000

Web: www.antiochpatriarchate.org

Jurisdikce:

patriarchát Damašek (Damašek, Sýrie)

arcibiskupství Aleppo a Alexandretta (Aleppo, Sýrie)

arcibiskupství Bosra, Hauran a Džabal ad-Durúz (Suvajda, Sýrie)

arcibiskupství Hamá (Hamá, Sýrie)

arcibiskupství Homs (Homs, Sýrie)

arcibiskupství Lázikíja (Lázikíja, Sýrie)

arcibiskupství Akkar (Sheikh Taba, Libanon)

arcibiskupství Bejrút (Bejrút, Libanon)

arcibiskupství Byblos a Batrun (Brummana, Libanon)

arcibiskupství Tripoli a Koura (Tripoli, Libanon)

arcibiskupství Týros a Sidón (Marjayoun, Libanon)

arcibiskupství Zahlé a Baalbek (Zahlé, Libanon)

arcibiskupství Bagdád a Kuvajt (Salwa, Kuvajt)

arcibiskupství Britské ostrovy a Irsko (Londýn, Spojené království)

arcibiskupství Francie a západní a jižní Evropa (Paříž, Francie)

arcibiskupství Německo a střední Evropa (Kolín nad Rýnem, Německo)

arcibiskupství Severní Amerika (Englewood, New Jersey, USA)

diecéze Eagle River a Severozápad (Los Angeles, Kalifornie, USA)

diecéze Charleston, Oakland a Střední Atlantik (Charleston, Jižní Karolína, USA)

diecéze Los Angeles a Západ (Los Angeles, Kalifornie, USA)

diecéze Miami a Jihovýchod (Pompano Beach, Florida, USA)

diecéze New York a Washington (Englewood, New Jersey, USA)

diecéze Toledo a Středozápad (Toledo, Ohio, USA)

diecéze Wichita a Střední Amerika (Wichita, Kansas, USA)

diecéze Worcester a Nová Anglie (Westborough, Massachusetts, USA)

diecéze Ottawa, Východní Kanada a Upstate New York (Montréal, Québec, Kanada)

arcibiskupství Buenos Aires a Argentina (Buenos Aires, Argentina)

arcibiskupství Mexiko, Venezuela, střední Amerika a ostrovy v Karibském moři (Ciudad de México, Mexiko)

arcibiskupství Santiago a Chile (Santiago de Chile, Chile)

arcibiskupství São Paulo a Brazílie (São Paulo, Brazílie)

---

⁹⁶³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 38.

arcibiskupství Austrálie, Nový Zéland a Filipíny (Illawong, Nový Jižní Wales, Austrálie)

d) Jeruzalémský patriarchát⁹⁶⁴

Lokalizace: Izrael, Jordánsko, Palestina a diaspory v USA

Hlava: patriarcha Theophillos III. (Giannopoulos, nar. 1952, zvolen 2005) jako 141. hlava církve, první byl Jakobos I. Adelphoteos (Jakub apoštol, 50–62)⁹⁶⁵

Sídlo: P.O. Box 14518, Jeruzalém 91145, Izrael

Hlavní katedrála: chrám Božího hrobu, P. O. Box 14518, Jeruzalém 91145, Izrael

Počet členů: cca 120 000

Web: www.jerusalem-patriarchate.info

Jurisdikce:

patriarchát Jeruzalém (Jeruzalém, Izrael)

metropolie Nazaret a Galilea (Nazaret, Izrael)

metropolie Ptolemais (Akko, Izrael)

metropolie Petra a Arábie (Petra, Jordánsko)

patriarchální exarchát Řecko (Atény, Řecko)

patriarchální exarchát Konstantinopol (Istanbul, Turecko)

patriarchální exarchát Kypr (Nikósie, Kypr)

patriarchální exarchát Moskva (Moskva, Rusko)

e) Ruská pravoslavná církev⁹⁶⁶

Lokalizace: Rusko, Ukrajina, Bělorusko, Kazachstán, ostatní země bývalého Sovětského svazu a diaspory

Hlava: patriarcha Kirill (Vladimir Michailovič Gund'ajev, nar. 1946, zvolen 2009) jako 15. hlava církve, první byl Pjotr (1305–1325)⁹⁶⁷

Sídlo: Danilov monastyr, ulica Danilovskij val 22, 115191 Moskva, Rusko

Hlavní katedrála: katedrála Krista Spasitele, ulica Volchonka 15, 119019 Moskva, Rusko

Počet členů: cca 120 000 000

Web: www.patriarchia.ru

Jurisdikce:

patriarchát Moskva (Moskva, Rusko)

metropolie Archangelsk (Archangelsk, Rusko)

eparchie Kotlas (Kotlas, Rusko)

eparchie Narjan-Mar (Narjan-Mar, Rusko)

metropolie Astrachaň (Astrachaň, Rusko)

eparchie Achtubinsk (Achtubinsk, Rusko)

⁹⁶⁴ www.jerusalem-patriarchate.info ke dni 25. 7. 2014.

⁹⁶⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 187.

⁹⁶⁶ www.patriarchia.ru ke dni 25. 7. 2014.

⁹⁶⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 222.

metropolie Baškortostán, Ufa (Ufa, Rusko)
     eparchie Něžtěkamsk (Něžtěkamsk, Rusko)
     eparchie Salavat (Salavat, Rusko)
metropolie Bělgorod (Bělgorod, Rusko)
     eparchie Gubkin (Gubkin, Rusko)
     eparchie Valujki (Valujki, Rusko)
metropolie Brjansk (Brjansk, Rusko)
     eparchie Klincy (Klincy, Rusko)
metropolie Čeljabinsk (Čeljabinsk, Rusko)
     eparchie Magnitogorsk (Magnitogorsk, Rusko)
     eparchie Trojck (Trojck, Rusko)
metropolie Čuvaško (Čeboksary, Rusko)
     eparchie Alatyr (Alatyr, Rusko)
     eparchie Kanaš (Kanaš, Rusko)
metropolie Donsk, Rostov (Rostov na Donu, Rusko)
     eparchie Šachty (Šachty, Rusko)
     eparchie Volgodonsk (Volgodonsk, Rusko)
metropolie Irkutsk (Irkutsk, Rusko)
     eparchie Bratsk (Bratsk, Rusko)
     eparchie Sajansk (Sajansk, Rusko)
metropolie Ivanovo, Vozněsensk (Ivanovo, Rusko)
     eparchie Kinešma (Kinešma, Rusko)
     eparchie Šuja (Šuja, Rusko)
metropolie Jaroslavl (Jaroslavl, Rusko)
     eparchie Rybinsk (Rybinsk, Rusko)
metropolie Jekatěrinburg (Jekatěrinburg, Rusko)
     eparchie Kamensk-Uralskij (Kamensk-Uralskij, Rusko)
     eparchie Nižnij Tagil (Nižnij Tagil, Rusko)
metropolie Kaluga (Kaluga, Rusko)
     eparchie Kozelsk (Kozelsk, Rusko)
     eparchie Pesočna (Kirov, Rusko)
metropolie Karélie, Petrozavodsk (Petrozavodsk, Rusko)
     eparchie Kostomukša (Kostomukša, Rusko)
metropolie Krasnojarsk (Krasnojarsk, Rusko)
     eparchie Jenisejsk (Jenisejsk, Rusko)
     eparchie Kansk (Kansk, Rusko)
     eparchie Norilsk (Norilsk, Rusko)
metropolie Kubáň, Jekatěrinodarsk (Krasnodar, Rusko)
     eparchie Armavir (Armavir, Rusko)
     eparchie Jejsk (Jejsk, Rusko)
     eparchie Novorossijsk (Novorossijsk, Rusko)
     eparchie Tichoreck (Tichioreck, Rusko)
metropolie Kursk (Kursk, Rusko)
     eparchie Ščigry (Ščigry, Rusko)
     eparchie Železnogorsk (Železnogorsk, Rusko)
metropolie Kuzbas, Kemerovo (Kemerovo, Rusko)
     eparchie Marijinsk (Jurga, Rusko)
     eparchie Novokuzněck (Novokuzněck, Rusko)

metropolie Lipeck (Lipeck, Rusko)
    eparchie Jelec (Jelec, Rusko)
metropolie Mordvinsko, Saransk (Saransk, Rusko)
    eparchie Ardatov (Ardatov, Rusko)
    eparchie Krasnoslobodsk (Krasnoslobodsk, Rusko)
metropolie Murmansk (Murmansk, Rusko)
    eparchie Severomorsk (Severomorsk, Rusko)
metropolie Nižgorodská (Nižnij Novgorod, Rusko)
    eparchie Goroděc (Goroděc, Rusko)
    eparchie Lyskovo (Lyskovo, Rusko)
    eparchie Vyksa (Vyksa, Rusko)
metropolie Novgorod (Novgorod, Rusko)
    eparchie Boroviči (Boroviči, Rusko)
metropolie Novosibirsk (Novosibirsk, Rusko)
    eparchie Iskitim (Iskitim, Rusko)
    eparchie Kajinsk (Kujbyšev, Rusko)
    eparchie Karasuk (Karasuk, Rusko)
metropolie Omsk (Omsk, Rusko)
    eparchie Isilkul (Isilkul, Rusko)
    eparchie Kalačinsk (Kalačinsk, Rusko)
    eparchie Tara (Tara, Rusko)
metropolie Orenburg (Orenburg, Rusko)
    eparchie Buzuluk (Buzuluk, Rusko)
    eparchie Orsk (Orsk, Rusko)
metropolie Orjol (Orjol, Rusko)
    eparchie Livny (Livny, Rusko)
metropolie Penza (Penza, Rusko)
    eparchie Kuzněck (Kuzněck, Rusko)
    eparchie Serdobsk (Serdobsk, Rusko)
metropolie Perm (Perm, Rusko)
    eparchie Kudymkar (Kudymkar, Rusko)
    eparchie Solikamsk (Solikamsk, Rusko)
metropolie Petrohrad (Petrohrad, Rusko)
    eparchie Gatčina (Gatčina, Rusko)
    eparchie Tichvin (Tichvin, Rusko)
    eparchie Vyborg (Vyborg, Rusko)
metropolie Přiamurská, Chabarovsk (Chabarovsk, Rusko)
    eparchie Amursk Komsomolsk na Amuru, Rusko)
metropolie Přímorská, Vladivostok (Vladivostok, Rusko)
    eparchie Arseněv (Arseněv, Rusko)
    eparchie Nachodka (Nachodka, Rusko)
metropolie Rjazaň (Rjazaň, Rusko)
    eparchie Kasimov (Kasimov, Rusko)
    eparchie Skopin (Skopin, Rusko)
metropolie Samara (Samara, Rusko)
    eparchie Kinel (Kinel, Rusko)
    eparchie Otradnyj (Otradnyj, Rusko)
metropolie Saratov (Saratov, Rusko)

eparchie **Balašov** (Balašov, Rusko)
 eparchie **Pokrovsk** (Engels, Rusko)
metropolie Simbirsk (Uljanovsk, Rusko)
 eparchie **Baryš** (Baryš, Rusko)
 eparchie **Melekes** (Dimitrovgrad, Rusko)
metropolie Stavropol (Stavropol, Rusko)
 eparchie **Georgijevsk** (Georgijevsk, Rusko)
 eparchie **Pjatigorsk** (Pjatigorsk, Rusko)
metropolie Tambov (Tambov, Rusko)
 eparchie **Mičurinsk** (Mičurinsk, Rusko)
 eparchie **Uvarovo** (Uvarovo, Rusko)
metropolie Tatarstán (Kazaň, Rusko)
 eparchie **Almeťjevsk** (Almeťjevsk, Rusko)
 eparchie **Čistopol** (Čistopol, Rusko)
metropolie Tobolsk (Tobolsk, Rusko)
 eparchie **Išim** (Išim, Rusko)
metropolie Tomsk (Tomsk, Rusko)
 eparchie **Kolpaševo** (Kolpaševo, Rusko)
metropolie Tula (Tula, Rusko)
 eparchie **Belev** (Belev, Rusko)
metropolie Tver (Tver, Rusko)
 eparchie **Bežeck** (Bežeck, Rusko)
 eparchie **Ržev** (Ržev, Rusko)
metropolie Udmurtsko, Iževsk (Iževsk, Rusko)
 eparchie **Glazov** (Glazov, Rusko)
 eparchie **Sarapul** (Sarapul, Rusko)
metropolie Vjatka (Kirov, Rusko)
 eparchie **Jaransk** (Jaransk, Rusko)
 eparchie **Uržum** (Uržum, Rusko)
metropolie Vladimir (Vladimir, Rusko)
 eparchie **Alexandrov** (Alexandrov, Rusko)
 eparchie **Murom** (Murom, Rusko)
metropolie Volgograd (Volgograd, Rusko)
 eparchie **Kalač na Donu** (Kalač na Donu, Rusko)
 eparchie **Urjupinsk** (Urjupinsk, Rusko)
metropolie Vologda (Vologda, Rusko)
 eparchie **Čerepovec** (Čerepovec, Rusko)
 eparchie **Velikij Ust'ug** (Velikij Ust'ug, Rusko)
metropolie Voroněž (Voroněž, Rusko)
 eparchie **Borisoglebsk** (Borisoglebsk, Rusko)
 eparchie **Rossoš** (Rossoš, Rusko)
 eparchie **Abakan** (Abakan, Rusko)
 eparchie **Anadyr a Čukotka** (Anadyr, Rusko)
 eparchie **Barnaul** (Barnaul, Rusko)
 eparchie **Birobidžan a Kuldur** (Birobidžan, Rusko)
 eparchie **Blagověščensk a Tynda** (Blagověščensk, Rusko)
 eparchie **Čita** (Čita, Rusko)
 eparchie **Elista** (Elista, Rusko)

eparchie Gorno-Altajsk (Gorno-Altajsk, Rusko)
eparchie Chanty-Mantijsk (Chanty-Mantijsk, Rusko)
eparchie Jakutsk a Lensk (Jakutsk, Rusko)
eparchie Joškar-Ola a Mari El (Joškar Ola, Rusko)
eparchie Južno-Sachalinsk (Južno-Sachalinsk, Rusko)
eparchie Kaliningrad (Kaliningrad, Rusko)
eparchie Kostroma (Kostroma, Rusko)
eparchie Kurgan (Kurgan, Rusko)
eparchie Kyzyl (Kyzyl, Rusko)
eparchie Magadan a Sinegorsk (Magadan, Rusko)
eparchie Machačkala (Machačkala, Rusko)
eparchie Majkop a Adygejsko (Majkop, Rusko)
eparchie Moskevská oblast (Moskva, Rusko)
eparchie Moskva (Moskva, Rusko)
eparchie Petropavlovsk a Kamčatka (Petropavlovsk-Kamčatskij, Rusko)
eparchie Pskov (Pskov, Rusko)
eparchie Salechard (Salechard, Rusko)
eparchie Smolensk (Smolensk, Rusko)
eparchie Syktyvkar (Syktyvkar, Rusko)
eparchie Ulan-Ude (Ulan-Ude, Rusko)
eparchie Vladikavkaz (Vladikavkaz, Rusko)

metropolie Riga a celé Lotyšsko (Riga, Lotyšsko)
eparchie Dauvgavpils (Dauvgavpils, Lotyšsko)

metropolie Kišiněv a celé Moldavsko (Kišiněv, Moldavsko)
eparchie Bălți a Fălești (Bălți, Moldavsko)
eparchie Edineț a Briceni (Edineț, Moldavsko)
eparchie Kahul a Komrat (Hîncești, Moldavsko)
eparchie Tiraspol a Dubăsari (Tiraspol, Moldavsko)
eparchie Ungheni a Nisporeni (Ungheni, Moldavsko)

metropolie Kyjev a celá Ukrajina (Kyjev)
eparchie Berd'ansk a Primorskoje (Berd'ansk, Ukrajina)
eparchie Bila Cerkva (Bila Cerkva, Ukrajina)
eparchie Čerkasy a Kaniv (Čerkasy, Ukrajina)
eparchie Černihov a Novhorod-Siverskyj (Černihov, Ukrajina)
eparchie Černovice a Bukovina (Černivci, Ukrajina)
eparchie Dněpropetrovsk a Pavlohrad (Dněpropetrovsk, Ukrajina)
eparchie Dniprodzeržynsk a Caryčanka (Dniprodzeržynsk, Ukrajina)
eparchie Doněck a Mariupol (Doněck, Ukrajina)
eparchie Džankoj (Džankoj, Ukrajina)
eparchie Horlivka (Horlivka, Ukrajina)
eparchie Charkov a Bohoduchiv (Charkov, Ukrajina)
eparchie Cherson a Tavrijsk (Cherson, Ukrajina)
eparchie Chmelnyckyj a Starokost'antyniv (Chmelnyckyj, Ukrajina)
eparchie Chust (Chust, Ukrajina)
eparchie Ivano-Frankivsk (Ivano-Frankivsk, Ukrajina)

eparchie Izjum (Izjum, Ukrajina)
eparchie Kamenec Podolský (Kamenec Podolský, Ukrajina)
eparchie Kirovohrad a Novomyrhorod (Kirovohrad, Ukrajina)
eparchie Konotop (Konotop, Ukrajina)
eparchie Krivoj Rog a Nikopol (Krivoj Rog, Ukrajina)
eparchie Krmenčuk a Lubny (Kremenčuk, Ukrajina)
eparchie Luhansk (Luhansk, Ukrajina)
eparchie Lvov a Halič (Lvov, Ukrajina)
eparchie Mukačevo a Užhorod (Mukačevo, Ukrajina)
eparchie Nikolajev (Nikolajev, Ukrajina)
eparchie Nižyn a Pryluky (Nižyn, Ukrajina)
eparchie Nova Kachovka a Heničesk (Nova Kachovka, Ukrajina)
eparchie Oděsa (Oděsa, Ukrajina)
eparchie Olexandrija (Olexandrija, Ukrajina)
eparchie Ovruč a Korosteň (Ovruč, Ukrajina)
eparchie Poltava a Myrhorod (Poltava, Ukrajina)
eparchie Rovno (Rovno, Ukrajina)
eparchie Sarny (Sarny, Ukrajina)
eparchie Simferopol (Simferopol, Ukrajina)
eparchie Sjevjerodoneck (Sjevjerodoneck, Ukrajina)
eparchie Sumy (Sumy, Ukrajina)
eparchie Šepetivka a Slavuta (Šepetivka, Ukrajina)
eparchie Ternopil a Kremenec (Ternopil, Ukrajina)
eparchie Tulčyn (Tulčyn, Ukrajina)
eparchie Umaň a Zvenyhorodka (Umaň, Ukrajina)
eparchie Vinnycja (Vinnycja, Ukrajina)
eparchie Volodymyr-Volynskyj (Volodymyr-Volynskyj, Ukrajina)
eparchie Volyň (Luck, Ukrajina)
eparchie Záporoží a Melitopol (Záporoží, Ukrajina)
eparchie Žytomyr a Novohrad-Volynskyj (Žytomyr, Ukrajina)

metropolie Tallin a celé Estonsko (Tallin, Estonsko)

eparchie Narva (Narva, Estonsko)

patriarchální exarchát Minsk (Minsk, Bělorusko)

eparchie Babrujsk (Babrujsk, Bělorusko)
eparchie Barysaŭ (Barysaŭ, Bělorusko)
eparchie Brest a Kobrin (Brest, Bělorusko)
eparchie Grodno a Volkovysk (Grodno, Bělorusko)
eparchie Homel a Žlobin (Homel, Bělorusko)
eparchie Mohylev a Mstislavl (Mohylev, Bělorusko)
eparchie Molodečno (Molodečno, Bělorusko)
eparchie Pinsk (Pinsk, Bělorusko)
eparchie Polock a Glubokoje (Polock, Bělorusko)
eparchie Novogrodek a Lida (Lida, Bělorusko)
eparchie Sluck (Sluck, Bělorusko)
eparchie Sluck (Sluck, Bělorusko)
eparchie Turov a Mozyr (Mozyr, Bělorusko)

eparchie Vitebsk a Orša (Vitebsk, Bělorusko)

metropolitní území Kazachstán (Astana, Kazachstán)

eparchie Astana a Almaty (Almaty, Kazachstán)

eparchie Karaganda (Karaganda, Kazachstán)

eparchie Kokčetau (Kokčetau, Kazachstán)

eparchie Kostanaj (Kostanaj, Kazachstán)

eparchie Pavlodar (Pavlodar, Kazachstán)

eparchie Petropavl a Bulajev (Petropavl, Kazachstán)

eparchie Šymkent (Šymkent, Kazachstán)

eparchie Uralsk (Uralsk, Kazachstán)

eparchie Ust'-Kamenogorsk (Öskemen, Kazachstán)

metropolitní území Střední Asie (Taškent, Uzbekistán)

eparchie Baku (Baku, Ázerbájdžán)

eparchie Biškekek (Biškekek, Kyrgyzstán)

eparchie Dušanbe (Dušanbe, Tádžikistán)

eparchie Taškent (Taškent, Uzbekistán)

eparchie Vilnius (Vilnius, Litva)

metropole Ruská zahraniční církvev (New York, New York, USA)

arcibiskupství Belgie (Brusel, Belgie)

eparchie Buenos Aires a Jižní Amerika (Buenos Aires a Argentina)

eparchie Haag a Nizozemsko (Haag, Nizozemsko)

eparchie Cherson (Paříž, Francie)

eparchie Chicago a Střední Amerika (Chicago, Illinois, USA)

eparchie Maďarsko (Budapešť, Maďarsko)

eparchie Montréal a Kanada (Montréal, Kanada)

eparchie Německo (Berlín, Německo)

eparchie San Francisco a Západní Amerika (San Francisco, Kalifornie, USA)

eparchie Surož (Londýn, Spojené království)

eparchie Sydney, Austrálie a Nový Zéland (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)

eparchie Vídeň a Rakousko (Vídeň, Rakousko)

eparchie Ženeva a Západní Evropa (Ženeva, Švýcarsko)

f) **Srbská pravoslavná církev**⁹⁶⁸

Lokalizace: Srbsko, Chorvatsko, Bosna a Hercegovina, diaspory v Západní Evropě, Severní a Jižní Americe a v Austrálii

Hlava: patriarcha Irinej Miroslav Gavrilovič (nar. 1930, zvolen 2010) jako 45. hlava církve, první byl Sava I. Nemanjić (1219–1346)⁹⁶⁹

Sídlo: Kral'a Petra br. 5, 11000 Bělehrad, Srbsko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Sávy, Kral'a Petra br. 5, 11000 Bělehrad, Srbsko

Počet členů: cca 8 000 000

⁹⁶⁸ www.spc.rs ke dni 25. 07. 2014.

⁹⁶⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 228.

Web: www.spc.rs

Jurisdikce:

patriarchát Peć (Bělehrad, Srbsko)

metropolie Bělehrad a Karlovci (Bělehrad, Srbsko)

eparchie Bačka (Novi Sad, Srbsko)

eparchie Banát (Vršac, Srbsko)

eparchie Braničevo (Požarevac, Srbsko)

eparchie Kruševac (Kruševac, Srbsko)

eparchie Mileševa (Mileševa, Srbsko)

eparchie Niš (Niš, Srbsko)

eparchie Srem (Sremski Karlovci, Srbsko)

eparchie Šabac (Šabac, Srbsko)

eparchie Šumadija (Kragujevac, Srbsko)

eparchie Timok (Zaječar, Srbsko)

eparchie Valjevo (Valjevo, Srbsko)

eparchie Vranje (Vranje, Srbsko)

eparchie Žiča (Kraljevo, Srbsko)

metropolie Dabar a Bosna (Sarajevo, Bosna a Hercegovina)

eparchie Banja Luka (Banja Luka, Bosna a Hercegovina)

eparchie Bihać a Petrovac (Bosanski Petrovac, Bosna a Hercegovina)

eparchie Zahumlje a Hercegovina (Mostar, Bosna a Hercegovina)

eparchie Zvornik a Tuzla (Bijeljina, Bosna a Hercegovina)

metropolie Záhřeb a Lublaň (Záhřeb, Chorvatsko)

eparchie Dalmácie (Šibenik, Chorvatsko)

eparchie Horný Karlovac (Karlovac, Chorvatsko)

eparchie Osijecko a Baranja (Dalj, Chorvatsko)

eparchie Slavonie (Pakrac, Chorvatsko)

metropolie Černá Hora a Primorsko (Cetinje, Černá Hora)

eparchie Budimlija a Nikšić (Berane, Černá Hora)

eparchie Raška a Prizren (Prizren, Kosovo)

arcibiskupství Ochrid (Skopje, Makedonie)

metropolie Skopje (Bitola, Makedonie)

diecéze Bregalnica (Štip, Makedonie)

diecéze Debar a Kičevo (Debar, Makedonie)

diecéze Polog a Kumanovo (Kumanovo, Makedonie)

diecéze Prespa a Pelagonija (Bitola, Makedonie)

diecéze Strumica (Strumica, Makedonie)

diecéze Veles a Povardarie (Veles, Makedonie)

metropolie Austrálie a Nový Zéland (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)

eparchie Británie a Skandinávie (Stockholm, Švédsko)

eparchie Buda (Szentendre, Maďarsko)

eparchie Rakousko a Svýcarsko (Vídeň, Rakousko)

eparchie Střední Evropa (Hildesheim, Německo)

eparchie Temešvár (Temešvár, Rumunsko)

eparchie Západní Evropa (Paříž, Francie)

eparchie Buenos Aires (Buenos Aires, Argentina)

eparchie Kanada (Campbellville, Ontario, Kanada)

eparchie Nová Gračanica a Střední Amerika (Third Lake, Illinois, USA)

eparchie Východní Amerika (Mars, Pensylvánie, USA)

eparchie Západní Amerika (Alhambra, Kalifornie, USA)

g) Rumunská pravoslavná církev⁹⁷⁰

Lokalizace: Rumunsko, Ukrajina, Moldavsko a diaspory v Západní Evropě, Severní i Jižní Americe a v Oceánii

Hlava: patriarcha Daniel I. (Dan-Ilie Ciobotea, nar. 1951, zvolen 2007) jako 6. hlava církve, první byl Miron Cristea (1925–1939)⁹⁷¹

Sídlo: Aleea Dealul Mitropoliei, nr. 25, Bukurešť IV, Rumunsko

Hlavní katedrála: katedrála sv. císařů Konstantina a Heleny, Intrarea Patriarhiei nr. 21, Sector 4, Bukurešť, Rumunsko

Počet členů: cca 20 000 000

Web: www.patriarhia.ro

Jurisdikce:

patriarchát Rumunsko (Bukurešť, Rumunsko)

metropolie Munténie a Dobrudža (Bukurešť, Rumunsko)

arcibiskupství Argeş a Muscel (Curtea de Argeş, Rumunsko)

arcibiskupství Bukurešť (Bukurešť, Rumunsko)

arcibiskupství Buzău a Vrancea (Buzău, Rumunsko)

arcibiskupství Nižný Dunaj (Galați, Rumunsko)

arcibiskupství Târgoviște (Târgoviște, Rumunsko)

arcibiskupství Tomis (Constanța, Rumunsko)

diecéze Alexandria a Teleorman (Alexandria, Rumunsko)

diecéze Giurgiu (Giurgiu, Rumunsko)

diecéze Slobozia a Călărași (Slobozia, Rumunsko)

diecéze Tulcea (Tulcea, Rumunsko)

metropolie Moldavsko a Bukovina (Jasy, Rumunsko)

arcibiskupství Jasy (Jasy, Rumunsko)

arcibiskupství Roman a Bacău (Roman, Rumunsko)

arcibiskupství Suceava a Rădăuți (Suceava, Rumunsko)

diecéze Huși (Huși, Rumunsko)

metropolie Transylvánie (Sibiu, Rumunsko)

arcibiskupství Alba Iulia (Alba Iulia, Rumunsko)

arcibiskupství Sibiu (Sibiu, Rumunsko)

⁹⁷⁰ www.patriarhia.ro ke dni 25. 7. 2014.

⁹⁷¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 208.

diecéze Covasna a Harghita (Miercurea Ciuc, Rumunsko)
diecéze Deva a Hunedoara (Deva, Rumunsko)
diecéze Oradea (Oradea, Rumunsko)

metropolie Kluž, Crişana a Maramureş (Kluž, Rumunsko)
arcibiskupství Vad, Feleacu a Kluž (Kluž, Rumunsko)
diecéze Maramureş a Satu Mare (Baia Mare Rumunsko)
diecéze Sălaj (Zalău, Rumunsko)

metropolie Olténie (Craiova, Rumunsko)
arcibiskupství Craiova (Craiova, Rumunsko)
arcibiskupství Râmnic (Râmnicu Vâlcea)
diecéze Severin a Strehaia (Drobeta-Turnu Severin, Rumunsko)
diecéze Slatina a Romanaţi (Slatina, Rumunsko)

metropolie Banát (Temeşvár, Rumunsko)
arcibiskupství Arad (Arad, Rumunsko)
arcibiskupství Temeşvár (Temeşvár, Rumunsko)
diecéze Caransebeş (Caransebeş)

metropolie Besarábie (Kişiněv, Moldavsko)
arcibiskupství Kişiněv (Kişiněv, Moldavsko)
diecéze Bălţi (Bălţi, Moldavsko)
diecéze Dubăsari a celá Podněstří (Dubăsari, Moldavsko)
diecéze Jižní Besarábie (Cantemir, Moldavsko)

metropolie Západní a Jižní Evropa (Limours, Francie)
arcibiskupství Západní Evropa (Limours, Francie)
diecéze Itálie (Řím, Itálie)
diecéze Španělsko a Portugalsko (Madrid, Španělsko)

metropolie Německo, Střední a Severní Evropa (Limours, Francie)
arcibiskupství Německo, Rakousko a Lucembursko (Norimberk, Německo)
diecéze Severní Evropa (Stockholm, Švédsko)

metropolie Amerika (Chicago, Illinois, USA)
arcibiskupství Amerika (Chicago, Illinois, USA)

diecéze Dacia Felix (Vršac, Srbsko)
diecéze Maďarsko (Gyula, Maďarsko)
diecéze Austrálie a Nový Zéland (Melton West, Victoria, Austrálie)
patriarchální vikariát Ukrajina (Sighetu Marmăţiei, Rumunsko)

h) Bulharská pravoslavná církev⁹⁷²

---

⁹⁷² www.bg-patriarshia.bg ke dni 25. 7. 2014.

Lokalizace: Bulharsko, diaspory v Evropě a USA

Hlava: patriarcha Neofyt (Simeon Nikolov Dimitrov, nar. 1945, zvolen 2013) jako 6. hlava církve, první byl Antim (1872–1877)⁹⁷³

Sídlo: ul. „Oborišče“ No 4, 1000 Sofie, Bulharsko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Alexandra Nevského, plošad „sv. Alexandar Nevski“, Sofie, Bulharsko

Počet členů: cca 7 000 000

Web: www.bg-patriarshia.bg/

Jurisdikce:

patriarchát Bulharsko (Sofie, Bulharsko)

eparchie Dorostol (Silistra, Bulharsko)

eparchie Loveč (Loveč, Bulharsko)

eparchie Nevrokop (Blagojevgrad, Bulharsko)

eparchie Pleven (Pleven, Bulharsko)

eparchie Plovdiv (Plovdiv, Bulharsko)

eparchie Ruse (Ruse, Bulharsko)

eparchie Sliven (Sliven, Bulharsko)

eparchie Sofie (Sofie, Bulharsko)

eparchie Stara Zagora (Stara Zagora, Bulharsko)

eparchie Varna a Veliki Preslav (Varna, Bulharsko)

eparchie Veliko Tarnovo (Veliko Tarnovo, Bulharsko)

eparchie Vidin (Vidin, Bulharsko)

eparchie Vraca (Vraca, Bulharsko)

eparchie USA, Kanada a Austrálie (New York, New York, USA)

eparchie Západní a Střední Evropa (Berlín, Německo)

i) Gruzínská pravoslavná církev⁹⁷⁴

Lokalizace: Gruzie

Hlava: katolikos-patriarcha Ilia II. Irakli Ghudushauri-Shiolashvili (nar. 1932, zvolen 1977) jako 140. hlava církve, první byl Jan I. (335–363)⁹⁷⁵

Sídlo: #1 Erekle II's sq. Tbilisi, Gruzie

Hlavní katedrála: katedrála Nejsvětější Trojice, Sameba, King Erekle # Sq. 1, Tbilisi, Gruzie

Počet členů: cca 4 000 000

Web: www.patriarchate.ge

Jurisdikce:

patriarchát Gruzie (Tbilisi, Gruzie)

diecéze Achalciche a Tao-Klarjeti (Achalciche, Gruzie)

diecéze Achalkalaki a Kumurdo (Achalkalaki, Gruzie)

diecéze Alaverdi (Alaverdi, Gruzie)

⁹⁷³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 96.

⁹⁷⁴ www.patriarchate.ge ke dni 26. 7. 2014.

⁹⁷⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 152.

diecéze **Batumi a Lazika** (Batumi, Gruzie)
diecéze **Bodbe** (Sighnaghi, Gruzie)
diecéze **Bolnisi** (Bolnisi, Gruzie)
diecéze **Bordžomi a Bakuriani** (Bordžomi, Gruzie)
diecéze **Čiatura a Sačchere** (Čiatura, Gruzie)
diecéze **Dmanisi** (Dmanisi, Gruzie)
diecéze **Gurdžáni a Velistsikhe** (Gurdžáni, Gruzie)
diecéze **Chkondidi** (Martvili, Gruzie)
diecéze **Choni a Samtredia** (Choni, Gruzie)
diecéze **Kutaisi a Gelati** (Kutaisi, Gruzie)
diecéze **Manglisi a Calka** (Manglisi, Gruzie)
diecéze **Margveti** (Zestafoni, Gruzie)
diecéze **Mestia a Zemo Svaneti** (Mestia, Gruzie)
diecéze **Nekresi a Heretie** (Nekresi, Gruzie)
diecéze **Nikortsminda** (Nikortsminda, Gruzie)
diecéze **Nikozi a Cchinali** (Nikozi, Gruzie)
diecéze **Ninotsminda a Sagaredžo** (Ninotsminda, Gruzie)
diecéze **Poti a Khobi** (Poti, Gruzie)
diecéze **Rustavi a Marneuli** (Rustavi, Gruzie)
diecéze **Samtavisi a Gori** (Samtavisi, Gruzie)
diecéze **Senaki a Chkhorotsku** (Senaki, Gruzie)
diecéze **Shemokmedi** (Shemokmedi, Gruzie)
diecéze **Skhalta** (Skhalta, Gruzie)
diecéze **Stepancminda a Chevi** (Stepancminda, Gruzie)
diecéze **Tkibuli a Terdžola** (Tkibuli, Gruzie)
diecéze **Tsageri a Lentekhi** (Tsageri, Gruzie)
diecéze **Tskhum-Abcházie** (Suchumi, Gruzie)
diecéze **Tsilkani a Dusheti** (Tsilkani, Gruzie)
diecéze **Tianeti a Chevsuretie** (Tianeti, Gruzie)
diecéze **Tbilisi a Mccheta** (Tbilisi, Gruzie)
diecéze **Urbnisi a Ruisi** (Urbnisi, Gruzie)
diecéze **Vani a Bagdati** (Vani, Gruzie)
diecéze **Zugdidi a Tsaishi** (Zugdidi, Gruzie)

diecéze **Západní Evropa** (Řezno, Německo)

j) Kyperská pravoslavná církev⁹⁷⁶

Lokalizace: Kypr

Hlava: arcibiskup Chrysostomos II. Irodotos Dmimtriou, (nar. 1941, zvolen 2006)
jako 65. hlava církve, první byl apoštol Barnabáš (45)⁹⁷⁷

Sídlo: T.TH. 21130, 1502 Nikósie, Kypr

Hlavní katedrála: katedrála sv. Jana, Plateia Achiepiskopou Kyprianou, 1502 Nikósie,
Kypr

Počet členů: cca 700 000

⁹⁷⁶ www.churchofcyprus.org.cy ke dni 28. 7. 2014.

⁹⁷⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 129.

Web: www.churchofcyprus.org.cy

Jurisdikce:

arcibiskupství Kypr (Nikósie, Kypr)
diecéze **Constantia-Famagusta** (Paralimni, Kypr)
diecéze **Kition** (Kition, Kypr)
diecéze **Kykkos a Tillyria** (Kykkos, Kypr)
diecéze **Kyrenia** (Kyrenia, Kypr)
diecéze **Lemesos** (Lemesos, Kypr)
diecéze **Morfou** (Güzelyurt, Kypr)
diecéze **Pafos** (Pafos, Kypr)
diecéze **Tamassos a Orini** (Tamassos, Kypr)
diecéze **Trimithounta** (Axeras, Kypr)

k) Řecká pravoslavná církev⁹⁷⁸

Lokalizace: Řecko

Hlava: arcibiskup Hieronymos II. (Joannis Agapis, nar. 1938, zvolen 2008) jako 126. hlava církve, první byl Dionysios I. Areopagita (93)⁹⁷⁹

Sídlo: Platéia Mitropóleos, 10556 Atény, Řecko

Hlavní katedrála: katedrála Zvěstování, Platéia Mitropóleos, 10556 Atény, Řecko

Počet členů: cca 10 000 000

Web: www.ecclesia.gr

Jurisdikce:

arcibiskupství Atény (Atény, Řecko)
metropolie **Aitólie a Acarnania** (Mesolongion, Řecko)
metropolie **Alexandroupoli** (Alexandroupoli, Řecko)
metropolie **Argolida** (Nafplion, Řecko)
metropolie **Arta** (Arta, Řecko)
metropolie **Didymoteicho a Orestias** (Didymoteicho, Řecko)
metropolie **Dimitriadis a Almyros** (Volos, Řecko)
metropolie **Drama** (Drama, Řecko)
metropolie **Drinopol, Pogonia a Konitsa** (Delvinaki, Řecko)
metropolie **Edessa, Pella a Almopia** (Edessa, Řecko)
metropolie **Elassona** (Elassona, Řecko)
metropolie **Eleftheroupoli** (Eleftheroupoli, Řecko)
metropolie **Élis a Oleni** (Pyrgos, Řecko)
metropolie **Filippi, Neapoli a Thassos** (Kavala, Řecko)
metropolie **Florina, Prespes a Eordaia** (Florina, Řecko)
metropolie **Fókis** (Amfissa, Řecko)
metropolie **Glyfada** (Voula, Řecko)
metropolie **Gortyn a Megalopoli** (Dimitsana, Řecko)
metropolie **Goumenissa, Axioupoli a Polikastro** (Goumenissa, Řecko)
metropolie **Grevena** (Grevena, Řecko)

⁹⁷⁸ www.ecclesia.gr ke dni 27. 7. 2014.

⁹⁷⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 158.

metropole Hydra, Spetses a Aegina (Hydra, Řecko)
metropole Chalkis (Chalkis, Řecko)
metropole Chios (Chios, Řecko)
metropole Ierissos, Athos a Ardameri (Arnea, Řecko)
metropole Ilion, Petroupoli a Acharnes (Ilion, Řecko)
metropole Ioánnina (Ioánnina, Řecko)
metropole Kalavryta a Aigialea (Aigio, Řecko)
metropole Karpenissi (Karpenissi, Řecko)
metropole Karystos a Skyros (Kymi, Řecko)
metropole Kassandreia (Polygyros, Řecko)
metropole Kastoria (Kastoria, Řecko)
metropole Kefalonia (Argostoli, Řecko)
metropole Kesariani, Vyronas a Hymettus (Kesariani, Řecko)
metropole Kifisia, Marousi a Oropos (Kifisia, Řecko)
metropole Kitros, Katerini a Platamon (Katerini, Řecko)
metropole Korfu, Paxos a ostrovy (Kerkyra, Řecko)
metropole Korint, Sikinos, Zemeno, Tarsus a Polyfengous (Korint, Řecko)
metropole Kythéra (Kythéra, Řecko)
metropole Lagkadas (Lagkadas, Řecko)
metropole Larisa a Tírnavos (Larisa, Řecko)
metropole Lefkada a Ithaka (Lefkada, Řecko)
metropole Lemnos a Agios Efstratios (Myrina, Řecko)
metropole Mani (Githio, Řecko)
metropole Mantinea a Kynouria (Tripolis, Řecko)
metropole Maroneia a Komotini (Komotini, Řecko)
metropole Megara a Salamína (Megara, Řecko)
metropole Mesogaia a Lavreotiki (Spata-Artemida, Řecko)
metropole Messenia (Kalamata, Řecko)
metropole Mithymna (Kalloni, Řecko)
metropole Mytiléna, Eresos a Plomariou (Mytiléna, Řecko)
metropole Monemvasia a Sparta (Sparta, Řecko)
metropole Nafpaktos a Agios Vlasios (Nafpaktos, Řecko)
metropole Neapoli a Stauropeoli (Neapoli, Řecko)
metropole Nea Ionia a Filadelfia (Nea Ionia, Řecko)
metropole Nea Krini a Kalamaria (Kalamaria, Řecko)
metropole Nea Smyrni (Nea Smyrni, Řecko)
metropole Nikaia (Nikaia, Řecko)
metropole Nikopolis a Preveza (Preveza, Řecko)
metropole Paramythia, Filiates, Giromeri a Parga (Paramythia, Řecko)
metropole Paronaxos (Naxos, Řecko)
metropole Patra (Patra, Řecko)
metropole Peristeri (Peristeri, Řecko)
metropole Phthiotis (Lamia, Řecko)
metropole Pireus (Pireus, Řecko)
metropole Poliana a Kilkis (Kilkis, Řecko)
metropole Samos a Ikaria (Samos, Řecko)
metropole Servia a Kozani (Kozani, Řecko)
metropole Sérres a Nigrita (Sérres, Řecko)

metropolie Sidirokastro (Sidirokastro, Řecko)
metropolie Sisani a Siatista (Siatista, Řecko)
metropolie Soluň (Soluň, Řecko)
metropolie Stagi a Meteora (Kalabaka, Řecko)
metropolie Syros, Tinos, Andros, Kea a Milos (Ermupoli, Řecko)
metropolie Thessalotida a Fanari a Farsala (Karditsa, Řecko)
metropolie Théby a Levadeia (Levadeia, Řecko)
metropolie Théra, Amorgos a ostrovy (Santorini, Řecko)
metropolie Trifylia a Olympie (Kyparissia, Řecko)
metropolie Trikala a Stagi (Trikala, Řecko)
metropolie Veria a Naoussa (Veria, Řecko)
metropolie Xanthi a Perithorio (Xanthi, Řecko)
metropolie Zakynthos a Strofadon (Zakynthos, Řecko)
metropolie Zichni a Nevrokopi (Nea Zichni, Řecko)

l) Polská pravoslavná církev⁹⁸⁰

Lokalizace: Polsko, Brazílie

Hlava: metropolita-arcibiskup Sawa (Michał Hrycuniak, nar. 1938, zvolen 1998) jako 18. hlava církve, první byl Antonij Rafalskij (1840–1843)⁹⁸¹

Sídlo: Al. Solidarności 52, 03402 Varšava, Polsko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Máří Magdaleny, rovné apoštolům, Al. Solidarności 52, 03402 Varšava, Polsko

Počet členů: cca 600 000

Web: www.orthodox.pl/

Jurisdikce:

metropolie Polsko (Varšava, Polsko)

diecéze Białystok a Gdaňsk (Białystok, Polsko)

diecéze Lodž a Poznaň (Lodž, Polsko)

diecéze Lublin a Chełm (Lublin, Polsko)

diecéze Přemyšl a Nowy Sącz (Sanok, Polsko)

diecéze Varšava a Bielsk (Varšava, Polsko)

diecéze Vratislav a Štětín (Vratislav, Polsko)

eparchie Rio de Janeiro a Olinda-Recife (Rio de Janeiro, Brazílie)

m) Albánská pravoslavná církev⁹⁸²

Lokalizace: Albánie

Hlava: metropolita-arcibiskup Anastasios Janullatos (nar. 1929, zvolen 1992) jako 6. hlava církve, první byl Theofan Noli (1923–1924)⁹⁸³

⁹⁸⁰ www.orthodox.pl ke dni 28. 7. 2014.

⁹⁸¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 204.

⁹⁸² www.orthodoxalbania.org/old ke dni 26. 7. 2014.

⁹⁸³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 13.

Sídlo: 151 Rruga e Kavajës, Tirana 1001, Albánie

Hlavní katedrála: katedrála Vzkříšení Krista, Rruga Ibrahim Rugova, Tiranë 1001, Albánie

Počet členů: cca 700 000

Web: www.orthodoxalbania.org

Jurisdikce:

arcibiskupství Albánie (Tirana, Albánie)

metropole Berat (Berat, Albánie)

metropole Gjirokastrës (Gjirokastrë, Albánie)

metropole Korçë (Korçë, Albánie)

n) Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku⁹⁸⁴

Lokalizace: Česká republika, Slovensko

Hlava: metropolita-arcibiskup Rastislav (Ondrej Gont, nar. 1978, zvolen 2014) jako 6. hlava církve, první byl Gorazd Pavlík (1921–1942)⁹⁸⁵

Sídlo: Prešov, Budovateľská 1, 08001 Prešov, Slovensko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Alexandra Nevského, Partizánska ul., Prešov, Slovensko

Počet členů: cca 100 000

Web: www.pravoslavnacirkev.cz; www.orthodox.sk

Jurisdikce:

eparchie Olomouc-Brno (Olomouc, Česká republika)

eparchie Praha (Praha, Česká republika)

eparchie Michalovce-Košice (Michalovce, Slovensko)

eparchie Prešov (Prešov, Slovensko)

o) Pravoslavná církev v Americe⁹⁸⁶

Lokalizace: USA, Kanada, Mexiko, Austrálie

Hlava: metropolita-arcibiskup Tikhon (Marc R. Mollard, nar. 1966, zvolen 2012) jako 18. hlava církve, první byl Ioassaf Bolotov (1798–1799)⁹⁸⁷

Sídlo: P.O. Box 675, 11791 Syosett, New York, USA

Hlavní katedrála: katedrála sv. Mikuláše, 3500 Massachusetts Ave NW Washington, D. C., USA

Počet členů: cca 1 000 000

Web: www.oca.org

Jurisdikce:

⁹⁸⁴ www.pravoslavnacirkev.info ke dni 27. 7. 2014.

⁹⁸⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 133.

⁹⁸⁶ www.oca.org ke dni 28. 7. 2014.

⁹⁸⁷ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 32.

metropole USA (Washington, D. C., USA)
diecéze Aljaška (Anchorage, Aljaška, USA)
arcibiskupství albánské (South Boston, Massachusetts, USA)
diecéze bulharská (Akron, Ohio, USA)
diecéze Jih (Dallas, Texas, USA)
arcibiskupství Kanada (Ottawa, Kanada)
diecéze Mexiko (Ciudad de México, Mexiko)
diecéze Midwest (Chicago, Illinois, USA)
diecéze New York a New Jersey (Bronxville, New York, USA)
diecéze Nová Anglie (Southbridge, Massachusetts, USA)
diecéze rumunská (Jackson, Mississippi, USA)
diecéze Východní Pensylvánie (Waymart, Pensylvánie, USA)
arcibiskupství Washington (McLean, Virginie, USA)
diecéze Západ (San Francisco, Kalifornie, USA)
diecéze Západní Pensylvánie (Cranberry Township, Pensylvánie, USA)

p) Pravoslavná církev na Hoře Sinaj⁹⁸⁸

Lokalizace: Sinajský polostrov, Egypt, Turecko, Libanon, Kypr, Řecko

Hlava: opat-arcibiskup Damianos (Samartses, nar. 1935, zvolen 1973) jako 75. hlava církve, první byl Georgios I.⁹⁸⁹

Sídlo: opatství 18, Midan el-Daher, 11271 Káhira, Egypt

Hlavní katedrála: bazilika Proměnění Páně, klášter sv. Kateřiny, Quesm Sharm Ash Sheikh, South Sinai, Egypt

Počet členů: cca 900

Web: www.sinaimonastery.com

Jurisdikce:

arcibiskupství-opatství Hora Sinaj (Káhira, Egypt)

q) Finská pravoslavná církev⁹⁹⁰

Lokalizace: Finsko

Hlava: arcibiskup Lev (Makkonen, nar. 1948, zvolen 2001) jako 9. hlava církve, první byl Antoni Vadkovski (1892–1898)⁹⁹¹

Sídlo: Kirjalankatu 1, 70110 Kuopio, Finsko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Mikuláše, Sepänkatu 7, 70110 Kuopio, Finsko

Počet členů: 62 000

Web: www.ort.fi

Jurisdikce:

arcibiskupství Karélie (Kuopio, Finsko)

⁹⁸⁸ www.sinaimonastery.com ke dni 28. 7. 2014.

⁹⁸⁹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 232.

⁹⁹⁰ www.ort.fi ke dni 29. 7. 2014.

⁹⁹¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 146.

metropole Helsinky (Helsinki, Finsko)
metropole Oulu (Oulu, Finsko)

r) Japonská pravoslavná církev⁹⁹²

Lokalizace: Japonsko

Hlava: metropolita-arcibiskup Daniel (Nushiro, nar. 1938, zvolen 2000) jako 9. hlava církve, první byl Mikuláš (Kasatkin, 1880–1912)⁹⁹³

Sídlo: 4-1, Kanda Surugadai, Chiyoda-ku, 101-0062 Tokio, Japonsko

Hlavní katedrála: katedrála Vzkříšení, 4-1-3 Kanda Surugadai Chiyoda, 101-0062 Tokio, Japonsko

Počet členů: 10 000

Web: www.orthodoxjapan.jp

Jurisdikce:

arcibiskupství Tokio (Tokio, Japonsko)

diecéze Východní Japonsko (Sendai, Japonsko)

diecéze Západní Japonsko (Kjóto, Japonsko)

s) Čínská pravoslavná církev⁹⁹⁴

Lokalizace: Čína

Hlava: arcibiskupský stolec uprázdněný

Titul: arcibiskup Pekingů a celé Číny, posledním byl Simeon (Du, 1886–1965) jako 3. hlava církve, první byl Nestor (Anisimov, 1945–1948)⁹⁹⁵

Počet členů: odhadem 20 000⁹⁹⁶

Web: www.orthodox.cn

Jurisdikce (činnost církve není oficiálně obnovena):

diecéze Charbin (Charbin, Čína)

diecéze Peking (Peking, Čína)

diecéze Šanghaj (Šanghaj, Čína)

t) Estonská apoštolská pravoslavná církev⁹⁹⁷

Lokalizace: Estonsko

Hlava: metropolita Stephanos (Christakis Charalambides, nar. 1940, zvolen 1999) jako 5. hlava církve, první byl Platon (Kulbusch, 1917–1919)⁹⁹⁸

⁹⁹² www.orthodoxjapan.jp ke dni 29. 7. 2014.

⁹⁹³ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 178.

⁹⁹⁴ www.orthodox.cn ke dni 30. 7. 2014.

⁹⁹⁵ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 97.

⁹⁹⁶ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 96.

⁹⁹⁷ www.eoc.ee ke dni 29. 7. 2014.

⁹⁹⁸ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 136.

Sídlo: Wismari 32, 10136 Tallinn, Estonsko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Alexandra Něvského, Lossi platz 10, 10130 Tallinn, Estonsko

Počet členů: cca 18 000

Web: www.eoc.ee

Jurisdikce:

arcibiskupství Tallinn (Tallinn, Estonsko)

diecéze Pärnu a Saare (Pärnu, Estonsko)

diecéze Tartu (Tartu, Estonsko)

u) Americká karpatsko-ruská pravoslavná církev v USA⁹⁹⁹

Lokalizace: USA, Kanada

Hlava: biskup Gregory (Tatsis, nar. 1958, vysvěcen 2012) jako 4. hlava církve, první byl Orestes Chornock (1938–1977)

Sídlo: 312 Garfield Street, Johnstown 15906, Pensylvánie, USA

Hlavní katedrála: katedrála Svatého Spasitele, 300 Garfield Street, Johnstown 15906, Pensylvánie, USA

Počet členů: cca 50 000

Web: www.acrod.org

Jurisdikce:

diecéze USA a Kanada (Johnstown, Pensylvánie, USA)

v) Ukrajinská pravoslavná církev USA¹⁰⁰⁰

Lokalizace: USA

Hlava: metropolita-arcibiskup Antony (Scharba) z Hierapolis (nar. 1947, zvolen 2012) jako 4. hlava církve, první byl John Theodorovich z Philadelphie (1924–1947)

Sídlo: 135 Davidson Avenue; Somerset, 08873, New Jersey, USA

Hlavní katedrála: katedrála Památky sv. Ondřeje, Main St, South Bound Brook, 08880, New Jersey, USA

Počet členů: cca 50 000

Web: www.uocofusa.org

Jurisdikce:

metropolie USA (South Bound Brook, New Jersey, USA)

eparchie Východ (New York, New York, USA)

eparchie Západ (Chicago, Illinois, USA)

w) Ruský pravoslavný exarchát v Západní Evropě¹⁰⁰¹

⁹⁹⁹ www.acrod.org ke dni 30. 7. 2014.

¹⁰⁰⁰ www.uocofusa.org ke dni 30. 7. 2014.

¹⁰⁰¹ www.exarchat.org ke dni 30. 7. 2014.

Lokalizace: Francie, Spojené království, Irsko, diaspory v Západní Evropě

Hlava: arcibiskup Job z Telmessos (Ihor Wladymir Getcha, nar. 1974, zvolen 2013) jako 7. hlava církve, první byl Evlogij (1921–1946)

Sídlo: 12 Rue Daru, 75008 Paříž, Francie

Hlavní katedrála: katedrála sv. Alexandra Něvského, 12 Rue Daru, 75008 Paříž, Francie

Počet členů: cca 100.000

Web: www.exarchat.org

Jurisdikce:

arcibiskupství Západní Evropa (Paříž, Francie)

x) Albánská pravoslavná diecéze v Americe¹⁰⁰²

Lokalizace: USA, Kanada

Hlava: biskup Ilia (Katre z Philomelion, nar. 1937, zvolen 2002) jako 4. hlava církve, první byl Theophan Stylian Noli (1923–1965)

Sídlo: Philomelion House, 6455 Silver Dawn Lane Las Vegas, 89118 Nevada, USA

Hlavní katedrála: katedrála sv. Jiří, 523 E Broadway, South Boston, Massachusetts 02127, USA

Počet členů: neznámý

Web: www.goarch.org/archdiocese/otherpatriarchal/alb/

Jurisdikce:

diecéze Amerika (Las Vegas, Nevada, USA)

y) Ukrajinská pravoslavná církev v Kanadě¹⁰⁰³

Lokalizace: Kanada

Hlava: metropolita-arcibiskup Yurij (Kalistchuk, nar. 1951, zvolen 2010) jako 9. hlava církve, první byl Germanos (1918–1924)¹⁰⁰⁴

Sídlo: 9 St. John's Avenue, R2W 1G8, Winnipeg, Manitoba, Kanada

Hlavní katedrála: katedrála Nejsvětější Trojice, 1175 Main St, Winnipeg, Manitoba, Kanada

Počet členů: asi 50 000

Web: www.uocc.ca

Jurisdikce:

metropolie Kanada (Winnipeg, Manitoba, Kanada)

eparchie Východní (Mississauga, Ontario, Kanada)

eparchie Západní (Edmonton, Alberta, Kanada)

¹⁰⁰² www.goarch.org/archdiocese/otherpatriarchal/alb/ ke dni 31. 7. 2014.

¹⁰⁰³ www.uocc.ca ke dni 1. 8. 2014.

¹⁰⁰⁴ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 240.

z) **Starověrci**¹⁰⁰⁵

Lokalizace: Rusko a bývalé země SSSR, Rumunsko

Hlava: belokrinická církev: metropolita Kornilij (Konstantin Ivanovič Titov, nar. 1947, zvolen 2005) jako 12. hlava církve, první byl Sofronyj (1849–1853)

novozybkovská církev: patriarcha Aleksandr (Avdej Diamidovič Kalinin, nar. 1957, zvolen 2000) jako 10. hlava církve, první byl Nikola Pozdnev (1923–1934)¹⁰⁰⁶

lipovanská církev: metropolita-arcibiskup Leontij (Lavrentij Terentjevič Izot, nar. 1966, zvolen 1996) jako 10. hlava církve, první byl Amvrosij Popovič (1847–1863)

Hlavní katedrála: belokrinická církev: chrám Pokrovu Bohorodičky, ul. Rogožskoj poselok, d. 29, 109052 Moskva, Rusko

novozybkovská církev: chrám Pokrovu Bohorodičky, ul. Novokuzněckaja 38-1, Moskva, Rusko

lipovanská církev: chrám Pokrovu Bohorodičky, Strada Grigorescu N. nr. 8, 810131 Brăila, Rumunsko

Počet členů: asi 2.500.000

Web: www.rpsc.ru; <http://ancient-orthodoxy.narod.ru/>

Jurisdikce:

metropolie Moskva (Moskva, Rusko)

patriarchát Moskva (Moskva, Rusko)

arcibiskupství Brăila (Brăila, Rumunsko)

aa) **Ukrajinská pravoslavná církev – Kyjevský patriarchát**¹⁰⁰⁷

Lokalizace: Ukrajina, Rusko, diaspory v Austrálii, USA, Řecku

Hlava: patriarcha Filaret (Michail Antonovič Denysenko (nar. 1929, zvolen 1995) jako 3. hlava církve, první byl Mstyslav Skrypnyk (1990–1993)¹⁰⁰⁸

Sídlo: bul. Puškinska 36, 01004 Kyjev, Ukrajina

Hlavní katedrála: katedrála sv. Vladimíra, bul'var Tarasa Ševčenka 20, 01001 Kyjev, Ukrajina

Počet členů: asi 15 000 000

Web: www.cerkva.info

Jurisdikce:

patriarchát Kyjev (Kyjev, Ukrajina)

eparchie Čerkasy (Čerkasy, Ukrajina)

eparchie Černigov (Černigov, Ukrajina)

eparchie Černovice (Černovice, Ukrajina)

eparchie Dněpropetrovsk (Dněpropetrovsk, Ukrajina)

eparchie Doněck (Doněck, Ukrajina)

eparchie Drohobyč a Sambirsk (Drohobyč, Ukrajina)

¹⁰⁰⁵ www.raoc.info ke dni 1. 8. 2014.

¹⁰⁰⁶ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 223.

¹⁰⁰⁷ www.cerkva.info ke dni 1. 8. 2014.

¹⁰⁰⁸ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 238.

eparchie Charkov (Charkov, Ukrajina)
eparchie Cherson (Cherson, Ukrajina)
eparchie Chmelnyckyj (Chmelnyckyj, Ukrajina)
eparchie Ivano-Frankivsk (Ivano-Frankivsk, Ukrajina)
eparchie Kicmaň (Kicmaň, Ukrajina)
eparchie Kirovohrad (Kirovohrad, Ukrajina)
eparchie Kolomyja (Kolomyja, Ukrajina)
eparchie Krym (Simferopol, Ukrajina)
eparchie Luhansk (Luhansk, Ukrajina)
eparchie Lvov a Sokal (Lvov, Ukrajina)
eparchie Nikolajev (Nikolajev, Ukrajina)
eparchie Oděsa a Balt (Oděsa, Ukrajina)
eparchie Perejaslav-Chmelnyckyj (Perejaslav-Chmelnyckyj, Ukrajina)
eparchie Poltava (Poltava, Ukrajina)
eparchie Rovno (Rovno, Ukrajina)
eparchie Sumy (Sumy, Ukrajina)
eparchie Ternopil a Bučač (Ternopil, Ukrajina)
eparchie Ternopil a Kremenec (Kremenec, Ukrajina)
eparchie Ternopil a Terebovlja (Terebovlja, Ukrajina)
eparchie Vinnycja (Vinnycja, Ukrajina)
eparchie Volyň (Luck, Ukrajina)
eparchie Zakarpatí (Užhorod, Ukrajina)
eparchie Záporoží (Záporoží, Ukrajina)
eparchie Žytomyr (Žytomyr, Ukrajina)

eparchie Bilhorod a Obojaň (Maslova Pristaň, Rusko)
eparchie Bogorodsk (Noginsk, Rusko)

exarchát Řecko (Rethymnon, Řecko)
eparchie Východní Moldávie (Strășeni, Moldavsko)
vikariát USA a Kanada (Houston, Texas, USA)
vikariát Austrálie (Canberra, Austrálie)

bb) Ukrajinská autokefální pravoslavná církev¹⁰⁰⁹

Lokalizace: Ukrajina, diaspory ve Spojeném království, Francii, Belgii, Německu a Austrálii

Hlava: metropolita Mefodij (Valerij Andrijovič Kudriakov, nar. 1949, zvolen 2000) jako 7. hlava církve, první byl Polykarp (Sikorskyj, 1942–1953)¹⁰¹⁰

Sídlo: vul. Trjochsvjatitelska 8-A, 04000 Kyjev, Ukrajina

Hlavní katedrála: katedrála sv. Ondřeje, Andrijivskij uzviz 23, 04070 Kyjev, Ukrajina

Počet členů: cca 1 500 000

Web: www.patriarchia.org.ua

Jurisdikce:

¹⁰⁰⁹ www.patriarchia.org.ua ke dni 1. 8. 2014.

¹⁰¹⁰ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 238.

metropolie Kyjev (Kyjev, Ukrajina)
diecéze Čerkasy (Čerkasy, Ukrajina)
diecéze Černovice (Černovice, Ukrajina)
diecéze Dněpropetrovsk a Záporoží (Dněpropetrovsk, Ukrajina)
diecéze Charkov a Poltava (Charkov, Ukrajina)
diecéze Ivano-Frankivsk (Ivano-Frankivsk, Ukrajina)
diecéze Krym a Cherson (Cherson, Ukrajina)
diecéze Lvov (Lvov, Ukrajina)
diecéze Oděsa (Oděsa, Ukrajina)
diecéze Rovno a Volyň (Rovno, Ukrajina)
diecéze Taurida (Nikolajev, Ukrajina)
diecéze Ternopil (Ternopil, Ukrajina)
diecéze Vinnycja (Vinnycja, Ukrajina)
diecéze Zakarpatí (Užhorod, Ukrajina)
diecéze Žytomyr (Žytomyr, Ukrajina)

exarchát Západní Evropa (Londýn, Spojené království)

cc) Běloruská autokefální pravoslavná církev¹⁰¹¹

Lokalizace: USA, Kanada, Spojené království, Austrálie

Hlava: metropolita-arcibiskup Sviatoslav (Vjačeslav Vjačeslavavič Login, nar. 1964, zvolen 2008) jako 8. hlava církve, první byl Melchisedek (Michail Lvovič Pajevski, 1922–1931)¹⁰¹²

Sídlo: 401 Atlantic Ave, 11217-1702 Brooklyn, New York, USA

Hlavní katedrála: katedrála sv. Cyrila z Turau, 401 Atlantic Ave, 11217-1702 Brooklyn, New York, USA

Počet členů: neuvedeno

Web: www.belapc.org

Jurisdikce:

metropolie Amerika (New York, New York, USA)

exarchát Velká Británie (Manchester, Spojené království)

exarchát Austrálie (Melbourne, Victoria, Austrálie)

exarchát Kanada (Toronto, Ontario, Kanada)

dd) Makedonská pravoslavná církev¹⁰¹³

Lokalizace: Makedonie, USA, Kanada, Austrálie

Hlava: arcibiskup Stefan (Stojan Veljanovski, nar. 1955, zvolen 1999) jako 98. hlava církve, první byl Filip (1000–1015)¹⁰¹⁴

Sídlo: bulevardi Aradhat Partizane, 1000 Skopje, Makedonie

¹⁰¹¹ www.belapc.org ke dni 1. 8. 2014.

¹⁰¹² BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 90.

¹⁰¹³ www.mpc.org.mk ke dni 2. 8. 2014.

¹⁰¹⁴ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 197.

Hlavní katedrála: katedrála sv. Klimenta Ochridského, bulevardi Aradhat Partizane, 1000 Skopje, Makedonie

Počet členů: cca 1 300 000

Web: www.mpc.org.mk

Jurisdikce:

metropole Makedonia (Skopje, Makedonie)

diecéze Bregalnica (Bitola, Makedonie)

diecéze Debar a Kičevo (Debar, Makedonie)

diecéze Kumanovo a Osogovo (Kumanovo, Makedonie)

diecéze Povardaří (Veles, Makedonie)

diecéze Prespa a Pelagonia (Pelagonia, Makedonie)

diecéze Strumica (Strumica, Makedonie)

diecéze Tetovo a Gostivar (Tetovo, Makedonie)

diecéze Amerika a Kanada (Toronto, Ontario, Kanada)

diecéze Evropa (Malmö, Švédsko)

diecéze Austrálie a Nový Zéland (Melbourne, Victoria, Austrálie)

ee) Pravoslavné církve starého kalendáře¹⁰¹⁵

Lokalizace: Řecko, USA, Austrálie, Evropa

Hlava: arcibiskup Kallinikos (Constantine Sarantopoulos, nar. 1946, zvolen 1995) jako 6. hlava církve, první byl Chrysostomos I. z Floriny, (Kavouridis, 1935–1943)¹⁰¹⁶

Sídlo: Kannigos 32, 10682 Atény, Řecko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Athanásia, Kaningos 32, 10682 Atény, Řecko

Počet členů: 800 000

Web: www.ecclesiagoc.gr

Jurisdikce:

arcibiskupství Atény (Atény, Řecko)

metropole Attika a Boiótie (Acharnes, Řecko)

metropole Oropos a Filiates (Oropos, Řecko)

metropole Pireus a Salamína (Pireus, Řecko)

metropole Etna (Etna, Kalifornie, USA)

metropole Amerika (New York, New York, USA)

metropole Sydney (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)

metropole Toronto (Toronto, Ontario, Kanada)

exarchát Evropa (Stockholm, Švédsko)

Lokalizace: Rumunsko¹⁰¹⁷

---

¹⁰¹⁵ www.hsir.org ke dni 2. 8. 2014.

¹⁰¹⁶ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 159.

¹⁰¹⁷ www.mitropoliaslatioara.ro ke dni 2. 8. 2014.

Hlava: metropolita Vlasie Mogârzan (nar. 1941, zvolen 1992) jako 4. hlava církve, první byl Glicherie Tănase (1924–1955)¹⁰¹⁸

Sídlo: Râșca, Slătioara, Rumunsko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Mikuláše, Drum Drumbaveni, Mănăstirea Râșca, Slătioara, Rumunsko

Počet členů: 500 000

Web: www.mitropoliaslatioara.ro

Jurisdikce:

metropolie Slătioara (Slătioara, Rumunsko)

Lokalizace: Bulharsko¹⁰¹⁹

Hlava: biskup Fotius (Rosen Dimitrov Siromachov, nar. 1956, zvolen 1993)

Sídlo: Bulgarska Legia 41, 1618 Sofie, Bulharsko

Hlavní katedrála: katedrála Usnutí Bohorodičky, ulica Učilištna 8, 1225 Sofie, Bulharsko

Počet členů: cca 70 000

Web: <http://bulgarian-orthodox-church.org/>

Jurisdikce:

eparchie Sofie (Sofie, Bulharsko)

1.4. Katolické východní církve

Kongregace pro východní církve

Prefekt: Leonardo kardinál Sandri, nar. 1943, jmenován 2007

Sekretář: Cyril Vasil', nar. 1965, jmenován 2009

Sídlo: Via della Conciliazione 34, 00 193 Řím, Itálie

a) Maronitská katolická církev¹⁰²⁰

Lokalizace: Libanon, Sýrie, Kypr, Egypt, Brazílie, USA, Kanada, Austrálie

Hlava: patriarcha Mar Béchara Boutros (Pierre) Raï (nar. 1940, zvolen 2011) jako 78. hlava církve, první byl Yuhanna I. Marun (681–707)¹⁰²¹

Sídlo: Bkerke, Libanon

Hlavní katedrála: katedrála Usnutí Panny Marie, Bkerke, Libanon

Počet členů: cca 3 500 000

Web: www.bkerke.org.lb

Jurisdikce:

¹⁰¹⁸ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 208.

¹⁰¹⁹ www.bulgarian-orthodox-church.org ke dni 3. 8. 2014.

¹⁰²⁰ www.bkerkelb.org ke dni 5. 8. 2014.

¹⁰²¹ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 49.

patriarchát Antiochie (Antiochie)

arcibiskupství Antélias (Antélias, Libanon)

arcibiskupství Bejrút (Bejrút, Libanon)

arcibiskupství Tripolis (Tripolis, Libanon)

arcibiskupství Týros (Týros, Libanon)

eparchie Baalbek a Deir el Ahmar (Deir el Ahmar, Libanon)

eparchie Batrun (Batrun, Libanon)

eparchie Byblos (Byblos, Libanon)

eparchie Jebbeh, Sarba a Džunija (Harissa, Libanon)

eparchie Sidón (Sidón, Libanon)

eparchie Zahlé (Zahlé, Libanon)

patriarchální exarchát Jeruzalém a Palestina (Jeruzalém, Izrael)

patriarchální exarchát Jordánsko (Ammán, Jordánsko)

arcibiskupství Aleppo (Aleppo, Sýrie)

arcibiskupství Damašek (Damašek, Sýrie)

eparchie Laodicea (Lázikíja, Sýrie)

arcibiskupství Haifa a Svatá země (Haifa, Izrael)

arcibiskupství Kypr (Nikósie, Kypr)

eparchie Káhira (Káhira, Egypt)

eparchie Svatý Charbel Buenos Aires (Buenos Aires, Argentina)

eparchie Naše Paní z Libanonu São Paulo (São Paulo, Brazílie)

eparchie Naše Paní z Libanonu Los Angeles (Los Angeles, Kalifornie, USA)

eparchie Svatý Maron Brooklyn (New York, New York, USA)

eparchie Svatý Maron Montréal (Montréal, Québec, Kanada)

eparchie Naše Paní libanonských mučedníků Mexiko (Ciudad de México, Mexiko)

eparchie Svatý Maron Sydney (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)

eparchie Naše Paní z Libanonu Paříž (Paříž, Francie)

apoštolský exarchát Západní a střední Afrika (Abuja, Nigérie)

b) Italo-albánská katolická církev

Lokalizace: Itálie

Hlava: Lungro: biskup Donato Oliverio (nar. 1956, jmenován 2012);

Piana degli Albanesi: biskup Paolo Romeo (nar. 1938, jmenován 2013); monastýr

Grottaferrata: opat Marcello Semeraro (nar. 1947, jmenován 2013)

Sídlo: Scorso Skanderbeg 54, 87010 Lungro, Cosenza, Itálie;

Piazza San Nicola 1, 90037 Piana degli Albanesi di Sicilia, Itálie;

Badia Greca, Corso del Popolo 128, 00046 Grottaferrata, Itálie

Hlavní katedrála: katedrála sv. Mikuláše z Myry, Via de Rada 16, Lungro Cosenza, Kalábrie, Itálie;

katedrála sv. Demetria, Via Giorgio Kastriota 53, Piana degli Albanesi Sicílie, Itálie;

katedrála Milostivé Panny Marie di Grottaferrata, Corso del Popolo 128, Grottaferrata Roma, Lazio, Itálie

Počet členů: 61 500

Web: www.webdiocesi.chiesacattolica.it; www.eparchiapiana.it;
www.abbaziagreca.it/

Jurisdikce:

eparchie Lungro (Lungro, Itálie)¹⁰²²

eparchie Piana degli Albanesi di Sicilia (Piana degli Albanesi, Itálie)¹⁰²³

opatství Santa Maria di Grottaferrata (Grottaferrata, Itálie)¹⁰²⁴

c) Chaldejská katolická církev¹⁰²⁵

Lokalizace: Irák, Írán, Sýrie, Libanon, Turecko, Izrael, Egypt, USA, Austrálie a další diaspory

Hlava: patriarcha Louis Raphaël I Sako (nar. 1948, zvolen 2013) jako 119. hlava církve, první byl T'uma Shlikha (Tomáš apoštol, 52–72)¹⁰²⁶

Sídlo: P.O. Box 6112, Al-Mansour, Bagdád, Irák

Hlavní katedrála: katedrála Bolestné Panny Marie, Al-Rasheed, Bagdád, Irák

Počet členů: cca 420 000

Web: www.saint-adday.com

Jurisdikce:

patriarchát Babylon (Bagdád, Irák)

eparchie Kirkúk a Sulajmánija (Kirkúk, Irák)

arcibiskupství Arbíl (Arbíl, Irák)

arcibiskupství Basra (Basra, Irák)

arcibiskupství Mosul (Mosul, Irák)

eparchie Alqosh (Alqosh, Irák)

eparchie Akre (Akre, Irák)

eparchie Zakra a Amádija (Zakho, Irák)

patriarchální území Jeruzalém (Jeruzalém, Izrael)

patriarchální území Jordánsko (Ammán, Jordánsko)

metropole Teherán (Teherán, Írán)

metropole Orumíje (Orumíje, Írán)

arcibiskupství Ahváz (Ahváz, Írán)

eparchie Salmas (Salmas, Írán)

arcibiskupství Diyarbakır (Diyarbakır, Turecko)

eparchie Aleppo (Aleppo, Sýrie)

eparchie Bejrút (Bejrút, Libanon)

eparchie Káhira (Káhira, Egypt)

eparchie Svatý Tomáš apoštol Detroit (Southfield, Michigan, USA)

¹⁰²² www.webdiocesi.chiesacattolica.it ke dni 5. 8. 2014.

¹⁰²³ www.eparchiapiana.it ke dni 5. 8. 2014.

¹⁰²⁴ www.abbaziagreca.it ke dni 5. 8. 2014.

¹⁰²⁵ www.saint-adday.com ke dni 7. 8. 2014.

¹⁰²⁶ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 84.

eparchie Svätý Petr apoštol San Diego (El Cajon, Kalifornie, USA)
eparchie Mar Addai Toronto (Toronto, Ontario, Kanada)
eparchie Svätý Tomáš apoštol Sydney (Sydney, Nový Jižní Wales, Austrálie)

d) Syrskomalabarská katolická církev¹⁰²⁷

Lokalizace: Indie, USA, Kanada, Austrálie

Hlava: arcibiskup větší kardinál Mar George Alencherry (Geevarghese Bava, nar. 1945, jmenován 2011) jako 8. hlava církve, první byl Mar Aloysius Pazheparambil (1896–1919)

Sídlo: Ernakulam-Angamaly, Mount St. Thomas, P.O. Box 2580, Kakkanad, Kochi, Kérala 682031, Indie

Hlavní katedrála: katedrála Panny Marie, Broadway, Church St, Marine Drive, Kochi, Kérala 682031, Indie

Počet členů: 4 600 000

Web: www.syromalabarchurch.in

Jurisdikce:

arcibiskupství Ernakulam-Angamaly (Ernakulam, Kérala, Indie)

metropole Changanaserry (Changanassery, Kérala, Indie)

eparchie Idukki (Idukki, Kérala, Indie)

eparchie Kanjirappally (Kanjirappally, Kérala, Indie)

eparchie Kothamangalam (Kothamangalam, Kérala, Indie)

eparchie Pala (Pala, Kérala, Indie)

eparchie Thuckalay (Thuckalay, Tamil Nadu, Indie)

metropole Kottayam (Kottayam, Kérala, Indie)

metropole Thalassery (Palissery, Kérala, Indie)

eparchie Belthangady (Belthangady, Karnátaka, Indie)

eparchie Bhadravati (Bhadravati, Karnátaka, Indie)

eparchie Mananthavady (Mananthavady, Kérala, Indie)

eparchie Mandya (Maisúr, Karnátaka, Indie)

eparchie Thamarassery (Thamarassery, Kérala, Indie)

metropole Trissur (Trissur, Kérala, Indie)

eparchie Adilabad (Adilabad, Telangana, Indie)

eparchie Bijnor (Kotdwara, Uttarákhand, Indie)

eparchie Faridabád (Faridabád, Harijana, Indie)

eparchie Gorakhpur (Gorakhpur, Uttarpraděš, Indie)

eparchie Chandrapur (Balharshah, Maháráštra, Indie)

eparchie Irinjalakuda (Irinjalakuda, Kérala, Indie)

eparchie Jagdalpur (Jagdalpur, Čhattísgarh, Indie)

eparchie Kalyan (Kalyan, Maháráštra, Indie)

eparchie Palakkad (Palakkad, Kérala, Indie)

eparchie Rajkot (Rajkot, Gudžaráť, Indie)

eparchie Ramanathapuram (Ramanathapuram, Tamil Nadu, Indie)

eparchie Sagar (Sagar, Madhjadpraděš, Indie)

¹⁰²⁷ www.syromalabarchurch.in ke dni 8. 8. 2014.

eparchie Satna (Satna, Madhjadpradéš, Indie)
eparchie Udždžain (Udždžain, Madhjadpradéš, Indie)

diecéze Svatý Tomáš apoštol Chicago (Bellwood, Illinois, USA)
diecéze Svatý Tomáš apoštol Melbourne (Melbourne, Victoria, Austrálie)

e) **Arménská katolická církev**¹⁰²⁸

Lokalizace: Libanon, Sýrie, Irak, Turecko, Egypt, Írán, diaspora

Hlava: katolikos-patriarcha Nerses Bedros (Boutros Taza) XIX. Tarmouni (nar. 1940, zvolen 1999) jako 19. hlava církve, první byl Abraham Petros I. Ardzivian (1740–1749)

Sídlo: rue de l'Hôpital orthodoxe, Jeitaoui, 2078 5605 Bejrút, Libanon

Hlavní katedrála: katedrála sv. Eliáše a sv. Řehoře Iluminátora, Soorp Kreekor yev Soorp Yeghia, BCD Colony, Libanon

Počet členů: 376 000

Web: www.armeniancatholic.org

Jurisdikce:

patriarchát Kilíkie (Bejrút, Libanon)

patriarchální exarchát Damašek (Damašek, Sýrie)

patriarchální exarchát Jeruzalém a Ammán (Jeruzalém, Izrael)

metropole Bejrút (Bejrút, Libanon)

eparchie Ispahan (Teherán, Írán)

arcibiskupství Bagdád (Bagdád, Irák)

eparchie Alexandrie (Káhira, Egypt)

arcibiskupství Aleppo (Aleppo, Sýrie)

eparchie Kamichlié (Kamichlié)

arcibiskupství Istanbul (Istanbul, Turecko)

arcibiskupství Lvov (Lvov, Ukrajina)

eparchie Sainte-Croix-de-Paris (Paříž, Francie)

apoštolský ordinariát Rumunsko (Gherla, Rumunsko)

apoštolský ordinariát Řecko (Atény, Řecko)

apoštolský ordinariát Východní Evropa (Gumri, Arménie)

apoštolský exarchát Latinská Amerika a Mexiko (São Paulo, Brazílie)

eparchie Svatý Řehoř z Naregu Buenos Aires (Buenos Aires, Argentina)

eparchie Naše Paní z Naregu New York (Glendale, USA)

f) **Koptská katolická církev**¹⁰²⁹

Lokalizace: Egypt, diaspory v Asii, Evropě, Austrálii a Severní Americe

¹⁰²⁸ www.armeniancatholic.org ke dni 8. 8. 2014.

¹⁰²⁹ www.coptcatholic.net ke dni 8. 8. 2014.

Hlava: patriarcha Ibrahim Isaac Sidrak (nar. 1955, zvolen 2013) jako 30. hlava církve, první byl apoštol Marek (68)¹⁰³⁰

Sídlo: B.P. 69, 34 Rue Ibn Sandar, Saray El Koubbeh, 11712 Káhira, Egypt

Hlavní katedrála: katedrála Notre-Dame d'Égypte, 39 Mahmoud Fahmy, Al Manteqah as Sadesah, Nasr City, Egypt

Počet členů: 163 000

Web: copticatholic.net

Jurisdikce:

patriarchát Alexandrie (Káhira, Egypt)

eparchie Asjút (Asjút, Egypt)

eparchie Gíza (Gíza, Egypt)

eparchie Ismá'ílíja (Ismá'ílíja, Egypt)

eparchie Luxor (Luxor, Egypt)

eparchie Minjá (Minjá, Egypt)

eparchie Suhag (Tahta, Egypt)

g) Etiopská katolická církev¹⁰³¹

Lokalizace: Etiopie, Eritrea

Hlava: arcibiskup Berhaneyesus Demerew Souraphiel (nar. 1948, jmenován 1999) jako 10. hlava církve, první byl Giustino Sebastiano Pasquale de Jacobis (1839–1860)

Sídlo: P.O. Box 21903, Addis Abeba, Etiopie

Hlavní katedrála: katedrála Narození Panny Marie, P.O. Box 21903, Sengatera, Addis Abeba, Etiopie

Počet členů: 223 000

Web: www.ecs.org.net

Jurisdikce:

metropolie Addis Abeba (Addis Abeba, Etiopie)

eparchie Adigrat (Adigrat, Etiopie)

eparchie Endibir (Endibir, Etiopie)

eparchie Asmara (Asmara, Eritrea)

eparchie Barentu (Barentu, Eritrea)

eparchie Keren (Keren, Eritrea)

eparchie Segeneiti (Segeneiti, Eritrea)

h) Syrská katolická církev¹⁰³²

Lokalizace: Libanon, Sýrie, Irák a diaspory

Hlava: patriarcha Ignatius Efrém Josef III. Younan (nar. 1944, zvolen 2009) jako 16. hlava církve, první byl Ignatius Ondřej Akhidjan (1663–1677)

¹⁰³⁰ BURGESS, Michael. *The Eastern Orthodox Churches*, s. 20.

¹⁰³¹ www.ecs.org.net ke dni 11. 8. 2014.

¹⁰³² <http://syr-cath.org> ke dni 11. 8. 2014.

Sídlo: Rue de Damas, B.P. 116-5087, 1106-2010 Bejrút, Libanon

Hlavní katedrála: katedrála Zvěstování Panně Marii, Pierre Gemayel Ave, 1106-2010 Bejrút, Libanon

Počet členů: 132 000

Web: <http://syr-cath.org/>

Jurisdikce:

patriarchát Antiochie (Bejrút, Libanon)

patriarchální exarchát Palestina a Jordánsko (Jeruzalém, Izrael)

patriarchální exarchát Turecko (Istanbul, Turecko)

patriarchální exarchát Basra a Kuvajt (Basra, Irák)

patriarchální území Súdán (Chartúm, Súdán)

arcibiskupství Bagdád (Bagdád, Irák)

arcibiskupství Mosul (Al-Mosul, Irák)

metropolie Damašek (Damašek, Sýrie)

metropolie Homs (Homs, Sýrie)

arcibiskupství Aleppo (Aleppo, Sýrie)

arcibiskupství Hassaké-Nisibi (Al Hasakah, Sýrie)

eparchie Káhira (Káhira, Egypt)

eparchie Naše paní Osvoboditelka Newark (Bayonne, USA)

apoštolský exarchát Venezuela (Maracay, Venezuela)

i) Syriskomalankarská katolická církev¹⁰³³

Lokalizace: Indie, především stát Kérala

Hlava: katolikos-arcibiskup větší kardinál Baselios Cleemis Isaac Thottunkal (nar. 1959, zvolen 2012) jako 4. hlava církve, první byl Ivanios Givergis Thomas Panikervitis (1932–1953)

Sídlo: Pattom, Thiruvananthapuram 695004, Kérala, Indie

Hlavní katedrála: katedrála Panny Marie, Kesavadasapuram, Thiruvananthapuram 695004, Kérala, Indie

Počet členů: cca 450 000

Web: <http://malankaracatholicchurch.net/>

Jurisdikce:

arcibiskupství větší Tiruvanantapuram (Tiruvanantapuram, Kérala, Indie)

eparchie Marthandam (Marthandam, Tamil Nadu, Indie)

eparchie Mavelikara (Mavelikara, Kérala, Indie)

eparchie Pathanamthitta (Pathanamthitta, Kérala, Indie)

metropolie Tiruvalla (Tiruvalla, Kérala, Indie)

eparchie Sultan Bathery (Sulthan Bathery, Kérala, Indie)

eparchie Muvatupuzha (Muvattupuzha, Kérala, Indie)

eparchie Puttur (Puttur, Karnataka, Indie)

---

¹⁰³³ www.catholicate.net ke dni 11. 8. 2014.

apoštolský exarchát USA (Elmont, New York, USA)

j) Melchitská katolická církev¹⁰³⁴

Lokalizace: Sýrie, Libanon, Izrael, Egypt, Jordánsko, Palestina, diaspory v Severní Americe, Evropě a Austrálii

Hlava: patriarcha Gregorios III. (Loutfi Laham, nar. 1933, zvolen 2000) jako 20. hlava církve, první byl Cyril IV. (Séraphim Tanas, 1724–1760)

Sídlo: B.P. 22249, Avenue Az-Zeitoun 12, Bab Charki, Damašek, Sýrie

Hlavní katedrála: katedrála Usnutí Panny Marie, B.P. 22249, Bab Charqi, Haret el-Zeitoun 12, Damašek, Sýrie

Počet členů: 1 600 000

Web: www.pgc-lb.org

Jurisdikce:

patriarchát Antiochie (Damašek, Sýrie)

patriarchální exarchát Irák (Bagdád, Irák)

patriarchální exarchát Istanbul (Istanbul, Turecko)

patriarchální exarchát Kuvajt (Salamiyah, Sýrie)

patriarchální území Egypt, Súdán a Jižní Súdán (Káhira, Egypt)

patriarchální území Jeruzalém (Jeruzalém, Izrael)

metropolie Aleppo (Aleppo, Sýrie)

metropolie Basra a Hauran (Khabab, Sýrie)

metropolie Damašek (Damašek, Sýrie)

metropolie Homs (Homs, Sýrie)

arcibiskupství Lázikíja (Lázikíja, Sýrie)

metropolie Bejrút-Byblos (Bejrút, Libanon)

metropolie Týros (Týros, Libanon)

arcibiskupství Baalbek (Baalbek, Libanon)

arcibiskupství Baníjás (Marjeyoun, Libanon)

arcibiskupství Sidón (Sidón, Libanon)

arcibiskupství Tripolis (Tripolis, Libanon)

arcibiskupství Zahlé a Furzol (Zahlé, Libanon)

arcibiskupství Akko (Haifa, Izrael)

arcibiskupství Petra, Wadi Musa a Filadelfia (Ammán, Jordánsko)

eparchie Newton/Zvěstování Panně Marii Boston (Roslindale, USA)

eparchie Svatý Spasitel Montréal (Montréal, Québec, Kanada)

eparchie Naše Paní del Paraíso Mexiko (Ciudad de México, Mexiko)

eparchie Naše Paní do Paraíso São Paulo (São Paulo, Brazílie)

eparchie Svatý Michal Sydney (Greenacre, Nový Jižní Wales, Austrálie)

apoštolský exarchát Venezuela (Caracas, Venezuela)

---

¹⁰³⁴ www.pgc-lb.org ke dni 11.8. 2014.

apoštolský exarchát Argentina (Córdoba, Argentina)

k) Ukrajinská katolická církev¹⁰³⁵

Lokalizace: Ukrajina, Polsko, USA, Kanada, Brazílie, Argentina, Austrálie, Západní Evropa

Hlava: arcibiskup větší Svjatoslav Ševčuk (nar. 1970, zvolen 2011) jako 15. hlava církve, první byl Josip Šumlaňski (1700–1708)

Sídlo: Kyjev, vul. Ryznická 11-B/28-29, 01011 Kyjev, Ukrajina

Hlavní katedrála: katedrála Vzkříšení, Mikiľsko-Slobidska vul. 5, 02000 Kyjev, Ukrajina

Počet členů: 4 225 000

Web: www.ugcc.org.ua

Jurisdikce:

arcibiskupství větší Kyjev a Halič (Kyjev, Ukrajina)

arcibiskupský exarchát **Doněck** (Doněck, Ukrajina)

arcibiskupský exarchát **Charkov** (Charkov, Ukrajina)

arcibiskupský exarchát **Krym** (Oděsa, Ukrajina)

eparchie **Luck** (Luck, Ukrajina)

arcibiskupství Lvov (Lvov, Ukrajina)

eparchie **Bučač** (Čortkiv, Ukrajina)

eparchie **Ivano-Frankivsk–Stanislaviv** (Ivano-Frankivsk, Ukrajina)

eparchie **Kolomyja a Černovice** (Kolomyja, Ukrajina)

eparchie **Sambir** (Drohobyč, Ukrajina)

eparchie **Sokal a Žovkva** (Sokal, Ukrajina)

eparchie **Stryj** (Stryj, Ukrajina)

eparchie **Ternopil a Zborov** (Ternopil, Ukrajina)

metropolie Přemyšl a Varšava (Přemyšl, Polsko)

eparchie **Vratislav a Gdaňsk** (Vratislav, Polsko)

metropolie Filadelfie (Filadelfie, Pensylvánie, USA)

eparchie **Svatý Mikuláš Chicago** (Chicago, Illinois, USA)

eparchie **Svatý Jozafát Parma** (Parma, Ohio, USA)

eparchie **Stamford** (Stamford, Connecticut, USA)

metropolie Winnipeg (Winnipeg, Manitoba, Kanada)

eparchie **Edmonton** (Edmonton, Alberta, Kanada)

eparchie **New Westminster** (New Westminster, Britská Kolumbie, Kanada)

eparchie **Saskatoon** (Saskatoon, Saskatchewan, Kanada)

eparchie **Toronto** (Toronto, Ontario, Kanada)

metropolie Svátý Jan Křtitel Curitiba (Curitiba, Brazílie)

eparchie **Neposkvrněné početí Prudentópolis** (Prudentópolis, Brazílie)

eparchie **Panny Marie Ochránkyně Buenos Aires** (Buenos Aires, Argentina)

eparchie **Svatá Rodina Londýn** (Londýn, Spojené království)

---

¹⁰³⁵ <http://news.ugcc.ua> ke dni 11. 8. 2014.

eparchie Svatí Petr a Pavel Melbourne (Melbourne, Victoria, Austrálie)

eparchie Svatý Vladimír Veliký Paříž (Paříž, Francie)

apoštolský exarchát Německo a Skandinávie (Mnichov, Německo)

l) Ruténská katolická církev¹⁰³⁶

Lokalizace: Ukrajina, USA, Česká republika

Hlava: biskup Milan Šášik (nar. 1952, jmenován 2002) jako 19. hlava církve, první byl Iosif Ioan de Camillis (1689–1706)

Sídlo: vul. Zakarpatska 18, 88017 Užhorod, Ukrajina

Hlavní katedrála: katedrála Povýšení sv. Kříže, Kapitul'na st. 9, 88000 Užhorod, Ukrajina

Počet členů: 595 000

Web: www.mgce.uz.ua; www.archpitt.org; www.reckokat.cz

Jurisdikce:

eparchie Mukačevo (Užhorod, Ukrajina)

metropole Pittsburgh (Munhall, Pensylvánie, USA)

eparchie Panny Marie Ochránkyně Phoenix (Phoenix, Arizona, USA)

eparchie Parma (Parma, Ohio, USA)

eparchie Passaic (Passaic, New Jersey, USA)

apoštolský exarchát Česká republika (Praha, Česká republika)

m) Rumunská katolická církev¹⁰³⁷

Lokalizace: Rumunsko, USA, Kanada, Austrálie

Hlava: arcibiskup větší Lucian Mureșan (nar. 1931, jmenován 2006) jako 14. hlava církve, první byl Ioan Constantin Giurgiu Patachi (1721–1727)

Sídlo: Str. Petru Pavel Aron 2, 515400 Blaj, Rumunsko

Hlavní katedrála: katedrála Nejsvětější Trojice, Piața 1848, 515400 Blaj, Rumunsko

Počet členů: 750 000

Web: www.bru.ro

Jurisdikce:

arcibiskupství větší Fagaraš a Alba Iulia (Blaj, Rumunsko)

eparchie Kluž a Gherla (Kluž, Rumunsko)

eparchie Lugoj (Lugoj, Rumunsko)

eparchie Maramureš (Baia Mare, Rumunsko)

eparchie Oradea (Oradea, Rumunsko)

eparchie Svatý Bazil Veliký Bukurešť (Bukurešť, Rumunsko)

eparchie Svatý Řehoř Canton (Canton, Ohio, USA)

¹⁰³⁶ www.mgce.uz.ua ke dni 11. 8. 2014; www.archpitt.org ke dni 11. 8. 2014; www.reckokat.cz ke dni 11. 8. 2014.

¹⁰³⁷ www.bru.ro ke dni 11. 8. 2014.

n) Řecká katolická církev¹⁰³⁸

Lokalizace: Řecko a Turecko

Hlava: biskup Dimitrios Salachas (nar. 1939, jmenován 2008) jako 4. hlava církve, první byl Georgios Calavassy (1932–1957)

Sídlo: Odos Acharnon 246, 11253 Atény, Řecko

Hlavní katedrála: katedrála Nejsvětější Trojice, Acharnon 246, Larnakos, Atény, Řecko

Počet členů: 2 325

Web: www.elcathex.com

Jurisdikce:

apoštolský exarchát Řecko (Atény, Řecko)

apoštolský exarchát Turecko (Istanbul, Turecko)

o) Katolická církev Križevci (Chorvatská řeckokatolická církev)¹⁰³⁹

Lokalizace: Chorvatsko, Slovinsko, Srbsko, Černá Hora, Bosna a Hercegovina

Hlava: biskup Nikola Nino Kekić (nar. 1943, jmenován 2009) jako 13. hlava církve, první byl Vasilije Božičković (1777–1785)

Sídlo: Kaptol 20, 10000 Záhřeb, Chorvatsko

Hlavní katedrála: katedrála Nejsvětější Trojice, ulica Franje Račkog 32, 48260 Križevci, Chorvatsko

Počet členů: 49 000

Web: <http://krizevci.hbk.hr/>

Jurisdikce:

eparchie Koprivnica-Križevci (Križevci, Chorvatsko)

apoštolský exarchát Srbsko a Černá Hora (Ruski Krstur, Srbsko)

p) Makedonská katolická církev¹⁰⁴⁰

Lokalizace: Makedonie (FYROM)

Hlava: biskup Kiro Stojanov (nar. 1959, jmenován 2008) jako 4. hlava církve, první byl Lazzaro Mladenoff (1883–1895)

Sídlo: ul. Risto Šiškov 31, 1000 Skopje, Makedonie

Hlavní katedrála: Uspenská katedrála Přesvaté Bohorodičky, Dimitar Vlahov, Strumica, Makedonie

Počet členů: 15 037

Web: <http://ceicem.org/skop2.html>

Jurisdikce:

---

¹⁰³⁸ www.elcathex.com ke dni 11. 8. 2014.

¹⁰³⁹ <http://krizevci.hbk.hr> ke dni 11. 8. 2014.

¹⁰⁴⁰ www.ceicem.org ke dni 11. 8. 2014.

apoštolský exarchát Makedonie (Strumica, Makedonie)

q) Bulharská řeckokatolická církev¹⁰⁴¹

Lokalizace: Bulharsko

Hlava: biskup Christo Projkov (nar. 1946, jmenován 1995) jako 5. hlava církve, první byl Kiril Stefan (Nikola) Kurtev (1926–1941)

Sídlo: ul. Liulin Planina 5, 1606 Sofie, Bulharsko

Hlavní katedrála: Uspenská katedrála Panny Marie, Liulin planina 5, 1606 Sofie, Bulharsko

Počet členů: 11 000

Web: www.kae-bg.org

Jurisdikce:

apoštolský exarchát Sofie (Sofie, Bulharsko)

r) Slovenská řeckokatolická církev¹⁰⁴²

Lokalizace: Slovensko, USA, Kanada

Hlava: metropolita-arcibiskup Ján Babjak (nar. 1953, jmenován 2002) jako 8. hlava církve, první byl Gregor Tarkovič (1818–1841)

Sídlo: P.O.Box 135, Hlavná 1, 08135 Prešov, Slovensko

Hlavní katedrála: katedrála sv. Jana Křtitele, Hlavná 8, 08001 Prešov, Slovensko

Počet členů: 350 000

Web: www.grkatpo.sk

Jurisdikce:

metropole Prešov (Prešov, Slovensko)

eparchie Bratislava (Bratislava, Slovensko)

eparchie Košice (Košice, Slovensko)

eparchie Svatí Cyril a Metoděj Toronto (Toronto, Ontario, Kanada)

s) Maďarská katolická církev¹⁰⁴³

Lokalizace: Maďarsko

Hlava: biskup Péter Fülöp Kocsis (nar. 1963, jmenován 2008) jako 5. hlava církve, první byl István Miklósy (1913–1937)

Sídlo: Pf. 60, Bethlen Gábor utca 5, 4401 Nyíregyháza, Maďarsko

Hlavní katedrála: katedrála Uvedení Panny Marie do chrámu, Tokaji utca 2, 4087 Hajdúdorog, Maďarsko

Počet členů: 290 000

Web: www.gorogkatolikus.hu

¹⁰⁴¹ www.kae-bg.org ke dni 11. 8. 2014.

¹⁰⁴² www.grkatpo.sk ke dni 11. 8. 2014.

¹⁰⁴³ www.gorogkatolikus.hu ke dni 11. 8. 2014.

Jurisdikce:

eparchie Hajdúdorog (Hajdúdorog, Maďarsko)
apoštolský exarchát Miskolc (Miskolc, Maďarsko)

t) Ruská katolická církev

Lokalizace: Rusko, Čína

Hlava: neobsazeno, posledním byl Klymentyj Kazimir Šeptyckij do roku 1951 (Rusko) a Andrzej Cikoto do roku 1953 (Charbin)

Počet členů: neuvádí se

Jurisdikce:

apoštolský exarchát Rusko
apoštolský exarchát Charbin

u) Albánská katolická církev

Lokalizace: Albánie

Hlava: biskup Hil Kabashi (nar. 1941, jmenován 1996) jako 4. hlava církve, první byl Leone Giovanni Battista Nigris (1940–1945)

Sídlo: Lagjja „Pavarësia“, Rruga Sadik Zotaj, K.P. 4355, 9401 Vlora, Albánie

Hlavní katedrála: katedrála Panny Marie a sv. Ludvíka, Rruga Kostandin Kristoforidhi, 9401 Vlora, Albánie

Počet členů: asi 3 500

Jurisdikce:

apoštolská administratura Jižní Albánie (Vlora, Albánie)

2. Papežské a koncilní dokumenty

Seznam některých papežských a koncilních dokumentů, vztahujících se k východním církvím:

- 415 Inocenc I. – list *Et onus et honor*
(o zřizování patriarchátů)
13. 1. 444 Lev I. – list *Omnium quidem sanctorum*
(chvála některých církví na Východě)
15. 4. 454 Lev I. – list *Quod saepissime*
(k některým východním císařským zákonům)
13. 11. 866 Mikuláš I. – list *Ad consulta vestra*
(vysvětlení západních a východních zvyklostí a tradic pro Bulhary)
2. 9. 1053 Lev IX. – list *In terra pax hominibus*
(dopis konstantinopolskému patriarchovi před velkým schismatem)
2. 8. 1206 Inocenc III. – list *Inter quatuor animalia*
(o čtyřech východních patriarchátech)
25. 2. 1214 Inocenc III. – list *Rex regum*
(k pronikání islámu do Svaté země a na křesťanský Východ)
4. 1. 1215 Inocenc III. – bula *Quia divinae sapientiae*
(potvrzení maronitského patriarchy Jeremiáše II.)
30. 11. 1215 Inocenc III. – dekret *Licet Graecos*
(o možném přijetí Řeků do jedné katolické církve při setrvání ve vlastním křtu a obřadu)
27. 8. 1247 Inocenc IV. – list *Cum de cetero*
(zmínka o jiných křesťanských církvích na Východě)
6. 3. 1254 Inocenc IV. – list *Sub catholicae professione*
(dopis legátovi na Kypru o svátostech přijímanými a udělovanými tamními Řeky)
9. 10. 1278 Mikuláš III. – instrukce *Istud est memoriale*
(zmínka o rozličných tradicích a obřadech v církvi)
5. 7. 1439 Evžen IV. – bula *Laetentur caeli*
(o unii mezi latinskou a byzantskou církví)
6. 7. 1439 Evžen IV. – dekret *Decretum pro Graecis*
(koncilní vysvětlení formule filioque pro východní křesťany)
22. 11. 1439 Evžen IV. – konstituce *Exsultate Deo*
(o sjednocení Říma s východní arménskou církví)
4. 2. 1442 Evžen IV. – bula *Cantate Domino*
(o unii s koptskou a jakobitskou církví Jeruzaléma a Antiochie)
30. 9. 1444 Evžen IV. – bula *Multa et admirabilia*
(o sjednocení se syrskou jakobitskou církví)
7. 8. 1445 Evžen IV. – dekret *Benedictus sit Deus*
(o unii s chaldejskou a maronitskou církví)
18. 5. 1521 Lev X. – bula *Accepimus nuper*
(o přijetí jiných liturgických a pastorálních zvyků v byzantské církvi)
23. 12. 1534 Pavel III. – apoštolský list *Dudum*

- (o dovolení udělovat dětem v italo-albánské církvi eucharistii pod obojím)
28. 4. **1553** Julius III. – dekret *Divina disponente clementia*
(o sjednocení Chaldejců)
16. 2. **1564** Pius IV. – bula *Romanus Pontifex*
(o podřízenosti Řeků na italském území latinským ordinářům)
14. 2. **1577** Řehoř XIII. – apoštolská konstituce *Benedictus Deus*
(o přijímání eucharistie v maronitské církvi)
31. 8. **1595** Klement VIII. – instrukce *Sanctissimus Dominus*
(o zachovávání obřadu Řeků pobývajících na území Itálie)
23. 12. **1595** Klement VIII. – konstituce *Magnus Dominus et laudabilis*
(o sjednocení ukrajinské církve s Římem, Brestská unie)
23. 2. **1596** Klement VIII. – bula *Decet Romanum pontificem*
(o období pro ohlášení Brestské unie)
21. 11. **1611** Pavel V. – dekret *Divinae Majestatis arbitrio*
(ustavení chorvatské eparchie Križevci)
10. 12. **1615** Pavel V. – konstituce *Solet circumspecta*
(o právu Ruténů na vlastní obřad)
22. 6. **1622** Řehoř XV. – bula *Inscrutabili Divinae Providentiae*
(zřízení Kongregace pro šíření víry s kompetencí i pro záležitosti východních církví)
15. 6. **1721** Inocenc XIII. – bula *Ratione congruit*
(zřízení sídelných biskupství v Alba Iulia a Fagaraš)
26. 5. **1742** Benedikt XIV. – konstituce *Etsi Pastoralis*
(zákaz latinizace východních církví)
24. 12. **1743** Benedikt XIV. – encyklika *Demandatam coelitus*
(o zachování byzantského obřadu v řecko-melchitské církvi)
4. 5. **1745** Benedikt XIV. – instrukce *Eo quamvis tempore*
(o disciplíně a tradici koptské církve)
19. 6. **1750** Benedikt XIV. – encyklika *Anno vertente*
(o biřmování dětí v koptské církvi)
26. 7. **1755** Benedikt XIV. – encyklika *Allatae sunt*
(o některých východních obřadech a nadřazenosti latinského obřadu)
1. 3. **1756** Benedikt XIV. – encyklika *Ex quo primum*
(k užívání nového řeckého eucharistického chleba)
11. 7. **1742** Benedikt XIV. – bula *Ex quo singulari*
(o misijní činnosti v Číně)
12. 9. **1744** Benedikt XIV. – bula *Omnium sollicitudinum*
(reakce na neúspěchy misí v Indii)
19. 9. **1771** Klement XIV. – bula *Eximia regalium*
(zřízení ruténské eparchie v Mukačevu)
8. 4. **1775** Pius VI. – apoštolský list *Assueto paterne*
(o slavení některých svátků ve východních církvích)
16. 6. **1777** Pius VII. – bula *Indefessum personarum*
(zřízení rumunské eparchie Oradea Mare)
24. 5. **1787** Pius VI. – encyklika *Catholicae communionis*

- (o společných svátostech a jejich udělování podle jednotlivých východních obřadů)
22. 2. **1807** Pius VII. – apoštolský list *In universalis Ecclesiae*
(zřízení kyjevské metropole s dvěma eparchiemi v Polsku)
30. 6. **1818** Pius VII. – bula *Ex imposita nobis*
(zřízení metropole v polské Radomyšli)
21. 9. **1818** Pius VII. – bula *Relata semper*
(zřízení nové eparchie v Prešově)
15. 8. **1824** Lev XII. – apoštolská konstituce *Petrus Apostolorum Princeps*
(zřízení koptského patriarchátu)
23. 7. **1847** Pius IX. – bula *Nulla Celebrior*
(obnovení Jeruzalémského patriarchátu)
6. 1. **1848** Pius IX. – list *In suprema Petri apostoli Sede*
(pozvání pravoslavných církví k sjednocení)
26. 11. **1853** Pius IX. – bula *Apostolicum ministerium*
(zřízení nové rumunské metropolitní provincie se sídlem ve Fagaraš)
6. 1. **1862** Pius IX. – encyklika *Romani Pontifices*
(zřízení Papežské komise pro východní záležitosti při Kongregaci pro nauku víry)
12. 7. **1867** Pius IX. – bula *Reversurus*
(odnětí pravomoci chaldejskému a arménskému patriarchovi světit vlastní biskupy)
8. 9. **1868** Pius IX. – apoštolský list *Arcano divinae Providentiae consilio*
(výzva pravoslavným patriarchům k sjednocení)
20. 6. **1894** Lev XIII. – apoštolský list *Praeclara gratulationis Publicae*
(o sjednocení všech křesťanů)
30. 11. **1894** Lev XIII. – encyklika *Orientalium dignitas Ecclesiarum*
(o východních katolických církvích)
19. 3. **1895** Lev XIII. – motu proprio *Optatissimae*
(zřízení Papežské komise pro sjednocení s Východem)
26. 11. **1895** Lev XIII. – apoštolský list *Christi Domini*
(obnovení koptského patriarchátu)
28. 6. **1896** Lev XIII. – bula *Quae rei sacrae*
(zřízení syrskomalabarského vikariátu v Indii)
8. 6. **1912** Pius X. – bula *Christifideles Graeci*
(zřízení maďarské řeckokatolické eparchie Hajdúdorog)
15. 7. **1912** Pius X. – apoštolský list *Officium supremi*
(zřízení apoštolského exarchátu v Kanadě pro východní katolíky)
18. 8. **1913** Pius X. – dekret *Fidelibus ruthenis*
(reakce na přestup ruténských katolíků v Americe k pravoslaví)
1. 5. **1917** Benedikt XV. – motu proprio *Dei providentis arcano*
(zřízení Posvátné kongregace pro východní církve)
15. 10. **1917** Benedikt XV. – motu proprio *Orientis catholici*
(zřízení Papežského východního institutu v Římě)
25. 9. **1920** Benedikt XV. – apoštolská konstituce *Quod nobis in condendo*
(výsada Papežskému východnímu institutu udělovat tituly za východní teologii)

20. 4. **1923** Pius XI. – motu proprio *Post datam*
(rozšíření pravomocí Papežského východního institutu)
17. 3. **1923** Pius XI. – apoštolský list *Romani pontifices*
(pocta východním misionářům)
8. 9. **1928** Pius XI. – encyklika *Rerum orientalium*
(o rozvoji východních studií v kněžských seminářích)
30. 9. **1928** Pius XI. – motu proprio *Quod maxime*
(povýšení Papežského východního institutu do vysokoškolského statusu)
15. 8. **1929** Pius XI. – apoštolská konstituce *Quam curam*
(zřízení koleje Russica pro ruské východní katolíky a formaci kněží pro Rusko)
1. 3. **1929** Pius XI. – dekret *Cum data fuerit*
(o povinném celibátu aténských kněží v Americe)
6. 4. **1930** Pius XI. – motu proprio *Inde ab inito Pontificatu*
(péče o ruské katolíky)
11. 6. **1932** Pius XII. *Christo Pastorum principi*
(o vlastní církevní hierarchii v syrskomalankarské církvi)
21. 12. **1934** Pius XI. – motu proprio *Quam sollicita*
(reorganizace řešení záležitostí ruských východních katolíků)
25. 3. **1938** Pius XI. – motu proprio *Sancta Dei Ecclesia*
(rozšíření kompetencí Kongregace pro východní církve)
22. 2. **1949** Pius XII. – motu proprio *Crebrae Allatae sunt*
(manželské právo východních katolíků)
9. 2. **1952** Pius XII. – motu proprio *Postquam Apostolicis Litteris*
(o majetku církve a o významu slov zejména vzhledem k východním církvím)
11. 6. **1957** Pius XII. – motu proprio *Cleri sanctitati*
(další část práva východních katolických církví)
23. 12. **1945** Pius XII. – encyklika *Orientales omnes Ecclesiae*
(k třístému výročí Brestské unie)
21. 11. **1964** Pavel VI. – dekret *Orientalium Ecclesiarum*
(o východních katolických církvích)
21. 11. **1964** Pavel VI. – dekret *Unitatis Redintegratio*
(dekret o ekumenismu)
6. 8. **1967** Pavel VI. – apoštolská konstituce *Regimini Ecclesiae Universae*
(reorganizace Římské kurie)
28. 6. **1987** Jan Pavel II. – apoštolská konstituce *Pastor bonus*
(o Římské kurii)
25. 1. **1988** Jan Pavel II. – apoštolský list *Euntes in mundum universum*
(k tisíciletému výročí přijetí křesťanství na Kyjevské Rusi)
18. 10. **1990** Jan Pavel II. – apoštolská konstituce *Sacri canones*
(promulgace Kodexu kánon východních církví)
15. 1. **1993** Jan Pavel II. – motu proprio *Europae Orientalis*
(reorganizace Papežské komise pro východní katolíky)
25. 5. **1995** Jan Pavel II. – encyklika *Ut unum sint*
(o ekumenismu)

3. Nejvyšší představitelé východních církví

(ke dni 30. 9. 2014, fotografie jsou získané z oficiálních webových stránek jednotlivých církví bez vyžádání souhlasu)

*Asyrská církev Východu
patriarcha Mar Dinkha IV.*

*Křesťané sv. Tomáše, Knanaya
arcibiskup větší Mar George Alencherry*

*Arménská apoštolská církev
katolikos Garegin II.*

*Koptská pravoslavná církev
papež Tawadros II*

*Etiopská pravoslavná církev
patriarcha Abune Paulos*

*Eritrejská pravoslavná církev
patriarcha Abune Antonios*

*Syrská pravoslavná církev
patriarcha Ighnatiyus Afram II.*

*Malankarská pravoslavná syrská církev
katolikos Baselios Mar Thoma Paulose II.*

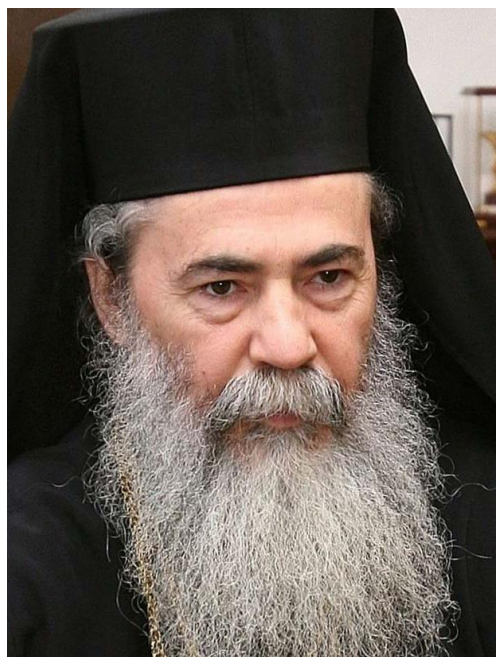
*Ekumenický patriarchát Konstantinopole
patriarcha Bartoloměj I.*

*Alexandrijský patriarchát
papež Theodoros II*

*Antiochijský patriarchát
patriarcha Yuhana X*

*Jeruzalémský patriarchát
patriarcha Theofilos III.*

*Ruská pravoslavná církev
patriarcha Kirill*

*Srbská pravoslavná církev
patriarcha Irinej*

*Rumunská pravoslavná cirkev
patriarcha Daniel*

*Bulharská pravoslavná cirkev
patriarcha Neofyt I.*

*Gruzínská pravoslavná cirkev
katolikos Ilia II.*

*Kyperská pravoslavná cirkev
arcibiskup Chrysostomos II.*

*Řecká pravoslavná církev
arcibiskup Hieronymos II.*

*Polská pravoslavná církev
metropolita Sawa Michal Hrycuniak*

*Albánská pravoslavná církev
arcibiskup Anastasi Janullos*

*Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku
metropolita Rastislav*

*Pravoslavná církev v Americe
metropolita Tikhon*

*Pravoslavná církev na Hoře Sinaj
arcibiskup Damianos Samartses*

*Finská pravoslavná církev
arcibiskup Leo*

*Japonská pravoslavná církev
arcibiskup Daniel*

*Estonská apoštolská pravoslavná církev
metropolita Stephanos*

*Americká karpatsko-ruská pravoslavná diecéze v USA
biskup Gregory Tatsis*

*Ukrajinská pravoslavná církev USA
metropolita Antony*

*Ruský pravoslavný exarchát Západní Evropy
arcibiskup Job Telmessos*

*Albánská pravoslavná diecéze v Americe
biskup Ilia Katre*

*Ukrajinská pravoslavná cirkev v Kanadě
arcibiskup Yuriy Kalistchuk*

*Starověrci Bělaja Kronicja
metropolita Kornilij Titov*

*Starověrci Novzybkov
patriarcha Aleksandr*

*Ukrajinská pravoslavná církev Kyjevský patriarchát
patriarcha Filaret*

*Ukrajinská autokefální pravoslavná církev
metropolita Mefodij*

*Běloruská autokefální pravoslavná církev
metropolita Sviatoslav*

*Makedonská pravoslavná církev
arcibiskup Stefan*

*Rumunská pravoslavná církev Starého kalendáře
metropolita Vlasie Mogarzan*

*Pravá církev pravoslavná Řecká
arcibiskup Kallinikos*

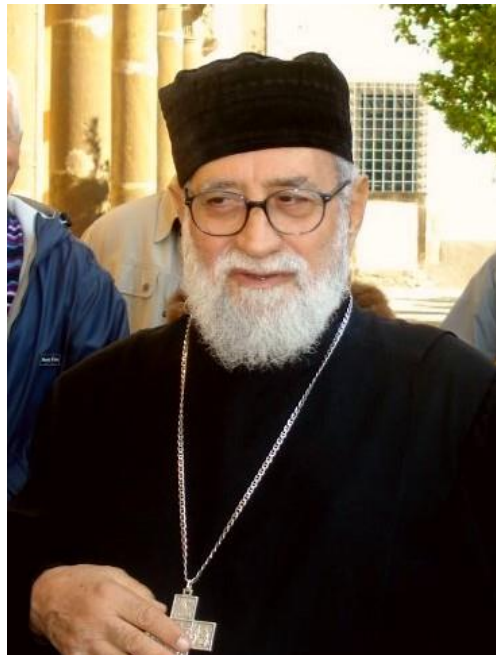
*Bulharská pravoslavná církev Starého kalendáře
arcibiskup Fotij*

*Kongregace pro východní cirkve
prefekt Leonardo Sandri*

*Maronitská katolická církev
patriarcha Bechara Boutros al-Rahi*

*Italo-albánská katolická církev
eparcha Donato Oliverio*

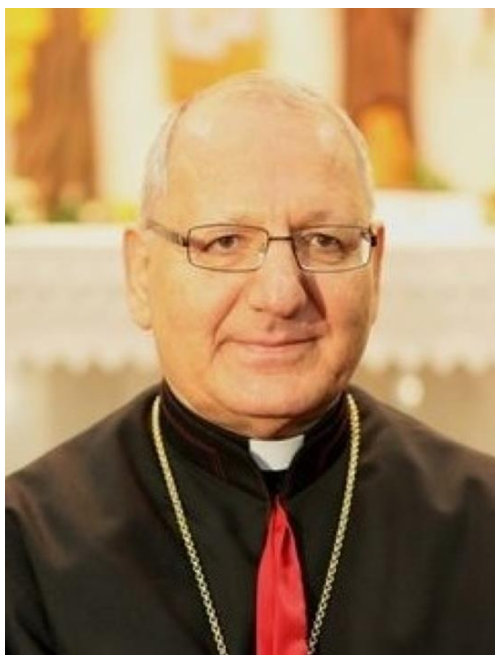

*Italo-albánská katolícká cirkev
eparcha Sotir Ferrara*

*Italo-albánská katolícká cirkev
opat arcibiskup Emiliano Fabricatore*

*Chaldejská katolícká cirkev
patriarcha Louis Raphael I. Sako*

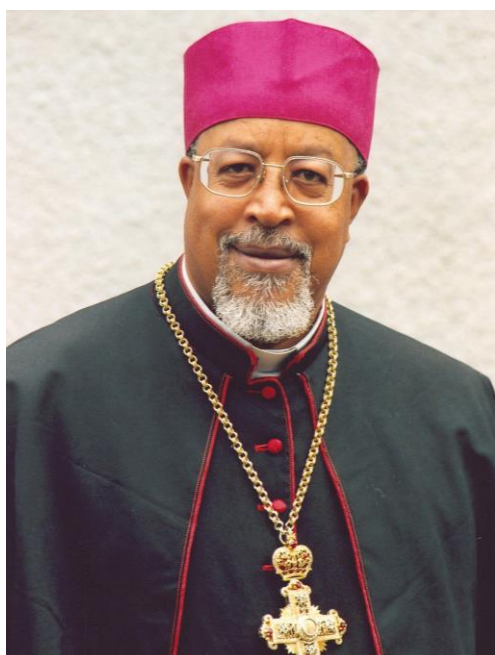
*Syrskomalabarská katolícká cirkev
arcibiskup George Alencherry*

*Arménská katolícká cirkev
patriarcha Nerses Bedros XIX. Tarmouni*

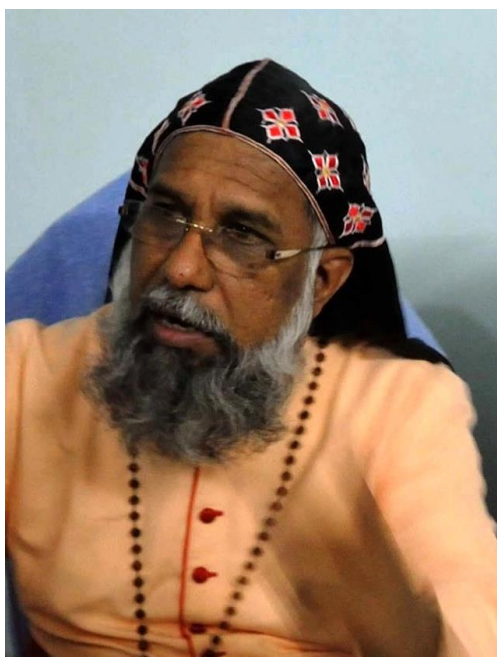
*Koptská katolícká cirkev
patriarcha Ibrahim Isaac Sidrak*

*Etiopská katolícká cirkev
arcibiskup Berhane Yesus Demerew Souraphiel*

*Syrská katolícká cirkev
patriarcha Ignac Efrém Josef III. Youonan*

*Syrskomalankarská cirkev
arcibiskup Baselios Cleemis Thottunkal*

*Melchitská katolícká cirkev
patriarcha Gregorios III. Laham*

*Ukrajinská katolícká cirkev
arcibiskup Svyatoslav Ševčuk*

*Ruténská katolícká cirkev
biskup Milan Šášik*

*Rumunská katolícká cirkev
arcibiskup Lucian Muresan*

*Řecká katolícká cirkev
biskup Dimitrios Salachas*

*Řeckokatolícká cirkev Chorvatska, Srbska a Černé Hory
biskup Nikola Nino Kekić*

*Makedonská katolícká cirkev
biskup Kiro Stojanov*

*Bulharská katolícká cirkev
biskup Christo Projkov*

*Slovenská katolícká cirkev
arcibiskup Ján Babjak*

*Maďarská katolícká cirkev
biskup Fülöp Kocsis*